

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕
โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร
**LEARNING MANAGAMENT BY DHAMMASAKACCHA
TO DEVELOP BUDDHIST SUBJECT OF THE 5th SECONDARY
STUDENTS, SURKSANAREEWITHAYA SCHOOL
BANGBORN DISTRICT BANGKOK**

พระสุทธิพงษ์ สุทธิวิไล (วันทองกลาง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕
โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

พระสุทธิพงษ์ สุทธิวิโส (วันทองกลาง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

LEARNING MANAGAMENT BY DHAMMASAKACCHA TO DEVELOP
BUDDHIST SUBJECT OF THE 5th SECONDARY STUDENTS,
SURKSANAREEWITHAYA SCHOOL
BANGBORN DISTRICT, BANGKOK

Phra Sutthipong Sutthiwangso (Wangthonglang)

A Thesis Submitted in Fulfillment of
The Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Teaching Social Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2019

(Coppyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย เรื่อง
“การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์น เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาพระพุทธศาสนาของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร” เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ ฐตฺถิโก, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร.ปิ่นทอง ใจสุทธิ)

กรรมการ

(รศ. ดร.สมชัย ศรีนอก)

กรรมการ

(พระวิเทศพรหมคุณ, ดร.)

กรรมการ

(ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

รศ. ดร.สมชัย ศรีนอก

ประธานกรรมการ

ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระสุทธิพงษ์ สุทธิวิไล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารี
วิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัย : พระสุทธิพงษ์ สุทธิวิโส

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การสอนสังคมศึกษาศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ :

: รองศาสตราจารย์ ดร. สมชัย ศรีนอก, พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ),
พธ.ม. (พุทธศาสนา), พธ.ด. (พุทธศาสนา).
: ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา)
M.A. (Linguistics), Ph.D. (Social Science)

วันสำเร็จการศึกษา :..... March 2019

บทคัดย่อ

ในการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน
กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้
๑. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕
โรงเรียนศึกษานารีวิทยาเขตบางบอนกรุงเทพมหานคร ๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการ
เรียนในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบาง
บอน กรุงเทพมหานคร ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา

ผลการวิจัยพบว่า

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการ
เรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน
กรุงเทพมหานครพบผลการวิจัยดังนี้

๑. คะแนนการทำใบงานของแผนการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มี
ค่าเฉลี่ย ๒๗.๔๗ คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๕๖ คะแนนจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน ๓๐ ข้อ มีค่าเฉลี่ย
๑๗.๓๕ คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๘๓ ซึ่งสรุปได้ว่าการใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ทดลองกับ
กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๔ คน ปรากฏว่ามีประสิทธิภาพ ๙๑.๕๖ / ๕๗.๘๓

๒. คะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนโดย การจัดการเรียนรู้ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรม
สากัจฉา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร
ด้วยการทดสอบก่อนเรียนจำนวน ๓๐ ข้อ มีค่าเฉลี่ย ๑๓.๗๔ แล้วทำการทดสอบหลังเรียนจำนวน ๓๐
ข้อ มีค่าเฉลี่ย ๑๗.๓๕ ซึ่งสรุปได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนหลังเรียนมีค่าสูงกว่าก่อนเรียน คือ
๑๓.๗๔ / ๑๗.๓๕ มีค่าสถิติ t - ๕.๘๓๐ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

Thesis Title : Learning Management by Dhammasakaccha to Develop Buddhist Subject of the 5th Secondary Students, Surksanareewithya School Bangborn District Bangkok.

Researcher : PhraSutthiphong Sutthiwangsô (Wanthonglang)
: Master of Arts. (Teaching Social Studies)

Thesis Supervisory Committee:
: Assoc. Prof. Dr. Somchai Srinok, B.A. (English),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)
: Dr. Niwes Wongsuwan, B.A. (Teaching Social Studies),
M.A. (Linguistics), Ph.D. (Social Science)

Date of Graduation : March 10, 2019

Abstract

The research was learning management by Dhammasakaccha to develop Buddhist Subject of the 5th Secondary Students, Surksanareewithya School Bangborn District, Bangkok. It was an experimental research and the objectives were:

1. To study learning management by Dhammasakaccha to develop Buddhist Subject of the 5th Secondary Students, Surksanareewithya School Bangborn District, Bangkok.
2. To compare the achievement of learning management by Dhammasakaccha to develop Buddhist Subject of the 5th Secondary Students, Surksanareewithya School Bangborn District, Bangkok. Before and after learning management by Dhammasakaccha.

The result had found that;

The study learning management by Dhammasakaccha to develop Buddhist Subject of the 5th Secondary Students, Surksanareewithya School Bangborn District, Bangkok. The research was:

1. The point from activity of learning management by Dhammasakaccha to develop Buddhist Subject of the 5th Secondary Students. It had average **27.47** and had percentage **91.56**. The point from after test 30 items had average **17.35** percentages at **57.83** which summary that using plan from learning management by Dhammasakaccha to develop Buddhist Subject of the 5th Secondary Students, Surksanareewithya School Bangborn District, Bangkok. It was testing with sampling group number 35 persons. It had efficiency at **91.56/57.-3**

2. The point average before study by learning management by Dhammasakaccha to develop Buddhist Subject of the 5th Secondary Students, Surksanareewithya School Bangborn District, Bangkok, by testing before study number 30 items. It had average **13.74** and then testing after study number **30** items. It had average at **17.35** which summary that the achievement after study had higher than before study at **13.74/17.38**. The statistical was **t-5.830** and have significant by statistical level at **.05**.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์นเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา พระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเพราะความเมตตาของคณะกรรมการ ควบคุมวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วยรองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก ประธานกรรมการที่ปรึกษา และ ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ กรรมการที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีตลอดมา

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยทั้ง ๕ ท่าน ประกอบด้วยพระครูโสภณพุทธิศาสตร์ ผศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแผ่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระมหาสมบุรณ์ สุธมโม, รศ.ดร. นางรังสิมา สังขทิตานุครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา นายชัชวาล มณีพันธ์ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา นายรัชชัย พัฒนศิริศักดิ์ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา ขอขอบคุณ นายณฤพ ชันทับไทย ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษานารีวิทยา คณะครูกลุ่มสาระสังคมศึกษาและนักเรียนโรงเรียนศึกษานารีวิทยา ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการดำเนินการวิจัย

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบวิทยานิพนธ์ทั้ง ๕ ท่านประกอบด้วย ๑. พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร. ประธานกรรมการ ๒. ดร.ปิ่นทอง ใจสุทธิ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ๓. รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก กรรมการ ๔. พระวิเทศพรหมคุณ,ดร. กรรมการ ๕. ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ กรรมการและเลขานุการ ที่ได้ตรวจสอบวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์จนถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณพระครูอนุกสิฐวัชรธรรม ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดม่วงแค นางสาวพงศ์พัชรา สัมพันธ์รัตน์ ครูชำนาญการกลุ่มสาระสังคมศึกษา โรงเรียนทวีธาภิเศก นางสาวณัฐนิ แสงสุข ครูชำนาญการพิเศษ กลุ่มสาระสังคมศึกษาโรงเรียนชินรสวิทยาลัย คณาจารย์คณะครุศาสตร์ทุกท่าน เจ้าหน้าที่และสหกรณ์ที่ให้คำแนะนำปรึกษา เป็นแรงผลักดันให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการศึกษา และวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้

พระสุทธิพงษ์ สุทธิวิโส (วันทองกลาง)

๓ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภูมิ	ซ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้	๘
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	๑๓
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับธรรมสากัจฉา	๑๖
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๗
๒.๕ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.๒๕๕๑ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	๕๑
๒.๖ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล (World - class standard school)	๙๕
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการ	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๐
๓.๒ กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย	๑๐๐
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๐๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๔

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๕
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๕

บทที่ ๔ ผลการศึกษา

๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๗
๔.๒ ขั้นตอนนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๘
๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๘
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๒๑

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๓
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๒๕
๕.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๒๘
๕.๔ ข้อเสนอแนะ	๑๒๙

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

- ภาคผนวก (ก) รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย
- ภาคผนวก (ข) หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
- ภาคผนวก (ค) ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของเครื่องมือ (IOC)
- ภาคผนวก (ง) หนังสือขอความอนุเคราะห์ทดสอบเครื่องมือ
- ภาคผนวก (จ) ผลการวิเคราะห์ทดลองเครื่องมือ
- ภาคผนวก (ฉ) หนังสือขอความอนุเคราะห์ใช้เครื่องมือจริง
- ภาคผนวก (ช) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประวัติผู้วิจัย	๒๒๕
-----------------	-----

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๔.๑	แสดงผลการหาค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา	๑๑๘
๔.๒	แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนเพื่อหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา	๑๑๙
๔.๓	คะแนนเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน	๑๒๐
๔.๔	ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนจากการจัดการเรียนรู้ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕	๑๒๑

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

หน้า

๙๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา/เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ส.ส.๑๕/๑๖๕/๕๑ หมายถึง สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่มที่ ๑๕ ข้อที่ ๑๖๕ หน้า ๕๑

คำอธิบายอักษรย่อ

ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปณาสก	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง. ทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเรียนรู้ ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ซึ่งสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมก็เป็นหนึ่งในกลุ่มสาระเหล่านั้น ที่จัดให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในรายวิชาต่างๆ หนึ่งในนั้นคือรายวิชาพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นวิชาที่สอนให้นักเรียนมีศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานข้อที่หนึ่ง คือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ ๒๑ โดยมุ่งส่งเสริมผู้เรียนมีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ^๑

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ อธิบายถึงแนวการจัดการศึกษา มาตราที่ ๒๓ ข้อที่ ๓ ผู้เรียนต้องมีความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีความสุขซึ่งสอดคล้องกับหลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ข้อที่ ๒ ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทยพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ตรงต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม ฉะนั้นการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้นำไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของสาระการเรียนรู้ จุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ แนวทางการจัดการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและหลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับพื้นฐาน “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” หรือการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Center)^๒

^๑ ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๑๒๗, ตอนที่ ๔๕ ก., ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๓, หน้า ๔, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.ops.moe.go.th/home/index.php?option=com_content&view=article&id=6 (๑๙ มีนาคม ๒๕๖๒)

^๒ ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๑๑๖, ตอนที่ ๗๔ ก., ๑๙ สิงหาคม ๒๕๔๒, หน้า ๒๗, [ออนไลน์],

จากประเด็นดังกล่าวการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ ครูยังทำหน้าที่เป็นผู้สอนนักเรียนเป็นผู้รับฟัง เป็นการสอนที่มีลักษณะแบบการสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) นักเรียนอาจมีการสนทนาตอบโต้กับครูบ้างแต่ก็อยู่ภายใต้การควบคุมของครู ครูเป็นเจ้าของการจัดการเรียนรู้โดยที่นักเรียนไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการนั้นเลย จึงทำให้นักเรียนไม่สามารถคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาเองได้ รวมถึงความคิดสร้างสรรค์ที่ถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบของเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่ครูกำหนดให้ ไม่สามารถคิดต่อยอดความรู้ใหม่ๆ ได้ ครูจึงต้องเปลี่ยนบทบาทของครู และรูปแบบการสอนใหม่เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เป็นโรงเรียนสหศึกษาที่ตั้งอยู่ชายขอบของสองพื้นที่คือ กรุงเทพมหานคร และ สมุทรสาคร จึงมีนักเรียนจากสองพื้นที่มาอยู่ร่วมกัน และมีการจัดห้องเรียนพิเศษที่เน้นเรียน คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ซึ่งผู้วิจัยได้รับมอบหมายให้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ห้องเรียนพิเศษนี้จำนวน ๒ ห้องเรียน คือ ม.๕/๑ และ ม.๕/๒ ในปีการศึกษา ๒๕๖๑ ในขณะที่ผู้วิจัยได้ทำการสอนอยู่นั้นก็ได้สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนในชั้นเรียนเสมอ ผู้วิจัยได้พบปัญหาในระหว่างนั้นคือ นักเรียนห้อง ม.๕/๒ นี้ไม่ค่อยสนใจฟังผู้บรรยาย ผู้วิจัยต้องคอยกระตุ้นเตือนอยู่หลายครั้ง จึงทำให้เสียเวลาทั้งครูและนักเรียน เนื้อหาสาระที่ควรรู้ก็ถูกจำกัดลง เนื่องจากนักเรียนให้ความสนใจเรื่องอื่นนอกเหนือจากการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เช่น โทรศัพท์มือถือ และงานของวิชาอื่นๆ เป็นต้น ส่งผลให้ให้คะแนนสอบกลางภาคลดลง ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนบทบาทของตัวเองและรูปแบบวิธีการสอนเสียใหม่ โดยลดการบรรยายและมอบหมายให้นักเรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ส่วนผู้วิจัยนั้นเป็นเพียงแค่ผู้อำนวยความสะดวก คอยสร้างบรรยากาศให้นักเรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ด้วยตนเอง แต่นั่นก็ไม่เพียงพอที่จะพัฒนาศักยภาพนักเรียนอย่างเต็มที่ ผู้วิจัยเห็นว่าจะต้องมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ดีกว่านี้ และพุทธวิธีการสอนก็เป็นวิธีแห่งปัญญา คือ การเป็นอิสระในการใช้ความคิด ซักถามได้ตอบสืบเสาะค้นหาความจริงต่าง ๆ จนมีความรู้ความเข้าใจขึ้นในตน

วิธีสอนของพระพุทธเจ้า มีหลายรูปแบบ เช่น แบบสากัจฉา หรือสนทนา แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา แบบวางกฎข้อบังคับ ซึ่งผู้วิจัยสนใจศึกษาพุทธวิธีการสอนแบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรมในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถาม นำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด^๓ การสอนแบบสนทนา (สากัจฉา หรือธรรมสากัจฉา) เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยที่สุด เป็นการสนทนาธรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปรายปัญหา การแสวงหาเหตุผล คิดค้น คัดค้าน หรือคล้อยตาม การปฐกวิสัชนา การโต้ว่าที่ทางวิชาการ การซักถามและแก้ปัญหา พุทธวิธีสอนนี้ใช้กันมาแต่ครั้งพุทธกาลแล้ว การสอนแบบธรรมสากัจฉา เป็นการสอนเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดแก้ปัญหา เป็นคนมีเหตุผล และช่วยให้ผู้เรียนได้แนวคิด

แหล่งที่มา: <https://person.mwit.ac.th/01-Statutes/NationalEducation.pdf> (๑๙ มีนาคม ๒๕๖๒).

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธวิธีการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพ ฯ : พิมพ์สว, มีนาคม ๒๕๕๖), หน้า ๔๗.

ทางธรรม และได้ฝึกฝนอย่างจริงจัง^๔ เมื่ออ่านพระไตรปิฎกแล้วจะเห็นว่าพระองค์ชอบใช้วิธีนี้ อาจเป็นด้วยว่าผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนสนุก ไม่รู้สึกว่าตนกำลัง “เรียน” หรือกำลัง “ถูกสอน” แต่จะรู้สึกว่าการสนทนาปราศรัยกับพระพุทธองค์อย่างสนุกสนาน^๕

การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการดังกล่าวผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่าจะสามารถพัฒนาศักยภาพของนักเรียนได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ซึ่งเหมาะสมกับผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่สนใจในเหตุการณ์ต่างๆ สามารถพูดวิจารณ์โต้ตอบด้วยความรับผิดชอบ นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เรียนได้นำหลักประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้เรียนจะร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรม รู้จักทำงานร่วมกัน และฝึกความเป็นกัลยาณมิตร^๖ นอกจากนั้นยังฝึกอบรบบุคคลให้พัฒนาปัญญาทั้ง ๓ ด้านคือ

๑) การฟัง (สุตมยปัญญา) ได้แก่ การฟังและสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูและนักเรียนด้วยกัน

๒) การคิด (จินตมยปัญญา) ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาในประเด็นที่นักเรียนสนใจ

๓) การฝึกอบรบ (ภาวนามยปัญญา) ได้แก่ การลงมือปฏิบัติงานเพื่อแสวงหาความรู้และการสื่อสารระหว่างครูและนักเรียนด้วยกัน^๗

การพัฒนาปัญญาทั้ง ๓ ด้าน สอดคล้องกับไตรสิกขาข้อที่สาม อธิปัญญาสิกขา คือ ฟัง คิด และลงมือปฏิบัติจนเกิดปัญญาแจ่มแจ้ง มีแรงจูงใจในการเรียน และจดจ่อในเนื้อหาสาระวิชาพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ครูตั้งประเด็นปัญหาที่น่าสนใจและสนทนาซักถามนักเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง วิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้นำไปสู่การอภิปรายในชั้นเรียน ส่วนครูนั้นทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้กระบวนการแสวงหาความรู้โดยนักเรียนผ่านไปได้อย่างดี เป็นผู้ฝึกและที่ปรึกษา (Coach and consulting) เมื่อนักเรียนเกิดปัญหาหรืออุปสรรค และเป็นพี่เลี้ยง (Commentator) คอยให้คำแนะนำและสะท้อนกลับถึงสิ่งที่ต้องแก้ไขหรือพัฒนาต่อไป

^๔ สุนน อมรวิวัฒน์, **ความคิดและภูมิปัญญาไทย : ด้านการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๐.

^๕ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, (๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๐) **พุทธวิธีการสอนในพระไตรปิฎก : วิธีสอนแบบต่างๆ**, มติชนสุดสัปดาห์, [ออนไลน์], ฉบับวันที่ ๑๔ – ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๐ พุทธวิธีสอนในพระไตรปิฎก (๑๕) บทที่ ๖ : วิธีสอนแบบต่างๆ, แหล่งที่มา: https://www.matichonweekly.com/column/article_45444 (๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๑).

^๖ สิริวรรณ ศรีพหล, **การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๘), หน้า ๒๐๓.

^๗ ที่.ป.า. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑; อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๐๔/๘๓๘.

จากประเด็นปัญหาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความประสงค์จัดทำเรื่องดังกล่าวเพื่อให้นักเรียนได้แสดงออกถึงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น ความสนใจใฝ่เรียนรู้ การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การลงมือปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนตามกระบวนการ การคิดวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อแก้ปัญหา การใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อต่อยอดความรู้เดิมนำไปสู่ความรู้ใหม่ และการทำงานร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนกับนักเรียนด้วยกันเป็นการปฏิสัมพันธ์ ๒ ทาง (Two-way Communication) ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาที่ดีขึ้นด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉา

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

๒. เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาพระพุทธศาสนาที่จัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

๓. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๓.๑ เพื่อทราบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เป็นอย่างไร

๓.๒ ได้ทราบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาพระพุทธศาสนาที่จัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ดีขึ้นหรือไม่

๓.๓ ทราบผลเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉา เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ผู้ศึกษาได้นำมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดช่วงชั้นมาเป็นเกณฑ์ในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉา, แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, แบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานกลุ่มและรายบุคคล ดังนี้

๑. ส ๑.๑ ม.๔-๖/๗ วิเคราะห์หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด

๒. ส ๑.๑ ม.๔-๖/๑๔ วิเคราะห์ข้อคิดและแบบอย่างการดำเนินชีวิตจากประวัติสาวก ชาดก เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด

๓. ส ๑.๑ ม.๔-๖/๑๓ วิเคราะห์หลักธรรมในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ

และใช้เนื้อหาสาระจากหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ๒ ม.๔-๖ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช มาจัดเป็น ๓ หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่

๑. โลกธรรม ๘ เวลา ๒ ชั่วโมง

๒. กฎแห่งกรรม (กรรมนิยาม ๕ / กรรม ๑๒) เวลา ๒ ชั่วโมง

๓. หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ เวลา ๑ ชั่วโมง

ขอบเขตเนื้อหาในการวิจัยเรื่องนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาตามแนวคิดของสิริวรรณ ศรีพหล เป็นกรอบในการศึกษา ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๑. ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ก. การสร้างศรัทธา

ข. จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

ค. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

ง. สร้างบุคลิกภาพของผู้สอน

จ. เตรียมสื่อการเรียนรู้

๒. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ก. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน

ข. ชี้นำสอน

๑) แสวงหาความรู้

๒) ค้นพบความรู้

๓) การวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้

๔) พิสูจน์ความรู้

ค. ชี้นำสรุป

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร มีขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาดังนี้

๑.ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ จำนวน ๔๓๙ คน

๒.กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ห้อง ๒ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ จำนวน ๓๕ คน ที่ได้มาแบบเจาะจง

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาที่จัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาที่ดีขึ้น

๑. ๕. ๒ การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานครก่อนการจัดการเรียนรู้และหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาแตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย

๑.๖.๑ การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง โลกธรรม ๘, กฎแห่งกรรม, หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

๑.๖.๒ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา หมายถึง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาตามแนวคิดของ สิริวรรณ ศรีพหล ซึ่งมี ๒ ขั้นตอน คือ

- ๑) ขั้นตอนเตรียมการก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- ๒) ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๑.๖.๓ การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง การพัฒนาผลของการจัดการเรียนรู้ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา

๑.๖.๔ การจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา หมายถึง การจัดการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

๑.๖.๕ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา ๒๕๖๑

๑.๖.๖ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา หมายถึง โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕/๒ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาดีขึ้น

๑.๗.๒ ครูได้ประยุกต์วิธีการสอนโดยใช้ธรรมสากัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

๑.๗.๓ ครูและผู้บริหารได้นำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนเพื่อปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ต่อไป

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิดและทฤษฎีรวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้ดำเนินการเรียบเรียงข้อมูลไปตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับธรรมสากัจฉา

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

๒.๖ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล (World - class standard school)

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

การเรียนรู้ (Learning)

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ดังนี้

สรวงศ์ โค้วตระกูล ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า^๑ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือจากการฝึกหัดรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้เรียน

สิริอร วิชชาวุธ ได้กล่าวว่าการเรียนรู้มีองค์ประกอบ ๓ อย่างคือ^๒ มนุษย์ต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงจากไม่รู้ เป็นรู้ ทำไม่ได้ เป็นได้ ไม่เคยทำ เป็นทำ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นเป็นไปอย่างถาวรการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น เกิดจากประสบการณ์การฝึกฝนและการฝึกหัด

จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้นั้นเกิดจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวรของบุคคล อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ในอดีต ทั้งจากการฝึกฝน การปฏิสัมพันธ์กับประสบการณ์รอบตัวและมีปริมาณองค์ความรู้ที่เพิ่มมากขึ้น

^๑ สรวงศ์ โค้วตระกูล, **จิตวิทยาการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘๖.

^๒ สิริอร วิชชาวุธ, **จิตวิทยาการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๒.

แนวคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้ของ เบญจมิน บลูม (Bloom Taxonomy)

อดิยาน์ ศรีเกษตริน ได้กล่าวว่า^๓ จุดประสงค์สำคัญของการเรียนการสอน คือการให้บุคคลเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์พฤติกรรมเหล่านี้จำแนกและจัดลำดับหมวดหมู่และระดับความยากง่าย หมวดหมู่นี้เรียกว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษาของ บลูม (Taxonomy of Educational objective) : ซึ่ง Benjamin Bloom (Bloom.1976) ได้แบ่งเป็น ๓ หมวดดังนี้

หมวดที่ ๑ พฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นความสามารถทางด้านสติปัญญาแบ่งการเรียนรู้ออกเป็น ๖ ระดับ ดังนี้

ความสามารถในการจดจำความรู้ต่างๆ ที่ได้เรียนรู้มา (Knowledge)

ความสามารถในการแปลความ ขยายความ ในสิ่งที่ได้เรียนรู้มา (Comprehensive)

ความสามารถในการสิ่งที่เรียนรู้มาให้เกิดประโยชน์ (Application)

ความสามารถในการแยกแยะความรู้ออกเป็นส่วนๆ และทำความเข้าใจในแต่ละส่วนว่าสัมพันธ์

หรือต่างกันอย่างไร (Analysis)

ความสามารถในการรวบรวมความรู้ต่างๆหรือประสบการณ์ต่างๆ ให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ (Synthesis)

ความสามารถในการตัดสินคุณค่าของความรู้ว่าเป็นเหตุเป็นผล (Evaluation)

ต่อมา Anderson and Krathwont (๒๐๐๑) ซึ่งเป็นกลุ่มลูกศิษย์ของ Bloom ได้ปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสม โดยเปลี่ยนแปลงขั้นตอนพฤติกรรมพุทธิพิสัยดังนี้

ขั้นความรู้ความจำ เปลี่ยนเป็น จำ

๑. ขั้นความเข้าใจ เปลี่ยนเป็น เข้าใจ

๒. ขั้นการนำไปใช้ เปลี่ยนเป็น ประยุกต์

๓. ขั้นการวิเคราะห์ เปลี่ยนเป็น วิเคราะห์

๔. ขั้นการสังเคราะห์ เปลี่ยนเป็น ประเมินค่า

๕. ขั้นการประเมินค่า เปลี่ยนเป็น ริเริ่มสร้างสรรค์

หมวดที่ ๒ พฤติกรรมด้านจิตพิสัย (Affective Domain) เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากความรู้สึกนึกคิดในจิตใจ ความเชื่อ ความซาบซึ้ง ประกอบด้วยพฤติกรรม ๕ ระดับ ดังนี้

๑. ความตั้งใจ สนใจในสิ่งเร้า หรือ รับรู้ (Receive)

๒. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกิดขึ้นหรือตอบสนองสิ่งเร้า (Respond)

๓. ความรู้สึกซาบซึ้งยินดี มีเจตคติที่ดี หรือค่านิยม (Value)

๔. เห็นความแตกต่างในคุณค่า แก้ไขข้อบกพร่อง/ขัดแย้ง สร้างปรัชญา/เป้าหมายให้แก่ตนเอง หรือการจัดระบบ (Organize)

๕. ทำให้เกิดเป็นคุณลักษณะหนึ่งของชีวิตตนเองหรือ บุคลิกภาพ (Characterize)

^๓ อดิยาน์ ศรีเกษตริน, ๒๕๔๓ หน้า ๗๒ – ๗๔, อ่างโนบุญชม ศรีสะอาด, การพัฒนาการสอน, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๗) : Bloom หน้า ๑๘.

หมวดที่ ๓ พฤติกรรมด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นความสามารถในการปฏิบัติ ประกอบด้วยพฤติกรรม ๕ ระดับดังนี้

๑. ความสามารถในการสังเกตและรับรู้ขั้นตอนการปฏิบัติ หรือขั้นรับรู้ (Imitation)
๒. ความสามารถในการทำตามขั้นตอนหรือรูปแบบ ที่ได้รับการแนะนำ (Manipulation)
๓. ความสามารถในการทำงานด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมีผู้ชี้แนะและพัฒนาการทำงานด้วยตนเองให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น (Precision)
๔. ความสามารถในการเลือกรูปแบบที่ตนเองพัฒนาจนมีประสิทธิภาพ และฝึกฝนจนเกิดความคล่องแคล่วเป็นอัตโนมัติชัดเจนต่อเนื่องจนชำนาญการ (Articulation)
๕. ความสามารถที่เกิดจากการฝึกฝนจนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญในงานนั้นเป็นการเฉพาะและเป็นธรรมชาติ ขึ้น เชี่ยวชาญ (Naturalization)

การจัดการเรียนรู้ (Learning Management)

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ ไว้ดังนี้

สมน อมรวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้คือสถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้เกิดขึ้น ได้แก่ ^๔

มีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้น ระหว่างผู้สอนกับ ผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม และผู้สอนกับสิ่งแวดล้อม

ความสัมพันธ์และการมีปฏิสัมพันธ์ก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช ได้กล่าวว่า ^๕ การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีระบบระเบียบ ครอบคลุมการดำเนินการ ตั้งแต่การวางแผน การจัดการเรียนรู้ จนถึงการประเมินผล

Hough and Duncan อธิบายความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่าหมายถึง กิจกรรมที่บุคคลได้ใช้ความรู้ของตนเองอย่างสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้ และมีความสุข ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมในแง่ต่าง ๆ ๔ ด้านดังนี้ ^๖

๑. การจัดการหลักสูตร (Curriculum)
๒. การจัดการเรียนการสอน (Instruction)
๓. การวัดผล (Measuring)
๔. การประเมินผลการเรียนรู้ (Evaluation) หลังการเรียนการสอน

^๔ สมน อมรวิวัฒน์, สมบัติพิพย์ของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๔๖๐.

^๕ วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช, การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: เซ็นเตอร์ดิสคัฟเวอรี, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕๕.

^๖ Hough and Duncan 1970, Teaching: Description and Analysis, Ontario: Addison-Wesley Educational Publishers Inc : 144.

องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้

ผู้สอน จำเป็นจะต้องศึกษาจากข้อมูลหลายประการ เพื่อนำมาช่วยเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้ของตน และการเรียนรู้ของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ไม่ว่าระดับใด จะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๓ ประการดังต่อไปนี้^๗

๑. ผู้เรียน

๒. บรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้อต่อการเรียนรู้

๓. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน บรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน

ผู้เรียน ธรรมชาติของผู้เรียนเป็นสิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก เกี่ยวกับความสามารถของสมอง ความถนัด ความสนใจ พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์และจิตใจ ความต้องการพื้นฐานหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศักยภาพผู้เรียน

บรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้อต่อการเรียนรู้

บรรยากาศใฝ่รู้ใฝ่เรียนถือเป็นบรรยากาศทางจิตวิทยาที่สำคัญที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูผู้สอนต้องมีทักษะ ประสบการณ์และจิตวิทยาในการสร้างบรรยากาศดังกล่าวได้โดยเลือก รูปแบบ (Model) วิธีการ (Innovation) เครื่องมือ (Media) ตลอดจนเทคโนโลยี (Technology) เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศที่เราให้ผู้เรียน ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มากยิ่งขึ้น

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยาในห้องเรียน ครูผู้สอนควรสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนทุกกลุ่มที่มีศักยภาพแตกต่างกัน ด้วยความเอื้ออาทรเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความมั่นใจที่จะเรียนรู้ของผู้เรียน ที่จะก้าวอย่างมั่นคงเต็มศักยภาพของผู้เรียนแต่ละบุคคลให้สูงขึ้น และอย่าลืมว่าผู้เรียนที่มีศักยภาพต่ำต้องการความช่วยเหลือจากครูผู้สอนและเพื่อนนักเรียนในการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จ ผู้เรียนที่มีศักยภาพปานกลาง ต้องการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองภายใต้การกระตุ้นประคองและให้กำลังใจของครู ผู้เรียนที่มีศักยภาพสูงต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ภายใต้การให้กำลังใจและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้จากครูผู้สอน ให้โอกาส ผู้เรียนใช้ความฝัน จินตนาการ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ประกอบการเรียนรู้

หลักการพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้

ในการจัดการเรียนรู้สมัยใหม่ ผู้สอนจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถหลายอย่างในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ดังนี้

หลักการรู้จักผู้เรียน ถือเป็นสิ่งแรกที่ผู้สอนต้องสามารถวิเคราะห์ศักยภาพผู้เรียนได้ว่าเป็นอย่างไร มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้อย่างไร มากน้อยเพียงใด ปกติสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่มดังนี้

๑. กลุ่มสติปัญญาค่อนข้างอ่อน/เรียนรู้ช้า กลุ่มนี้สามารถเรียนรู้ได้ต่อเมื่อได้รับการช่วยเหลือหรือสอนจากครูอย่างค่อยเป็นค่อยไปจึงจะเรียนรู้สำเร็จเป้าหมายการเรียนรู้เพียงช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องเป็นภาระแก่ผู้อื่นในการดำรงชีวิต

^๗ ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการ เรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐.

๒. กลุ่มสติปัญญาปานกลาง กลุ่มนี้มีความสามารถในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง แต่ต้องได้รับคำชี้แนะ รูปแบบ วิธีการ จากครูผู้สอนภายใต้การให้กำลังใจการเรียนรู้จึงจะประสบผลสำเร็จความต้องการเรียนรู้เพื่อ ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นรอบข้างได้

๓. กลุ่มสติปัญญาสูง กลุ่มนี้เป็นความหวังของสังคมประเทศชาติในการช่วยให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพในอนาคต กลุ่มนี้มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเองโดยต่อยอดจากการเรียนรู้จากครูแต่ต้องการความเป็นอิสระในการเรียนรู้ การใช้ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์จินตนาการ ฉะนั้นจึงต้องการโอกาสและการให้ความสะดวกในการเรียนรู้อย่างหลากหลายรูปแบบไม่

มีขีดจำกัด กลุ่มนี้มีเป้าหมายการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดประโยชน์กับตนเองแล้วยังเพื่อผู้อื่นประเทศชาติตลอดจนสิ่งแวดล้อม ใช้องค์ความรู้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นความหวังของทุกสังคม

หลักการวางแผนและเตรียมจัดการเรียนรู้

ครูผู้สอนต้องมีความรู้ความสามารถในการวางแผนการจัดการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนแต่ละศักยภาพ ทั้งนี้กระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เหมาะสมสอดคล้องต่อการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มผู้เรียน เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเลือกวิธีการจัดการเรียนรู้ด้วย

หลักการใช้จิตวิทยาการเรียนรู้

การจะจัดการเรียนรู้อย่างไรกับกลุ่มผู้เรียนใด ครูผู้สอนต้องมีพื้นฐานความรู้ทางด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ จิตวิทยาพัฒนาการ ทฤษฎีสมอง จิตวิทยาแนะแนวและการให้คำปรึกษา เพื่อประกอบการตัดสินใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆได้อย่างเหมาะสม

หลักการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การที่ครูผู้สอนจะเลือกรูปแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้รูปแบบใด ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการวัดและประเมินผลว่ามีวัตถุประสงค์อย่างไร เช่น ต้องการวัดองค์ความรู้และทักษะปฏิบัติเบื้องต้นว่ามีเท่าใด ควรใช้รูปแบบการวัด (Test) ต้องการรู้ว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากน้อยแค่ไหนจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้การประเมิน (Assessment) เทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ต้องการทราบว่าผู้เรียนได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ด้วยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จนเกิดประโยชน์ด้วยการประเมินแบบมีส่วนร่วมจากการยอมรับ ชื่นชมและให้รางวัล

รูปแบบการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ จำแนกตามวิธีการจัดการเรียนรู้ได้ ๒ รูปแบบดังนี้

การถ่ายทอดความรู้ (Transmission Approach) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ใช้กันมานานเป้าหมายเพื่อสืบทอดความรู้ อารยธรรม วัฒนธรรมประเพณี ทักษะฝีมือเพื่อให้คงอยู่ต่อไป ประกอบกับต้องการกำลังคนในระบบอุตสาหกรรมจึงเน้นความเก่ง คนเก่ง การถ่ายทอดใช้รูปแบบวิธีสอน (Teaching) การฝึกฝน (Train) การกล่อมเกล่าให้เกิดศรัทธาและเชื่อฟัง (Tame) ครูจะเป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้ (Teacher Centered Development) สำนักไหน โรงเรียนไหน หรือครู

คนไหนเก่ง นักเรียนจะหลั่งไหลไปเรียน เกิดการแข่งขันการเข้าเรียนในโรงเรียนดัง เป็นค่านิยมของสังคมมานาน

การสร้างองค์ความรู้ (Transformational Approach) หรือ (Constructionist) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่คาดหวังว่าจะยกระดับศักยภาพของประชาชนให้พึ่งพาตนเองได้หลังจากที่พึ่งพาผู้อื่น โดยเฉพาะเจ้าของกิจการ รัฐบาล ฯลฯ มานานจนเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจน การว่างงาน เกิดปัญหาสุขภาพ ฯลฯ โดยพยายามจะให้ผู้เรียนลดการเรียนรู้ที่ต้องพึ่งพาครู โรงเรียน หรือสถาบันไปสู่การพึ่งพาตนเองในการแสวงหาความรู้ โดยเน้นการเรียนรู้ผ่าน สื่อ (Media) นวัตกรรม (Innovation) และเทคโนโลยี (Technology) การเรียนรู้จะเน้นการเรียนรู้ด้วยตัวผู้เรียนเอง ภายใต้การอำนวยความสะดวกของครูผ่านสื่อและนวัตกรรมแต่อำนาจการจัดการยังเป็นอำนาจของครูแต่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทและส่วนร่วมมากขึ้น

สรุปว่าการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่สู่ปัญญาวิวัฒน์ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่หลากหลาย (Transactional Approach) ผลการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์และวิถีชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นอย่างยิ่งและรวดเร็ว ศักยภาพของประชาชนต้องได้รับการพัฒนาทักษะและวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ ในสังคมแห่งชีวคุณค่าธรรม (Bio-Ethic) การศึกษาถึงเวลาต้องปรับเปลี่ยน มุมมอง วิถีคิด รูปแบบการให้การศึกษาแนวใหม่ ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนสู่ขีดจำกัดของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะผู้เรียนที่มีศักยภาพสูงเพื่อเป็นที่พึงของสังคมให้มีโอกาสเรียนรู้เต็มศักยภาพ โดยรูปแบบที่พัฒนานำการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสู่สังคม ๔.๐

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีนักคิดและปราชญ์ด้านการศึกษาให้ความหมายไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ระบุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ในหนังสือประมวลศัพท์ทางการศึกษาว่า “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสำเร็จหรือความสามารถในการกระทำสิ่งใด ๆ ที่ต้องอาศัยทักษะหรือมีฉะนั้นก็ต้องอาศัยความรู้ในวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ

พรณี ชูทัย เจนจิต ให้ความหมายว่า “ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นคุณลักษณะและความสามารถของบุคคลที่พัฒนาการดีขึ้น อันเกิดจากการเรียนการสอน การฝึกอบรม ซึ่งประกอบด้วย ความสามารถทางสมอง ความรู้ ทักษะ ความรู้สึก และค่านิยมต่าง ๆ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Academic Achievement) หมายถึง คุณลักษณะและความสามารถของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาอบรม หรือจากการสอบ การวัดผลสัมฤทธิ์จึงเป็นการตรวจสอบความสามารถหรือระดับความสัมฤทธิ์ผล (Level of Accomplishment) ของบุคคลว่าเรียนรู้แล้วเท่าไร มีความสามารถแค่ไหน ซึ่งสามารถวัดได้ ๒ แบบ ตามจุดมุ่งหมายและลักษณะวิชาที่สอน คือ

^๘ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๒, หน้า ๔.

^๙ พรณี ชูทัย เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, (พิมพ์ครั้งที่ ๕), (กรุงเทพมหานคร: เสริมสินพรเพรสส์เพิ่ม, ๒๕๔๕), หน้า ๕๘.

๑. การวัดด้านปฏิบัติ เป็นการตรวจสอบระดับความสามารถในการปฏิบัติหรือทักษะของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสดงความสามารถดังกล่าวในรูปการกระทำจริงให้ออกเป็นผลงาน เช่น วิชาศิลปศึกษา พลศึกษา การช่าง เป็นต้น ซึ่งการวัดต้องใช้ “ข้อสอบภาคปฏิบัติ” (Performance Test)

๒. การวัดด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหาความรู้ (Content) อันเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนรวมถึงพฤติกรรมความสามารถในด้านต่าง ๆ สามารถวัดได้โดยใช้ “ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์”^{๑๐}

จากที่กล่าวมาแล้วเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลของความสามารถของบุคคลที่ต้องอาศัยทักษะ ความรอบรู้ ทักษะที่ได้จากการเรียนการสอน การฝึกฝน อบรมสั่งสอน ทำให้เกิดความสำเร็จหรือความสามารถในด้านต่าง ๆ

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนพอสรุปได้ ดังนี้ **กระทรวงศึกษาธิการ** ได้ให้ความหมายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า ^{๑๑} “เป็นแบบทดสอบที่มุ่งวัดว่านักเรียนมีความรู้ หรือความสามารถที่เกิดจากการเรียนการสอนมากน้อยปานใด”

วรพจน์ นวลสกุล ได้กล่าวว่า ^{๑๒} แบบทดสอบที่ใช้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง แบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ ทักษะ และสมรรถภาพทางด้านวิทยาศาสตร์ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน หลังจากที่ยุ่เรียนศึกษาบทเรียนนั้นจบแล้ว แบบทดสอบที่ใช้วัดจะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ของวิชา วิทยาศาสตร์

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ ได้ให้ความหมายแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ว่า ^{๑๓} เป็นแบบทดสอบ ที่วัดความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ เมื่อได้รับประสบการณ์เฉพาะอย่างไปแล้ว ซึ่งจะเป็นการวัด ความสามารถทางวิชาการต่าง ๆ โดยมุ่งวัดว่านักเรียนมีความรู้หรือมีทักษะในวิชานั้นมากน้อยเพียงใด

จากที่กล่าวมาแล้วเกี่ยวกับแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สรุปได้ว่าแบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง แบบทดสอบที่ใช้วัดความรู้ความเข้าใจจากการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการ วัดผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียนที่ได้รับจากการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชานั้น ๆ

^{๑๐} ไพศาล หวังพานิช, การวัดผลการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๗.

^{๑๑} กระทรวงศึกษาธิการ,พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๙.

^{๑๒} วรพจน์ นวลสกุล, ผลของการเลือกช่วงการทำแบบฝึกหัดในบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนกับระดับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยานิพนธ์ ปริญญาคุุณบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๕.

^{๑๓} สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์, มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒). หน้า ๓๔.

ลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ดี

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ ได้สรุปลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ดีไว้ดังนี้^{๑๔}

๑. ความเที่ยงตรง (Validity) เป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เครื่องมือวัดผลนั้นมีคุณภาพ เพราะเป็นการแสดงให้เห็นว่า เครื่องมือวัดนั้นสามารถวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือวัดได้ตรงและครบถ้วนตามเนื้อหาที่ต้องการวัด วัดได้ตรงตามจุดประสงค์ วัดได้ตรงตามสภาพความเป็นจริง และวัดแล้วสามารถนำผลการวัดไปพยากรณ์หรือคาดคะเนอนาคตได้

๒. มีความเชื่อมั่นสูง (Reliability) เครื่องมือวัดผลที่ดีวัดสิ่งเดียวกันหลาย ๆ ครั้ง ผลที่ได้จากการวัดจะเหมือนกันหรือแตกต่างกันน้อยมาก

๓. ความเป็นปรนัย (Objectivity) เครื่องมือที่มีความเป็นปรนัยจะมีความชัดเจนในตัวเอง เช่น ข้อสอบที่มีความเป็นปรนัย จะมีความชัดเจนอยู่ ๓ ประการ คือ คำถามชัดเจนอ่านแล้วเข้าใจตรงกัน คำตอบแน่นอน ใครตรวจก็ให้คะแนนตรงกัน และประการสุดท้ายคือ แปลความหมายคะแนนได้ตรงกัน

๔. มีความยากง่ายพอเหมาะ (Difficulty) ไม่ยากเกินไปและไม่ง่ายเกินไป ข้อสอบข้อใดที่มีคนตอบถูกมากแสดงว่าง่าย ข้อที่มีคนตอบถูกน้อยแสดงว่ายาก ค่าความยากง่ายของข้อสอบ (p) มีค่าอยู่ระหว่าง ๐ ถึง ๑.๐๐ ข้อสอบที่ดีมีค่า p อยู่ระหว่าง ๐.๒๐ ถึง ๐.๘๐ ซึ่งเป็นข้อสอบที่ค่อนข้างยากปานกลางและค่อนข้างง่าย

๕. มีอำนาจจำแนก (Discrimination) หมายถึง สามารถแบ่งแยกคนออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ถูกต้อง ข้อสอบที่จำแนกได้ หมายถึง ข้อสอบที่คนเก่งตอบถูก คนอ่อนตอบผิด ข้อสอบที่จำแนกกลับ คนเก่งจะตอบผิดแต่คนอ่อนจะตอบถูก และข้อสอบที่จำแนกไม่ได้ คนเก่งและคนอ่อนจะตอบถูกและผิดพอ ๆ กัน ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก อำนาจจำแนกของข้อสอบมีค่า r อยู่ระหว่าง -๑.๐๐ ถึง +๑.๐๐ ค่า r เป็นเครื่องหมายลบ หมายความว่า จำแนกไม่ได้ คนเก่งตอบถูกน้อยกว่าคนอ่อน r เป็นเครื่องหมายลบ หมายความว่า จำแนกได้ คนเก่งตอบถูกมากกว่าคนอ่อน ข้อสอบที่มีค่า r ใกล้ศูนย์ ($r = -0.19$ ถึง $+0.19$) เป็นข้อสอบที่จำแนกไม่ได้ เพราะคนเก่งตอบถูก พอ ๆ กับคนอ่อน ข้อสอบที่ดีควรมีค่า r อยู่ระหว่าง ๐.๒๐ ถึง ๑.๐๐

๖. มีประสิทธิภาพ (Efficiency) คือ เครื่องมือที่สามารถทำให้ได้ข้อมูลที่ดีที่สุดเชื่อถือได้มาก โดยใช้วิธีการที่สะดวก รวดเร็ว คล่องตัว แต่เสียเวลาน้อย ลงทุนน้อยและใช้แรงงานน้อย

๗. มีความยุติธรรม (Fair) ไม่เปิดโอกาสให้มีการได้เปรียบเสียเปรียบกันระหว่าง ผู้ที่ถูกวัดด้วยกัน

๘. ใช้คำถามถามลึก (Searching) ข้อสอบที่ดีต้องการให้ผู้ตอบใช้ความสามารถในการคิดค้นก่อนที่จะตอบ

๙. ใช้คำถามยั่ว (Exemplary) มีลักษณะที่ทำให้ทายให้ผู้สอบอยากคิดอยากตอบและทำด้วยความเต็มใจ

^{๑๔} ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, *เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้*, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๒ หน้า), ๔๗.

๑๐. คำถามจำเพาะเจาะจง (Definite) ไม่ถามวงกว้างเกินไป หรือถามคลุมเครือให้คิดได้หลายแง่หลายมุม

จากที่กล่าวมาแล้วเกี่ยวกับลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ดี สรุปได้ว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ดีจะต้องมีลักษณะดังนี้ มีความเที่ยงตรง มีความเชื่อมั่นสูง มีความเป็นปรนัย มีความยากง่ายพอเหมาะ มีอำนาจจำแนก มีประสิทธิภาพ มีความยุติธรรม ใช้คำถามถามลึก ใช้คำถามยั่วเย้า และคำถามจำเพาะเจาะจง

จากที่กล่าวมาแล้วเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สรุปได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นผลการวัดพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด ความสามารถทั้งหลายของผู้เรียน คุณลักษณะด้านจิตพิสัย ความสนใจ ทักษะคติต่อเนื้อหาวิชาที่เรียนในโรงเรียนและระบบการเรียน ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง และลักษณะบุคลิกภาพ และคุณภาพการสอน การมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนและการเสริมแรงของครู การแก้ไขข้อผิดพลาด และรู้ผลว่าตนเองกระทำถูกต้องหรือไม่

สรุปว่าในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ความพึงพอใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนทำงานที่ได้รับมอบหมาย หรือต้องการปฏิบัติให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ซึ่งในปัจจุบันครูผู้สอนเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก หรือให้คำแนะนำปรึกษาจึงต้องคำนึงถึงความพึงพอใจในการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นสำคัญ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับธรรมสากัจฉา

ธรรมสากัจฉา หมายถึง การสนทนาธรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปรายปัญหา การแสวงหาเหตุผล คิดค้น คัดค้าน หรือคล้อยตาม เป็นวิธีการสอนที่พระพุทธองค์ทรงนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์ในการสอนพุทธบริษัท ในสมัยพุทธกาลภิกษุทั้งหลายมักประชุมสนทนาธรรมกัน ถกปัญหา กัน หากปัญหาใครถกกันแล้ว ได้เถียงกันแล้ว ยังตกลงกันไม่ได้ พระพุทธองค์ก็มักจะเสด็จมาทรงเป็นประธานตัดสินชี้ขาด ทำให้ผู้เข้าประชุมได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และมักปรากฏมีผู้บรรลุธรรมถึงพระอรหันต์ด้วยพุทธวิธีสอนแบบนี้อยู่เสมอ^{๑๕}

ในยุคที่ชมพูทวีปเป็นถิ่นนักปราชญ์เต็มไปด้วยศาสตราจารย์เจ้าลัทธิต่างๆ มีความแตกต่างทางด้าน ลัทธิ ศาสนา ความเชื่อ เป็นอย่างมาก การเผยแผ่พุทธธรรมไปสู่ประชาชนในยุคแรกๆ ของการเริ่มประกาศพระศาสนา ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย^{๑๖} ผู้ที่มาเผชิญพระองค์นั้น มีทั้งมาดีและมาร้าย มีทั้งที่มาแสวงหาความรู้ มาลองภูมิ และที่ต้องการมาข่มมาปราบ แต่พระองค์สามารถสนทนาโต้ตอบ ชี้แจงถามปัญหาต่างๆ ได้อย่างแจ่มแจ้ง จูงใจให้บุคคลเหล่านั้นบังเกิดความเลื่อมใสศรัทธา หันมายอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนไม่น้อยเลยทีเดียว

^{๑๕} ประสาร ทองภักดี, พุทธศาสนา – การศึกษาและการสอน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสาส์น, ๒๕๑๓), หน้า ๑๒๒-๑๒๕.

^{๑๖} พระมหาสุภาวิชัย ปภสฺสโร, ผศ., “หลักคำสอนเชิงนิเทศศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”, ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๖๐, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๖๐): ๑๘๔.

พระพุทธรูปทรงตรัสแนะนำเรื่องที่ควรนำมาสนทนากันในหมู่ภิกษุ หรือภิกษุ ๑๐ คือ

๑. อัปปัจจนกขา เรื่องความมกน้อย ถ้อยคำที่ชักชวนให้มีความปรารถนาน้อย
๒. สันตญฐิกขา เรื่องความสันโดษ ถ้อยคำที่ชักชวนให้มีความสันโดษ ไม่ชอบฟังเพื่อหรือปรนเปรอ
๓. ปวิเวกกา เรื่องความสงัด ถ้อยคำที่ชักชวนให้มีความสงัดกายใจ
๔. อสังสัคคกขา เรื่องความไม่คลุกคลี ถ้อยคำที่ชักชวนให้ไม่คลุกคลีด้วยหมู่
๕. วิริยารัมภกขา เรื่องการปรารถนาความเพียร ถ้อยคำที่ชักชวนให้มุ่งมั่นทำความเพียร
๖. สีสกขา เรื่องศีล ถ้อยคำที่ชักชวนให้ตั้งอยู่ในศีล
๗. สมานิกขา เรื่องสมาธิ ถ้อยคำที่ชักชวนให้ทำจิตมั่น
๘. ปัญญาภา เรื่องปัญญา ถ้อยคำที่ชักชวนให้เกิดปัญญา
๙. วิมุตติกขา เรื่องวิมุตติ ถ้อยคำที่ชักชวนให้ทำใจให้พ้นจากกิเลสและความทุกข์
๑๐. วิมุตติญาณทัตสนกขา เรื่องความรู้ความเห็นในวิมุตติ ถ้อยคำที่ชักชวนให้สนใจ และเข้าใจ เรื่องความรู้ ความเห็นในภาวะที่หลุดพ้น จากกิเลสและความทุกข์ ^{๑๗}

การสนทนา ชื่อว่า ธรรมสากัจฉา การพูดคุยสอบถามกันในเรื่องพระวินัยบ้าง พระสูตรบ้าง หรือพระอภิธรรมบ้าง เพื่อมิให้จิตใจหดหู่ ฟุ้งซ่าน หรือสงสัย ชื่อว่าสนทนาธรรมตามกาล การสนทนาธรรมตามกาลจัดเป็นมงคล ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “กาเลน ธรรมสากัจฉา เอตมมมงคลมุตตมัม” การสนทนาธรรมตามกาลเป็นมงคลสูงสุด ^{๑๘} และพระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงอานิสงส์การสนทนาธรรมตามกาลไว้ว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการฟังธรรม ๕ ประการนี้

๕ ประการเป็นไฉน ? คือ

ผู้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๑

ย่อมเข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว ๑

ย่อมบรรเทาความสงสัยเสียได้ ๑

ย่อมทำความเห็นให้ตรง ๑

จิตของผู้ฟังย่อมเลื่อมใส ๑

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ในการฟังธรรม ๕ ประการนี้แล. ^{๑๙}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้อธิบายว่า การสอนแบบสากัจฉา หรือสนทนา นั้น วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั่น ยังไม่ได้เลื่อมใสในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรมในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถาม

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๙๒/๒๘๗; ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๔๘/๒๓๙ ; อภ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๙/๑๓๘.

^{๑๘} ดูรายละเอียดใน, ข.ข. (ไทย) ๒๕/๖/๔

^{๑๙} ดูรายละเอียดใน, อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๒/๒๗๖.

นำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวกพระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน^{๒๐}

สุนน อมรวิวัฒน์ ได้ให้แนวคิดว่า^{๒๑} ธรรมสากัจฉา หมายถึง การสนทนาธรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปรายปัญหา การแสวงหาเหตุผล คัดค้าน คัดค้าน หรือคล้อยตาม การปฐจา วิสัชนา การโต้เถียงทางวิชาการ การซักถามและแก้ปัญหา พุทธวิธีสอนนี้ใช้กันมาแต่ครั้งพุทธกาลแล้ว การสอนแบบธรรมสากัจฉา เป็นการสอนเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดแก้ปัญหา เป็นคนมีเหตุผล และช่วยให้ผู้เรียนได้แนวคิดทางธรรม และได้ฝึกฝนอย่างจริงจัง การสอนธรรมสากัจฉาจะช่วยให้นักเรียน

๑. แสวงหาความรู้ เป็นการสอนให้นักเรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆมีใช้รับฟังความรู้ จากครู ครูจะมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ชี้แหล่งความรู้ ตอบคำถามให้ความกระจ่างแจ้ง นักเรียน จะอ่าน สังเกตการณ์สนทนา สืบหาแหล่งความรู้ จัดบันทึกเพื่อได้แนวคิดมาสู่ธรรมสากัจฉา

๒. ค้นพบประเด็นความรู้ เมื่อนักเรียนแสวงหาความรู้ ก็จะต้องฝึกฝนทักษะการจับประเด็น ความรู้ต่างๆมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มของตน

๓. การวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้ นักเรียนจะรวบรวมความรู้เป็นแนวคิดแนวความคิด และแนวปฏิบัติโดยเลือกเฟ้นและรวบรวมเรื่องราวต่างๆมาวิเคราะห์และประเมินค่า แล้วให้เกิดความ เข้าใจเห็นคุณค่า เกิดความรู้สึกลอยวางประพจน์ตามธรรมนั้นๆ

๔. การปฏิบัติ การพิสูจน์ความรู้และทบทวน เป็นการนำความรู้ความคิด ความเข้าใจมา ปฏิบัติทดลองในชีวิตประจำวัน เป็นการนำความรู้มาสู่การปฏิบัติเป็นกิจนิรันดร์

เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้ให้แนวคิดว่า^{๒๒} การสอนแบบสนทนา (สากัจฉา หรือธรรม สากัจฉา) เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยที่สุด เมื่ออ่านพระไตรปิฎกแล้วจะเห็นว่าพระองค์ชอบใช้วิธีนี้ อาจเป็น ด้วยว่าผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนสนุก ไม่รู้สีกว่าตนกำลัง “เรียน” หรือกำลัง “ถูกสอน” แต่จะรู้สีกว่าตนกำลังสนทนาปราศรัยกับพระพุทธรูปอย่างสนุกสนาน ในการ สนทนานั้น พระพุทธรูปจะทรงทำหน้าที่นำสนทนา คือ ทำหน้าที่ซักถามโยนปัญหาให้ขบคิด แล้ว ทะล่อมเข้าสู่จุดสรุปเข้าหาประเด็นที่ต้องการ บางทีเพียงตรัสเป็นนัยๆ คู่สนทนาจึงอาจสรุปได้เอง

สิริวรรณ ศรีพหล ได้ให้แนวคิดว่า^{๒๓} การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบธรรม สากัจฉานี้ ทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ซึ่งเหมาะสมกับ ผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่สนใจเหตุการณ์ต่างๆ สามารถพุดพิจารณ์โต้ตอบด้วยความ รับผิดชอบและในกรณีที่เป็นสนทนาธรรมโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักการ สนทนาด้วยแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจหลักธรรมดีขึ้น และในกรณีที่มีการสนทนาในเรื่อง

^{๒๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พุทธวิธีการสอน*, (พิมพ์ครั้งที่ ๑๘), (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว, ๒๕๕๖), หน้า ๔๗.

^{๒๑} สุนน อมรวิวัฒน์, *ความคิดและภูมิปัญญาไทย : ด้านการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๐.

^{๒๒} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก*, (กรุงเทพมหานคร: อาร์ต ฟาร์ม จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๒๕.

^{๒๓} สิริวรรณ ศรีพหล, *การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา*, (พิมพ์ครั้งที่ ๑), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๘), หน้า ๒๐๓.

ทั่วไปก็จะทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้เพื่อมาเป็นพื้นฐานการปฏิบัติ นับว่าสอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เรียนได้นำหลักประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้เรียนจะร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรม รู้จักทำงานร่วมกันและฝึกความเป็นกัลยาณมิตร

ตัวอย่างธรรมสากัจฉาในพระไตรปิฎก

สุกสุตตร: ว่าด้วยคำสอนของพวกราหมณ์ มีความถูกต้องชัดเจนอย่างไรบ้าง

เป็นการสนทนาถามตอบปัญหา ระหว่าง สุกมานพ โตเทยพราหมณ์บุตรแห่งกรุงสาวัตถี กับ พระพุทธเจ้า ณ เขตวันมหาวิหาร ความว่า ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้^{๒๔}

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐีเขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้นแล มานพชื่อสุกสผู้เป็นบุตรของโตเทยพราหมณ์อาศัยอยู่ในนิเวศน์ของคหบดีผู้หนึ่งในกรุงสาวัตถีด้วยกรณีกิจบางอย่าง ครั้นนั้นสุกมานพผู้เป็นบุตรของโตเทยพราหมณ์ได้กล่าวกับคหบดีผู้ที่ตนอาศัยอยู่ในนิเวศน์ว่า

“ท่านคหบดี ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ว่า ‘กรุงสาวัตถีไม่วางจากพระอรหันต์เลย’ วันนี้เราควรเข้าไปนั่งใกล้สมณะหรือพราหมณ์คนใดดีหนอ”

คหบดีกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวันอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐีเขตกรุงสาวัตถี ท่านจงเข้าไปนั่งใกล้พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเถิด”

ลำดับนั้น สุกมานพผู้เป็นบุตรของโตเทยพราหมณ์รับคำแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

“ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลายกล่าวกันอย่างนี้ว่า ‘คฤหัสถ์เป็นผู้ยังกุศลธรรมเครื่องนำออกจากทุกข์ให้สำเร็จ บรรพชิตไม่ยังกุศลธรรมนั้นให้สำเร็จ ในเรื่องนี้ท่านพระโคตมจะตรัสว่าอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มานพ ในเรื่องนี้เราแยกกล่าว มิได้รวมกล่าว เราไม่สรรเสริญการปฏิบัติผิดของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต จริงอยู่ คฤหัสถ์หรือบรรพชิตผู้ปฏิบัติผิด ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ยังกุศลธรรมเครื่องนำออกจากทุกข์ให้สำเร็จเพราะเหตุแห่งอริยมรรคคือการปฏิบัติผิด

มานพ เรากล่าวสรรเสริญการปฏิบัติชอบของคฤหัสถ์หรือบรรพชิต จริงอยู่คฤหัสถ์หรือบรรพชิตผู้ปฏิบัติชอบ ชื่อว่าเป็นผู้ยังกุศลธรรมเครื่องนำออกจากทุกข์ให้สำเร็จ เพราะเหตุแห่งอริยมรรคคือการปฏิบัติชอบ”ฐานะการทำงานของคฤหัสถ์และบรรพชิต

สุกมานพทูลถามว่า “ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลายกล่าวกันอย่างนี้ว่า ‘ฐานะแห่งการทำงานของฆราวาสมีความต้องการมาก มีกิจมาก มีเรื่องมาก มีความเพียรมาก มีผลมาก (ส่วน)ฐานะแห่งการทำงานของบรรพชิตมีความต้องการน้อยมีกิจน้อย มีเรื่องน้อย มีความเพียรน้อย และมีผลน้อย ในเรื่องนี้ ท่านพระโคตมจะตรัสว่าอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มานพ แม้ในเรื่องนี้ เราก็กแยกกล่าว มิได้รวมกล่าว ฐานะแห่งการทำงานที่มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีเรื่องมาก มีความเพียรมาก เมื่อวิปัสย้อมมีผลน้อย ฐานะ

^{๒๔} ดูรายละเอียดใน, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๔๓-๕๔๗.

บัญญัติธรรม ๕ ประการ

สุภมาณพทูลถามว่า “ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติธรรมไว้ ๕ ประการ เพื่อทำบุญ เพื่อยังกุศลธรรมให้สำเร็จหรือ” ^{๒๕}

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “มาณพ พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติธรรม ๕ ประการใดไว้เพื่อทำบุญ เพื่อยังกุศลธรรมให้สำเร็จ ถ้าเธอไม่หนักใจ ดีละ เธอจงกล่าวธรรม ๕ ประการนั้นในบริษัทนี้เถิด”

สุภมาณพกราบทูลว่า “ท่านพระโคตมผู้เจริญ ณ ที่ที่พระองค์หรือบุคคลเช่นกับพระองค์ประทับนั่งอยู่ ข้าพระองค์ไม่มีความหนักใจเลย” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาณพ ถ้าเช่นนั้น เธอจงกล่าวเถิด”

สุภมาณพกราบทูลว่า “ท่านพระโคตม พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติธรรมข้อที่ ๑ คือสัจจะ เพื่อทำบุญ เพื่อยังกุศลธรรมให้สำเร็จ

บัญญัติธรรมข้อที่ ๒ คือตบะ ...

บัญญัติธรรมข้อที่ ๓ คือพรหมจรรย์ ...

บัญญัติธรรมข้อที่ ๔ คือการเรียนมนตร์ ...

บัญญัติธรรมข้อที่ ๕ คือการบริจาค เพื่อทำบุญ เพื่อยังกุศลธรรมให้สำเร็จ

พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติธรรม ๕ ประการนี้ไว้ เพื่อทำบุญ เพื่อยังกุศลธรรมให้สำเร็จ ในเรื่องนี้ ท่านพระโคตมจะตรัสว่าอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “มาณพ บรรดาพราหมณ์ทั้งหลายแม้พราหมณ์สักคนหนึ่งผู้กล่าวอย่างนี้ว่า ‘ข้าพเจ้าทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศผลแห่งธรรม ๕ ประการนี้’ มีอยู่หรือ”

สุภมาณพทูลตอบว่า “ไม่มีเลย ท่านพระโคตม”

“แม้อาจารย์ท่านหนึ่ง แม้อาจารย์ของอาจารย์ท่านหนึ่ง ตลอดขึ้นไป ๗ ชั่วอาจารย์ของพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้กล่าวอย่างนี้ว่า ‘ข้าพเจ้าทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศผลแห่งธรรม ๕ ประการนี้’ มีอยู่หรือ”

“ไม่มีเลย ท่านพระโคตม”

“แม้ฤาษีทั้งหลายผู้เป็นบูรพาจารย์ของพราหมณ์ทั้งหลายคือ ฤาษีอัฐกะฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทพ ฤาษีเวสสคามิตตะ ฤาษียมตคคิ ฤาษีอังคิระสะ ฤาษีการทวาชะ ฤาษีวาเสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภุควะ ซึ่งเป็นผู้แต่งมนตร์ เป็นผู้บอกมนตร์ที่พวกพราหมณ์ในปัจจุบันนี้ขับตามบทมนตร์เก่าที่ท่านบูรพาจารย์พราหมณ์ขับไว้แล้วบอกไว้แล้ว รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้ถูกต้องตามที่ท่านกล่าวไว้ บอกได้ถูกต้องตามที่ท่านได้บอกไว้ แม้ท่านเหล่านั้นก็กล่าวแล้วอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลายทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศผลแห่งธรรม ๕ ประการนี้’ มีอยู่หรือ”

สุภมาณพทูลตอบว่า “ไม่มีเลย ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาณพ ได้ทราบกันดังนี้ว่า บรรดาพราหมณ์ทั้งหลายไม่มีพราหมณ์แม้สักคนหนึ่งผู้กล่าวอย่างนี้ว่า ‘เราทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศผลแห่งธรรม ๕ ประการนี้’ ไม่มีใครสักคนหนึ่งซึ่งเป็นอาจารย์ เป็นอาจารย์ของอาจารย์ตลอด ๗ ชั่วอาจารย์ของ

^{๒๕} ข้างแล้ว

พราหมณ์ทั้งหลายผู้กล่าวอย่างนี้ว่า ‘เราได้ทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศผลแห่งธรรม ๕ ประการนี้’ แม้ฤาษีทั้งหลายผู้เป็นบูรพาจารย์ของพราหมณ์ทั้งหลาย คือ ฤาษีอัฐภุกะ ฤาษีวามกะ ฤาษีวามเทพ ฤาษีเวสสามิตตะ ฤาษียมตคคิ ฤาษีอังคีระสะ ฤาษีการทวาชะ ฤาษีวาเสฏฐะ ฤาษีกัสสปะ ฤาษีภุคุ ซึ่งเป็นผู้แต่งมนตร์ เป็นผู้บอกมนตร์ ที่พราหมณ์ทั้งหลายในปัจจุบันนี้ขับตามบทมนตร์เก่า ที่ท่านขับไว้แล้ว บอกไว้แล้ว รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้ถูกต้องตามที่ท่านได้กล่าวไว้ บอกได้ถูกต้องตามที่ท่านได้บอกไว้แล้วแม้ท่านเหล่านั้นก็ไม่ได้กล่าวอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลายทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศผลแห่งธรรม ๕ ประการนี้’

มาณพ คนตาบอดเข้าแถวเกาะหลังกัน คนอยู่หัวแถว คนอยู่กลางแถวและคนอยู่ปลายแถว ต่างก็มองไม่เห็นกัน แม้ฉันทิ ฤาษิตของพราหมณ์ทั้งหลายก็ฉันทินั้นเหมือนกัน เห็นจะเปรียบได้กับคนตาบอด เข้าแถวเกาะหลังกัน คนอยู่หัวแถว คนอยู่กลางแถว และคนอยู่ปลายแถว ต่างก็มองไม่เห็นกัน

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สุภมาณพผู้เป็นบุตรของโตทยยพราหมณ์ผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสเปรียบเหมือนคนตาบอดยื่นเข้าแถว จึงโกรธ ไม่พอใจเมื่อจะข่มขู่ติเตียนว่ากล่าวพระผู้มีพระภาคว่า “ท่านพระสมณโคดมจักได้รับความเสื่อมเสียแล้ว” จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ท่านพระโคดม พราหมณ์ชื่อโปกขรสาติ โอบมัญญโคตร ผู้เป็นใหญ่ในป่าชื่อสุภควันกล่าวไว้อย่างนี้ว่า ‘อย่างนี้แล สมณพราหมณ์เหล่านี้ ย่อมยืนยันญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถ วิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ ฤาษิตนี้ของสมณพราหมณ์เหล่านั้น ย่อมเป็นฤาษิตที่น่าหัวเราะ เลวทราม ว่างและเปล่า ถ้าเช่นนั้นก็เป็นไปไม่ได้เลยที่มนุษย์จักรู้ จักเห็น หรือจักทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐ อันสามารถ วิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “มาณพ พราหมณ์ชื่อโปกขรสาติ โอบมัญญโคตรผู้เป็นใหญ่ในป่าชื่อสุภควัน กำหนดรู้ใจของสมณพราหมณ์ทุกคนด้วยใจหรือ”

สุภมาณพทูลตอบว่า “ท่านพระโคดม พราหมณ์ชื่อโปกขรสาติ โอบมัญญโคตรผู้เป็นใหญ่ในป่าชื่อสุภควัน กำหนดรู้ใจของนางทาสีชื่อปุลณิกาของตนด้วยใจของตนเองยังไม่ได้ จักกำหนดรู้ใจของสมณพราหมณ์ทุกคนด้วยใจได้อย่างไรเล่า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “มาณพ เปรียบเหมือนคนตาบอดมาแต่กำเนิดไม่พึงเห็นรูปสีดาสีขาว รูปสีเขียว รูปสีเหลือง รูปสีแดง รูปสีแสด ไม่พึงเห็นที่ที่เสมอและขรุขระ ไม่พึงเห็นดวงดาว ไม่พึงเห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ เขาจะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ไม่มีรูปสีดาสีขาว ไม่มีคนเห็นรูปสีดาสีขาว ไม่มีรูปสีเขียว ไม่มีคนเห็นรูปสีเขียว ไม่มีรูปสีเหลือง ไม่มีคนเห็นรูปสีเหลือง ไม่มีรูปสีแดง ไม่มีคนเห็นรูปสีแดง ไม่มีรูปสีแสด ไม่มีคนเห็นรูปสีแสด ไม่มีที่ที่เสมอและขรุขระ ไม่มีคนเห็นที่ที่เสมอและขรุขระ ไม่มีดวงดาว ไม่มีคนเห็นดวงดาว ไม่มีดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไม่มีคนเห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ เราไม่รู้ไม่เห็นสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น สิ่งนั้นจึงไม่มี’ ผู้ที่กล่าวอยู่นั้น ชื่อว่ากล่าวอย่างถูกต้องหรือ มาณพ”

สุภมาณพทูลตอบว่า “ไม่ใช่เช่นนั้น ท่านพระโคดม รูปสีดาสีขาวก็มี คนเห็นรูปสีดาสีขาวก็มี รูปสีเขียวก็มี คนเห็นรูปสีเขียวก็มี รูปสีเหลืองก็มี คนเห็นรูปสีเหลืองก็มี รูปสีแดงก็มี คนเห็นรูปสีแดงก็มี รูปสีแสดก็มี คนเห็นรูปสีแสดก็มีที่ที่เสมอและขรุขระก็มี คนเห็นที่ที่เสมอและขรุขระก็มี ดวงดาวก็มี คนเห็นดวงดาวก็มี ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็มี คนเห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ก็มี ผู้ที่กล่าวว่า ‘เราไม่รู้ไม่เห็นสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น สิ่งนั้นจึงไม่มี’ ผู้ที่กล่าวอยู่นั้นชื่อว่ากล่าวอย่างไม่ถูกต้อง ท่านพระโคดม”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาณพ อย่างนั้นเหมือนกัน พราหมณ์ชื่อโปกขรสาติ โอปัมณูโคตร ผู้เป็นใหญ่ในป่าชื่อสุภควัน ชื่อว่าเป็นคนบอดไม่มีจักขุ เป็นไปไม่ได้เลยที่เขาจักรู้ จักเห็น หรือจักทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐ อันสามารถวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “มาณพ ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร พราหมณมหาศาลชาวเมืองโกศลคือพราหมณ์ชื่อจังกิ พราหมณ์ชื่อตารุกษะ พราหมณ์ชื่อโปกขรสาติ พราหมณ์ชื่อชาณุสโสณิ หรือพราหมณ์ชื่อโตเทยยะ ผู้เป็นบิดาของท่าน วาจาที่พราหมณมหาศาลเหล่านั้นกล่าวตรงตามโวหารของชาวโลก หรือไม่ตรงตามโวหารของชาวโลก อย่างไหนประเสริฐกว่ากัน”

สุภมาณพพูดตอบว่า “ผู้กล่าววาจาตรงตามโวหารของชาวโลกประเสริฐกว่าท่านพระโคตม”

“วาจาที่พราหมณมหาศาลเหล่านั้นรู้แล้วกล่าว หรือไม่รู้แล้วกล่าว อย่างไหนประเสริฐกว่ากัน”

“วาจาที่พราหมณ์เหล่านั้นรู้แล้วกล่าว ประเสริฐกว่า ท่านพระโคตม”

“วาจาที่พราหมณมหาศาลเหล่านั้นพิจารณาแล้วกล่าว หรือไม่พิจารณาแล้วกล่าว อย่างไหนประเสริฐกว่ากัน”

“วาจาที่พราหมณ์เหล่านั้นพิจารณาแล้วกล่าว ประเสริฐกว่า ท่านพระโคตม”

“วาจาที่มีประโยชน์ หรือวาจาที่ไม่มีประโยชน์ซึ่งพราหมณมหาศาลเหล่านั้นกล่าวอย่างไหนประเสริฐกว่ากัน”

“วาจาที่มีประโยชน์ ประเสริฐกว่า ท่านพระโคตม”

“ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น โปกขรสาติพราหมณ์โอปัมณูโคตร ผู้เป็นใหญ่ในป่าชื่อสุภควัน กล่าววาจาตรงตามโวหารของชาวโลกหรือไม่”

“ไม่ตรงตามโวหารของชาวโลก ท่านพระโคตม”

“เป็นวาจาที่รู้แล้วกล่าว หรือไม่รู้แล้วกล่าว”

“เป็นวาจาที่ไม่รู้แล้วกล่าว ท่านพระโคตม”

“เป็นวาจาที่พิจารณาแล้วกล่าวหรือไม่พิจารณาแล้วกล่าว”

“เป็นวาจาที่ไม่พิจารณาแล้วกล่าว ท่านพระโคตม”

“เป็นวาจาที่มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์”

“เป็นวาจาที่ไม่มีประโยชน์ ท่านพระโคตม”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาณพ นิรวรณนี้มี ๕ ประการ

นิรวรณ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. กามฉันทนิรวรณ (สิ่งที่กัณจิตคือความพอใจในกาม)
๒. พยาบาทนิรวรณ (สิ่งที่กัณจิตคือความขัดเคืองใจ)
๓. ถีนมิทธนิรวรณ (สิ่งที่กัณจิตคือความหดหู่และเซื่องซึม)
๔. อุทธัจจกุกกุกจนิรวรณ (สิ่งที่กัณจิตคือความฟุ้งซ่านและร้อนใจ)
๕. วิจิกิจฉานิรวรณ (สิ่งที่กัณจิตคือความลังเลสงสัย)

นิรวรณ ๕ ประการนี้แล

มาณพ โปกขรสาติพราหมณ์ โอปมัญญโคตร ผู้เป็นใหญ่ในป่าชื่อสุภควันถูกนิรณัม ๕ ประการนี้ห่วงเหนียว กางกัน รัตรึง ตรึงตราไว้แล้ว เป็นไปไม่ได้เลยที่เขาจก รู้ จักเห็นหรือจกทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถ วิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ มาณพ กามคุณนี้มี ๕ ประการ

กามคุณ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปที่จะพึงรู้แจ้งทางตา ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนด
๒. เสียงที่จะพึงรู้แจ้งทางหู ฯลฯ
๓. กลิ่นที่จะพึงรู้แจ้งทางจมูก ...
๔. รสที่จะพึงรู้แจ้งทางลิ้น ...
๕. โผฏฐัพพะที่จะพึงรู้แจ้งทางกาย ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ขวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดกามคุณ ๕ ประการนี้แล

โปกขรสาติพราหมณ์ โอปมัญญโคตร ผู้เป็นใหญ่ในป่าชื่อสุภควัน กำหนดแล้วหมกมุ่นแล้วด้วยกามคุณ ๕ ประการนี้ ถูกกามคุณ ๕ ประการนี้ครอบงำแล้วไม่เห็นโทษ ไม่มีปัญญาเป็นเครื่องถอนออก บริโภคอยู่ เป็นไปไม่ได้เลยที่เขาจก รู้จักเห็น หรือจกทำให้แจ้งญาณทัสสนะที่ประเสริฐ อันสามารถวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์

มาณพ ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุคคลจะพึงอาศัยหญาและไม่เป็นเชื้อจุดไฟขึ้นหรือไม่อาศัยหญาและไม่เป็นเชื้อจุดไฟขึ้น ไฟอย่างไหนหนอจะมีเปลวสี และแสงสว่าง”

สุภมาณพกราบทูลว่า “ท่านพระโคตม เป็นไปได้หรือ ถ้าการจุดไฟที่ไม่มีหญาและไม่เป็นเชื้อจะมีเปลว สี และแสงสว่าง” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาณพ เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลจะพึงจุดไฟที่ไม่มีหญาและไม่เป็นเชื้อขึ้นได้ นอกจากผู้ที่มฤต อูปมาเหมือนไฟอาศัยหญาและไม่เป็นเชื้อจึงลุกโพล่งขึ้นได้ แม้ฉันใด เรากล่าวปิตินอาศัยกามคุณ ๕ ประการว่ามีอุปมาฉันนั้นเหมือนกัน อูปมาเหมือนไฟที่ไม่มีหญาและไม่เป็นเชื้อลุกโพล่งขึ้นได้ แม้ฉันใดเรากล่าวปิตินที่เว้นจากกาม และอกุศลธรรมทั้งหลายว่ามีอุปมาฉันนั้นเหมือนกัน

ปิตินที่เว้นจากกาม และอกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สัจจจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว บรรลุปฐมฌาน ฯลฯ อยู่ ปิตินี้เว้นจากกาม และอกุศลธรรมทั้งหลาย

มาณพ อีกประการหนึ่ง เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุทุติยฌาน ฯลฯ อยู่ แม้ปิตินี้ก็เว้นจากกาม และอกุศลธรรมทั้งหลาย

มาณพ ในธรรม ๕ ประการที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติเพื่อทำบุญเพื่อยังกุศลธรรมให้สำเร็จนี้ พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติธรรมข้อไหนว่ามีผลมากกว่า”

สุภมาณพกราบทูลว่า “ท่านพระโคตม ในธรรม ๕ ประการที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติเพื่อทำบุญ เพื่อยังกุศลธรรมให้สำเร็จนี้ พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติธรรมคือจาคะว่ามีผลมากกว่า”

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “มาณพ ท่านเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ณ ที่นี้จะพึงมีมหาภัยเกิดขึ้นแก่พราหมณ์คนหนึ่ง ครั้นนั้น พราหมณ์ ๒ คนพากันมาด้วยหวังว่า ‘จักเสวยมหาภัยของพราหมณ์ชื่อนี้’ ในพราหมณ์ ๒ คนนั้น คนหนึ่งมีความคิดอย่างนี้ว่า ‘โอ เราเท่านั้น ควรจะได้อาสนะที่

เลิศ น้ำที่เลิศ และอาหารที่เลิศในโรงภัต พราหมณ์อื่นไม่ควรได้อาสนะที่เลิศ น้ำที่เลิศ และอาหารที่เลิศในโรงภัตเลย’ เป็นไปได้ที่พราหมณ์คนอื่นจะพึงได้อาสนะที่เลิศ น้ำที่เลิศ และอาหารที่เลิศในโรงภัต ส่วนพราหมณ์ผู้ไม่ได้ย้อมโกรธไม่พอใจว่า ‘พราหมณ์อื่นได้อาสนะที่เลิศ น้ำที่เลิศและอาหารที่เลิศในโรงภัต ส่วนเรากลับไม่ได้’

มาณพ พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติผลแห่งกรรมนี้ไว้อย่างไร” สุกมาณพทูลตอบว่า “ท่านพระโคตม ในเรื่องนี้ พราหมณ์ทั้งหลายให้ทานด้วยคิดอย่างนี้ว่า ‘พราหมณ์นั้นถูกพราหมณ์ผู้นี้ทำให้โกรธ ทำให้ไม่พอใจ’ ก็หาไม่ได้โดยที่แท้ในเรื่องนี้ พราหมณ์ทั้งหลายให้ทานอันเป็นการอนุเคราะห์กันเท่านั้น”

“เมื่อเป็นเช่นนั้น ข้อที่พราหมณ์ทั้งหลายให้ทานอันเป็นการอนุเคราะห์กันนี้ก็เป็นบุญกิริยาวัตถุข้อที่ ๖ ของพราหมณ์ทั้งหลายหรือ”

“ท่านพระโคตม เมื่อเป็นเช่นนั้น ข้อที่พราหมณ์ทั้งหลายให้ทานอันเป็นการอนุเคราะห์กันนี้ ก็จักเป็นบุญกิริยาวัตถุข้อที่ ๖ ของพราหมณ์ทั้งหลาย”

“ธรรม ๕ ประการนี้ ที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติ เพื่อทำบุญ เพื่อยังกุศลธรรมให้สำเร็จ ท่านพิจารณาเห็นมีมากในพวกไหน ในพวกคฤหัสถ์หรือพวกบรรพชิต”

สุกมาณพกราบทูลว่า “ท่านพระโคตม ธรรม ๕ ประการนี้ ที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติเพื่อทำบุญ เพื่อยังกุศลธรรมให้สำเร็จ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นมีมากในบรรพชิตมีน้อยในคฤหัสถ์ เพราะคฤหัสถ์มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีเรื่องมาก มีความเพียรมาก จะเป็นผู้พูดจริงเสมอตลอดไปไม่ได้ ส่วนบรรพชิตมีความต้องการน้อย มีกิจน้อย มีเรื่องน้อย มีความเพียรน้อย จึงเป็นผู้พูดจริงเสมอไป เพราะคฤหัสถ์มีความต้องการมาก มีกิจมาก มีเรื่องมาก มีความเพียรมาก จะเป็นผู้มีความเพียรเสมอตลอดไปไม่ได้

... จะเป็นผู้ประพาสพรหมจรรย์

... จะเป็นผู้มากด้วยการสาธยาย

... จะเป็นผู้มากด้วยการบริจาค ...

ส่วนบรรพชิตมีความต้องการน้อย มีกิจน้อย มีเรื่องน้อย มีความเพียรน้อยจึงเป็นผู้มีความเพียรเสมอตลอดไปได้

... เป็นผู้ประพาสพรหมจรรย์

... เป็นผู้มากด้วยการสาธยาย

... เป็นผู้มากด้วยการบริจาค ...

ท่านพระโคตม ธรรม ๕ ประการนี้ ที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติเพื่อทำบุญเพื่อยังกุศลธรรมให้สำเร็จ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นมีมากในบรรพชิต มีน้อยในคฤหัสถ์”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาณพ ธรรม ๕ ประการ ที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติเพื่อทำบุญเพื่อยังกุศลธรรมให้สำเร็จ เรากล่าวว่าเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต เพื่ออบรมจิตไม่ให้มีเวร ไม่ให้มีความเบียดเบียน ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้พูดจริง เธอรู้สึกว่า ‘เราพูดจริง’ จึงได้ความรู้orroได้ความรู้ธรรม ได้ความปราโมทย์ ประกอบด้วยธรรม ความปราโมทย์อันประกอบด้วยกุศลนี้ ที่เรากล่าวว่าเป็นเครื่องปรุงแต่งจิต เพื่ออบรมจิตไม่ให้มีเวร ไม่ให้มีความเบียดเบียน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีความเพียร

วิมุตตಿಯานี้แล้ว กรรมใดเป็นประมาณที่ภิกษุทำแล้ว กรรมนั้นจักไม่เหลืออยู่ ไม่คงอยู่ในกรรมอันเป็นรูปาวจรนั้น ก็ฉนั้นเหมือนกัน นี่เป็นทางเพื่อเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหมมีกรุณาจิต ฯลฯ มุทิตาจิต ฯลฯ มีอุเบกขาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่ ทิศที่ ๒ ... ทิศที่ ๓ ... ทิศที่ ๔ ... ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่า ในที่ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิตอันไพบูลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่เมื่อภิกษุนั้นเจริญอุเบกขาเจโตวิมุตตಿಯานี้แล้ว กรรมใดเป็นประมาณที่ภิกษุทำแล้วกรรมนั้นจักไม่เหลืออยู่ ไม่คงอยู่ในกรรมอันเป็นรูปาวจรนั้น มาณพ คนแข็งแรง เป่าสังข์ฟังให้คนรู้ตลอดทิศทั้ง ๔ ได้โดยไม่ยาก แม้ฉนั้นใดเมื่อภิกษุนั้นเจริญอุเบกขาเจโตวิมุตตಿಯานี้แล้ว กรรมใดเป็นประมาณที่ภิกษุทำแล้วกรรมนั้นจักไม่เหลืออยู่ ไม่คงอยู่ในกรรมอันเป็นรูปาวจรนั้น ก็ฉนั้นเหมือนกันนี่เป็นทางเพื่อเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพรหม” เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สุภมาณพผู้เป็นบุตรของโตทยยพราหมณ์ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

“ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่างๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยตั้งใจว่า ‘คนมีตาดีจักเห็นรูปได้’ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคตมจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต

ข้าแต่ท่านพระโคตม ถ้าเช่นนั้น ข้าพระองค์ขอทูลลากลับ เพราะมีกิจ มีหน้าที่ที่จะต้องทำอีกมาก”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มาณพ ท่านจงกำหนดเวลาอันสมควร ณ บัดนี้เถิด”

ครั้งนั้น สุภมาณพผู้เป็นบุตรของโตทยยพราหมณ์ ซึ่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค แล้วลุกจากที่นั่ง ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วจากไป

สมัยนั้น พราหมณ์ชื่อชาณุโสณิออกจากกรุงสาวัตถีด้วยรถเทียมด้วยม้าขาวปลอดตั้งแต่ยังวัน ได้เห็นสุภมาณพผู้เป็นบุตรของโตทยยพราหมณ์เดินมาแต่ไกลจึงได้ถามว่า “ท่านการทวาชะ ท่านมาจากไหนแต่ยังวันเดียว”

สุภมาณพผู้เป็นบุตรของโตทยยพราหมณ์ตอบว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้ามาจากสำนักของพระสมณโคตม”

ชาณุโสณิพราหมณ์ถามว่า “ท่านเข้าใจความซื่อนั้นว่าอย่างไร ท่านการทวาชะเห็นจะเป็นบัณฑิตรู้เท่าทันพระปัญญาอันเฉียบแหลมของพระสมณโคตมเป็นแน่”

สุภมาณพตอบว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นใคร และเป็นอะไรเล่า จึงจรรู้เท่าทันพระปัญญาอันเฉียบแหลมของพระสมณโคตม ผู้ใดจะพึงรู้เท่าทันพระปัญญาอันเฉียบแหลมของพระสมณโคตม ผู้นั้นก็พึงเป็นเช่นพระสมณโคตมเป็นแน่”

ชาณุโสณิพราหมณ์ถามว่า “ได้ฟังว่า ท่านการทวาชะสรรเสริญพระสมณโคตม ด้วยการสรรเสริญอย่างยิ่ง”

สุภมาณพตอบว่า “ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นใคร เป็นอะไรเล่า จึงจักสรรเสริญพระสมณโคตม ท่านพระสมณโคตมประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจึงสรรเสริญ

แล้วสรรเสริญอีก อนึ่ง ธรรม ๕ ประการนี้ที่พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติ เพื่อทำบุญ เพื่อยังกุศลธรรมให้สำเร็จ พระสมณโคดมตรัสว่า เป็นเครื่องปรุงแต่งจิต เพื่ออบรมจิตไม่ให้มีเวร ไม่ให้มีความเบียดเบียน” เมื่อสุภมาณพผู้เป็นบุตรของโศเทยพราหมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว ชาณุสโสนิพราหมณ์จึงลงจากรถอันเทียมด้วยม้าขาวปลอดแล้วห่มผ้าเฉวียงบ่า ประนมมือไปทางทิศที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แล้ว เปล่งอุทานว่า “เป็นลาภของพระเจ้าปเสนทิโกศลพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงได้ดีแล้ว ที่พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ในแคว้นแคว้นของพระองค์” ดังนี้แล

ตัวอย่างธรรมสัจจนาในมิลินทปัญหา

พ.ศ. ๓๙๒ พระราชาเชื้อสายกรีกพระองค์หนึ่ง พระนามว่า เมนนันเดอร์ หรือที่เรียกในคัมภีร์บาลีว่า พระเจ้ามิลินท์ ได้แผ่อำนาจลงมาถึงตอนเหนือของกลุ่มแม่น้ำคงคา เดิมทีมิได้ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้ทรงขัดขวางการขยายตัวของพระพุทธศาสนาด้วยซ้ำไป เนื่องจากทรงแตกฉานวิชาไตรเพท (ของพราหมณ์) และศาสนาปรัชญาต่างๆ รวมทั้งพุทธศาสนาด้วยจึงประกาศได้ว่าที่กัณนักบวชในลัทธิศาสนาต่างๆในเรื่องศาสนาและปรัชญา ปรากฏว่าไม่มีใครสู้พระองค์ได้

จนกระทั่งคณะสงฆ์เลือกพระเถระผู้สามารถรูปหนึ่งมายังเมืองสาเกต เพื่อสนทนาเรื่องศาสนาและปรัชญากับพระเจ้ามิลินท์ พระเถระผู้นั้นคือพระนาคเสน พระเจ้ามิลินท์ทรงทราบข่าวนั้นเสด็จไปสนทนาเป็นเชิงปุจฉาวิสัชนา อภิปรายกันขึ้นเป็นเวลาหลายวัน ผลปรากฏว่าพระเจ้ามิลินท์ยอมแพ้พระนาคเสน ข้อสนทนายระหว่างทั้งสองท่านนี้ได้รวบรวมไว้เป็นคัมภีร์เรียกว่า "มิลินทปัญหา" มิลินทปัญหานี้มี ๑๗ วรรค บทอุปมาอีก ๑ วรรค แต่ละวรรคประกอบด้วย ๑๐ ถึง ๑๕ คำถาม ^{๒๖}

มิลินทปัญหา วรรคที่ ๔ ตอนที่ ๙

ปัญหาที่ ๔ ถามเหตุต่าง ๆ กันแห่งกรรม ^{๒๗}

พระเจ้ามิลินท์ตรัสถามว่า

“ ข้าแต่พระนาคเสน เพราะเหตุใด มนุษย์ทั้งหลายจึงไม่เสมอกัน คือมนุษย์ทั้งหลายมีอายุน้อยก็มี มีอายุยืนยาวก็มี อาหารมากก็มี อาหารน้อยก็มี ผิวพรรณวรรณะไมตักก็มี ผิวพรรณวรรณะดีก็มี มีศักดิ์น้อยก็มี มีศักดิ์ใหญ่ก็มี มีโภคทรัพย์น้อยก็มี มีโภคทรัพย์มากก็มี มีตระกูลต่ำก็มี มีตระกูลสูงก็มี ไม่มีปัญญาก็มี มีปัญญาก็มี ? ”

พระเถระจึงย้อนถามว่า

“ ขอถวายพระพร เหตุใดต้นไม้ทั้งหลายจึงไม่เสมอกันสิ้น ต้นที่มีรสเปรี้ยวก็มี มีรสขมก็มี มีรสเผ็ดก็มี มีรสฝาดก็มี มีรสหวานก็มี ? ”

“ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า โยมเข้าใจว่า เป็นเพราะความต่างกันแห่งพืช ”

^{๒๖} วุฒิน อินทสระ, อธิบายมิลินทปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ, ๒๕๒๘), หน้า

๒๔.

^{๒๗} มิลินทปัญหา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dhammadownload.org/milin/milin09.php> [๑๐

ต.ค ๒๕๖๑].

“ ขอถวายพระพร ข้อนี้อีกฉันนั้นแหละ คือ มนุษย์ทั้งหลายไม่เสมอกันหมด เพราะกรรมต่างกัน ข้อนี้สมด้วยพระพุทธปฏิภาของสมเด็จพระบรมศาสดาตรัสไว้ว่า ”

“ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมต่างกัน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมทำให้เกิด มีกรรมเป็นพวกพ้อง มีกรรมเป็นที่อาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวดีต่างกัน ”

“ ดังนี้ ขอถวายพระพร ”

“ พระผู้เป็นเจ้าแก่ถูกต้องดีแล้ว ”

มิลินทปัญหา วรรคที่ ๕ ตอนที่ ๙

ปัญหาที่ ๑ ถามเรื่องความมีและความไม่มีแห่งพระพุทธเจ้า

พระเจ้ามิลินท์ตรัสถามว่า

“ ข้าแต่พระนาคเสน พระผู้เป็นเจ้าได้เห็นพระพุทธเจ้าหรือ ? ”

พระเถระตอบว่า

“ ไม่ได้เห็น ขอถวายพระพร ”

“ ถ้าอย่างนั้น อาจารย์ของพระผู้เป็นเจ้าได้เห็นหรือ ? ”

“ ขอถวายพระพร อาจารย์ก็ไม่ได้เห็น ”

“ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ถ้าอย่างนั้นพระพุทธเจ้าก็ไม่มี ”

“ ขอถวายพระพร มหาบพิตรได้เห็นโอหนอที่ คือ สะดือทะเลหรือไม่ ? ”

“ ไม่ได้เห็น พระผู้เป็นเจ้า ”

“ ถ้าอย่างนั้น พระราชบิดาของพระองค์ได้เห็นหรือไม่ ? ”

“ ไม่ได้เห็น พระผู้เป็นเจ้า ”

“ ถ้าอย่างนั้นสะดือทะเลก็ไม่มี ”

“ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ถึงโยมและพระราชบิดาของโยม ไม่ได้เห็นสะดือทะเลก็จริงแท้ แต่ทว่าสะดือทะเลมีอยู่เป็นแน่ ”

“ ข้อนี้อีกฉันนั้นแหละ มหาบพิตร ถึงอาตมาและอาจารย์ของอาตมา ไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้าก็จริง แต่พระพุทธเจ้ามีอยู่แน่ ขอถวายพระพร ”

“ พระผู้เป็นเจ้าแก่ถูกต้องดีแล้ว ”

ปัญหาที่ ๘ ถามถึงที่อยู่แห่งผลกรรม

“ ข้าแต่พระนาคเสน กรรมดีและกรรมชั่ว ที่บุคคลทำด้วยนามรูปนี้ไปอยู่ที่ไหน ? ”

“ ขอถวายพระพร ติดตามผู้ทำไปเหมือนกับเงาตามตัว ”

“ ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า อาจชี้กรรมเหล่านั้นได้หรือไม่ว่า กรรมเหล่านั้นอยู่ที่ไหน ? ”

“ ขอถวายพระพร ไม่อาจชี้ได้ ”

“ ขอถวายพระพร เปรียบเหมือนต้นไม้ที่ยังไม่มีผล มหาบพิตรชี้ได้หรือไม่ว่าผลอยู่ที่ไหน ? ”

“ ไม่อาจชี้ได้ พระผู้เป็นเจ้า ”

“ ข้อนี้อีกฉันนั้นแหละ มหาบพิตร เมื่อการสืบต่อยังไม่ขาด ก็ไม่อาจชี้กรรมเหล่านั้นได้ว่ากรรมเหล่านั้นอยู่ที่ไหน ”

พระเจ้ามิลินท์จึงตรัสว่า

“ ถูกดีแล้ว พระผู้เป็นเจ้า ”

ปัญหาที่ ๑๐ ถามเรื่องที่อยู่ของพระพุทธเจ้าที่ปรินิพพาน

“ ข้าแต่พระนาคเสน พระพุทธเจ้ามีจริงหรือ ? ”

“ ขอถวายพระพร มีจริง ”

“ พระผู้เป็นเจ้าอาจชี้ได้หรือไม่ว่า พระพุทธเจ้าอยู่ที่ไหน ? ”

“ ขอถวายพระพร พระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยการดับขันธแล้ว ไม่อาจชี้ได้ว่าอยู่ที่ไหน ”

“ ขอนิมนต์อุปมาด้วย ”

“ ขอถวายพระพร เพลวไฟที่ดับไปแล้วมหาบพิตรชี้ได้หรือไม่ว่า เพลวไฟนั้นไปอยู่ที่ไหน ? ”

“ ไม่ได้ พระผู้เป็นเจ้า เพราะเพลวไฟนั้นถึงซึ่งความไม่มีบัญญัติแล้ว ”

“ ข้อนี้ก็ฉันนั้นแหละ มหาบพิตร พระพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ก็ไม่มีใครอาจชี้ได้ว่าไปอยู่ที่ไหน อาจชี้ได้เพียง พระธรรมกาย ของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ”

“ พระผู้เป็นเจ้าวิสัยนี้สมควรแล้ว ”

ธรรมสากัจฉาในประชุมพระราชาปุจฉา

พระราชาปุจฉา เป็นเรื่องที่พระเจ้าแผ่นดินทรงมีถึงสมเด็จพระสังฆราช และพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ให้ถวายวิสัชนาในข้ออรรถธรรมซึ่งทรงสงสัย มีมาแต่โบราณ ดังที่ปรากฏในพระสูตรว่า มีพระเจ้าแผ่นดินบางพระองค์ ได้ไปทูลถามข้ออรรถธรรมแก่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า รวมทั้งเรื่องมิลินทปัญหา ที่พระเจ้ามิลินท์ทรงถามพระนาคเสน ด้วยข้ออรรถธรรมต่าง ๆ อย่างพิสดาร^{๒๘}

ธรรมเนียมของการมีพระราชาปุจฉานี้มีมาแต่โบราณ ปรากฏหลักฐานตามพระสูตรว่ามีพระมหากษัตริย์บางพระองค์ได้ทูลถามข้ออรรถธรรมแก่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และมีหลักฐานในคัมภีร์ชั้นปกรณวิเสสปรากฏในคัมภีร์มิลินทปัญหา ที่พระเจ้ามิลินท์ได้ซักถามพระนาคเสนเถระเกี่ยวกับหลักธรรมต่างๆ อย่างวิจิตรพิสดาร ในประเทศไทยมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพระราชาปุจฉาของพระมหากษัตริย์พระองค์ต่างๆ นับตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์มากถึง ๖๓ เรื่อง มีทั้งส่วนที่เกี่ยวกับข้อธรรมล้วนๆ และข้อปฏิบัติทางศาสนา และกิจทางโลกที่เกี่ยวเนื่องกับคำสอนของพุทธศาสนา^{๒๙}

อนึ่ง ความสำคัญของพระราชาปุจฉานั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายไว้ว่า

“ ประเพณีมีพระราชาปุจฉาที่พระเจ้าแผ่นดินมีรับสั่งถามข้ออรรถธรรม ซึ่งสงสัยให้พระราชาคณะแต่บางรูปหรือประชุมกันถวายวิสัชนานี้เข้าใจว่ามีมาแต่โบราณ ส่วนประเทศอื่นยังไม่ได้พบหนังสือพระราชาปุจฉา นอกจากความที่ปรากฏในพระสูตรว่า มีพระเจ้าแผ่นดินบางพระองค์ไปทูลถาม

^{๒๘} ประชุมพระราชาปุจฉา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.th.wikipedia.org/wiki/ประชุมพระราชาปุจฉา> [๑๔ พ.ย. ๒๕๖๑].

^{๒๙} ประสิทธิ์ แสงทับ (บรรณาธิการ), ประชุมพระราชาปุจฉา, กรมศิลปากร, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี, ๒๕๕๐), หน้า ก – ฉ.

ข้ออรรถธรรมแก่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า กับหนังสือเรื่องมิลินทปัญหา ซึ่งปรากฏว่าพระเจ้ามิลินท์ทรงชักใช้พระนาคเสนด้วยข้ออรรถธรรมต่างๆ เป็นอย่างวิจิตรพิสดาร ว่าในส่วนสยามประเทศนี้ ประเพณีมีพระราชปวงนามีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มีหนังสือพระราชปวงนามีและข้อความที่พระสงฆ์ถวายวิสัชนาปรากฏอยู่หลายเรื่อง มาถึงชั้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ปรากฏว่ามีพระราชปวงนามีเมื่อรัชกาลที่ ๑ มากกว่ารัชกาลอื่นๆ แต่ที่หอพระสมุดฯ รวบรวมฉบับได้ถึง ๓๙ เรื่อง

ที่มีพระราชปวงนามีเมื่อรัชกาลที่ ๑ มากกว่ารัชกาลอื่นๆ เข้าใจว่าเป็นเพราะเมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียทีแก่พม่าข้าศึก พระไตรปิฎกและสังฆมณฑลเป็นอันตรรายไปมาก ในครั้งกรุงธนบุรีต้องแสวงหาพระไตรปิฎก และพระภิกษุทรงธรรมวินัยแต่หัวเมืองใหญ่น้อยมารวบรวมเป็นหลักในฝ่ายพระพุทธจักรขึ้นใหม่ หนังสือพระไตรปิฎกก็ดี ความรอบรู้พระธรรมวินัยของพระภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นพระราชาคณะขึ้นชั้นใหม่ก็ดี ยังบกพร่องอยู่มาก ข้ามาเกิดจลาจลในสังฆมณฑล เมื่อขึ้นปลายสมัยกรุงธนบุรีถึงกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงทรงชวนช่วยทำนุบำรุงพระพุทธจักร ซึ่งเศร้าหมองด้วยเหตุดังกล่าว

ในส่วนคัมภีร์พระวินัยทรงพยายามทำสังคายนาและสร้างพระไตรปิฎกขึ้นทั้งฉบับหลวง และพระราชทานอนุญาตให้ลอกคัดไปไว้สำหรับพระภิกษุสงฆ์เล่าเรียนในพระอารามทั้งปวงอีกหลายฉบับ คงแต่มีพระราชประสงค์จะให้พระราชาคณะเอาใจใส่ตรวจตรา พระไตรปิฎกให้มีความรู้แตกฉาน ในพระธรรมวินัย จึงได้พระราชปวงนามีในข้ออรรถธรรมต่างๆ ให้พระราชาคณะถวายวิสัชนา เพราะการที่จะถวายวิสัชนาจำต้องค้นหาหลักเป็นที่อ้างในคัมภีร์ต่างๆ ซึ่งรวบรวมอยู่ในพระไตรปิฎก และจำต้องเอาใจใส่อ่านพระไตรปิฎกจึงจะถวายวิสัชนาได้สะดวก ถ้าไม่มีพระราชปวงนามี พระราชาคณะก็จะอ่านพระไตรปิฎกน้อยลง จึงได้มีพระราชปวงนามีบ่อยๆ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลหลังๆ ก็ทรงประพฤติตามแบบอย่างครั้งรัชกาลที่ ๑ ต่อมา” ^{๓๐}

ในประเพณีการมีพระราชปวงนามีทุกครั้ง ได้มีการจดชื่อพระราชปวงนามี และคำพระราชาคณะถวายวิสัชนา รักษาไว้ในหอหลวง จึงได้มีหนังสือพระราชปวงนามีเป็นทำนองจดหมายเหตุ และเป็นตำราให้ศึกษา จึงมีสำเนากระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ ต่อมาหอสมุดวชิรญาณได้รวบรวมและจัดพิมพ์ขึ้นเท่าที่สามารถรวบรวมได้ แบ่งออกเป็น ๕ ภาค ด้วยกัน คือ

ภาคที่ ๑ พระราชปวงนามีครั้งกรุงศรีอยุธยา มีพระราชปวงนามี ๑๓ เรื่อง จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๔

ภาคที่ ๒ พระราชปวงนามีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ฯ ตอนที่ ๑ มีพระราชปวงนามี ๑๖ เรื่อง จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๓ และพิมพ์ครั้งที่สอง เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๖

ภาคที่ ๓ พระราชปวงนามีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ฯ ตอนที่ ๒ มีพระราชปวงนามี ๒๓ เรื่อง จัดพิมพ์ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๔

ภาคที่ ๔ พระราชปวงนามีในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ มีพระราชปวงนามี ฯ เรื่อง จัดพิมพ์ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕

^{๓๐} หอสมุดวชิรญาณ, **ประชุมพระราชปวงนามี ภาค ๔**, เนื้อในงานพระราชทานเพลิงศพท้าววนิดาวิจักษ์ (เหม สุจริตกุล). (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๕), หน้า ๓.

ภาคที่ ๕ พระราชปจณาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ กับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ ซึ่งมีอยู่ ๗ เรื่อง และ ๒ เรื่องตามลำดับ จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕ และพิมพ์ครั้งที่สองเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕^{๓๑}

ต่อมาได้พบพระราชปจณาใน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ จึงได้จัดพิมพ์เป็นภาค ปกิณกะ และได้ย่อความพระราชปจณาทุกภาค รวมไว้ด้วย ได้จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๙ และครั้งที่สองเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ในการพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รวมพระราชปจณาทั้ง ๖ ภาคเข้าด้วยกัน และได้เพิ่มเติมพระราชปจณาที่ ๓-๔ และ ๕ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ และในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ซึ่งได้พบใหม่ไว้ด้วย^{๓๒}

พระราชปจณาเหล่านี้ ถือเป็นแบบอย่างแก่พระมหากษัตริยาธิราชในรัชกาลต่อๆ มาในการบำเพ็ญพระองค์เป็นองค์ศาสนูปถัมภก และเป็นแบบอย่างแก่พสกนิกรในการศึกษาและพิจารณาพระธรรมวินัยของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อยังประโยชน์สุขแก่ตน และเป็นแนวทางการปฏิบัติให้ถึงพร้อมความสุขสวัสดิ์แก่ชีวิต สมดังที่ปรากฏในมงคลสูตรที่ระบุถึงมงคล ๓๘ ทั้งประการ โดยหนึ่งในนั้นคือ การฟังธรรมตามกาล การสนทนาธรรมตามกาล และการทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน^{๓๓}

เนื้อหาพระราชปจณาของพระมหากษัตริย์ในรัชกาลต่างๆตั้งแต่กรุงศรีอยุธยา จนถึงกรุงรัตนโกสินทร์

พระราชปจณาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

- พระราชปจณาที่ ๑ ว่าด้วยการลาสิกขาบท
- พระราชปจณาที่ ๒ ว่าด้วยเรื่องพระภิกษุนิทราพระเจ้าแผ่นดิน
- พระราชปจณาที่ ๓ ว่าด้วยชาวอุดรภูมิได้เป็นทุกข์
- พระราชปจณาที่ ๔ ว่าด้วยเรื่องคนเชื่อกรรม
- พระราชปจณาที่ ๕ ว่าด้วยเรื่องแขกเมือง
- พระราชปจณาที่ ๖ ว่าด้วยความรู้ของพระโพธิสัตว์ในชาติก่อน
- พระราชปจณาที่ ๗ ว่าด้วยทศพลญาณ
- พระราชปจณาที่ ๘ ว่าด้วยโพธิปักขิยธรรม
- พระราชปจณาที่ ๙ ว่าด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนา มาประดิษฐานในปัจฉิมประเทศ
- พระราชปจณาที่ ๑๐ ว่าด้วยเหตุที่ห้ามมิให้บวชกะเทย

พระราชปจณาในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา

พระราชปจณาว่าด้วยอัฐธรรมาปยุหา

พระราชปจณาในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ

^{๓๑} หอสมุดวชิรญาณ, **ประชุมพระราชปจณา ภาค ๔**, เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพท้าววนิดาวิจักษ์ (เหม สุจริตกุล). (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๕), หน้า ๔.

^{๓๒} **ประชุมพระราชปจณา [ออนไลน์]**, แหล่งที่มา : <http://www.heritage.mod.go.th/> [๑๔ พ.ย. ๒๕๖๑].

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

พระราชปณิธานที่ ๑ ว่าด้วยสังฆภัต

พระราชปณิธานที่ ๒ ว่าด้วยการอุทิศเทวดาพลี

พระราชปณิธานในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

พระราชปณิธานที่ ๑ ความว่า สิ่งซึ่งมีผู้อุทิศเป็นกัลปนาในอารามนั้น ๆ แต่กาลก่อนเป็นต้น ซึ่งบัดนี้ยับเยินสาปสูญแล้ว จะควรทำประการใด จึงไม่มีโทษ ?

พระราชปณิธานที่ ๒

ข้อ ๑ ที่ว่าสรรพสัตว์ทั้งปวงที่เกิดมาในวัฏสงสาร ล้วนเป็นญาติกัน ก็ในศาสนาพระพุทธเจ้าทั้ง ๓ พระองค์ที่ล่วงมาแล้ว ปรตตูปชีวีเปรตที่เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารนั้น มิได้เป็นญาติกับคนที่เกิดในศาสนา พระเจ้าทั้ง ๓ พระองค์นั้นบ้างหรือ จึงได้ทนทุกข์ทรมานรอพระเจ้าพิมพิสารอยู่ถึง ๓ ชั่วโมง

ข้อ ๒ อายุของปรตตูปชีวีเปรต อันเป็นเศษบาปจากนรก เหตุไรจึงยืนกว่าสัตว์ในมหาเวจนิรก ?

ข้อ ๓ อายุสัตว์ในมหาเวจนิรกนั้น กำหนดด้วยกัลป์แผ่นดินหรืออัตรกัลป์

ข้อ ๔ พระปัจเจกโพธิ์และพระยาจักรพรรดิ จะเกิดขึ้นเมื่อสิ้นศาสนาพระเจ้าแห่งเราหรือไม่?

ข้อ ๕ พระอินทร์และเทวดาองค์ใหม่ จะได้วิมานและบริวารขององค์เก่า หรือได้เป็นส่วนบุญของตนเอง?

พระราชปณิธานที่ ๓ ว่าด้วยมาฆมานพเป็นพระอินทร์ มีช้างเอราวัณและอื่น ๆ เกิดด้วยบุญ แต่เมื่อผู้อื่นได้เป็นพระอินทร์จะมีช้างเอราวัณและอื่น ๆ เหมือนมาฆมานพทุก

พระราชปณิธานที่ ๔

ข้อ ๑ ว่าซึ่งกำหนดอายุสัตว์ในมหาเวจนิรกด้วยอัตรกัลป์ เปนด้วยเหตุใด

ข้อ ๒ ว่าโทษปัญจกัณฐกรรมกับโทษกินของสงฆ์ เมาโรงทาน ช้างไหนจะหนักเบาเท่ากัน

ข้อ ๓ ว่าถ้ากัลป์ใดสิบห้ายวันใด สัตว์ในมหาเวจนิรกพ้นทุกข์ในวันนั้น แลสัตว์นรกนั้นพ้นทุกข์ไปทีเดียวฤ ฤกรรมให้ผลสืบไปในกัลป์อื่นอีก

ข้อ ๔ ว่าญาติพระยาพิมพิสาร ต้องทรมานในนรกช้านานถึง ๙๒ แผ่นดิน ด้วยเหตุใด

พระราชปณิธานที่ ๕

ข้อ ๑ ว่าพระบรมโพธิสัตว์แห่งเรา เป็นพระเจ้าสมมุติวงศ์ฤเป็นพระอินทร์ ความเดียวกันอยู่

ข้อ ๒ ว่ามาฆมานพ ซึ่งได้เป็นพระอินทร์นั้น ได้บำเพ็ญกุศลในภวกัลป์นี้ ฤกัลป์อื่น

พระราชปณิธานที่ ๖

ข้อ ๑ ว่ามีพระบาฬีว่า อสุรคิดถึงตันปาริกชาติ จึงขึ้นไปทำสงครามกับพระอินทร์ดังนี้ เห็นเป็นหนึ่งว่าตันปาริกชาติเกิดอยู่ก่อนพระอินทร์

ข้อ ๒ ว่าตันปาริกชาติเกิดเพราะบุญของพระอินทร์ แล้วจะเอาเป็นไม้ประจำทวีปได้ฤ

ข้อ ๓ ว่าเมื่อแรกตั้งปฐมกัลป์หาเม็ดดาวดึงส์ไม่ ต่อพระอินทร์ชนะเนวาสิกแล้ว จึงได้ชื่อว่าดาวดึงส์ ถัดนั้นเห็นว่าจักรวาลอื่นไม่มีพระอินทร์ และเรื่องที่พระอินทร์วิวาทกับอสูรนั้น มีทุกขจักรวาลหรือไม่

พระราชปณิธานที่ ๗ ว่าด้วยโทษที่ล่วงเกินในสงฆ์ จะมีวิธีอุกโทษอย่างไร

พระราชปณิธานที่ ๘ ว่าด้วยอานิสงส์ซึ่งยิ่งกว่ากันเป็นชั้น ๆ ตั้งแต่บุคลิกทาน จนถึงจำเริญพระไตรลักษณ์ญาณกับอานิสงส์บำรุงยกพระศาสนา ใครจะยากกว่ากัน

พระราชปณิธานที่ ๙

ข้อ ๑ ว่าในจักรวาลอื่นรักษาศีลหรือไม่ ถ้ารักษาศีล ผู้ใดสั่งสอน เมื่อมีรู้จักองค์แห่งศีล จะจัดเอาเป็นศีลได้ฤๅไม่

ข้อ ๒ ว่านิยตมิจฉาภิธิฐิประพตติพอต้องเข้าในศีล ๕ ศีล ๘ จะจัดเอาเป็นศีลได้ฤๅไม่ ถ้าเป็นศีลได้แล้วจะไปนรกฤๅไม่

พระราชปณิธานที่ ๑๐

ข้อ ๑ ว่าด้วยอานิสงส์บุญแห่งสัมปัตตวิริตศีล นียตมิจฉาภิธิฐิปฏิบัติพอต้องเข้าแล้ว พลอยสิ้นสูญไปด้วย ฤๅจะให้ผลสืบไป

ข้อ ๒ ว่าด้วยธรรมดาศีล แห่งพระพุทธมารดานั้น เกิดด้วยบุญพระพุทธรูป ฤๅเกิดด้วยอานุภาพบุญแห่งพระโพธิสัตว์

ข้อ ๓ ว่าด้วยนิยตมิจฉาภิธิฐิ จะพ้นจากสังสารทุกข์ได้ฤๅไม่

พระราชปณิธานที่ ๑๑ ว่าด้วยของสงฆ์ซึ่งโจรลักกัณฐิผู้ชู้ตรอนได้ผู้ได้ของนั้นมาไม่รังเกียจ สงสัยนำมาใช้สอยเอง ฤๅให้ปันผู้อื่น จะมีโทษฤๅไม่

พระราชปณิธานที่ ๑๓ ว่าด้วยพระพุทธรูปโฆษาจารย์ถวายเป็นเทศนา เรื่องพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยากระต่าย เนื้อความไม่ตรงกับพระพุทธรูป

พระราชปณิธานที่ ๑๔ ว่าด้วยสาวกภูมิ เมื่อยังสร้างบารมี จะบังเกิดในจักรวาลอื่นบ้างหรือไม่

พระราชปณิธานที่ ๑๕ ว่าด้วยผู้สมทานศีล ๕ แล้วไปประมาทขาดศีล กับผู้ที่ไม่ได้สมทานแลไปกระทำปาณาติบาต อทินนาทาน เปนต้น ใครจะมีโทษมากกว่ากัน แลผู้ที่ประมาทขาดศีล ฤๅศีล ฤๅมิศีลต่างพริ้ว เหล่านี้ จะมีโทษประการใด

พระราชปณิธานที่ ๑๖ ว่าด้วยเมื่อพระพุทธศาสนา ครบ ๕๐๐๐ ปี แล้ว มีผู้ประทุษร้ายต่อเจดีย์ฐาน คือพระพุทธรูปเปนต้น จะมีโทษฤๅไม่

พระราชปณิธานที่ ๑๗ ว่าด้วยปลาว่ายน้ำตามสำเภาพังธรรม แลนกแซกเต่าซึ่งภาวนาอัฐิกรรมมีฐาน กลับชาติมาเปนมนุษย์ ได้สำเร็จมรรคผล

พระราชปณิธานที่ ๑๘ ว่าด้วยพระธรรมเจดีย์ถวายเป็นเทศนา ว่าด้วยเกิดในขณะสมัย ไม่ควรรักษาพรหมจรรย์

พระราชปณิธานที่ ๑๙

ข้อ ๑ ว่าด้วยทรัพย์ซึ่งปรับไหมจากผู้ลักของสงฆ์ ทรัพย์นั้นจะควรทำประการใดจึงจะพ้นโทษ

ข้อ ๒ ว่าด้วยสัตว์นรกที่กำหนดอายุด้วยพุทธานดร ถ้าพุทธานดรยาวออกไป สัตว์นั้นจะมีต้องทนทุกข์มากไปฤๅ

พระราชปณิธานที่ ๒๑ ว่าด้วยเรื่องสิกขิกขุลาเวศแล้วบวชใหม่ ปฤกษาว่ามีบรรพชาโทษ เพราะอักขรวิตินั้น มีพระพุทธรูปบัญญัติว่า อักขระภาษาอื่นผิดเพี้ยนไม่เป็นบรรพชาอุปสมบท ฤๅมีพระพุทธรูปบัญญัติไว้ว่า เหตุที่จะเป็นบรรพชาอุปสมบทได้ก็ประการ ไม่เป็นบรรพชาอุปสมบทก็ประการ

พระราชปณิธานที่ ๒๒

ข้อ ๑ ว่าด้วยคนใบ้หนวกจะอุปสมบทได้ฤๅไม่

ข้อ ๒ ว่าด้วยบุคคลกล่าวอักขระวิปลาศจะอุปสมบทได้ฤๅ ไม่

ข้อ ๓ ว่าด้วยบุคคลกล่าวอักขระเสียงเบาดังเสียงกา จะสวดปาติโมกข์ รับไตรสรณาคมน์ บรรพชาควรฤๅไม่

ข้อ ๔ ว่าด้วยคนพูดไม่ชัด จะดีกว่าคนใบ้ บอด หนวก ฤๅไม่ และจะบรรพชาอุปสมบทได้ฤๅไม่

ข้อ ๕ ว่าด้วยบุคคลกล่าวอักขระวิปลาศ แลเจ้านาคมีอาพาธ ๕ ประการ แล้วกล่าวปฏิเสธรว่า ไม่มี จะมิเป็นมุสาฤๅ จะอุปสมบทเป็นภิกษุได้ฤๅไม่

ข้อ ๖ จะสำคัญสิ่งไรจึงจะรู้ว่าอักขระบริบูรณ์

พระราชปจฉาที่ ๒๓ ว่าด้วยพระ ฯ โปรตแต่คนใบ้ บอด หนวก แลคนเป็นอันตรายิกกรรม ดอกฤๅ แลคนที่ว่าอักขระวิปลาศนั้น โทษมีประการใดจึงไม่โปรต ถ้าตัดแปลงสั่งสอนมิได้ แล้วจะสวด ญัตติให้เป็นภิกษุทีเดียวเหมือนคนใบ้ บอด หนวก นั้นจะได้ฤๅไม่

พระราชปจฉาที่ ๒๔

ข้อ ๑ ว่าด้วยบุคคลรับพระไตรสรณาคมน์แลศีล ๑๐ บวชเป็นสามเณร จะกำหนดเอาวาจา ภาษาเป็นประมาณฤๅ ฤๅ จะกำหนดเอาศรัทธาเจตนาเป็นประมาณ ข้างไหนจะดีกว่ากัน

ข้อ ๒ ว่าสมเด็จพะพุทธเจ้าตรัสเทศนาโปรตสัตว์ กำหนดเอาอักขระเป็นประมาณ ฤๅ กำหนดเอาจิตศรัทธาเป็นประมาณ

พระราชปจฉาที่ ๒๕

ข้อ ๑ ในพระบาลีว่า คนกระทำความบาปในชาติก่อน ครั้นมาเกิดชาตินี้จึงบรรดาลให้กายวิปริต ไปต่าง ๆ คือ มือด้วน เท้ากุด เป็นต้น ก็ผู้ที่มีศรัทธาจะบวชในศาสนา แต่มีกายวิปริต เช่นลิ้นคับปาก ไม่สามารถจะว่าอักขระให้ชัดได้ พระสงฆ์ไม่ยอมให้บวชนั้น จะว่าเพราะบาปอันใด

ข้อ ๒ ว่าคนแก่ฟันหัก ก็คงจะว่าอักขระไม่ชัด เหตุไฉนจึงบรรพชาอุปสมบทไม่ได้

ข้อ ๓ ว่าด้วยทารกซึ่งพอจะเปิบข้าวแลขับกาได้ ก็คงจะยังพูดไม่ชัด เหตุไฉนจึงว่าบรรพชา เป็นสามเณรได้

ข้อ ๔ ว่าด้วยสามเณรภิกษุ ลาว เขมร จีน ญวน ชาวเหนือ บรรดาที่ว่าอักขระไม่ชัด ว่าไม่ เป็นภิกษุสามเณรนั้น จะเรียกว่าเป็นอันใด แลเธอเหล่านั้นจะมีโทษบาปกรรมอันใด

พระราชปจฉาที่ ๒๖ ว่าด้วยผู้ที่ไม่เป็นอุปสัมบันแลปาราชิก บุคคลให้อุปสมบทกุลบุตรแลทำ สังฆกรรมต่าง ๆ จะเป็นสังฆกรรมฤๅไม่

พระราชปจฉาที่ ๒๗ ว่าด้วยปาราชิกเป็นคู่สวด บวชกุลบุตรเป็นภิกษุได้แล้ว จะหัดสวดให้ถูก ฐานกรณ์ไป ต้องการอะไร

พระราชปจฉาที่ ๒๘ ว่าด้วยผู้ร้ายลอกทองพระพุทธรูป จะบรรพชาอุปสมบทขึ้นหรือไม่

พระราชปจฉาที่ ๓๐ ว่าด้วยอาณิสสซึ่งถวายไตรจีวรนั้น จะได้ไตรจีวรลอยมาต่อเมื่อ ชาติที่ จะได้พระนิพพาน ฤๅจะได้ในชาติที่ยังไม่ได้พระนิพพานบ้าง

พระราชปจฉาที่ ๓๑

ข้อ ๑ ว่าด้วยพระอรหันต์บางพวก ที่ได้เป็นเอหิภิกษุ ทรงบาตรไตรจีวรเปกทิพก็มี ที่ไม่ได้ก็มี ที่แสวงหาไม่ได้ จนนิพพานก็มี ท่านทั้ง ๓ จำพวกนี้ ได้ทำกุศลไว้แต่ปางก่อนอย่างไร

ข้อ ๒ มีในพระบาฬีว่า ถ้าบุรุษถวายไตรจีวร อนาสงส์จะเปนเอหิภิกขุ ถ้าสตรีจะได้มฬาลดา ประสาธน์ แลในศาสนานี้ บางนางก็ได้มฬาลดาประสาธน์ บางนางก็ไม่ได้ ส่วนนางที่ไม่ได้นั้น ไม่ได้ ถวายไตรจีวรไว้แต่ก่อนฤ

ข้อ ๓ ว่าด้วยนางภิกษุณี ได้เปนเอหิภิกขุณีมีบ้างฤไม่

ข้อ ๔ ว่าด้วยนางภิกษุณี จะมีพรรษาถึงร้อยก็ดี ถึงเปนพระอรหันต์แล้วก็ดี ยังต้องไหว้ภิกษุที่ บวชใหม่ เพราะเหตุไร

พระราชปจฉาที่ ๓๒ ว่าด้วยพระอัครสาวก และพระอสีติสาวก พระปติสาวก สร้างพระ บารมีมาจนสำเร็จพระอรหัตผล เข้าเรื่องต่างกัน ตามกาลกำหนด พระกิริยาอารมณ์ก็เป็นปรกติ มิได้ ปรากฏหยาบเข้าประการใด แต่พระองค์ลิมลานั้นได้เปนยักษ์ เปนมาร เปนท้าวพระยา ก็ล้วนแต่ใจ บาปหยาบเข้าทำปณาดิบาตโดยมาก จนมาในปัจฉิมชาติ จะได้พระอรหัตในชาตินั้นแล้ว ก็ยังเปนโจร ข่มมนุษย์เปนอันมาก ซึ่งว่าพระองค์ลิมลสร้างพระบารมีแสนกัลป์นั้น จะนับว่าสร้างบารมีอย่างไร

พระราชปจฉาที่ ๓๓

ข้อ ๑ มีในพระบาฬีว่า พระโพธิสัตว์สร้างพระบารมีบำเพ็ญเบญจมหาบริจาคนิให้พระเศียร เปนทานมากกว่าผลมะพร้าวในแผ่นดิน เปนต้น เมื่อค้นหาเรื่องในชาตกนิทาน ไฉนจึงมีน้อยนัก ไม่สม กับอุปมาไว้นั้น

ข้อ ๒ ว่าด้วยพระเจ้าอชาตศัตรู กระทำปิตุฆาตแล้ว ไฉนยังจะได้ตรัสเปนพระปัจเจกโพธิเจ้า อีกเล่า

พระราชปจฉาที่ ๓๔ ว่าด้วย พระโพธิสัตว์ และสาวกสร้างบารมีแสนกัลป์นั้นกำหนดอย่างไร

พระราชปจฉาที่ ๓๖ ว่าด้วยช้างปาเลโดยพุดภาษามนุษย์ไม่ได้ การฝึกพุดภาษามนุษย์ได้ จะ ต่างกันด้วยเหตุอันใด

พระราชปจฉาที่ ๓๘ ว่าด้วยสัตว์ คือ นก ไก่ เป็ด ห่านตัวเมีย มิได้สัมผัสตัวผู้ มีฟองไข่ฟักไม่ เป็นตัวด้วยเหตุอะไร ถ้าฆ่าฟองไข่นั้นจะเป็นปณาดิบาตฤไม่

พระราชปจฉาที่ ๓๙ ว่าด้วยพระราชประสงค์จะทรงฟังพระวินัยปิฎก จะควรฤไม่

พระราชปจฉาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชปจฉาที่ ๑

ข้อ ๑ ว่าด้วยการสร้างหอพระในพระราชวังจะควรฤไม่

ข้อ ๒ ว่าด้วยการสร้างหอพระกับสร้างพระวิหาร จะมีผลเสมอกันฤต่างกัน

ข้อ ๓ ว่าถ้าจะมีผู้เชิญพระไปไว้ยังพระวิหาร และเข้าอาศรัยอยู่ในหอพระฤหรือหอพระไป ปลุกเสกที่อื่น แล้วปลุกที่อาศรัยลงในที่นั้นจะมีโทษฤไม่

พระราชปจฉาที่ ๒

ข้อ ๑ ว่าด้วยอากรค่าน้ำแลอากรสุราที่พระเจ้าแผ่นดินทรงบัญญัติขึ้น จะเป็นโทษฤเป็นคุณ

ข้อ ๒ ว่าพระเจ้าพิมพิสาร แลพระเจ้ามโหฬารจะปราบปรามโจรผู้ร้าย มิให้เกี่ยวข้องแก่ทศ อุกุศลกรรมบถ แลจะเรียกส่วยสาอากร ให้ปราศจากมิฉฉาขึ้นนั้นจะวางอารมณ์ประการใด

ข้อ ๓ ว่าด้วยท้าวเวสสุวรรณมหาราชเป็นพระโสดา จะลงทัณฑ์กรรมแก่บริวารที่หยาบเข้า ด้วยกรรมกรรมอันใด แลจะวางพระสติประการใด

พระราชปณิธานที่ ๖

ข้อ ๑ ว่าได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลมามากแล้ว ยังมีพระราชกุศลอย่างใดที่พอจะทำได้ แต่ยังไม่ได้บำเพ็ญบ้าง

ข้อ ๒ ว่าด้วยคนเชื้อใจมีทรัพย์อยู่เพียงกหาปณะหนึ่ง จะทำบุญสิ่งใดจึงจะให้ได้านิสงส์มากเท่ากับผู้มีทรัพย์ ทำตั้ง ๑๐๐ และ ๑,๐๐๐ กหาปณะ

พระราชปณิธานที่ ๗

ข้อ ๑ ว่าได้บำเพ็ญพระราชกุศลสิ่งใดไว้ จึงได้มาเสวยศิริราชสมบัติฉะนี้ แล้วไฉนจึงให้ได้เสวยปิยวิปโยคทุกข์เนื่อง ๆ

ข้อ ๒ ว่าด้วยทรงพระปริวิตกถึงสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง และพระพันปีหลวง และพระบรมราชปฤษฎรวงศานุวงศ์ แลข้าทูลละอองธุลีพระบาท แลพระราชพาหนะทั้งปวงว่า ยังไม่สมควรที่จะล่องลับไป ไฉนจึงล่องลับไป

ข้อ ๓ ว่าได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลไว้เป็นอันมาก แลได้ทรงแผ่ส่วนพระราชกุศลนั้น แต่สมเด็จพระปฤษฎรวงศานุวงศ์ มีสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเป็นต้น ไฉนพระราชกุศลนั้น จึงไม่ช่วยป้องกันไว้ได้

ข้อ ๔ ว่าจะบำเพ็ญพระราชกุศลสิ่งใด จึงจะมีพระชนม์ยืนนาน แลพริกพร้อมด้วยพระราชโอรสราชธิดา แลพระปฤษฎรวงศานุวงศ์ทั้งปวง

พระราชปณิธานที่ ๘ พระราชปรารภ เรื่องพระสงฆ์ไทยห่มผ้าอย่างมอญ

พระราชปณิธาน ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชปณิธานที่ ๑ ว่าด้วยทรัพย์มรดกของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ จะเป็นของสงฆ์หรือไม่

พระราชปณิธานที่ ๒ ว่าด้วยเรื่องพัทธสีมา จะต้องมีการบูรณปฏิสังขรณ์หรือไม่

พระบรมราชาธิบายที่ ๕ ว่าพระภิกษุบางรูปเที่ยวฝากตัวให้กว้างขวาง ในกรมมหาดไทย กลาโหม กรมท่า โดยหวังยศเมื่อสึกแล้ว

พระราชปณิธาน ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชปณิธานที่ ๑ เรื่องแปลศัพท์พระนิพนธ์

พระราชปณิธาน ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชปณิธานความว่ามีพระราชประสงค์ จะบำเพ็ญพระราชกุศล เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลพระราชทานไปให้ผู้ซึ่งมี อุปการคุณมาแต่หนหลัง อันล่องลับไปสู่โลกแล้ว แต่ว่าผู้นั้น ๆ เป็นชนต่างชาติ มิได้อยู่ในพระพุทธศาสนา จะทำอย่างไรจึงจะให้ศรัทธาได้สำเร็จเป็นผลบุญแก่ผู้นั้น

พระราชปณิธาน ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

พระราชปณิธานว่าด้วยแนวทางการศึกษาพระพุทธศาสนา เพื่อเตรียมตัวและช่วยเหลือในการที่จะอุปสมบท

ตัวอย่างธรรมสาส์นในพระราชปณิธาน

ในที่นี้จะยกตัวอย่างพระราชปณิธานบางส่วนของพระมหากษัตริย์บางรัชกาลตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานวิจัย

พระราชปณิธานในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชปณิธานที่ ๔ ว่าด้วยเรื่องคนเชื้อกรรม

มีพระราชโองการสั่งให้พระศรีศักรดิ์ ถวายพระสงฆ์ทั้งปวงว่า มีคนผู้หนึ่งเข้าไปป่า แลพบช้างก็ตี เสือกดี แล้วผู้นั้นก็ถือว่าแล้วแต่กรรมถ้ากรรมมีช้างแลเสือกจะทำร้าย ถ้าหากกรรมมิได้ช้างแลเสือกก็จะมีได้ทำร้าย แล้วผู้นั้นก็เข้าไปหาช้างแลเสือก ช้างแลเสือกก็เบียดเบียนผู้นั้นถึงสิ้นชีวิต เมื่อกระนั้นจะว่ากรรมมี ฤๅหากกรรมมิได้

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ถวายพระพรว่าขอถวายพระพรจำเริญพระราชสิริสวัสดิ์สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภาร พระองค์บรมธรรมิกราชาธิราชผู้ประเสริฐ ว่าบุคคลผู้ใดแลถือว่าแล้วแต่กรรมกระทำแต่ก่อนสิ่งเดียวนั้น แลหาวิจารณ์ปัญญา อันพิจารณาเห็นคุณแลโทษในชาตินี้มีได้ แลผู้นั้นชื่อว่าบุพเพกตวิปลาส ดุจพระธรรมเทศนาอันสงฆ์ได้ถวายแล้วนั้น ประการหนึ่ง

อาตมภาพได้ถวายพระพรตามพระคาถาว่า **นาติสูโร นาติทุเมธो अप्पมत्तो กุหาจัน** ว่า บุรุษบุคคลอันเกิดในโลกนี้ จะแก้แล้วหาญอย่าแก้แล้วหาญนัก จะชลาดอย่าชลาดนัก แลอย่าได้ประมาณ แลมีสติอันระวางฐานะอันควรแก้แล้วหาญจึงแก้แล้วหาญ ฐานะอันจะควรชลาดจึงชลาด แก้แล้วหาญใน ฐานะที่มีควรจะแก้แล้วหาญนั้น นักปราชญ์มีควรสรรเสริญ อาตมภาพถวายพระพรนี้ อาศัยคำพระมหาชนกเจรจาด้วยนางมณีเมขลา ในท้องมหาสมุทรว่าบุคคลผู้ใดเห็นพาลมฤคราช มีอาทิจคือ ช้างแลอัน เสือร้ายแลมีได้หนีแลอยู่ให้พาลมฤคนั้นเบียดเบียนนั้น แลผู้นั้นชื่อว่าหาความเพียรอันจะให้อาตมานั้น พ้นจากภัยนั้นมิได้ ชื่อว่ามีได้รักษาชีวิตแห่งอาตมา แลบุคคลผู้นั้นจะประกอบด้วยความเดือดร้อนในกาลภายหลัง อาตมภาพขอถวายพระพรจำเริญพระชนมสุข สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภาร พระองค์ธรรมิกราชาธิราชผู้ประเสริฐ

พระธรรมไตรโลก ถวายพระพรว่า บุคคลอันถือเอาซึ่งกรรมแลมิได้พิจารณาซึ่งเหตุอันผิดแลชอบนั้น ได้ชื่อว่าบุพเพกตวิปลาสเป็นคนถือผิดคำพระพุทเจ้า เป็นประโยชน์วิบัติ ประกอบกรรมอันผิดหาปัญญามีได้เหตุโหมะมีกรรมกลัง ซึ่งกรรมแต่ก่อนหาได้นั้นก็จะมีให้ไปใหม่ ซึ่งกรรมอันใหม่ยังไปมิได้นั้นก็จะให้มีไปเปล่า แลบุคคลผู้นั้นประพตติผิด พระพุทเจ้าตรัสธรรมเทศนาไว้แก่ภิกษุทั้งหลายมิให้ขึ้นต้นไม้เล่น อยู่มาเมื่ออันตรายเป็นอาทิจ คือว่าเสือไล่ช้างไล่ พระพุทองค์เจ้าตรัสอนุญาตให้ภิกษุขึ้นต้นไม้หนีภัยนั้น ให้เอาชีวิตรอด ประการหนึ่ง พระพุทเจ้าตรัสห้ามซึ่งฐานะที่ใด แลมีสัตว์อันร้ายก็ดี ปิศาจอันร้ายก็ดี มิให้ภิกษุอยู่ในฐานะที่นั้น อาตมภาพขอถวายพระพร จำเริญพระราชสิริสวัสดิ์ ยุติในอริยาบถทั้ง ๔ สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์บรมธรรมิกราชาธิราชผู้ประเสริฐ

พระราชปณิธาน ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งเสด็จขึ้นครองราชย์ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๙ ทรงมีพระปฐมบรมราชโองการว่า "เราจะครอง แผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม" จากวันนั้นจนถึงวันนี้ กว่า ๗๐ ปีแล้ว ที่ทรงตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม อย่างมีเสื่อมคลาย ภาพเมื่อครา

เสด็จออกผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๒๒ตุลาคม พ.ศ.๒๔๙๙ นั้น ยังตราตรึงอยู่ในความทรงจำของพสกนิกรทั่วประเทศ อันแสดงให้เห็นว่าทรงมีพระราชศรัทธาตั้งมั่นในบรรพพุทธานุภาพที่สำคัญคือยังทรงใฝ่พระทัยในการศึกษาธรรมจนแตกฉาน ทั้งจากตำรับตำรา และจากการสนทนารวมกับพระเถระานุเถระอยู่เนืองๆ

ผู้วิจัยขอนำส่วนหนึ่งของพระราชปวงคุณธรรม ที่ทรงมีกับพระเถระต่างๆ ตั้งแต่สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช(เจริญ สุวฑฺฒโน) พระพรหมมุนี (ฝิน สุวโจ) รวมถึงพระฝ่ายวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือและรู้จักกันดีในหมู่พุทธศาสนิกชน อันได้แก่ หลวงปู่ฝั้น อาจาโร, หลวงปู่ดุลย์ อตุโล, หลวงพ่อเกษม เขมโก, หลวงพ่อสมชาย ฐิตวิริโย และหลวงพ่อบุญ ฐานิโย หลวงปู่แหวน สุจิณฺโน มาเสนอ ณ ที่นี้ ด้วยเห็นว่าจักเป็นประโยชน์สูงสุดแก่พุทธศาสนิกชนชาวไทย ในการน้อมนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

พระราชปวงคุณ กับ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช(เจริญ สุวฑฺฒโน)

พระราชปวงคุณ ในองค์ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ กับ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ 19 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สถิต ณ วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร ต้นถนนตะนาวและถนนเฟื่องนคร แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีความว่า

พระราชปวงคุณ : หนังสือสอนพระพุทธศาสนายากเกินไปแก่สมองเด็ก ... ให้เด็กเล็กๆ จำประวัติมากเกินไป

สมเด็จพระญาณ : กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดหลักสูตร

พระราชปวงคุณ : อย่างสอนอริยสัจแก่เด็กเล็กๆ เหมือนจะให้เด็กเป็นพระอรหันต์ จะทำให้เด็กเข้าใจได้อย่างไร ... น่าจะสอนบทธรรมง่ายๆ ที่เป็นประโยชน์ในการอบรมเด็กด้วย เช่น ความเพียร และน่าจะจัดเป็นหลักสูตรสูงขึ้นไปโดยลำดับ แทรกพุทธประวัติ นิทานชาดก บทสอนศาสนา คฤหัสถ์ได้ มีจัดไว้ทำนองนี้ ... น่าจะทำแจกหรือมีจำหน่ายถูกๆ ของกระทรวงก็ปล่อยเป็นส่วนองกระทรวง

สมเด็จพระญาณ : จะนำกระแสพระราชดำรินี้ไปจัดทำ แต่การเขียนเรื่องให้เด็กอ่านนั้น...เขียนแล้วคิดว่าง่าย...เด็กเข้าใจ ครั้นไปลองสอนกับเด็ก...คือให้เด็กอ่าน เด็กก็ไม่เข้าใจ

พระราชปวงคุณ : ถ้าประสงค์จะทดสอบก็ได้ ... เขียนส่งไปให้ทูลกระหม่อม เจ้าฟ้าหญิงอุบลรัตนฯ อ่าน ถ้าจะทดสอบอายุไม่น้อยกว่านั้นก็ได้

พระราชปวงคุณ : การปฏิบัติตนให้เหมาะเป็นการยาก ต้องทำสองอย่างพร้อมๆ กัน อย่างหนึ่งต้องให้มีภาคภูมิ อีกอย่างต้องให้สุภาพ มิให้เป็นหยิ่งหรือที่เรียกกันว่า “เป่ง” และในสมัยประชาธิปไตยก็ต้องให้เหมาะสม...เข้ากันได้กับประชาชน

สมเด็จพระญาณ : ตามที่ได้ฟัง...ได้ยินแต่เสียงชื่นชมในพระบารมี

พระราชปวงคุณ : ต้องคอยสังเกตเป็นบทเรียนและแก้ไขเรื่อยมา เมื่อคราวเสด็จภาคอีสาน วันหนึ่งเหนื่อยมาก...หน้าบึ้ง กลับที่พักแล้วก็นึกขึ้นได้ว่า ราษฎรได้มีโอกาสเห็นเราเพียงครั้งเดียว ให้เขาเห็นหน้าบึ้งไม่ดี ต่อจากนั้น ถึงจะเหนื่อยมากก็ต้องพยายามไม่ทำหน้าบึ้ง ต้องทำขึ้นบาน

พระราชปจณา : เมื่อคราวเสด็จทางภาคใต้ วันหนึ่งไม่สบาย แต่อ้างด...ไม่ไป...ก็จะเสียหาย ... ต้องไป ครั้นไปแล้วกลับมาก็สบายดี ... จะเป็นเพราะกำลังใจใช่ไหม?

สมเด็จพระญาณฯ: (ทูลรับ แล้วทูลว่า) ฝึกบ่อยๆ กำลังใจจะมากยิ่งขึ้น

พระราชปจณา : ทำสมาธิอย่างไร?

สมเด็จพระญาณฯ: คือทำให้ตั้งมั่น แน่วแน้อยู่ในอารมณ์เดียว จะทำอะไรทุกๆ อย่าง ต้องมีใจเป็นสมาธิ ในทางปฏิบัติจึงต้องใช้สมาธิทั้งนั้น แต่มักมีคนเข้าใจว่า...ทำสมาธิต้องนั่งหลับตา

พระราชปจณา : นั่งทำพิธี...รู้สึกรู้ว่า เวลาปฏิบัติราชกิจต้องสำรวมพระราชหฤทัย เช่น คราวพระราชทานกระบี่นักเรียนนายร้อย เพียงหยิบให้ ถ้าไม่สำรวมใจมีผิด สำรวมใจอยู่ก็ทำไม่ผิด

พระราชปจณา : ทำสมาธิ...มองเห็นภาพต่างๆ เป็นจริงหรือไม่?

สมเด็จพระญาณฯ: โดยมากไม่จริง ... ภาพที่เห็นมักเป็นนิมิต คือ ภาพที่เกิดจากสัญญา หรือที่เรียกว่า “ภาพอุปาทาน” คือ ได้เคยคิดเคยเห็นมาแล้วเก็บไว้ในใจ ครั้นทำสมาธิ ใจแน่วแน่ สิ่งที่เก็บไว้ในใจนั้นก็ปรากฏขึ้นมา เหมือนอย่างที่เราเห็นนรก เห็นสวรรค์ เห็นเทวดา ถามว่า เทวดารูปปร่างอย่างไร ตามคำตอบก็คล้ายกับเทวดาที่ผนังโบสถ์ แต่ที่เป็นจริงก็มี

พระราชปจณา : เหมือนอย่างดูของหาย... มองเห็น... มีพระคุณได้?

สมเด็จพระญาณฯ: ถ้ามองเห็น...ถูกต้องกับเรื่องที่เกิดขึ้น...ก็ต้องรับว่าเป็นจริง เพราะมีข้อพิสูจน์

พระราชปจณา : “หายตัว” เป็นจริง...หรือเป็นการสะกดจิตไม่ให้เห็น?

สมเด็จพระญาณฯ: อาจเป็นการสะกดจิต ... แต่การล่องหนทะลุกำแพงออกไป ถ้าเป็นจริงก็ต้องทำตัวอย่างไรให้เล็ดลอดออกไปได้

พระราชปจณา : มีในพระพุทธศาสนาหรือไม่?

สมเด็จพระญาณฯ: มีแสดงไว้ แต่ไม่ใช่พระพุทธศาสนาโดยตรง ... มีแสดงไว้ก่อนในตำรับทางพราหมณ์

พระราชปจณา : แต่มีแสดงไว้ในพระพุทธศาสนาด้วย?

สมเด็จพระญาณฯ: (ทูลรับพระราชดำรัส)

พระราชปจณา : อยู่ในที่นี้แล้วสะกดจิตคนที่อยู่ในที่อื่นได้ไหม?

สมเด็จพระญาณฯ: เคยพบแต่ที่แสดงไว้ว่าอยู่ในที่เดียวกัน

พระราชปจณา : พระเครื่องคุ้มกันได้จริงไหม? ... คุ้มกันได้เพราะใจเชื่อมั่นว่ามีพระเครื่องอยู่กับตัวหรืออย่างไร?

สมเด็จพระญาณฯ: เป็นเครื่องทำให้ใจเชื่อมั่น

พระราชปจณา : ถ้าใจเชื่อมั่นแล้วก็ไม่จำเป็นหรือไม่?

สมเด็จพระญาณฯ: ไม่จำเป็น ... แต่ก็มีเชื่อกันว่า พระเครื่องให้อยู่คงจริง คือ ผู้ที่มีอยู่จะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม หรือมีได้คำนึงถึง แต่พระเครื่องก็คุ้มกันผู้ที่ไม่เชื่อก็มี

พระราชปจณา : ก็เชื่อ ... มีคนให้...รับมาไว้ เขาก็ยินดี ... แต่วันนี้ไม่ได้ติดตาม ^{๓๔}

^{๓๔} บันทึกส่วนพระองค์ ในสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (สวฺทพนฺมหาเถระ) บันทึกเมื่อวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๕, หนังสือ “ธรรมหฤทัยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”, บรรณาธิการโดย รศ.สุเชาว์ พลอยชุม. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.tnews.co.th/contents/304891>.

พระราชปจณา กับ พระพรหมมุนี (ผิน สุวโจ) เจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช : การที่มีคนป่วนข่าวทำให้เสียชื่อเสียง และอาจได้รับผลสะท้อนถึงฐานะของครอบครัว ตลอดจนญาติพี่น้องวงศ์ตระกูล สมควรที่สมณเพศ และคฤหัสถ์จะปฏิบัติตนเช่นไร เมื่อมีการเช่นนี้เกิดขึ้น

พระพรหมมุนี : ทางสมณเพศ จงกระทำความดีต่อไป ความจริงย่อมหนีความจริงไปไม่พ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ประทานโอกาสให้แก่ตัว เช่น พระภิกษุที่ถูกใส่ความก็มีโอกาสแก้ตัวได้ ทางด้านคฤหัสถ์ ถ้าจะฟ้องร้องความเป็นธรรมจากศาลก็ไม่ผิด แต่ถ้าตั้งใจปฏิบัติชอบต่อไปโดยไม่สะทกสะท้านต่อการใส่ความนานเข้าก็คงมีคนเห็นความดีความชอบเรา จะถือเป็นกรรมก็ได้ เป็นเรื่องของสังขารส่วนเหตุ คือ คนอื่นปรุงแต่งให้เป็นเรื่องเป็นราว ^{๓๕}

พระราชปจณา กับ หลวงปู่ฝั้น อาจาโร

ณ วัดป่าอุดมสมพร อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

พระราชปจณา : ทำอย่างไร ประเทศชาติประชาชน จะอยู่ดีกินดี มีความสามัคคีปรองดองกัน

หลวงปู่ฝั้น : ให้เข้าหาพระศาสนา เพราะศาสนาสอนให้ละชั่ว กระทำความดี ทำให้ใจผ่องใส

พระราชปจณา : คนส่วนมากทำดี คนส่วนน้อยทำชั่ว จะทำให้คนส่วนมากเดือดร้อนไหม ทำอย่างไรจึงจะแก้ไขได้

หลวงปู่ฝั้น : ขอถวายพระพร ทุกวันนี้คนไม่รู้ศาสนา จึงเบียดเบียนกัน ถ้าคนเรานึกถึงตนแล้วก็ไม่เบียดเบียนกัน เพราะต้องการความสุขความเจริญ คนอื่นก็เช่นกัน คนทุกวันนี้เข้าใจว่าศาสนาอยู่กับวัด อยู่ในตู้ ในหีบ ในใบลาน อยู่กับพระพุทธรูปประเทศอินเดียโน่น จึงไม่สนใจ บ้านเมืองจึงเดือดร้อนวุ่นวาย มองหน้ากันไม่ได้ ถ้าคนเราถือกันเป็นบิดามารดา เป็นพี่เป็นน้องกันแล้วก็สบาย ไปมาหาสู่กันได้ เพราะใจเราไม่มีเวร เหวกไม่มีใจ เราไม่มีกรรม กรรมก็ไม่มี ฉะนั้น ให้มีพรหมวิหารธรรม อย่างมหาบพิตรเสด็จมานี้ ทุกอย่างเรียบร้อยหมด ^{๓๖}

พระราชปจณา กับ หลวงปู่ดุลย์ อตุโล

ณ วัดบูรพาาราม อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

พระราชปจณา : หลวงปู่ การละกิเลส นั้น ควรละกิเลสอะไรก่อน

หลวงปู่ดุลย์ : กิเลสทั้งหมดเกิดรวมอยู่ที่จิต ให้เพ่งมองดูที่จิตอันไหนเกิดก่อน ให้ละอันนั้นก่อน

พระราชปจณา : ขออาราธนาหลวงปู่ให้ดำรงขันธอยู่เกินร้อยปี เพื่อเป็นที่เคารพนับถือของปวงชน หลวงปู่รับได้ไหม

^{๓๕} พระพรหมมุนี (ผิน สุวโจ), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http://www.th.wikipedia.org/wiki/พระพรหมมุนี_\(ผิน_สุวโจ\)](http://www.th.wikipedia.org/wiki/พระพรหมมุนี_(ผิน_สุวโจ)) [๘ ธ.ค ๒๕๖๑].

^{๓๖} พระราชปจณา กับ พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร จากหนังสืออนุสรณ์พระอาจารย์ฝั้น อาจาโร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http:// www.payakorn.com](http://www.payakorn.com). [๘ ธ.ค ๒๕๖๑].

หลวงปู่ดูลย์ : อาตมาพำนักไม่ได้หรอก แล้วแต่สังขารเขาจะเป็นไปของเขาเอง ^{๓๗}

พระราชปูลง กับ หลวงพ่อเกษม เขมโก

ณ วัดคดึกเชียงม้น อำเภอมือง จังหวัดลำปาง

พระราชปูลง : หลวงพ่อประจำอยู่ที่วัดนี้หรือ

หลวงพ่อเกษม : ขอถวายพระพร อาตมาประจำอยู่ที่สุสานไตรลักษณ์

พระราชปูลง : อยากไปหาหลวงพ่อเหมือน กัน แต่หาเวลาไม่ค่อยได้ ได้ทราบว่าเขาพบหลวงพ่อยาก

หลวงพ่อเกษม : พระราชาเสด็จไปป่าช้าเป็น การไม่สะดวก เพราะสถานที่ไม่เรียบร้อย อาตมาภาพจึงมารอเสด็จที่นี่ ขอถวายพระพร มหาบพิตรสบายดีหรือ

พระราชปูลง : สบายดี

หลวงพ่อเกษม : ขอถวายพระพรมหาบพิตรพระชนมายุเท่าไร

พระราชปูลง : ได้ ๕๐ ปี

หลวงพ่อเกษม : อาตมาภาพได้ ๖๗ ปี

พระราชปูลง : หลวงพ่ออยู่ตามป่ามีความสงบ ย่อมจะมีโอกาสปฏิบัติธรรม ได้มากกว่าพระที่วัดในเมือง ซึ่งมีการกิจเกี่ยวกับการปกครองและงานอื่นๆ จะเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า

หลวงพ่อเกษม : ขอถวายพระพร อาจจะเป็นอย่างนั้นก็ได้ เพราะอยู่ป่าไม่มีการกิจอย่างอื่น แต่ก็ขึ้นอยู่กับการบริสุทธ์ด้วย เพราะเมื่อศีลบริสุทธ์จิตใจไม่ฟุ้งซ่าน นิรวณไม่ครอบงำก็ปฏิบัติได้

พระราชปูลง : การปฏิบัติอย่างพระมีเวลามากย่อมจะได้ผลเร็ว ส่วนผู้ที่มิเวลาน้อยมีการกิจมาก จะปฏิบัติอย่างหลวงพ่อก็ไม่อาจทำได้ แล้วจะมีวิธีปฏิบัติอย่างไร เราจะหันแลกช่วงเวลาช่วงเช้าให้สั้นเข้าจะได้ไหม คือ ซอยเวลาออกจาก หนึ่งชั่วโมงเป็นครึ่งชั่วโมง จากครึ่งชั่วโมงเป็นสิบนาที หรือนานาที่ แต่ให้ได้ผล คือ ได้รับความสุขเท่ากัน ยกตัวอย่างเช่น นั่งรถยนต์จากเชียงใหม่มาลำปางก็สามารถปฏิบัติได้ หรือระหว่างที่มายุในพิธีนี้มีช่วงที่ว่างอยู่ ก็ปฏิบัติเป็นระยะไป อย่างนี้จะถูกหรือเปล่านั้นไม่ทราบ อยากจะเรียนถาม

หลวงพ่อเกษม : ขอถวายพระพร จะปฏิบัติอย่างนั้นก็ได้ ถ้าแบ่งเวลาได้

พระราชปูลง : ไม่ถึงแบ่งเวลาต่างหากออกมาทีเดียว ก็อาศัยเวลาขณะที่ออกมาทำงานอย่างอื่นอยู่นั้นแหละ ได้หรือไม่ คือ ใช้สติอยู่ทุกขณะจิตที่เกิดดับ ทำงานด้วยความรอบคอบให้สติตั้งอยู่ตลอดเวลา

หลวงพ่อเกษม : ขอถวายพระพร มหาบพิตรทรงปฏิบัติอย่างนั้นถูกแล้ว การที่มหาบพิตรเสด็จพระราชดำเนินมาปฏิบัติงานอย่างนี้ ก็เรียกว่าได้ทรงเจริญเมตตาในพรหมวิหารอยู่

พระราชปูลง : ก็คิดว่าเป็นอย่างนั้น เช่นว่ามาดลฤกษ์นิมิตนี้ ก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมด้วยขี้เกียจมาจึงมีกำลังใจมา และเมื่อได้โอกาสได้เรียนถามพระสงฆ์ว่า การปฏิบัติธรรมเป็นระยะเวลาสั้นๆ เป็นตอนๆ อย่างนี้จะได้ผลไหม อุปมาเหมือนช่างทาสีผนังโบสถ์ เขาทาทางนี้ดีแล้วพัก ทาทาง

^{๓๗} พระราชปูลง กับ หลวงปู่ดูลย์ อตุโล จากหนังสือหลวงปู่ฝากไว้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.payakorn.com>. [๘ ธ.ค ๒๕๖๑].

โน้นดีแล้วพัก ทำอยู่อย่างนี้ก็เสร็จได้ แต่ต้องใช้เวลาหน่อย จึงอยากเรียนถามว่าปฏิบัติอย่างนี้ จะมีผลสำเร็จไหม

หลวงพ่อกษม : ปฏิบัติอย่างนั้นก็ได้โดยอาศัยหลัก ๓ อย่าง คือ มีศีลบริสุทธิ์ ทำบุญในชาติปางก่อนไว้มาก มีบาปน้อย ขอถวายพระพร ^{๓๘}

พระราชปุจฉา กับ พระอาจารย์สมชาย ฐิตวิริโย

ณ วัดเขาสุกิม อำเภอบำเหน็จ จังหวัดจันทบุรี

พระราชปุจฉา : ผู้คนเขามาวัดทำไมกัน

พระอาจารย์สมชาย : ผู้มาวัดด้วยเหตุต่างๆ กัน บางคนเป็นคนดีอยู่แล้ว มาวัดด้วยมุ่งทำความดีให้ มากขึ้น ด้วยการถือศีลภาวนา บ้างอยากรู้ทางวัดเขาทำอะไรกัน จะมาช่วยวัดด้วยความตั้งใจจริง เพราะเห็นว่าเมื่ออยู่บ้านก็ไม่มีอะไรที่จะต้องทำ บางคนก็มาด้วยเหตุที่ว่าอยู่บ้านมีแต่ปัญหาล้วนแล้วแต่น่าเบื่อ มาวัดหาความสงบดีกว่า มาวัดทำให้สบายใจ

พระราชปุจฉา : ที่ว่าชาวบ้านเขาเบื่อหน่าย เขาเบื่ออะไรกัน

พระอาจารย์สมชาย : การเบื่อหน่ายของชาวบ้านมีสองอย่าง บางคนเบื่อการงานที่จำเจก็หาเวลา มาวัด เพื่อพักผ่อน บ้างเห็นว่าการเป็นอยู่ทางโลกนั้นถึงจะมั่ง มี สามารถหาความสุขได้ทุกย่างก็จริง ล้วนแต่เป็นความสุขชั่วคราว ไม่ใช่ความสุขที่แท้จริงเหมือนความสุขทางธรรม บ้างว่าเกิดมาแล้วก็หนีความตายไม่พ้น ก่อนจะตายก็ควรทำอะไร อันเป็นเหตุให้ตายดี มีความสุขก็มี

พระราชปุจฉา : การสอนให้คนนึกถึงความตายนั้น หากสอนไม่ดีแล้ว ก็เป็น เหตุให้เกิดความเกลียดชังในการหาเลี้ยงชีพ กลายเป็นคนจน เป็นภาระของสังคม ดังนั้นต้องระวังในเรื่องการสอน

พระอาจารย์สมชาย : โดยปกติพระจะสอนให้เห็นโทษของความมัวเมา ก่อให้เกิดความเห็นผิดเป็นชอบ จึงต้องสอนให้เห็นในทางที่ถูกก่อน เช่น

- ก. อย่ามัวเมาในวัยวยังเป็นหนุ่มเป็นสาวอยู่
- ข. อย่ามัวเมาในความไม่มีโรคมาเบียดเบียน
- ค. อย่ามัวเมาในชีวิตว่าเวลาของเรายังมีอยู่

ด้วยเหตุนี้ จึงสอนให้ทุกคนนึกถึงความตาย ถ้าไม่สอนให้เขาเข้าใจในทางถูกก่อนแล้วกลับจะเป็นผลร้ายดังพระราชปุจฉาโดยแท้ การเจริญมรณสตินั้น ขึ้นต้นเพื่อให้รู้ว่าทุกคนหนีความตายไม่พ้น ไม่ว่าจะเป็นคนมีคณจน มีความตายเหมือนกันทั้งนั้น สำหรับผู้ทำการภาวนาเจริญกรรมฐาน เพื่อให้นิรโรคันตราย ก็จำเป็นต้องพิจารณาเป็นอย่างๆ ไป ความตาย คือ นายเพชรฆาต, ความตาย คือ ต้องพลัดพรากจากสมบัติทุกอย่าง ชีวิตเป็นของที่กำหนดเอง เอาว่าอายุเท่านั้นเท่านั้นจะตายก็กำหนดไม่ได้ทั้งนี้ เพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่าชีวิตเป็นของน้อยจะตายเมื่อไรไม่มีใครรู้ได้ ขอถวายพระพร ^{๓๙}

^{๓๘} พระราชปุจฉา กับ หลวงพ่อกษม เขมโก จากหนังสือหลวงพ่อกษม เขมโก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dhammajak.net/forums/viewtopic.php?f=25&t=23075>. [๘ ธ.ค ๒๕๖๑].

^{๓๙} พระราชปุจฉา กับ พระอาจารย์สมชาย ฐิตวิริโย ณ วัดเขาสุกิม อำเภอบำเหน็จ จังหวัดจันทบุรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.khaosukim.org/khaosukim/index.php/dhramma>. [๘ ธ.ค ๒๕๖๑].

พระราชปณิธาน กับ หลวงพ่อพุธ ฐานิโย

ณ วัดป่าสาละวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

พระราชปณิธาน : คำว่า ภาวนา และ บริกรรม ต่างกันอย่างไรขอรับ คือเคยฟังพระเถระผู้ใหญ่บอกว่า การภาวนานี้ ไม่ว่าอยู่ที่ไหน แม้ไม่อยู่ในสมาธิ แม้ทำอะไร ก็สามารถทำได้อยู่ตลอดเวลาใช้ใหม่ขอรับ

หลวงพ่อดุสิต : ใช่แล้ว คำว่า ภาวนา กับ บริกรรม มีต่างกัน ภาวนา หมายถึง การอบรมคุณงามความดีให้เกิดขึ้น เป็นสมบัติของผู้อบรม เช่น อบรมใจให้มีความเลื่อมใสในการบำเพ็ญภาวนา ก็ได้ชื่อว่า ภาวนา แต่บริกรรมนั้น หมายถึง จิตของผู้ปฏิบัตินี้ก้อยู่ในคำใดคำหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น พุทโธ เป็นต้น ซ้ำๆ อยู่ในคำเดียวเรียกว่า "บริกรรม" บริกรรมก็คือส่วนของภาวนานั้นเอง

หลวงพ่อดุสิต : เมื่อตะกี้ได้ถามอะไรอาตมาอีก

พระราชปณิธาน : ภาวนาทำได้ตลอดเวลาทุกสถานที่หรือไม่

หลวงพ่อดุสิต : การภาวนานี้ทำได้ตลอดเวลา ทุกที่ ทุกสถานที่ ไม่เลือกกาล ไม่เลือกเวลา เช่น อย่างภาวนาในขั้นบริกรรมภาวนา เช่น ภาวนา พุทโธ พุทโธ พุทโธ ยืน เดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม ทำ พูด คิด ตลอดทุกอิริยาบถ บริกรรมภาวนาพุทโธ พุทโธ ได้ ทีนี้ถ้าหากว่าไม่นับบริกรรมภาวนา พุทโธ การกำหนดรู้ทุกอิริยาบถ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน กิน ทำ พูด คิด รู้อยู่ตลอดเวลา อันนี้เป็นการภาวนา จุดมุ่งหมายของการภาวนา หรือบริกรรมภาวนา ก็อยู่ที่ความต้องการความมีสติสัมปชัญญะ มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ดีแล้ว จิตก็มีสมรรถภาพในการคุ้มครองตัวเอง ให้ยืนยงอยู่ในความเป็นอิสรภาพ ถึงแม้ว่าจะไม่เป็นอิสรภาพโดยเด็ดขาดทุกอย่างก็ตาม トラบใดที่จิตยังตกอยู่ในอำนาจของอารมณ์กิเลสและสิ่งแวดล่อม จิตก็รู้ตัวว่ายังหย่อนสมรรถภาพ อยู่ในอำนาจของสิ่งแวดล่อม จิตก็ย่อมรู้ การบริกรรมภาวนา บางท่านเมื่อจิตไม่ตรงกับสยบบริกรรมภาวนาเป็นปีๆ จิตไม่สงบก็มีอุปบายที่จะปฏิบัติได้ คือ ต้องกำหนดรู้ดูความคิดของตนเองตลอดเวลาว่าเราคิดอะไรก็รู้ สิ่งที่เราคิดมันหายไปก็รู้ อันใหม่เกิดขึ้นมาก็รู้ กำหนดรู้ตามไปเรื่อยๆ เมื่อจิตมีสติกำหนดตามรู้ความคิด กำหนดทันความคิดของจิตเมื่อใด เมื่อนั้นจิตจะสงบเป็นสมาธิได้

พระราชปณิธาน : คำว่า วิญญาน หมายความว่า "ธาตุรู้" ใช่ไหมขอรับ

หลวงพ่อดุสิต : คำว่า วิญญาน คือ "ธาตุรู้" วิญญานในเบญจขันธ์หมายถึง วิญญานรู้จากของ ๒ อย่างกระทบกัน เช่น ตากับรูปกระทบกัน เกิดภูมิรู้ขึ้น เรียกว่า จักขุวิญญาน เสียงกับหูกระทบกัน เกิดภูมิรู้ขึ้น เรียกว่า โสตวิญญาน กลิ่นกับจมูกกระทบกัน เกิดภูมิรู้ เรียกว่า ฆานวิญญาน ลิ้นกับรสกระทบกัน เกิดภูมิรู้ เรียกว่า ชิวหาวิญญาน กายกับสัมผัสกระทบกัน เกิดภูมิรู้ขึ้นเรียกว่า กายวิญญาน จิตนึกคิดอารมณ์เกิดภูมิรู้ขึ้น เรียกว่า มโนวิญญาน อันเป็นวิญญานในขันธ์ ๕ ทีนี้วิญญานในปฏิจกสมุปปาท หมายถึง ปฏิสมมติวิญญาน คือ วิญญานรู้ผิด รู้เกิด

พระราชปณิธาน : พอจิตนิ่ง ลมหายใจจะหายไป และคำภาวนาก็หายไปพร้อมกัน แต่รู้สึกเช่นนี้เพียงเดี๋ยวเดียวก็หายไป ควรจะอย่างไรต่อไป

หลวงพ่อดุสิต : เมื่อจิตสงบนิ่งลงไปแล้ว จิตจะสงบละเอียดไปถึงจุดที่เรียกว่า "อัปปนาสมาธิ" ลมหายใจก็ทำท่าจะหายขาดไป คำภาวนาก็หายไป พอรู้สึกว่ามีอาการเป็นอย่างนี้เกิดขึ้น ก็เกิดอาการตกใจ แล้วจิตก็ถอนจากสมาธิ เมื่อจิตถอนออกจากสมาธิแล้ว เกิดความรู้สึกตัวขึ้นมา ถ้ายิ่งเสียดายความเป็นของจิตในขณะนั้น ให้กำหนดจิตพิจารณาใหม่ จนกว่าจิตจะสงบลงไป จนกว่าลมหายใจจะ

หายขาดไปคำภาวนาจะหายไป ถ้าตอนนี้เราไม่เกิดอะเจใจ หรือเปลี่ยนใจขึ้นมาก่อน จิตจะสงบนิ่ง ละเอียดลงไปกว่านั้น ในที่สุดจิตก็จะเข้าสู่อัปนาสมาธิอยู่ในขั้นตัวก็หายไปหมด ยังเหลือแต่จิตรู้สงบ สว่าง อยู่อย่างเดียว ร่างกายตัวตนไม่ปรากฏ แต่ถ้าไม่ทำอย่างนั้น เมื่อลมหายใจหายไป คำภาวนาก็จะหายไป แล้วก็จะรู้สึกตัวขึ้นมา เลื่อนให้จิตมาพิจารณา พิจารณาโดยเพ่งกำหนดลงที่ใดลงหนึ่ง จะบริเวณร่างกายลงที่ใดที่หนึ่ง จะบริเวณร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น กระดูก พิจารณาจนจิตเห็น กระดูกแต่ตายังไม่เห็นก่อน ให้พิจารณาจนจิตสงบเห็นกระดูกชัดเจน ในทำนองนี้จะทำให้จิตเป็นสมถกรรมฐานเร็วขึ้น ซึ่งเคยมีตัวอย่างครูบาอาจารย์ให้คำแนะนำกันมา คือ ท่านอาจารย์องค์หนึ่งภาวนา พุทโธมาถึง ๖ ปี จิตสงบลงไป แต่ทำท่าว่าลมหายใจจะหายไป คำภาวนาก็หายไป แล้วสมาธิก็ถอน ออก จิตไม่ถึงความสงบสักที อาจารย์องค์นี้จึงไปถามอาจารย์อีกองค์หนึ่ง ซึ่งอาจารย์องค์นี้เป็น ชีพชาวมองไม่เห็นบวชเป็นเณรว่า "ทำอย่างไรจิตมันจะสงบดี ๆ สักที" อาจารย์องค์นั้นก็ให้คำแนะนำว่า "ให้ เพ่งลงที่หน้าอก พิจารณาให้เห็นกระดูก โดยพิจารณาลอกหนึ่งออก แล้วจึงจ้องจิตบริกรรมภาวนาลง ไปว่า อัฐิ อัฐิ อัฐิ" อาจารย์ที่ถามจึงนำวิธีการนี้ไปปฏิบัติ ก็เกิดจิตสงบเป็นสมาธิ ในครั้งแรกก็มองเห็น เศษกระดูกตรงนั้น จิตมันก็นิ่งจ้องอยู่ตรงนั้น และผลสุดท้ายก็มองเห็นโครงกระดูกทั่วตัวไปหมด ใน เมื่อมองเห็นโครงกระดูกอยู่ชั่วขณะหนึ่ง โครงกระดูกก็พังลงไป และสลายตัวไป สลายไปหมด ยังเหลือ แต่จิตสงบนิ่ง สว่างอยู่อย่างเดียว และในอันดับต่อไปนั้น จิตจะสงบนิ่ง สว่างอยู่เฉยๆ ภายหลังเมื่อจิต สงบสว่างอยู่พอสมควรแล้ว ก็ เกิดความรู้อันละเอียดขึ้นมากภายในจิต แต่ไม่ทราบว่าจะอะไร มันมี ลักษณะรู้ขึ้นมาแล้วก็ผ่านไป มันเหมือนกับกลุ่มเมฆที่มันผ่านสายตาเราไปนั่นแหละ จิตก็นิ่งเฉย สงบ นิ่ง สว่างอยู่ตลอดเวลา ที่มีให้รู้ให้เห็นก็ผ่านไปเรื่อยๆ เราลองนึกภาพดูว่า ที่เกิดขึ้นเช่น นี้เรียกว่าอะไร อาการเป็นเช่นนี้เป็นภูมิรู้ภูมิปัญญาอย่างละเอียดของจิตเกิดขึ้น ซึ่งเป็นความจริงที่อยู่เหนือสมมติบัญญัติ สภาวะธรรมส่วนที่เป็นสังขธรรมเกิดขึ้นในจิตของผู้ปฏิบัติ มีแต่สิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่ ซึ่งท่านอาจารย์ มันเรียกว่า "ฐิติภูตัง" ซึ่งมีความหมายว่า "ฐิติ" คือ ความตั้งเด่นของจิต อยู่ในสภาพที่สงบนิ่งเป็นกิริยา ประชุมพร้อมของอริยมรรค ยังจิตให้บรรลุถึงความสุภาพโดยสมบูรณ์ เมื่อจิตประชุมพร้อม ภายใน จิตมีลักษณะ สงบ นิ่ง สว่าง อำนาจของอริยมรรคสามารถปฏิบัติจิตให้เกิดภูมิรู้ ภูมิธรรมอย่างละเอียด ภูมิรู้ ภูมิธรรมซึ่งเกิดขึ้นอย่างละเอียด ไม่มีสมมติบัญญัติ เรียกว่า "ภูตัง" หมายถึงสิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่โดย ธรรมชาติของมันอย่างนั้น แต่ไม่ทราบว่าจะเรียกว่าอะไร สงสัยต่อไปในเมื่อเราไม่สามารถจะเรียกว่า อะไร ทำอย่างไรเราจึงจะ รู้สิ่งนั้น พระพุทธเจ้าไม่ได้บอกไว้ แม้แต่ท่านแสดงธรรมจักรฯ ให้ภิกษุปัญจ วคคีย์ฟัง เมื่อท่านอัญญาโกณฑัญญะรู้ธรรม เห็นธรรม ก็รู้แต่ว่า "สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็น ธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับไปเป็นธรรมดา"

พระราชปูลง กับ พระราชพรหมยาน(หลวงพ่อดำ)

ครั้งแรกที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปกราบนมัสการหลวงพ่อดำ ลิงดำนั้นไม่ปรากฏว่า มีผู้จดบันทึกหรือบันทึกเทปเอาไว้ แต่อาศัยความทรงจำของหลวงพ่อดำเองที่ท่าน ได้เขียนบันทึกเอาไว้ในหนังสือเรื่อง "พระเมตตา" จึงทำให้เรามีโอกาสได้รับรู้ถึงบทสนทนาธรรมที่มี เนื้อหาน่าสนใจยิ่ง โดยมีใจสำคัญดังต่อไปนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : ในแดนนี้มีผู้ก่อการร้ายมาก หรือมีบุคคลที่ใจแตกแยก ออกไปมาก ?

หลวงพ่อกษิณดำ : ขอถวายพระพร อาตมาทราบเรื่องผู้ก่อการร้ายมากนี้ ทราบมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๙ เรื่องผู้ก่อการร้ายหรือคนที่มีคิดตรงกันข้าม เขาตั้งมุมจะเล่นงานเราที่เขตอำเภอบ้านไร่ เพราะตอนนั้นมันต่อกับเขตอะไรไม่ทราบ โน่น..มันจะออกไปเขตพม่าโน่นเราไม่ต้องการความแตกแยก เราต้องการสามัคคี การสร้างสถานที่ให้มีความโอ่งโง่งสวยสดงดงามก็เพื่อจะเป็นกำลังใจแก่บรรดา พุทธบริษัทหรือประชาชนชาวไทย และถือว่ามีความสามัคคีซึ่งกันและกัน แต่ว่าบุคคลกลุ่มหนึ่งท่านมีความสำคัญผิดไปจากนั้น เราก็ไม่สามารถช่วยอะไรได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : เรื่องพระสงฆ์นี้มีความสำคัญ อยากจะให้กฎหมายช่วยเหลือ พระวินัยเพราะว่าสถาบันของศาสนาเป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวกำลังใจคน คนไทยของเราทั้งหลายเป็นส่วนมากถ้าศาสนามีความมั่นคง พระศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจคน อยากจะให้กฎหมายสนับสนุนพระวินัยเพราะว่าถ้าพระปฏิบัติอยู่ในพระธรรมวินัยดีแล้ว จิตใจของบุคคลที่ยึดถือยึดเหนี่ยวคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้า ก็จะทำให้มีความกลมเกลียว ประเทศชาติจะมีความสุข

หลวงพ่อกษิณดำ : อาตมาก็ปรารถนาอยู่เหมือนกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาตมาก็เคย ปรารถนากับอธิบดีกรมศาสนา อาตมาทำอยู่แล้ว และร่วมมือกับอธิบดีกรมการศาสนา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : พวกเด็กๆ เขาไม่เชื่อกฎแห่งกรรม เมื่อเร็วๆนี้ ไฟไหม้ที่สลัม สลัมจตุโหนดมีไฟไหม้ขึ้น ก็มีพวกเด็กๆ เขาออกหนังสือเวียนเป็นหนังสือเลย ออกประกาศโฆษณา ทำ อย่างไรดี ถึงจะให้เด็กรู้จักกฎแห่งกรรม ?

หลวงพ่อกษิณดำ : เวลานี้อาตมาก็หาทางจะให้คนทั้งหลายมีความเข้าใจในกฎแห่งกรรมรู้ คุณค่าของพระพุทธศาสนา อาตมาก็พยายามทำ อย่างการเขียนหนังสือเรื่องของหลวงพ่อบานมีการ โลดโผนโจนทะยานเป็นกรณีพิเศษ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : บางคนเขาจะหาว่าพระนี่เขียนหนังสือโลดโผนเกินไปจะเห็น ว่าเป็นการไม่สมควร แต่แม้กระผมเองก็มีความคิดเห็นว่า ในกาลบางครั้งก็มีความจำเป็นเหมือนกัน ขอรับ...ผมเห็นดีเห็นงาม... มีผู้มีความรู้บอกว่า ผมจะต้องเห็นดีเห็นงาม คนที่มีความรู้เขาบอกว่า ผมจะไม่มีโอกาสจะหายความเห็นดีเห็นงามเลย

หลวงพ่อกษิณดำ : เรื่องนี้ก็เป็นธรรมดาของพระมหากษัตริย์ที่มีพระมหากษัตริย์คุณต่อ พสกนิกรบรรดาพสกนิกรมีความทุกข์ร้อนทุกข์ยากอยู่ที่ไหน ก็ต้องมีความเห็นดีเห็นงาม ต้องไปเยี่ยม เยือนไปให้ความสุขเขา อย่างน้อยไปให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้เรื่องนี้เป็นที่ประทับใจ ของประชากรทั้งหลายโดยทั่วไป เราปฏิเสธกันไม่ได้ถ้าหากว่า ข้าราชการของพระองค์ (หมายถึง ข้าราชการทุกคน) ปฏิบัติอย่างพระองค์บ้างประเทศชาติจะมีความสุข การที่จะมีผู้ก่อการร้ายหาไม่ได้ แน่ เพราะเราจะไปทางไหนเราก็จะเจอผู้ก่อการดี จงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต่อ ข้าราชการแล้วคนทั้งหมดนั้น ก็มีความจงรักภักดีเป็นปึกแผ่นอยู่ในแผ่นดินไทย เมืองไทยถึงแม้ว่า จะเป็นเมืองเล็ก เรามีกำลังน้อย บรรดาพุทธบริษัท ถ้าเรารวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนเต็มไปด้วยความ สามัคคี ประเทศถึงแม้จะใหญ่เข้ามาโจมตี ก็รู้สึกว่ายากทั้งนี้เพราะอะไร เพราะความสามัคคีนี้มีกำลัง มาก ยากที่คนจะทำลายได้ถ้าหากว่าข้าราชการของพระองค์ปฏิบัติอย่างพระองค์บ้าง เป็นผู้เสียสละ ความจริงเงินเดือนของเราก็มีแล้ว เงินเดือนทุกเดือนบรรดาพุทธบริษัท เขาให้ใช้พอเดือน แต่ที่ไม่พอ เพราะไม่รู้จักปริมาณการใช้ทะเยอทะยานมากไป เลยเมื่อมันไม่พอใช้ก็ต้องหาทางอื่นที่มันไม่ตรงกับ ระเบียบข้าราชการถ้าทุกคนอยู่ในระเบียบ อยู่ในวินัย ตัดความละโมภโลภในด้านวัตถุเสีย และทำตัว

ให้เหมาะสมกับระเบียบข้าราชการ นี่ทุกคนทำได้ตามแบบนี้ รับรองว่าไม่มีการแตกแยก ไม่มีผู้ก่อการร้าย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : บรรดาประชาชนทั้งหลายทุกคน ถ้าต่างคนต่างรักษาศีลห้า ครอบถ้วนบ้านเมืองจะมีความสุข เรื่องศีลห้านี้เป็นของยาก คนเขาไม่ค่อยจะเห็นคุณเห็นโทษและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระ พระนี้เมื่อมีความผิดแล้ว ก็มีอาบัติเป็นเครื่องปรับแต่คนเขาขาดศีลห้าไม่มีอาบัติเป็นเครื่องปรับ เป็นของยากที่จะให้คนเห็นโทษเห็นคุณในการรักษาศีลห้า

หลวงพ่อกาฬิสิงดำ : หลวงพ่อปานท่านไม่ต้องการให้คนละศีลห้า หลวงพ่อปานต้องการอย่างเดียว คือ ให้คนละศีล ๒

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : (ทรงแย้มพระโอษฐ์แล้วตรัสถาม) ศีล ๒ มีอะไรบ้างขอรับ ?
หลวงพ่อกาฬิสิงดำ : ศีล ๒ ที่หลวงพ่อปานต้องการนั่นก็คือ ๑. อทินนาทานต้องการให้คนไม่ลักขโมย ไม่คดโกงซึ่งกันและกัน ยอมรับนับถือในสิทธิสมบัติซึ่งกันและกัน ๒. หลวงพ่อปานต้องการให้คนละการดื่มสุราและเมรัย ศีล ๒ ของหลวงพ่อปานนี้มีความสำคัญมาก เพราะในอันดับแรก ถ้าทุกคนไม่คดโกงซึ่งกันและกันแล้วสุขมันก็จะมีความขึ้นมามาก ทุกคนต่างยอมรับนับถือในสิทธิในสมบัติซึ่งกันและกันแล้วอีกประการหนึ่ง ถ้าคนทั้งหลายไม่เสพสุราเมรัย จิตใจก็ทรงสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ความร่าร้อนของประเทศชาติก็จะลดน้อยลงไป ประเทศชาติจะมีแต่ความเยือกเย็นและเมื่อ ๒ ศีล ครอบถ้วนบริบูรณ์แล้ว ในไม่ช้าอีก ๓ ศีล ก็ครอบถ้วนบริบูรณ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : เขาพูดกันว่า ผมปรารถนาพุทธภูมิเป็นความจริงไหมครับ ?

หลวงพ่อกาฬิสิงดำ : เรื่องปรารถนาพุทธภูมินี้ พระองค์ปรารถนามานาน แต่เวลานี้บารมีเป็น "ปรมัตถบารมี" แล้ว ก็เหลืออีก ๕ ชาติ และที่พระองค์ปฏิบัติมานานแล้ว ไม่ใช่ไม่สำเร็จพุทธภูมินี้ต้องบำเพ็ญกันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระองค์เป็น "วิริยาธิกะ" วิริยาธิกะนี้ต้องบำเพ็ญบารมีถึง ๑๖ อสงไขยกาลแสนกัป นี่บำเพ็ญมาเกิน ๑๖ อสงไขยแล้ว "แสนกัป" อาจยังไม่ครบ จึงต้องเกิดอีก ๕ ชาติ

สมเด็จพระนางเจ้า : พระเจ้าอยู่หัวก็ดี หม่อมฉันก็ดี ก็มีความเคารพในพระคุณพระราชวงศ์จักรีอยู่ตลอดเวลา ที่ท่านทรงสามารถจะทรงความเป็นเอกราชไว้ได้ก็อยากจะทราบว่า ทั้งสององค์นี้จะทรงชาติกับศาสนาไว้ได้ไหม ?

หลวงพ่อกาฬิสิงดำ : ก็ได้ ประเทศเราไม่มีเกณฑ์จะต้องตกเป็นเหยื่อคอมมิวนิสต์

สมเด็จพระนางเจ้า : ฉันททั้งสององค์นี้ ทั้งพระเจ้าอยู่หัวด้วยและฉันด้วยจะต้องตายเพราะการที่เขามุ่งจะร้ายไหม ?

หลวงพ่อกาฬิสิงดำ : ก็เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนี้เป็นนักรบฝีมือดีมาจากสุโขทัย และมาเกิดคราวนี้ต้องการจะเกิดเพื่อจรรโลงให้คงอยู่ ให้ชาติมีความร่มเย็นเป็นสุขแล้วเรื่องอะไรที่ต้องตายเพราะคมอาวุธล่ะ ถ้าจะเจ็บตายเอง เป็นเรื่องธรรมดาและต้องตายด้วยเรื่องคมอาวุธ อันนี้ไม่มี^{๔๐}

^{๔๐} พระธรรมเทศนาหน้าพระที่นั่ง ณ พระตำหนักภูพิงค์ราชนิเวศน์เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถทรงมีพระราชปฐาธรรมกับพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อกาฬิสิงดำ), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.payakorn.com>. [๘ ธ.ค. ๒๕๖๑].

พระราชปจฉา กับ หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน

วัดป่าบ้านตาด อ.เมือง จ.อุดรธานี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : หลวงปู่ครับ "สาวกภูมิ" กับ "พุทธภูมิ" ต่างกันอย่างไร ?

หลวงตามหาบัว : พุทธภูมิก็เหมือนดังเรานั่งรถไฟ นั่งรถไฟไปเชียงใหม่ หรือนั่งรถไฟไปอุดร นั้นแหละ..พุทธภูมิ แต่ถ้าเรานั่งจักรยานมา หรือนั่งมอเตอร์ไซด์ ซ่อมมอเตอร์ไซด์ไปนั้นแหละ..สาวกภูมิ เพราะฉะนั้น การเป็นพุทธภูมิก็คือ การนำคนไปได้เยอะๆ ส่วนสาวกภูมินั้นนำไปได้น้อยๆไม่ได้มากนัก อย่างเก่งก็ ๑ คน หรือ ๓-๔ คน กี่ว่กันไป นั่นคือสาวกภูมิ เข้าใจไหมละ พ่อหลวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : เข้าใจแล้วหลวงปู่ แล้ว "นิพพาน" เป็นอย่างไรละ หลวงปู่ ?

หลวงตามหาบัว : อ้อ..พ่อหลวง เหมือนพ่อหลวงมาวัดป่าบ้านตาดนี้แหละ รู้ไหมว่าวัดบ้านตาดอยู่ตรงไหน อยู่บนภูมินี้หรือ วัดป่าบ้านตาดอยู่ไหนละ แต่พ่อพระมหากษัตริย์มาถึงนี้แล้ว บริเวณนี้ทั้งหมดคือ วัดป่าบ้านตาดนี้แหละ แต่จะชี้ลงไปว่าที่ภูมิตามาก็ไม่ใช่ ที่ภูมิตามพระก็ไม่ใช่ ที่ศาลาก็ไม่ใช่ ไม่ใช่ทั้งหมด แต่เมื่อรวมกันทั้งหมดในกำแพงวัดนี้แหละ คือวัดป่าบ้านตาดนี้แหละ พระนิพพานก็มีความหมายแบบเดียวกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : ขอบารมีหลวงปู่ ช่วยต่ออายุให้แม่หลวง (สมเด็จพระย่า)

หลวงตามหาบัว : พ่อหลวงนั้นแหละก็จัดการเองได้ ขอเองได้ จัดการเอง อาตมาต่อให้ไม่ได้หรอก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : เอาละ.. ได้เวลาแล้ว จะกลับแล้ว หลวงปู่มีอะไรจะบอกไหม

หลวงตามหาบัว : การเป็นพุทธภูมิ สร้างบารมีเพื่อความเป็นพุทธะ พอจบพุทธภูมิได้ก็เป็นพระพุทเจ้าแล้วพระพุทเจ้าก็มีพุทธกิจ ๕ คือ ตอนเข้าบิณฑบาต ตอนบิณฑบาตสอนคหบดีมนุษย์ทั่วไป ตกเย็นสอนนักบวชสมณะชีพรามณ์ ตอนกลางคืนแก้ปัญหาเทวดา พอมาตอนเช้ามีดเล็งญาณดูสัตว์โลกสัตว์โลกตัวไหนมีกิเลสเบาบางพอที่จะบรรลุนิพพานได้ ท่านก็จะเล็งญาณดู รีบไปโปรดก่อน พระพุทเจ้าสร้างบารมีพุทธภูมิจนได้เป็นพระพุทเจ้า เมื่อเป็นพระพุทเจ้าแล้วท่านก็มีพระพุทกิจ ๕ อย่างนี้ แต่..ไม่รู้ว่าพ่อหลวงแม่หลวงของประเทศไทยปรารถนาอะไรทำงานกันจนไม่มีเวลาจะพักผ่อน เอาละๆ อาตมาจะให้พร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว : อยากให้ท่านอาจารย์อยู่กับหลวงปู่ไปนานๆ

(ในขณะนั้น พระอาจารย์ภูสิต ชันติโร กำลังป่วยเป็นโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว)

พระอาจารย์ภูสิต ชันติโร : เจริญพร มหาบพิตร อาตมาก็อยากจะอยู่ แต่ถ้าถึงเวลาที่อาตมาจะต้องเอาตัวเองให้รอด อาตมาก็ขอเอาตัวเองให้รอดก่อน เพราะทุกอย่างเป็นเหตุเป็นผล ถึงเวลาไปก็ต้องไปเหมือนกัน ^{๔๑}

^{๔๑} พระราชปจฉาวิไลสนาธรรมระหว่าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับ หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ณ วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานีวันที่ ๗ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๑ ซึ่งพระอาจารย์ภูสิต ชันติโร (พระอุปัชฌาย์ หลวงตามหาบัว) เป็นผู้บันทึกจากความทรงจำ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.payakorn.com>. [๘ ธ.ค ๒๕๖๑].

สรุป

พระราชปณิธานเหล่านี้ ถือเป็นพระราชประเพณีที่มีมาตั้งแต่โบราณสืบหลักฐานไปถึงสมัยอยุธยาเป็นราชธานี สืบทอดลงมาถึงสมัยธนบุรี และรัตนโกสินทร์เป็นลำดับโดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งใหญ่เนื่องจากพระไตรปิฎก และพระสงฆ์ผู้ทรงจำพระธรรมวินัยสูญหายไปเมื่อภัยสงครามครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ และหาอุบายให้พระสงฆ์ศึกษาพระไตรปิฎกให้แตกฉาน โดยทรงมีพระราชปณิธานไปเรื่อยๆ ให้พระท่านช่วยกันวิไลสนา โดยศึกษาค้นคว้ามาตอบให้เป็นหลักเป็นฐาน นับว่าพระมหากษัตริย์ไทยทรงมีกุศโลบายให้พระศึกษาเล่าเรียนพระศาสนาอย่างแยบยลทีเดียว^{๔๒} และถือเป็นแบบอย่างแก่พระมหากษัตริย์ราชในรัชกาลต่อๆ มา ดังเช่นพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงระลึกถึงพระคุณพระบรมราชจักรีวงศ์ ดำเนินพระราชกรณียกิจตามรอยพระราชบุพการีชน บำเพ็ญพระองค์เป็นองค์ศาสนูปถัมภกยอภพระบวรพุทธศาสนา และเป็นแบบอย่างแก่พสกนิกรในการศึกษาและพิจารณาพระธรรมวินัยของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อยังประโยชน์สุขแก่ตน และเป็นแนวการปฏิบัติให้ถึงพร้อมความสุขสวัสดิ์แก่ชีวิต สมดังที่ปรากฏในมงคลสูตรที่ระบุถึงมงคล ๓๘ ทั้งประการ โดยหนึ่งในนั้นคือ การฟังธรรมตามกาล การสนทนาธรรมตามกาล และการทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน

การคิดตามหลักพุทธธรรม

ในกระบวนการฝึกฝนพัฒนาตน คือ การศึกษาเพื่อให้มีชีวิตที่ดีงามนั้น การฝึกฝนความรู้จักคิด หรือคิดเป็น ซึ่งเป็นตัวนำ จะเป็นปัจจัยชักพานำไปสู่ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็นตลอดจนความเชื่อถือถูกต้อง ที่เรียกว่าสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นแกนนำของชีวิตที่ดีงามทั้งหมด การพัฒนาสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นแกนนำในกระบวนการของการศึกษานั้นก็คือ สารสำคัญของการพัฒนาปัญญา ที่เป็นแกนกลางของกระบวนการพัฒนาคนที่เรียกว่า การศึกษา นั่นเอง^{๔๓} ความคิดสำคัญอย่างยิ่ง ทางพระพุทธศาสนาบัญญัติว่าความคิดเป็นจุดเริ่มที่จะนำไปให้ชีวิตไปดีหรือไม่ดี เจริญหรือเสื่อม เพราะความคิดก่อให้เกิดการกระทำ ถ้าคิดในเรื่องอะไรบ่อยๆ ปักใจจนกลายเป็นเจตคติแล้ว ไม่แคล้วที่จะต้องเกิดพฤติกรรมไปในทำนองนั้น^{๔๔} การเรียนรู้วิธีคิดอันเป็นต้นทางสู่คำพูดและการกระทำที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งวิธีคิดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ “โยนิโสมนสิการ” คำ “โยนิโสมนสิการ” นั้นประกอบด้วยคำสองคำ คือ^{๔๕}

^{๔๒} เสฐียรพงษ์ วรรณปก (๑๑ มีนาคม ๒๕๖๑) “พระราชปณิธาน”, มติชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.matichon.co.th/columnists/news_870176. [๘ ธ.ค. ๒๕๖๑].

^{๔๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, (พิมพ์ครั้งที่ ๒๔), (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๖), หน้า ๔.

^{๔๔} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, คิด ๑๐ แบบ สุขใจร้อยแปด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓.

^{๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖๙-๖๗๐.

๑. "โยนิโส" มาจาก "โยนิ" แปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย วิธี ทาง

๒. "มนสิการ" หมายถึง การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ

ดังนั้น "โยนิโสมนสิการ" จึงหมายถึง การทำในใจให้แยบคาย หรือ การพิจารณาโดยแยบคาย กล่าวคือ ความเป็นผู้ฉลาดในการคิด คิดอย่างถูกวิธีถูกระบบ พิจารณา ไตร่ตรองสาวไปจนถึงสาเหตุ หรือต้นตอของเรื่องที่กำลังคิด คือคิดถึงรากถึงโคนนั่นเอง แล้วประมวลความคิดรอบด้านจนกระทั่งสรุปออกมาได้ว่าสิ่งนั้นควรหรือไม่ควร ดีหรือไม่ดี เป็นวิธีทางแห่งปัญญา เป็นธรรมสำหรับกลั่นกรอง แยกแยะข้อมูลหรือแหล่งข่าวหรือที่เรียก "ปรโตโฆสะ" อีกชั้นหนึ่ง กับทั้งเป็นบ่อเกิดแห่งความคิดชอบ หรือ "สัมมาทิฐิ" ทำให้มีเหตุผล และไม่มุงาย ^{๔๖}

คัมภีร์ในพระไตรปิฎก ชั้นอรรถกถาและฎีกาได้แสดงไวพจน์แจ่มแจ้งความหมายในแง่ต่าง ๆ ของโยนิโสมนสิการว่า

"อุบายมนสิการ" เป็น การคิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือ การคิดอย่างมีวิธีหรือถูกวิธี ซึ่งหมายถึง การเข้าถึงความจริง สอดคล้องกับแนวสัจจะ ซึ่งทำให้รู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย

"ปถมนสิการ" เป็น การคิดถูกทาง ต่อเนื่องเป็นลำดับ หมายถึง ความคิดที่เป็นระเบียบตามหลักเหตุผล ไม่ยุ่งเหยิงสับสน จิตไม่แวบติดพันในเรื่องนี้ แต่เดียวกลับเตลิดไปคิดอีกเรื่องหนึ่ง จิตยุ่งเหยิงนี้กระโดดไปมา ไม่เป็นขั้นเป็นอัน แต่รวมทั้งความสามารถในการชักความนึกคิดไปสู่แนวทางที่ถูกต้อง

"การณมนสิการ" เป็น การคิดอย่างมีเหตุผล เป็นการสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุ ให้เข้าใจถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องตามลำดับ

"อุปาทกมนสิการ" การคิดการพิจารณาให้เกิดกุศลธรรม เช่น การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น

ไขความทั้ง ๔ ข้อนี้ เป็นเพียงการแสดงลักษณะด้านต่างๆ ของความคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งการเกิดในแต่ละครั้ง อาจมีลักษณะครบทั้ง ๔ ข้อ หรือเกิดครบทั้งหมด หรือเขียนลักษณะทั้ง ๔ ข้อนี้สั้นๆ ได้ว่า คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล คิดเร้ากุศล

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

การใช้ความคิดถูกวิธี คือ การกระทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิด พิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สาวหาเหตุผลจนตลอดสายแยกแยะออกพิเคราะห์ด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดย อุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย เช่น ^{๔๗}

^{๔๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

^{๔๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม: Yonisomanasikàra (S.V.2-30; A.I.11-31; It.9.)

คิดจากเหตุไปหาผล
 คิดจากผลไปหาเหตุ
 คิดแบบเห็น ความสัมพันธ์ต่อเนื่อง เป็นลูกโซ่
 คิดเน้นเฉพาะจุดที่ทำให้เกิด
 คิดเห็น องค์ประกอบที่มา ส่งเสริมให้เจริญ
 คิดเห็น องค์ประกอบที่มา ทำให้เสื่อม
 คิดเห็นสิ่งที่มา ตัดขาดให้ดับ
 คิดแบบ แยกแยะองค์ประกอบ
 คิดแบบ มองเป็นองค์รวม
 คิดแบบ อะไรเป็นไปได้ หรือเป็นไปได้ไม่ได้

๑. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีนี้เป็นวิธีคิดตามหลักปฏิจจสมุปบาท เป็นแบบพื้นฐาน โดยพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไขด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่สัมพันธ์ ส่งผลสืบทอดกัน มา แนวปฏิบัติของวิธีนี้มีอยู่ ๒ แนว คือ

ก. คิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ โดยถือหลักว่า สิ่งทั้งหลายย่อมต้องอาศัยซึ่งกันและกันจึงเกิดขึ้น พร้อมกัน เช่น "เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ"

ข. คิดแบบสอบสวนหรือตั้งคำถาม เช่น อุปาทานมีเพราะอะไรเป็นปัจจัยฯ เมื่อคิดแบบ โยนิโสมนสิการจึงรู้ได้ด้วยปัญญาว่า อุปาทานมีเพราะตัณหาเป็นปัจจัย ตัณหา มีเพราะอะไรเป็นปัจจัย เมื่อคิดแบบโยนิโสมนสิการจึงรู้ด้วยปัญญาว่า ตัณหา มีเพราะเวทนาเป็นปัจจัย

๒. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบหรือกระจายเนื้อหา เป็นการคิดที่มุ่งให้มองและรู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของมันเอง เป็นวิภาษวิธี หรือวิธีคิดแบบวิเคราะห์เป็นการคิดพิจารณาที่แยกแยะ โดยถือเอานามรูปเป็นหลัก คือไม่มองสัตว์บุคคลตามสมมุติบัญญัติ ว่าเป็นเขาเป็นเรา เป็นนายเป็นนายนี้ แต่มองตามสภาวะแยกออกไปว่าเป็นนามธรรมและรูปธรรม กำหนดส่วนประกอบทั้งหลายที่รวมกันอยู่แต่ละอย่างว่า อย่างนั้นเป็นรูป อย่างนี้เป็นนาม เมื่อแยกแยะออกไปแล้วก็มีแต่นามกับรูป หรือนามธรรมกับรูปธรรม ในเวลาที่พบเห็นสัตว์ และสิ่งต่างๆ ก็จะมองว่าเป็นเพียงกองแห่งนามธรรมและรูปธรรมเป็นกระแสความคิดที่คอยช่วย ต้านทานไม่ให้หลงไหลติดยึดภพสมมุติบัญญัติมากเกินไป ให้มองเห็นเป็นเพียงสภาวะว่างเปล่าจากความเป็นสัตว์เป็นคน พระธรรมปิฎกยกตัวอย่างการใช้ความคิดแนวนั้น ดังต่อไปนี้ "ท่าน ผู้มีอายุทั้งหลาย ช่องว่างอาศัยเครื่องไม้ เถารัด ดินฉาบ และหญ้ามุงล้อมเข้า ย่อมถึงความนับว่าเรือนฉันใด ช่องว่างอาศัยกระดุก เอ็น เนื้อ และหนังแวดล้อมแล้วย่อมถึงความนับว่ารูปฉันนั้น ...เวทนา...สัญญา

สังขาร...วิญญาณ...การคุมเข้าการประชุมกัน การประมวลเข้าด้วยกันแห่งอุปทานชั้น ๕ เหล่านี้ เป็นอย่างนี้"

๓. วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา หมายถึงการรู้เท่าทันความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย เช่น มีการเกิด เปลี่ยนแปลงและดับสลายไปในที่สุด เป็นต้น เป็นการรู้เท่าทันว่า

สิ่งทั้งหลายที่เป็นธรรมชาติย่อมเกิดจากเหตุปัจจัยและ ขึ้นต่อเหตุปัจจัยเช่นเดียวกัน วิธีคิดแบบนี้แบ่งได้เป็น ๒ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่หนึ่ง คือ รู้เท่าทันและยอมรับความจริง

ขั้นที่สอง คือ การคิดแก้ไขและทำการไปตามเหตุปัจจัย เป็นการปฏิบัติด้วยปัญญา กล่าวคือ เมื่อรู้และเข้าใจเหตุปัจจัยแล้วก็จัดการที่ด้วยเหตุปัจจัยนั้น

๔. วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือ คิดแบบแก้ปัญหาเป็นวิธีคิดที่สามารถขยายให้ครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่นๆ ได้ทั้งหมด มีวิธีคิด ๒ วิธี คือ

๔.๑ วิธีคิดตามเหตุผล เป็นการสืบสาวจากผลไปหาเหตุแล้วแก้ไขที่เหตุนั้น ตามปกติจะจัดเป็น ๒ คู่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คู่ที่ ๑ ทุกข์เป็นผล เป็นตัวปัญหาเป็นสถานการณ์ที่ไม่ต้องการสมุทัยเป็นเหตุ เป็นที่มาของปัญหา เป็นจุดที่ต้องการแก้ไข

คู่ที่ ๒ นิโรธเป็นผล เป็นภาวะสิ้นปัญหาเป็นจุดหมายที่ต้องการจะเข้าถึงมรรคเป็นเหตุเป็นข้อ ปฏิบัติที่ต้องการกระทำใน การแก้ไขสาเหตุ เพื่อบรรลุจุดหมาย คือ ภาวะสิ้นปัญหาอันได้แก่ความดับทุกข์

๔.๒ วิธีคิดที่ตรงจุดตรงเรื่อง เป็นการคิดอย่างตรงไปตรงมา นำเอาสิ่งหรือเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องมาใช้ในการแก้ปัญหา ไม่นำสิ่งหรือเรื่องที่ใช้ปฏิบัติไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าว โดยสรุปหลักการหรือสาระสำคัญของวิธีคิดแบบอริยสัจก็คือการเริ่มต้นจากปัญหา หรือความทุกข์ที่ประสบ โดยกำหนดและทำความเข้าใจว่าปัญหาคือความทุกข์นั้นให้ชัดเจนแล้วสืบค้นหา สาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไข ในเวลาเดียวกันกำหนดเป้าหมายของตนให้แน่ชัดว่าคืออะไร จะเป็นไปได้หรือไม่และเป็นไปได้อย่างไร แล้วคิดวางวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหา ให้สอดคล้องกับการที่จะบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้นั้น ในการคิดตามวิธีนี้ จะต้องตระหนักถึงกิจหรือหน้าที่อันพึงปฏิบัติต่ออริยสัจแต่ละข้ออย่างถูก ต้องด้วย

๕. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ เป็นวิธีคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย คือพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างธรรม (หลักการ) กับอรรถ (ความมุ่งหมาย) คำว่าหลักการในที่นี้ หมายถึง หลักความจริง หลักความดีงาม หลักการปฏิบัติ หรือหลักที่จะนำไปใช้ปฏิบัติรวมทั้งหลักคำสอนที่จะให้ประพฤติปฏิบัติและการ ทำการได้ถูกต้อง ส่วนความมุ่งหมายก็หมายถึงจุดหมายหรือประโยชน์ที่ต้องการ หรือสาระที่พึงประสงค์ ความเข้าใจถูกต้องในเรื่องหลักการและความมุ่งหมายจะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง การปฏิบัติที่ถูกต้องนี้สำคัญมาก อาจกล่าวได้ว่า เป็นตัวตัดสินว่าการกระทำนั้นๆ จะสำเร็จผล บรรลุจุดหมายได้หรือไม่

๖. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก วิธีคิดแบบนี้เป็นการคิดที่ใช้หลักว่าจะต้องพิจารณาปัญหาให้ครบทุกด้าน ได้แก่ ด้านดี (อัสสาหะ) ด้านเสีย (อทินนะ) ต่อจากนั้นจึงหาทางออก (นิสสรหะ) หรือทางแก้ปัญหา

พระธรรมปิฎกกล่าวว่า การคิดแบบนี้มีลักษณะที่พึงยำ ๒ ประการ คือ

๖.๑ การที่จะใช้ชื่อว่ามองเห็นตามเป็นจริงนั้น จะต้องมองเห็นทั้งด้านดีและด้านเสียหรือทั้งคุณและโทษของสิ่งนั้นๆ ไม่ใช่มองเพียงด้านหนึ่งด้านใดด้านเดียว

๖.๒ เมื่อจะแก้ปัญหาหรือลงมือปฏิบัติจะต้องมองเห็นจุดหมายหรือทางออกนอกเหนือจากการที่รู้คุณและโทษของสิ่งนั้นๆ การคิดหาทางออกด้วยวิธีการดังกล่าวต้องพิจารณาไปพร้อมๆ กับการพิจารณาผลดีผลเสียจะทำให้หาทางออกได้ดีที่สุดและปฏิบัติได้ถูกต้องที่สุด

๗. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม วิธีคิดแบบนี้ใช้กันมากในชีวิตประจำวันเพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอย ปัจจัย ๔ คำว่าคุณค่าแท้หมายถึงประโยชน์ของสิ่งทั้งหลายในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรงหรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตนเพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิตหรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนและของผู้อื่น คุณค่านี้อาศัยปัญญาเป็นเครื่องดีค่าหรือวัดราคาจะเรียกว่าคุณค่าที่สนอง ปัญญาก็ได้ เช่น คุณค่าของอาหารอยู่ที่ประโยชน์ของมันสำหรับหล่อเลี้ยงร่างกายให้ดำรงชีวิต อยู่ได้ มีสุขภาพดี เป็นอยู่อย่างผาสุก มีกำลังแก้กฏเกณฑ์การบำเพ็ญ

กิจหน้าที่ เป็นต้น ส่วนคุณค่าเทียมนั้นหมายถึง ประโยชน์ในแง่การปรนเปรอ การเสพเสวย เวทนา อาศัยตัณหาเป็นเครื่องวัดคุณค่าหรือวัดราคา จะเรียกว่าคุณค่าตอบสนองตัณหาก็ได้ เช่น อาหารที่มีคุณค่าที่ความเอร็ดอร่อย เสริมความสนุกสนานเป็นเครื่องแสดงฐานะความหรูหรา เป็นต้น วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริงแล้ว ยังแก้กฏเกณฑ์ความเจริญงอกงามของกุศลธรรม เช่น ความมีสติ เป็นต้น ต่างจากคุณค่าเทียมที่พอกเสริมด้วยตัณหา ซึ่งไม่มีใครแก้กฏเกณฑ์ชีวิต ทำให้กุศลธรรม เช่น ความโลภ ความมัวเมา ความริษยา มานะ ทิฎฐิ เจริญขึ้นอย่างไม่ชอบเขต

๘. วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม เป็นวิธีคิดที่ส่งเสริมชักนำไปในทางที่ดีงามและเป็นประโยชน์ เป็นการขัดเกลาและบรรเทาปัญหา พระธรรมปิฎกอธิบายว่าในเหตุการณ์หรือประสบการณ์เดียวกัน คนหนึ่งอาจคิดปรุงแต่งไปในทางดีงาม เป็นประโยชน์ อีกคนหนึ่งอาจปรุงแต่งไปในทางดีงาม เป็นประโยชน์ อีกคนหนึ่งอาจปรุงแต่งไปในทางไม่ดีไม่งามเป็นโทษ ทั้งนี้เนื่องมาจากการฝึกฝนอบรมและประสบการณ์ที่ได้สะสมมา นอกจากนี้แม้แต่บุคคลเดียวกัน มองของอย่างเดียวกันหรือมีประสบการณ์เดียวกัน แต่ต่างขณะ ต่างเวลา ก็อาจคิดแตกต่างออกไปครั้งละอย่างได้ คราวหนึ่งร้าย คราวหนึ่งดี ทั้งนี้โดยเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรมหรือโนนิ โสมนสิการแบบเร้ากุศลในที่นี้ จึงมีความสำคัญในแง่ที่ทำให้เกิดความคิดและการกระทำที่ดีงามเป็นประโยชน์ใน ขณะนั้นๆ และในแง่ที่ช่วยแก้ไขนิสัยเคยชินร้ายๆ ของจิตที่ได้สะสมไว้แต่เดิมพร้อมกับสร้างนิสัยความเคยชินใหม่ที่ดียิ่งให้แก่ จิตไปในเวลาเดียวกัน

ในกรณีที่ความคิดอกุศลเกิด ขึ้นแล้ว พระธรรมปิฎกได้ยกตัวอย่างในวิตักกสัณฐานสูตรว่า พระพุทธเจ้าทรงแนะนำหลักทั่วไปในการแก้ความคิดอกุศลไว้เป็น ๕ ขั้นตอนคือ

๘.๑) คิดนึกใส่ใจเรื่องอื่นที่ดีงามเป็นกุศล เช่น นึกถึงเรื่องที่ทำให้เกิดเมตตา แทนเรื่องที่ทำให้เกิดโทสะ เป็นต้น ถ้ายังไม่หาย

๘.๒) พึงพิจารณาโทษของความคิดที่เป็นอกุศลเหล่านั้นว่า ไม่ดีไม่งาม ก่อผลร้ายนำความทุกข์อย่างไรมาให้ ถ้ายังไม่หาย

๘.๓) พึงใช้วิธีต่อไปคือ ไม่คิดถึง ไม่ใส่ใจในความชั่วร้ายที่เป็นอกุศลนั้นเลย ถ้ายังไม่หาย

๘.๔) พึงพิจารณาสังขารสัณฐานของความคิดเหล่านั้น ว่าความคิดนั้นเป็นอย่างไร เกิดจากเหตุปัจจัยอะไร ถ้ายังไม่หาย

๘.๕) พึงขบพัน เอาล้นคุณเพดาน อธิษฐานจิตคือตั้งใจแน่วแน่เด็ดเดี่ยว ช่มใจระจับ ความคิดนั้นเสีย

๙. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน วิธีคิดแบบนี้บางที่เรียกว่า วิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรม เป็นอารมณ์ และมีข้อที่ต้องทำความเข้าใจเป็นพิเศษคือ การที่มีผู้เข้าใจผิดเกี่ยวกับความหมายของการ เป็นอยู่ในปัจจุบัน หรือมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์

ความคิดที่เป็นอยู่ในปัจจุบันหมายถึง การคิดในแนวทางของความรู้ หรือคิดด้วยอำนาจ ปัญญา การคิดแบบนี้ถือว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เป็นอยู่ในขณะนี้ หรือเป็นเรื่องที่ล่วงไปแล้ว หรือเป็น เรื่องของกาลภายหน้า ก็จัดเข้าไปเป็นการปัจจุบันทั้งสิ้น

ความคิดถึงอดีตและอนาคต ตามแนวทางของปัญญาที่เป็นเรื่องของกิจในปัจจุบันจะช่วยให้ เกิดประโยชน์ในทาง ปฏิบัติ ช่วยให้การปฏิบัติในปัจจุบันถูกต้องได้ผลดียิ่งขึ้น และสนับสนุนให้มีการ ตระเตรียมวางแผนล่วงหน้า นับว่าเป็นวิธีคิดที่มีประโยชน์มาก

๑๐. วิธีคิดแบบวิภาษวาท มาจาก วิภาษวาท วิภาษแปลว่าแยกแยะ จำแนกหรือแจกแจง ไกล่เคียงคำที่ใช้ในปัจจุบันว่าวิเคราะห์วาท แปลว่า การกล่าว การพูด การแสดงคำสอน วิภาษวาทจึง แปลว่า การพูด จำแนก พูดแยกแยะหรือแสดงคำสอนแบบวิเคราะห์ ลักษณะสำคัญของการคิดและ การพูดแบบนี้คือ การมองและแสดงความจริงโดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่ละด้านครบทุกแง่ทุก ด้าน วิธีคิดแบบนี้สามารถจำแนกออกเป็นลักษณะต่างๆ ได้ดังนี้

๑๐.๑ จำแนกด้วยแง่ความจริง แบ่งซอยออกเป็น ๒ อย่าง คือจำแนกตามแง่ด้านต่างๆ ตามที่เป็นจริงของสิ่งนั้นๆ โดยมองที่ละด้านอย่างหนึ่ง และจำแนกโดยมองหรือแสดงความจริงของสิ่ง นั้นๆ ให้ครบทุกแง่ทุกด้านอีกอย่างหนึ่ง

๑๐.๒ จำแนกส่วนประกอบ คือวิเคราะห์แยกแยะองค์ประกอบของสิ่งนั้นๆ เพื่อให้ รู้เท่าทันภาวะของสิ่งนั้นๆ เป็นการคิดในแง่เดียวกันกับการคิดวิธีที่สอง (วิธีคิดแบบแยกแยะ ส่วนประกอบ) ที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น

๑๐.๓ จำแนกโดยลำดับขณะ คือแยกแยะวิเคราะห์ปรากฏการณ์ตามลำดับความสลับ ทอดแห่งเหตุปัจจัย ซอยออกไปเป็นแต่ละขณะๆ ให้มองเห็นตัวเหตุปัจจัยที่แท้จริง ตัวอย่างเช่น เมื่อ โจรขึ้นบ้านและฆ่าคนตายเพราะความโลภ คำพูดนี้ใช้ได้เพียงเป็นสำนวนพูดให้เข้าใจกันง่าย แต่เมื่อ วิเคราะห์ทางด้านกระบวนการธรรมที่เป็นไปภายในจิตอย่างแท้จริง จะพบว่าความโลภเป็นเหตุของการฆ่า ไม่ได้ โทสะต่างหากที่เป็นเหตุของการฆ่า ดังนี้ เป็นต้น

๑๐.๔ จำแนกโดยความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย คือสืบสาวว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้นจะ เกิดขึ้นหรือดับลงได้ด้วยเหตุปัจจัย เป็นวิธีคิดที่ตรงกับวิธีที่ ๑ ที่กล่าวแล้วข้างต้น ความคิดแบบจำแนก โดยสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยช่วยให้มองเห็นความจริงนั้น และตามแนวคิดนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดง พระธรรมอย่างที่เราเรียกว่าเป็นกลาง คือไม่กล่าวว่า สิ่งนี้มี หรือสิ่งนี้ไม่มี แต่ทรงกล่าวว่าเพราะสิ่งนี้มี สิ่ง นี้ไม่มี เพราะสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้จึงไม่มีการแสดงความจริงอย่างนี้ นอกจากจะเรียกว่าอิทัปปัจจยตาหรือ ปฏิจจสมุปบาทแล้ว ยังเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมนธรรมเทศนา หรือเรียกสั้นๆ ว่าวิธีคิดแบบมัชฌิมน ธรรม

๑๐.๕ จำแนกโดยเงื่อนไข คือมองความจริงโดยพิจารณาเงื่อนไขประกอบด้วย เช่น ถ้า มีผู้กล่าวว่า บุคคลนี้ควรคบหรือไม่ หรือถิ่นสถานนี้ควรเกี่ยวข้องกับหรือไม่ ถ้าพระภิกษุเป็นผู้ตอบว่า

ถ้าคบแล้วหรือเข้าไปเกี่ยวข้องแล้วอุศลธรรมเจริญ อุศลธรรมเสื่อมก็ไม่ควรคบ ไม่ควรเกี่ยวข้อง แต่ถ้าอุศลเสื่อม อุศลธรรมเจริญจึงควรคบควรเกี่ยวข้อง ถ้าถามในแง่ การศึกษาว่า ควรปล่อยให้เด็กพบเห็นสิ่งต่างๆ ในสังคมอย่างอิสระเสรีหรือไม่ ถ้าจะตอบก็ต้องวินิจฉัยโดยพิจารณาเงื่อนไขต่างๆ เช่น เด็กมีความพร้อมหรือไม่ ประสบการณ์เดิมเป็นอย่างไร เด็กรู้จักใช้โยนิโสมนสิการโดยปกติหรือไม่ มีบุคคลหรืออุปกรณ์คอยช่วยเหลือหรือไม่ สิ่งหรือเรื่องที่เด็กจะได้พบเห็นในประสบการณ์นั้น มีผลกระทบรุนแรงเพียงใด ดังนี้ เป็นต้น

๑๐.๖ จำแนกโดยวิภาษวาท คือใช้วิภาษวาทในการตอบปัญหาในบรรดาวิธีตอบปัญหา ๔ วิธี ซึ่งมีชื่อเฉพาะว่า วิภาษพยากรณ์ วิธีตอบปัญหาทั้ง ๔ วิธีนั้น คือ

ก. เอกังสพยากรณ์ การตอบแง่เดียว

ข. วิภาษพยากรณ์ การแยกแยะตอบ

ค. ปฏิปุจฉาพยากรณ์ การตอบโดยย้อนถาม

ง. ฐปนะ การยั้งหรือหยุด พับปัญหาเสีย ไม่ตอบ

(๑) เอกังสพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ควรตอบเด็ดขาด เช่น ถามว่าสิ่งที่ไม่เที่ยงได้แก่ จักขุใช้ไหม? พึงตอบได้ทีเดียวแน่นอนลงไปว่า

(๒) วิภาษพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ควรแยกแยะหรือจำแนกตอบเช่น ถามว่าสิ่งที่ได้มาไม่เที่ยงได้แก่จักขุใช้ไหม? พึงแยกแยะตอบว่า ไม่เฉพาะแต่จักขุเท่านั้น แม้โสตะ ฆานะ เป็นต้น ก็ไม่เที่ยง

(๓) ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ควรตอบโดยย้อนถามเช่น จักขุฉันใดโสตะก็ฉันนั้น โสตะฉันใดจักขุก็ฉันนั้น ใช่ไหม? พึงย้อนถามว่า มุ่งความหมายในแง่ใด ถ้าถามโดยหมายถึงแง่ใช้ดูหรือเห็นก็ไม่ใช่ แต่ถ้ามุ่งความหมายในแง่ที่ว่าไม่เที่ยง ก็ใช่

(๔) ฐปนียปัญหา ปัญหาที่พึงยับยั้งหรือพับเสียไม่ควรตอบ เช่นถามว่า ชีวิตกับสรีระคือสิ่งเดียวกันใช่ไหม? พึงยับยั้งเสีย ไม่ต้องตอบ

สรุปวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

พระ ธรรมปิฎกกล่าวสรุปว่า วิธีคิดที่เป็นแบบโยนิโสมนสิการทั้ง ๑๐ วิธีนี้ มีขั้นตอนการทำงานที่แบ่งออกได้เป็นสองช่วง คือช่วงรับรู้อารมณ์ หรือประสบการณ์จากภายนอกและช่วงคิดค้น พิจารณาอารมณ์หรือเรื่องราวที่เก็บเข้ามาภายในแล้ว วิธีคิดทั้ง ๑๐ วิธีนี้ ต่างก็อาศัยกันและกัน รับกันและสัมพันธ์กัน ดังนั้นวิธีการศึกษา เจริญสถานการณและแก้ปัญหาชีวิตจึงต้องบูรณาการความคิดเหล่านี้ รู้จักเลือกรูปแบบวิธีคิดมาผสมกลมกลืนกัน เพื่อนำไปสู่การสร้างแนวปฏิบัติอย่างถูกต้องตรงกับความจริงในทางสายกลาง

อนึ่งเมื่อพูดเชิงวิชาการในแง่การทำหน้าที่ พระธรรมปิฎกสรุปว่าวิธีโยนิโสมนสิการทั้งหมดสามารถสรุปได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ

(๑) โยนิโสมนสิการแบบปลุกปัญญา มุ่งให้เกิดความรู้แจ้งตามสภาวะ เน้นที่การขจัดอวิชชา เป็นฝ่ายวิปัสสนา มีลักษณะเป็นการส่องสว่าง ทำลายความมืด หรือชำระล้างสิ่งสกปรกให้ผลไม่จำกัดกาล หรือเด็ดขาด นำไปสู่โลกุตระสัมมาทิฐิ

(๒) โยนิโสมนสิการแบบสร้างเสริมคุณภาพจิต มุ่งปลุกเร้าอุศลธรรม เน้นที่การสกัดหรือข่มตัณหา เป็นฝ่ายสมณะ มีลักษณะเป็นการเสริมสร้างพลังหรือปริมาณฝ่ายดีขึ้นมาทดแทน

หรือบังฝ่าย ชั่วไว้ ให้ผลขึ้นแก่การชั่วคราวหรือเป็นเครื่องตระเตรียมหนุนเสริมความพร้อมและ สร้างนิสัยที่นำไปสู่โลกียสัมมาทิฐิ วิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการเป็นวิธีคิดที่มีประโยชน์มาก เพราะสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ตลอดเวลา และจะเป็นเรื่องที่เร้าให้เกิดกุศลธรรม เช่นความรู้สึกละเมตตากฎาและความเสียสละเป็นต้น อันจะเป็นผลดีแก่ความเจริญงอกงามของตน ผู้ใดก็ตามเมื่อเข้าใจหลักการนี้แล้ว อาจใช้โยนิโสมนสิการก็ได้ แม้แต่ทัศนคติและจิตนิสัยไม่ดีที่สร้างมาเป็นเวลานานจนชิน

สรุปว่าโยนิโสมนสิการนั้น ทางพุทธศาสนาถือว่ามีคุณค่าเท่ากับความไม่ประมาทหรือ "อัปมาท" ซึ่งเป็นแหล่งรวมแห่งธรรมฝ่ายดีหรือ "กุศลธรรม" ทั้งปวง ดังปรากฏในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๙ สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ข้อ ๔๖๔ หน้า ๑๒๙ นอกจากนั้น ยังจัดเป็นธรรมะข้อหนึ่งในกลุ่มธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญด้วยปัญญา และเป็นธรรมะมีอุปการะมากแก่นุชยดังพรรณนาในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๒ อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ข้อ ๒๖๘-๙ หน้า ๓๓๒

นอกจากนี้ ยังมีคำพรรณนาคุณค่าของโยนิโสมนสิการอีกมาก เช่น เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง เป็นเครื่องจัดความลังเลสงสัย เป็นองค์ประกอบของความเป็นพระอริยบุคคลชั้นแรกหรือ "โสดาปัตติลังกษ" อันแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาส่งเสริมโยนิโสมนสิการว่าจำเป็นสำหรับทุกคน^{๔๘} พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของปัญญามากกว่าความเชื่อ เมื่อพุทธศาสนิกชนมีความตั้งใจมั่นที่จะศึกษาพุทธธรรม ทุกคนต้องฝึกตนให้รู้จักคิด พิจารณา ไตร่ตรอง ควบคุมไปกับการศึกษาค้นคว้าและการปฏิบัติ คนที่จะเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา จะต้องถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ รู้จักคิดโดยแยบคาย การคิดอย่างมีระบบ คิดถูกต้อง ใช้สติปัญญาศึกษา จึงเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญที่สุดในระบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธี^{๔๙}

สรุปว่าแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง ธรรมสากัจฉา หมายถึง การสอนแบบสนทนาเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาโดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสวงหาความรู้ คิดค้น คัดค้าน หรือคล้อยตามด้วยการรับฟังประเด็นปัญหา ขบคิดพิจารณาด้วยปัญญา และนำไปฝึกฝนปฏิบัติเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ๆแล้วนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น โดยครูจะมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ชี้แหล่งความรู้ ตอบคำถามให้ความกระจ่างแจ้ง สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ จดจ่ออยู่กับเนื้อหาสาระจนได้ความรู้ที่ชัดเจน

^{๔๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาเกต ไทย-อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (พิมพ์ครั้งที่ ๒, แก้ไขเพิ่มเติม), (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๘), หน้า ๕๘๗.

^{๔๙} สุนน อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๐), หน้า ๘๐.

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องภายในประเทศ

ศรีไพร จันทรเขียว ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ผลการศึกษาพบว่าผลการหาประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตด้วย แนวคิดตะวันตกกับพุทธวิธี พบว่าประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างการเรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการกับวิธีสอนแบบปกติพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนโดยวิธีสอนแบบปกติ โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการในภาพรวมอยู่ที่ระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ในเรื่องการใช้นิทานชาดกประกอบการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ พุทธวิธีบูรณาการทำให้เกิดการคิดอย่างมีเหตุผลและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิต และสังคมได้^{๕๐}

อภิชัย เหล่าพิเดช ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง ปัญหาทางสังคมไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ผลการศึกษาพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องปัญหาทางสังคมของไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เรื่อง ปัญหาทางสังคมของไทยในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก^{๕๑}

กัมภา ลอยวิเวก ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบธรรมสภาจณาเรื่องระบบสมการเชิงเส้นสองตัวแปรที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการเชื่อมโยงและทักษะการสื่อสารทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ผลการศึกษาพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ หลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบธรรมสภาจณาและเปรียบเทียบกับเกณฑ์ พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการเชื่อมโยงและทักษะการสื่อสารทางคณิตศาสตร์หลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบธรรมสภาจณา สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ^{๕๒}

^{๕๐} ศรีไพร จันทรเขียว, “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ”, **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^{๕๑} อภิชัย เหล่าพิเดช, “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง ปัญหาทางสังคมไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๖).

^{๕๒} กัมภา ลอยวิเวก, “ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบธรรมสภาจณาเรื่องระบบสมการเชิงเส้นสองตัวแปรที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการเชื่อมโยงและทักษะการสื่อสารทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓”, **ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๑).

สุคนธ์ สิ้นธพานนท์ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องการใช้วิธีสอนแบบธรรมสภาจฉายเพื่อสร้างศรัทธา และวิธีคิดตามหลักพุทธธรรม แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ผลการศึกษาพบว่านักเรียนมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา มีวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญ พฤติกรรมด้านการเรียน การทำงานกลุ่ม และ ความเป็นกัลยาณมิตร มีการพัฒนาขึ้นมากจากการประเมิน โดยตนเอง โดยเพื่อน และผู้สอน อย่างมีเหตุผล ^{๕๓}

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

Parnes ได้ทดลองวิธีการระดมสมองในการหาวิธีการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยวิธีทดลองเปรียบเทียบกลุ่มที่หนึ่งใช้วิธีระดมสมอง โดยทุกคนเสนอวิธีการแก้ปัญหามากที่สุดเท่าที่คิดได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด กลุ่มที่สองให้เสนอวิธีแก้ปัญหาที่คิดว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุด ผลการศึกษาพบว่าภายในระยะเวลาเท่ากันกลุ่มที่หนึ่งมีความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สูงกว่ากลุ่มที่สอง ^{๕๔}

Scolari ได้ทำการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความต้องการข้อมูลและการใช้แหล่งข้อมูลของนักศึกษาแพทย์ ชั้นปีที่ ๑ ที่เรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานกับนักเรียนที่เรียนตามปกติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความต้องการข้อมูลและการใช้แหล่งข้อมูลของนักศึกษาแพทย์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ ๑ ของมหาวิทยาลัยเซาเธิร์นอิลลินอย แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มที่เรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน กับกลุ่มที่เรียนปกติ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่เรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานต้องการใช้ข้อมูลจากแหล่งวิชาการต่างๆมากกว่ากลุ่มที่เรียนแบบปกติ กลุ่มที่เรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานมีแนวโน้มจะเลือกแหล่งวิชาการต่างๆด้วยตนเองแต่กลุ่มที่เรียนแบบปกติจะทำการพึ่งคำแนะนำจากครูสอนและกลุ่มที่เรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานจะใช้บริการห้องสมุดและฐานข้อมูลมากกว่ากลุ่มที่เรียนแบบปกติ ^{๕๕}

Candella ได้ศึกษาผลการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานกับการเรียนแบบบรรยาย ที่มีผลต่อคะแนนสอบแบบตัวเลือกของนักเรียนผู้ช่วยพยาบาล กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลชั้นปีที่ ๒ จำนวน ๗๓ คน ซึ่งลงทะเบียนเรียนในรายวิชาเดียวกันแต่อยู่คนละวิทยาเขต โดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มที่เรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน และกลุ่มที่เรียนแบบบรรยายทั้งสองกลุ่มได้รับการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยข้อสอบชุดเดียวกัน ๑๐ รายการ ผลการศึกษาพบว่านักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลที่เรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานมีคะแนนสอบสูงกว่ากลุ่มที่เรียนแบบบรรยาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ แต่จากการวัดความพึงพอใจต่อวิธีการเรียนทั้งสองแบบพบว่า กลุ่มที่เรียนแบบใช้ปัญหา

^{๕๓} สุคนธ์ สิ้นธพานนท์ , “การใช้วิธีสอนแบบธรรมสภาจฉายเพื่อสร้างศรัทธาและวิธีคิดตามหลักพุทธธรรม แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓”,วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๘).

^{๕๔} Parnes,S.J. (1976). **Creative Behavior Guide Book**. New York : Charies Scribner’s Son.

^{๕๕} Scolari, C. A. (2010).Media ecology. Map of a theoretical niche. Quaderns del CAC34, Vol.XIII (1).

เป็นฐานมีความคิดเห็นว่าการเรียนสับสนมากกว่า ทั้งนี้ผลมาจากนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลไม่คุ้นเคยกับการเรียนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานมาก่อน^{๕๖}

๒.๕ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตัวกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่างๆไว้ ดังนี้

ศาสนา ศิลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

สาระที่ ๑ ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และดำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม-

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และดำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง

สาระที่ ๑ ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนา ที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

^{๕๖}

Candela,Lori L. (1988), “Probiem-Based Learning versue Lecture : Effects on Multiple

Choice Test Scores in Associate Degree Nursing Student.” Dissertation Abstracts International (April) : 88-96

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. บอกพุทธประวัติ หรือประวัติของ ศาสดาที่ตนนับถือโดยสังเขป	➢ พุทธประวัติ ◆ ประสูติ ◆ ตรัสรู้ ◆ ปรีชาญาณ
	๒. ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนิน ชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/ เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่ กำหนด	◆ สามเณรบัณฑิต ◆ วัณณุปถชาดก ◆ สุวัณณสามชาดก ◆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ◆ เจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม)
	๓. บอกความหมาย ความสำคัญ และ เคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรม โอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือ หลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่ กำหนด	➢ พระรัตนตรัย ◆ ศรัทธา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ➢ โอวาท ๓ ◆ ไม่ทำชั่ว ○ เบญจศีล ◆ ทำความดี ○ เบญจธรรม ○ สังคหวัตถุ ๔ ○ กตัญญูกตเวทิต่อพ่อแม่ และ ครอบครัว ○ มงคล ๓๘ - ทำตัวดี - ว่าง่าย - รับผิดชอบต่อแม่ ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญ ปัญญา) ➢ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ อดตา หิ อดตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน ◆ มาตา มิตตํ สเก ชเร มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน
	๔. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิใน พระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตาม	➢ ฝึกสวดมนต์และแผ่เมตตา ◆ รู้ความหมายและประโยชน์ของสติ ◆ ฟังเพลงและร้องเพลงอย่างมีสติ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	แนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ เล่นและทำงานอย่างมีสติ ◆ ฝึกให้มีสติในการฟัง การอ่าน การคิด การถามและการเขียน
ป.๒	๑. บอกความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ	◆ พระพุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย
	๒. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงการออกผนวชหรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	➢ สรุปพุทธประวัติ ◆ ประสูติ ○ เหตุการณ์หลังประสูติ ○ แรกนาขวัญ ○ การศึกษา ○ การอภิเษกสมรส ○ เทวทูต ๔ ○ การออกผนวช
	๓. ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	◆ สามเณรราหุล ◆ วรุณชาดก ◆ วานรินทชาดก ◆ สมเด็จพระญาณสังวร (ศุข ภาณีเถร) ◆ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน)
	๔. บอกความหมาย ความสำคัญ และเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	➢ พระรัตนตรัย ◆ ศรัทธา ➢ โอวาท ๓ ◆ ไม่ทำชั่ว ○ เบญจศีล ◆ ทำความดี ○ เบญจธรรม ○ หิริ-โอตตปปะ ○ สังคหวัตถุ ๔ ○ ขมราวาสธรรม ๔ ○ กตัญญูกตเวทีต่อครู อาจารย์ และโรงเรียน ○ มงคล ๓๘ - กตัญญู - สงเคราะห์ญาติพี่น้อง ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		ปัญญา) ➢ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ นิमित्तํ สาธูรปํ กตญญ กตเวทิตา ความกตัญญู กตเวทิตเป็นเครื่องหมาย ของคนดี ◆ พรหมาติ มาตาปิโตร มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร
	๕. ชื่นชมการทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัวและในโรงเรียน ตามหลักศาสนา	◆ ตัวอย่างการทำความดีของตนเองและบุคคลในครอบครัว และในโรงเรียน (ตามสาระในข้อ ๔)
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	◆ ฝึกสวดมนต์ไหว้พระและแผ่เมตตา ◆ รู้ความหมายและประโยชน์ของสติและสมาธิ ◆ ฝึกสมาธิเบื้องต้น ◆ ฝึกสติเบื้องต้นด้วยกิจกรรมการเคลื่อนไหวอย่างมีสติ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน
	๗. บอกชื่อศาสนา ศาสดา และความสำคัญของคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่นๆ	➢ ชื่อศาสนา ศาสดา และคัมภีร์ของศาสนาต่าง ๆ ◆ พระพุทธศาสนา ○ ศาสดา : พระพุทธเจ้า ○ คัมภีร์ : พระไตรปิฎก ◆ ศาสนาอิสลาม ○ ศาสดา : มุฮัมมัด ○ คัมภีร์ : อัลกุรอาน ◆ คริสต์ศาสนา ○ ศาสดา : พระเยซู ○ คัมภีร์ : ไบเบิล ◆ ศาสนาฮินดู ○ ศาสดา : ไม่มีศาสดา ○ คัมภีร์ : พระเวท พราหมณะ อุปนิษัต อารันยกะ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๓	๑. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย	♦ ความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การสวดมนต์ การทำบุญ ใสบาตร การแสดงความเคารพ การใช้ภาษา ♦ พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทยอันเกิดจากความศรัทธา เช่น วัด ภาพวาด พระพุทธรูป วรรณคดี สถาปัตยกรรมไทย
	๒. สรุปรพุทธประวัติตั้งแต่การบำเพ็ญเพียรจนถึงปรินิพพาน หรือประวัติของศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	♦ สรุปรพุทธประวัติ (ทบทวน) ♦ การบำเพ็ญเพียร ♦ ผจญมาร ♦ ตรัสรู้ ♦ ปฐมเทศนา ♦ ปรินิพพาน
	๓. ชื่นชมและบอกแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด	♦ สามเณรสังกัจจายะ ♦ อารามพุกกะชาดก ♦ มหาวาณิชชาดก ♦ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ♦ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
	๔. บอกความหมาย ความสำคัญของพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ	♦ ความสำคัญของพระไตรปิฎก เช่น เป็นแหล่งอ้างอิง ของหลักธรรมคำสอน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๕. แสดงความเคารพพระรัตนตรัย และปฏิบัติตามหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	➢ พระรัตนตรัย ◆ ศรัทธา ➢ โอวาท ๓ ◆ ไม่ทำชั่ว ○ เบญจศีล ◆ ทำความดี ○ เบญจธรรม ○ สติ-สัมปชัญญะ ○ สังคหวัตถุ ๔ ○ ขรรวาสธรรม ๔ ○ อัตถะ ๓ (อัสสัจจ, ปรัตถะ, อุกยัตถะ) ○ กตัญญูกตเวทีต่อชุมชน, สิ่งแวดล้อม ○ มงคล ๓๘ - รู้จักให้ - พุดไฟเราะ - อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) ➢ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ ทพมาโน ปิโย โหติ - ผู้ให้อย่อมเป็นที่รัก ◆ โมกโข กลยาณียา สาธุ - เปล่งวาจาไพเราะให้สำเร็จประโยชน์
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ ฝึกสวดมนต์ ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและแผ่เมตตา ◆ รู้ความหมายและประโยชน์ของสติและสมาธิ ◆ รู้ประโยชน์ของการฝึกสติ ◆ ฝึกสมาธิเบื้องต้นด้วยการนั่งสมาธิ ◆ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอน อย่างมีสติ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน
	๗. บอกชื่อ ความสำคัญและปฏิบัติตน	◆ ชื่อและความสำคัญของศาสนวัตถุ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	ได้อย่างเหมาะสมต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคลของศาสนาอื่น ๆ	ศาสนา ศาสนสถาน และ ศาสนบุคคล ในพระพุทธศาสนา ศาสนาอิสลาม คริสต์ศาสนา ศาสนาฮินดู ◆ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถานและศาสนบุคคลในศาสนาอื่น ๆ
ป.๔	๑. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชน	◆ พระพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ◆ เป็นศูนย์รวมการทำความดี และพัฒนาจิตใจ เช่น ฝึกสมาธิ สวดมนต์ ศึกษาหลักธรรม ◆ เป็นที่ประกอบศาสนพิธี (การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การเวียนเทียน การทำบุญ) ◆ เป็นแหล่งทำกิจกรรมทางสังคม เช่น การจัดประเพณีท้องถิ่น การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ชุมชน และ การส่งเสริมพัฒนาชุมชน
	๒. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่บรรลุนิพพานจนถึงประกาศธรรม หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ สรุปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◆ ตรัสรู้ ◆ ประกาศธรรม ได้แก่ ◦ โปรดขุฎิล ◦ โปรดพระเจ้าพิมพิสาร ◦ พระอัครสาวก ◦ แสดงโอวาทปาฏิโมกข์
	๓. เห็นคุณค่า และปฏิบัติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด	◆ พระอัฐเวฬุสสปะ ◆ กุฎิพุทธชาดก ◆ มหาอุกกุสชาดก ◆ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ◆ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
	๔. แสดงความเคารพ พระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท	➢ พระรัตนตรัย ◦ ศรัทธา ๔

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ พระพุทธ ○ พุทธคุณ ๓ ◆ พระธรรม ○ หลักกรรม ◆ พระสงฆ์ ➢ ไตรสิกขา ◆ ศีล สมาธิ ปัญญา ➢ โอวาท ๓ ◆ ไม่ทำชั่ว ○ เบญจศีล ○ ทุจจิต ๓ ◆ ทำความดี ○ เบญจธรรม ○ สุจจิต ๓ ○ พรหมวิหาร ๔ ○ กตัญญูกตเวทีต่อประเทศชาติ ○ มงคล ๓๘ - เคารพ - ถ่อมตน - ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) ➢ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ สุขา สงฆสส สามคคี - ความพร้อมเพรียงของหมู่ให้เกิดสุข ◆ โลโกปตมมกิกา เมตตา - เมตตาธรรม คำจุนโลก
	๕. ชื่นชมการทำความดีของตนเอง บุคคลในครอบครัว โรงเรียนและชุมชนตามหลักศาสนา พร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต	◆ ตัวอย่างการกระทำความดีของตนเองและบุคคลในครอบครัว ในโรงเรียน และในชุมชน
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์ แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ	◆ สวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและแผ่เมตตา ◆ รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	ตามที่กำหนด	◆ รู้วิธีปฏิบัติของการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ◆ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอนอย่างมีสติ ◆ ฝึกการกำหนดรู้ความรู้สึก เมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสสิ่งที่มากระทบ ใจรับรู้ธรรมารมณ์ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน
	๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นชาติได้อย่างสมานฉันท์	◆ หลักธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ○ เบญจศีล – เบญจธรรม ○ ทุจจติ ๓ – สุจจติ ๓ ○ พรหมวิหาร ๔ ○ มงคล ๓๘ - เคารพ - ถ่อมตน - ทำความดีให้พร้อมไว่ก่อน ○ พุทธศาสนสุภาษิต : ความพร้อมเพรียงของหมู่ให้เกิดสุข เมตตาธรรมค้ำจุนโลก ◆ กตัญญูทวดเวทิต่อประเทศชาติ
	๘. อธิบายประวัติศาสตร์ของศาสนาอื่นๆ โดยสังเขป	◆ ประวัติศาสดา ○ พระพุทธเจ้า ○ มุฮัมมัด ○ พระเยซู
ป.๕	๑. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและหลักในการพัฒนาชาติไทย	➢ มรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับจากพระพุทธศาสนา ○ มรดกทางด้านรูปธรรม เช่น ศาสนสถาน โบราณวัตถุ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		สถาปัตยกรรม ○ มรดกทางด้านจิตใจ เช่น หลักธรรมคำสั่งสอน ความเชื่อ และคุณธรรมต่าง ๆ ◆ การนำพระพุทธศาสนาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชาติไทย ○ พัฒนาด้านกายภาพ และสิ่งแวดล้อม เช่น ภาวนา ๔ (กาย ศีล จิต ปัญญา) ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และอริยสัจสี่ ○ พัฒนาจิตใจ เช่น หลักโอวาท ๓ (ละความชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์) และการบริหารจัดการ และเจริญปัญญา
	๒. สรุปรูปพุทธประวัติตั้งแต่เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์จนถึงพุทธกิจสำคัญ หรือประวัติศาสตร์ที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ สรุปรูปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◆ โปรดพระพุทธบิดา (เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์) ◆ พุทธกิจสำคัญ ได้แก่ โลกัตถจริยา ญาคูตถจริยา และพุทธัตถจริยา
	๓. เห็นคุณค่า และประพฤติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด	◆ พระโสณโกฬิวิสะ ◆ จูฬเสนฐิชาดก ◆ วัณณาโรหชาดก ◆ สมเด็จพระสังฆราช (สา) ◆ อาจารย์เสถียร โพธิ์นันทะ
	๔. อธิบายองค์ประกอบ และความสำคัญของพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ	➢ องค์ประกอบของพระไตรปิฎก ◆ พระสุตตันตปิฎก ◆ พระวินัยปิฎก ◆ พระอภิธรรมปิฎก ➢ ความสำคัญของพระไตรปิฎก
	๕. แสดงความเคารพพระรัตนตรัย และปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนาหรือ	➢ พระรัตนตรัย ○ ศรัทธา ๔ ◆ พระพุทธ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	หลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	○ พุทธจริยา ๓ ◆ พระธรรม ○ อริยสัจ ๔ ○ หลักกรรม ◆ พระสงฆ์ ➢ ไตรสิกขา ◆ ศีล สมาธิ ปัญญา ➢ โอวาท ๓ ◆ ไม่ทำชั่ว ○ เบญจศีล ○ อบายมุข ๔
		◆ ทำความดี ○ เบญจธรรม ○ บุญกิริยาวัตถุ ๓ ○ อคติ ๔ ○ อิทธิบาท ๔ ○ กตัญญูกตเวทิต่อพระพุทธศาสนา ○ มงคล ๓๘ - ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน - การงานไม่อาภูล - อดทน ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) ➢ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ วิริเยน ทุกขมจเจติ คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร ◆ ปณญา โลกสฺมิ ปชโชโต ปัญญา คือ แสงสว่างในโลก
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์แผ่เมตตา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	➢ สวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและแผ่เมตตา ◆ รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา ◆ รู้วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจิตและเจริญปัญญา

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◆ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอน อย่างมีสติ ◆ ฝึกการกำหนดรู้ความรู้สึก เมื่อตา เห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสสิ่งที่มากระทบใจรับรู้ธรรมารมณ์ ◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถามและการเขียน
	๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อการพัฒนาตนเองและสิ่งแวดล้อม	◆ โอวาท ๓ (ตามสาระการเรียนรู้ข้อ ๕)
ป.๖	๑. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ หรือความสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือ	◆ พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ เช่น เป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมไทย และเป็นหลัก ในการพัฒนาชาติไทย
	๒. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่ปลงอายุสังขาร จนถึงสังเวชนียสถาน หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ สรุปพุทธประวัติ (ทบทวน) ◆ ปลงอายุสังขาร ◆ ปังฉิมสาวก ◆ ปรินิพพาน ◆ การถวายพระเพลิง ◆ แจกพระบรมสารีริกธาตุ ◆ สังเวชนียสถาน ๔
	๓. เห็นคุณค่าและประพฤติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	◆ พระราธะ ◆ ที่มิตโกสลชาดก ◆ สัพพทาฐิชาดก ◆ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ◆ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรม-พระปรมาภิไธย
	๔. วิเคราะห์ความสำคัญและเคารพพระรัตนตรัย ปฏิบัติตามไตรสิกขาและหลักธรรมโอวาท ๓ ในพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	➢ พระรัตนตรัย ○ ศรัทธา ๔ ◆ พระพุทธ ○ พุทธกิจ ๕ ◆ พระธรรม ○ อริยสัจ ๔

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		○ หลักกรรม ◆ พระสงฆ์ ➢ ไตรสิกขา ◆ ศีล สมาธิ ปัญญา ➢ โอวาท ๓ ◆ ไม่ทำชั่ว ○ เบญจศีล ○ อปายมุข ๖ ○ อกุศลมูล ๓ ◆ ทำความดี ○ เบญจธรรม ○ กุศลมูล ๓ ○ พละ ๔ ○ คารวะ ๖ ○ กตัญญูกตเวทิต่อพระมหากษัตริย์ ○ มงคล ๓๘ - มีวินัย - การงานไม่มีโทษ - ไม่ประมาทในธรรม ◆ ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิตและเจริญปัญญา) ➢ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ สจฺเจน กิตฺติ ปโปติ คนจะได้เกียรติด้วยสัจจะ ◆ ยถาวาที ตถาการี พูดเช่นไร ทำเช่นนั้น
	๕. ชื่นชมการทำความดีของบุคคลในประเทศตามหลักศาสนา พร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต	◆ ตัวอย่างการทำความดีของบุคคลในประเทศ
	๖. เห็นคุณค่าและสวดมนต์แผ่เมตตา และบริหารจิตเจริญปัญญา มีสติที่เป็นพื้นฐานของสมาธิในพระพุทธศาสนา หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	◆ สวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและแผ่เมตตา ◆ รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา ◆ รู้วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		การบริหารจิตและเจริญปัญญา ◆ ฝึกการยืน การเดิน การนั่ง และการนอนอย่างมีสติ ◆ ฝึกการกำหนดรู้ความรู้สึกเมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัส สิ่งที่มากระทบ ใจรับรู้ธรรมารมณ์
		◆ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน
	๗. ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อแก้ปัญหาอบายมุขและสิ่งเสพติด	◆ หลักธรรม : อริยสัจ ๔ หลักกรรม ◆ โอวาท ๓ : เบญจศีล – เบญจธรรม อบายมุข ๖ อกุศลมูล ๓ กุศลมูล ๓
	๘. อธิบายหลักธรรมสำคัญของศาสนาอื่นๆ โดยสังเขป	➤ หลักธรรมสำคัญของศาสนาต่าง ๆ ◆ พระพุทธศาสนา : อริยสัจ ๔ โอวาท ๓ ฯลฯ ◆ ศาสนาอิสลาม : หลักศรัทธา หลักปฏิบัติ หลักจริยธรรม ◆ คริสต์ศาสนา : บัญญัติ ๑๐ ประการ
	๙. อธิบายลักษณะสำคัญของศาสนพิธี พิธีกรรมของศาสนาอื่นๆ และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมเมื่อต้องเข้าร่วมพิธี	➤ ศาสนพิธีของศาสนาต่าง ๆ ◆ พระพุทธศาสนา ○ ศาสนพิธีที่เป็นพุทธบัญญัติ เช่น บรรพชา อุปสมบท ○ ศาสนพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญพิธีเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา ○ ศาสนาอิสลาม เช่น การละหมาด การถือศีลอด การบำเพ็ญฮัจญ์ ฯลฯ ○ คริสต์ศาสนา เช่น ศีลล้างบาป ศีลอภัยบาป ศีลกำลัง ศีลมหาสนิท ฯลฯ ○ ศาสนาฮินดู เช่น พิธีศราทธ พิธีบูชาเทวดา
ม.๑	๑. อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศไทย	◆ การสังคายนา ◆ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		ประเทศไทย
	๒. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ที่มีต่อสภาพแวดล้อมในสังคมไทย รวมทั้งการพัฒนาตนและครอบครัว	➢ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยในฐานะเป็น ◆ ศาสนาประจำชาติ ◆ สถาบันหลักของสังคมไทย ◆ สภาพแวดล้อมที่กว้างขวาง และครอบคลุมสังคมไทย ◆ การพัฒนาตนและครอบครัว
	๓. วิเคราะห์พุทธประวัติตั้งแต่ประสูติจนถึงบำเพ็ญทุกรกิริยา หรือประวัติศาสดาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ สรุปและวิเคราะห์ พุทธประวัติ ○ ประสูติ ○ เทวทูต ๔ ○ การแสวงหาความรู้ ○ การบำเพ็ญทุกรกิริยา
	๔. วิเคราะห์และประพจน์ติดตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	➢ พุทธสาวก พุทธสาวิกา ◆ พระมหากัสสปะ ◆ พระอุบาลี ◆ อนาถบิณฑิกะ ◆ นางวิสาขา ➢ ชาดก ◆ อัมพชาดก ◆ ติตติราชาดก
	๕. อธิบายพุทธคุณ และข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด เห็นคุณค่าและนำไปพัฒนาแก้ปัญหาของตนเองและครอบครัว	➢ พระรัตนตรัย ◆ พุทธคุณ ๙ ➢ อริยสัจ ๔ ◆ ทุกข์ (ธรรมที่ควรรู้) ○ ชั้น ๕ - ธาตุ ๔ ◆ สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) ○ หลักกรรม - ความหมายและคุณค่า ○ อบายมุข ๖ ◆ นิโรธ (ธรรมที่ควรบรรลุ)

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		○ สุข ๒ (กายิก, เจตสิก) ○ คิหิสุข ◆ มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) ○ ไตรสิกขา ○ กรรมฐาน ๒ ○ ปธาน ๔ ○ โภค ๓ ○ มงคล ๓๘ -ไม่คบคนพาล - คบบัณฑิต - บุษาวุฒิบุชา ➢ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ ยัม เว เสวติ ตาทีโส - คบคนเช่นใดเป็นคนเช่นนั้น ◆ อดตนา โจทยตตานัม - จงเตือนตน ด้วยตน ◆ นิสมม กรณัม เสยโย - ใคร่ครวญก่อนทำจึงดี ◆ ทุราวาสา ฆรา ทุกขา - เรือนที่ครองไม่ดีนำทุกข์มาให้
	๖. เห็นคุณค่าของการพัฒนาจิต เพื่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการคือวิธีคิดแบบคุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม และวิธีคิดแบบคุณ – โทษ และทางออก หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ	➢ โยนิโสมนสิการ ◆ วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม ◆ วิธีคิดแบบคุณ – โทษและทางออก
	๗. สวดมนต์ แผ่เมตตา บริหารจิตและเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติ หรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ สวดมนต์แปล และแผ่เมตตา ◆ วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจิตและเจริญปัญญา การฝึกบริหารจิตและเจริญปัญญาตามหลักสติปัฏฐานเน้น อานาปานสติ ◆ นำวิธีการบริหารจิตและเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๘. วิเคราะห์และปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ ในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง และดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข	◆ หลักธรรม (ตามสาระการเรียนรู้ข้อ ๕)
	๙. วิเคราะห์เหตุผลความจำเป็นที่ทุกคนต้องศึกษาเรียนรู้ศาสนาอื่นๆ	◆ ศาสนิกชนของศาสนาต่าง ๆ มีการประพฤติปฏิบัติตนและวิถีการดำเนินชีวิตแตกต่างกันตามหลักความเชื่อและคำสอน ของศาสนาที่ตนนับถือ
	๑๐. ปฏิบัติตนต่อศาสนิกชนอื่นในสถานการณ์ต่างๆได้อย่างเหมาะสม	◆ การปฏิบัติอย่างเหมาะสมต่อศาสนิกชนอื่นในสถานการณ์ต่างๆ
	๑๑. วิเคราะห์การกระทำของบุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศาสนสัมพันธ์ และนำเสนอแนวทางการปฏิบัติของตนเอง	◆ ตัวอย่างบุคคลในท้องถิ่นหรือประเทศที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างด้านศาสนสัมพันธ์ หรือมีผลงานด้านศาสนสัมพันธ์
	๑๒. วิเคราะห์การกระทำของบุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศาสนสัมพันธ์ และนำเสนอแนวทางการปฏิบัติของตนเอง	◆ ตัวอย่างบุคคลในท้องถิ่นหรือประเทศที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างด้านศาสนสัมพันธ์ หรือมีผลงานด้านศาสนสัมพันธ์
ม.๒	๑. อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศเพื่อนบ้าน	◆ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้านและการนับถือพระพุทธ - ศาสนาของประเทศเพื่อนบ้านในปัจจุบัน
	๒. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน	◆ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน
	๓. วิเคราะห์ความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของชาติและมรดกของชาติ	➢ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยในฐานะเป็น ◆ รากฐานของวัฒนธรรม ◆ เอกลักษณ์และ มรดกของชาติ
	๔. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือกับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม	◆ ความสำคัญของพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม
	๕. วิเคราะห์พุทธประวัติหรือประวัติศาสดาของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ สรุปและวิเคราะห์ พุทธประวัติ ○ การผจญมาร ○ การตรัสรู้ ○ การสั่งสอน
	๖. วิเคราะห์และประพฤติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจาก	◆ พระสารีบุตร ◆ พระโมคคัลลานะ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	ประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและ ศาสนิกชนตัวอย่างตามที่กำหนด	◆ นางขุชชุตตรา ◆ พระเจ้าพิมพิสาร ◆ มิตตวินทุกชาดก ◆ ราโชวาทชาดก
	๗. อธิบายโครงสร้าง และสาระสังเขปของ พระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตน นับถือ	◆ โครงสร้าง และสาระสังเขปของ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และ พระอภิธรรมปิฎก
	๘. อธิบายธรรมคุณ และข้อธรรมสำคัญใน กรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักธรรมของศาสนา ที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด เห็นคุณค่า และนำไปพัฒนา แก้ปัญหาของชุมชนและ สังคม	➢ พระรัตนตรัย ◆ ธรรมคุณ ๖ ➢ อริยสัจ ๔ ◆ ทุกซ์ (ธรรมที่ควรรู้) ○ ชั้นธ ๕ - आयตนะ ◆ สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) - สมบัติ ๔ - วิบัติ ๔ ○ อกุศลกรรมบถ ๑๐ ○ อบายมุข ๖ ◆ นิโรธ (ธรรมที่ควรบรรลุ) ○ สุข ๒ (สามิส, นิรามิส) ◆ มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) ○ บุปพนิมิตของมัชฌิมาปฏิปทา ○ ตรุณธรรม ๖ ○ กุลจิรัฐติธรรม ๔ ○ กุศลกรรมบถ ๑๐ ○ สติปัฏฐาน ๔ ○ มงคล ๓๘

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		- ประพฤติธรรม - เว้นจากความชั่ว - เว้นจากการดื่มน้ำเมา
		➢ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ กมมุนา วตตตี โลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ◆ กลยาณการี กลยาณํ ปาปการี จ ปาปกํ ทำดีได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว ◆ สุโข ปุณฺณสส อจฺจโย การสั่งสมบุญนำสุขมาให้ ◆ ปุชโก ลภเต ปุชํ วนทโก ปฏฺวานทนํ ผู้บูชาเขา ย่อมได้รับการบูชาตอบ ผู้ไหว้เขาย่อมได้รับการไหว้ตอบ
	๙. เห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตเพื่อการเรียนรู้และดำเนินชีวิต ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการคือ วิธีคิดแบบอุบายปลูกเจ้าคุณธรรม และวิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ	➢ พัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ๒ วิธี คือ วิธีคิดแบบอุบายปลูกเจ้าคุณธรรม และวิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์
	๑๐. สวดมนต์ แผ่เมตตา บริหารจิตและเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติ หรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ	◆ สวดมนต์แปล และแผ่เมตตา ◆ รู้และเข้าใจวิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจิตและเจริญปัญญา ◆ ฝึกการบริหารจิตและเจริญปัญญาตามหลักสติปัฏฐาน เน้นอานาปานสติ ◆ นำวิธีการบริหารจิตและเจริญปัญญา ไปใช้ในชีวิตประจำวัน
	๑๑.วิเคราะห์การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ เพื่อดำรงตนอย่างเหมาะสมในกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	➢ การปฏิบัติตนตามหลักธรรม (ตามสาระการเรียนรู้ ข้อ ๘.)
ม. ๓	๑. อธิบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือสู่ประเทศต่างๆ ทั่วโลก	◆ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก และการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเหล่านั้น ในปัจจุบัน
	๒. วิเคราะห์ความสำคัญของ	◆ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือในฐานะที่ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรม และความสงบสุขแก่โลก	ช่วยสร้างสรรค์อารยธรรมและความสงบสุขให้แก่โลก
	๓. อภิปรายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ กับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน	◆ สัมมนาพระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน (ที่สอดคล้องกับหลักธรรมในสาระการเรียนรู้ ข้อ ๖)
	๔. วิเคราะห์พุทธประวัติจากพระพุทธรูปปางต่างๆ หรือประวัติศาสตร์ที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ ศึกษาพุทธประวัติจากพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เช่น ○ ปางมารวิชัย ○ ปางปฐมเทศนา ○ ปางลีลา ○ ปางประจักษ์วันเกิด ◆ สรุปลและวิเคราะห์พุทธประวัติ ○ ปฐมเทศนา ○ โอวาทปาฏิโมกข์
	๕. วิเคราะห์และประพจน์ติดตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวก ชาดก/เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด	◆ พระอัญญาโกณฑัญญะ ◆ พระมหาปชาบดีเถรี ◆ พระเขมาเถรี ◆ พระเจ้าปเสนทิโกศล ◆ นันทิวิสาขชาดก ◆ สุวัณณหังสชาดก
	๖. อธิบายสังฆคุณ และข้อธรรมสำคัญในกรอบอริยสัจ ๔ หรือหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	➢ พระรัตนตรัย ◆ สังฆคุณ ๘ ➢ อริยสัจ ๔ ◆ ทุกข์ (ธรรมที่ควรรู้) ○ ชั้น ๕ -ไตรลักษณ์ ◆ สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) ○ หลักกรรม -วิมุตติ ๓ -ปัญญาธรรม ๓ (ตัมหา มานะ ทิณฐิ) ◆ นิโรธ (ธรรมที่ควรบรรลุ)

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◆ มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) ○ มรรคมืองค์ ๘ ○ ปัญญา ๓ ○ สัมปยุตธรรม ๗ ○ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ○ อุบาสกธรรม ๗ ○ มงคล ๓๘ - มีศัลปิวิทยา - พบสมณะ - ฟังธรรมตามกาล - สนทนาธรรมตามกาล ➤ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ อตตะ หเว ชิตํ เสยโย ขณะตนนั้นแลดีกว่า ◆ ธมมจारी สุขํ เสติ ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข ◆ ปมาโท มจฺจุโน ปทํ ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย ◆ สุตฺตฺสํ ลภเต ปญฺญํ ผู้ฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา ◆ เรื่องนำรู้จากพระไตรปิฎก : พุทธปนิธาน ๔ ในมหาปริณิพพานสูตร
	๗. เห็นคุณค่า และวิเคราะห์การปฏิบัติตนตามหลักธรรมในการพัฒนาตน เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการทำงาน และการมีครอบครัว	◆ การปฏิบัติตนตามหลักธรรม (ตามสาระการเรียนรู้ ข้อ ๖.)
	๘. เห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตเพื่อการเรียนรู้และดำเนินชีวิต ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการคือ วิธีคิดแบบอริยสัจ และวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ	◆ พัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ๒ วิธี คือ วิธีคิดแบบอริยสัจ และวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย
	๙. สวดมนต์ แผ่เมตตา บริหารจิตและเจริญปัญญาด้วยอานาปานสติ หรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ	◆ สวดมนต์แปล และแผ่เมตตา ◆ รู้และเข้าใจวิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		บริหารจัดการและเจริญปัญญา ◆ ฝึกการบริหารจิตและเจริญปัญญาตามหลักสติปัฏฐานเน้นอานาปานสติ ◆ นำวิธีการบริหารจัดการและเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน
	๑๐. วิเคราะห์ความแตกต่างและยอมรับวิธีการดำเนินชีวิตของศาสนิกชนในศาสนาอื่นๆ	◆ วิธีการดำเนินชีวิตของศาสนิกชนศาสนาอื่นๆ
ม.๔-ม.๖	๑.วิเคราะห์สังคมชมพูทวีป และคติความเชื่อทางศาสนาสมัยก่อนพระพุทธเจ้า หรือสังคมสมัยของศาสนาที่ตนนับถือ	◆ ลักษณะของสังคมชมพูทวีป และคติความเชื่อทางศาสนาสมัยก่อนพระพุทธเจ้า
	๒. วิเคราะห์ พระพุทธเจ้าในฐานะเป็นมนุษย์ผู้ฝึกตนได้อย่างสูงสุดในการตรัสรู้ การก่อตั้ง วิธีการสอนและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือวิเคราะห์ประวัติศาสดาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	◆ พระพุทธเจ้าในฐานะเป็นมนุษย์ ผู้ฝึกตนได้อย่างสูงสุด (การตรัสรู้) ◆ การก่อตั้งพระพุทธศาสนา วิธีการสอน และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจริยา
	๓.วิเคราะห์พุทธประวัติด้านการบริหาร และการธำรงรักษาศาสนา หรือ วิเคราะห์ประวัติศาสดาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	◆ พุทธประวัติด้านการบริหารและการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา
	๔. วิเคราะห์ข้อปฏิบัติทางสายกลางในพระพุทธศาสนา หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	◆ พระพุทธศาสนามีทฤษฎีและวิธีการที่เป็นสากลและมีข้อปฏิบัติที่ยึดทางสายกลาง
	๕. วิเคราะห์การพัฒนาศรัทธา และปัญญาที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนา หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	◆ พระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง
	๖. วิเคราะห์ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	◆ ลักษณะประชาธิปไตยในพระพุทธศาสนา
	๗. วิเคราะห์หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	◆ หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ ◆ การคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาและการคิดแบบวิทยาศาสตร์

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๘. วิเคราะห์การฝึกฝนและพัฒนาตนเอง การพึ่งตนเอง และการมุ่งอิสรภาพใน พระพุทธศาสนา หรือแนวคิดของศาสนาที่ ตนนับถือตามที่กำหนด	♦ พระพุทธศาสนาเน้นการฝึกหัดอบรมตน การพึ่งตนเอง และการมุ่งอิสรภาพ
	๙. วิเคราะห์พระพุทธรูปศาสนาว่า เป็นศาสตร์แห่งการศึกษาซึ่งเน้น ความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยกับ วิธีการแก้ปัญหา หรือแนวคิดของศาสนาที่ ตนนับถือตามที่กำหนด	♦ พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา ♦ พระพุทธศาสนาเน้นความสัมพันธ์ ของเหตุปัจจัยและวิธีการแก้ปัญหา
	๑๐. วิเคราะห์พระพุทธรูปศาสนาในการฝึก ถิ่นไม่ให้ประมาท มุ่งประโยชน์และ สันติภาพบุคคล สังคมและโลก หรือ แนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือตามที่ กำหนด	♦ พระพุทธศาสนาฝึกตนไม่ให้ประมาท ♦ พระพุทธศาสนามุ่งประโยชน์สุขและ สันติภาพแก่บุคคล สังคมและโลก
	๑๑. วิเคราะห์พระพุทธรูปศาสนากับปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนา ประเทศแบบยั่งยืน หรือแนวคิดของ ศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด	♦ พระพุทธศาสนากับปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงและการพัฒนาแบบยั่งยืน
	๑๒. วิเคราะห์ความสำคัญของ พระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการศึกษา ที่สมบูรณ์ การเมืองและสันติภาพ	♦ ความสำคัญของพระพุทธรูปศาสนากับ การศึกษาที่สมบูรณ์ ♦ ความสำคัญของพระพุทธรูปศาสนากับ การเมือง
	หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	♦ ความสำคัญของพระพุทธรูปศาสนากับ สันติภาพ
	๑๓. วิเคราะห์หลักธรรมในกรอบ อริยสัจ ๔ หรือหลักคำสอนของศาสนา ที่ตนนับถือ	➢ พระรัตนตรัย ♦ วิเคราะห์ความหมายและคุณค่าของพุทธะ ธรรมะ สังฆะ ➢ อริยสัจ ๔ ♦ ทุกข์ (ธรรมที่ควรรู้) ○ ชั้นที่ ๕ - นามรูป - โลกธรรม ๘ - จิต, เจตสิก

ชั้น	ตัวชีวิต	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		◆ สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) ○ หลักกรรม - นิยาม ๕ - กรรมนิยาม (กรรม ๑๒) - ธรรมนิยาม(ปฏิจจสมุปบาท) ○ วิตก ๓ ○ มิจฉาวณิชา ๕ ○ นิวรณ์ ๕ ○ อุปาทาน ๔ ◆ นิโรธ (ธรรมที่ควรบรรลุ) ○ ภาวนา ๔ ○ วิมุตติ ๕ ○ นิพพาน ◆ มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) ○ พระสัทธรรม ๓ ○ ปัญญาวิมุตติธรรม ๔ ○ พละ ๕ ○ อุบาสกธรรม ๕ ○ อปริหานิยธรรม ๗ ○ ปาปณิกธรรม ๓ ○ ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ๔ ○ โภคอาทियะ ๕ ○ อริยวัชฒิ ๕ ○ อธิปไตย ๓ ○ สาราณียธรรม ๖ ○ ทศพิธราชธรรม ๑๐ ○ วิปัสสนาญาณ ๙ ○ มงคล ๓๘ - สงเคราะห์บุตร - สงเคราะห์ภรรยา - สันโดษ - ถูกโลกธรรมจิตไม่หวั่นไหว - จิตไม่เศร้าโศก - จิตไม่มัวหมอง

ชั้น	ตัวชีวิต	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		- จิตเกษม - ความเพียรเพื่อกิเลส - ประพฤติพรหมจรรย์ - เห็นอริยสัจ - บรรลุนิพพาน ➤ พุทธศาสนสุภาษิต ◆ จิตต์ หนตฺ สุขาวหํ จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้ ◆ นอจฺจาวจํ ปณฺทิตา ทสฺสยนฺติ บัณฑิตย่อมไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ ◆ นตฺถิ โลเก อนินฺทิตो คนที่ไม่ถูกนินทา ไม่มีในโลก ◆ โกธํ ฆตฺวา สุขํ เสติ ฆ่าความโกรธได้ย่อมอยู่เป็นสุข ◆ ปฏฺริฐปการี ฐรฺวา อฏฺฐาตา วินฺทเต ธนํ คนขยันเอาการเอางาน กระทำเหมาะสม ย่อมหาทรัพย์ได้ ◆ วายเมถว ปุริโส ยาว อตฺถสฺส นิปฺปทา เกิดเป็นคนควรจะพยายามจนกว่าจะประสบความสำเร็จ ◆ สนฺตมฺภูสี ปรมํ ธนํ ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง
	๑๔. วิเคราะห์ข้อคิดและแบบอย่างการดำเนินชีวิตจากประวัติสาวก ชาดก	◆ อโณทธานํ ทุกฺขํ โลเก การเป็นหนี้เป็นทุกข์ในโลก ◆ ราชา มุขํ มนุสฺสสานํ พระราชาก็เป็นประมุขของประชาชน ◆ สติ โลกสมฺมิ ชาคโร สติเป็นเครื่องตื่นในโลก ◆ นตฺถิ สนฺติปรี สุขํ สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี ◆ นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ นิพพานเป็นสุข อย่างยิ่ง ➤ พุทธสาวก พุทธสาวิก ◆ พระอัสสชิ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	เรื่องเล่า และศาสนิกชนตัวอย่าง ตามที่กำหนด	◆ พระกัศยปโคตมีเถรี ◆ พระนางมัลลิกา ◆ หมอชีวก โกมารภัจ ◆ พระอนุรุทธะ ◆ พระองคุลิมาล ◆ พระธัมมทินนาเถรี ◆ จิตตคหบดี ◆ พระอานนท์ ◆ พระปฎาจาราเถรี ◆ จุฬสุภัทธา ◆ สุนนมาลาการ ➤ ชาดก ◆ เวสสันดรชาดก ◆ มโหสถชาดก ◆ มหาชนกชาดก ➤ ชาวพุทธตัวอย่าง ◆ พระนาคเสน - พระยามิลินท์ ◆ สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) ◆ พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ◆ สุชีพ ปุญญานุภาพ ◆ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ◆ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)
	๑๕. วิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของการสังคายนา พระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ของศาสนาที่ตนนับถือ และการเผยแผ่	◆ พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ◆ ดร.เอ็มเบตการ์ ◆ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ◆ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท) ◆ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ◆ อนาคาริก ธรรมปาละ ◆ วิธีการศึกษาและค้นคว้าพระไตรปิฎก และคัมภีร์ของศาสนาอื่น ๆ การสังคายนาและการเผยแผ่พระไตรปิฎก ◆ ความสำคัญและคุณค่าของพระไตรปิฎก

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๑๖. เชื่อมันต่อผลของการทำความดี ความชั่ว สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ที่ต้องเผชิญ และตัดสินใจเลือกดำเนินการหรือปฏิบัติตนได้อย่างมีเหตุผลถูกต้องตามหลักธรรม จริยธรรม และกำหนดเป้าหมาย บทบาทการดำเนินชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และอยู่ร่วมกันเป็นชาติอย่างสมานฉันท์	♦ ตัวอย่างผลที่เกิดจากการทำความดี ความชั่ว ♦ โยนิโสมนสิการด้วยวิธีคิดแบบอริยสัจ ♦ หลักธรรมตามสาระการเรียนรู้ข้อ ๑๓
	๑๗. อธิบายประวัติศาสตร์ของศาสนาอื่นๆ โดยสังเขป	♦ ประวัติพระพุทธเจ้า มุฮัมมัด พระเยซู
	๑๘. ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของ ค่านิยม จริยธรรมที่เป็นตัวกำหนดความเชื่อและพฤติกรรมที่แตกต่างกันของศาสนิกชนศาสนาต่างๆ เพื่อจัดความขัดแย้งและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข	♦ คุณค่าและความสำคัญของค่านิยมและจริยธรรม ♦ การจัดความขัดแย้งเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
	๑๙. เห็นคุณค่า เชื่อมัน และมุ่งมั่นพัฒนาชีวิตด้วยการพัฒนาจิตและพัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ	♦ พัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ๑๐ วิธี (เน้น วิธีคิดแบบแยกแยะ ส่วนประกอบ แบบสามัญญลักษณะ
	หรือการพัฒนาจิตตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ	แบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน และแบบวิภาษวาท) ๑) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย ๒) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ ๓) วิธีคิดแบบสามัญญลักษณะ ๔) วิธีคิดแบบอริยสัจ ๕) วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ ๖) วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม ๗) วิธีคิดแบบคุณ-โทษ และทางออก ๘) วิธีคิดแบบอุปาย ปลุกเร้าคุณธรรม ๙) วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน ๑๐) วิธีคิดแบบวิภาษวาท
	๒๐. สวดมนต์ แผ่เมตตา และบริหารจัดการและเจริญปัญญาตามหลักสติปัฏฐาน หรือตามแนวทางของศาสนาที่ตนนับถือ	➢ สวดมนต์แปล และแผ่เมตตา รู้และเข้าใจวิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจัดการและเจริญปัญญา ♦ ฝึกการบริหารจิตและเจริญปัญญาตามหลัก

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		สติปัญญา ♦ นำวิธีการบริหารจัดการและเจริญปัญญาไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ คุณภาพชีวิตและสังคม
	๒๑. วิเคราะห์หลักธรรมสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของศาสนาอื่นๆ และชักชวน ส่งเสริม สนับสนุนให้บุคคลอื่นเห็นความสำคัญของการทำความดี ต่อกัน	♦ หลักธรรมสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ○ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น สาราณียธรรม ๖ อธิปไตย ๓ มิจฉาวณิชา ๕ อริยวัฑฒิ ๕ โภคอาทियะ ๕ ♦ คริสต์ศาสนา ได้แก่ บัญญัติ ๑๐ ประการ (เฉพาะที่เกี่ยวข้อง) ♦ ศาสนาอิสลาม ได้แก่ หลักจริยธรรม (เฉพาะที่เกี่ยวข้อง)
	๒๒. เสนอแนวทางการจัดกิจกรรม ความร่วมมือของทุกศาสนาในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม	♦ สภาพปัญหาในชุมชน และสังคม

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ป.๑	๑. บำเพ็ญประโยชน์ต่อวัด หรือศาสนสถานของศาสนาที่ตนนับถือ	➤ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อวัด หรือศาสนสถาน ♦ การพัฒนาทำความสะอาด ♦ การบริจาค ♦ การร่วมกิจกรรมทางศาสนา
	๒. แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	➤ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ♦ ขั้นตอนเตรียมการ ♦ ขั้นตอนพิธีการ
	๓. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	➤ ประวัติโดยสังเขปของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ♦ วันมาฆบูชา ♦ วันวิสาขบูชา ♦ วันอาสาฬหบูชา

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	ตนนับถือ	ศาสนสถาน ◆ การแสดงความเคารพต่อศาสนสถาน ◆ การบำรุงรักษาศาสนสถาน
	๒. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด	◆ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระภิกษุ ◆ การยืน การเดิน และการนั่งที่เหมาะสมในโอกาสต่าง ๆ
	๓. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรมและวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	◆ การอาราธนาศีล ◆ การอาราธนาธรรม ◆ การอาราธนาพระปริตร ◆ ระเบียบพิธีและการปฏิบัติตนในวันธรรมสวนะ
ป.๕	๑. จัดพิธีกรรมตามศาสนาที่ตนนับถืออย่างเรียบง่าย มีประโยชน์ และปฏิบัติตนถูกต้อง	◆ การจัดพิธีกรรมที่เรียบง่าย ประหยัด มีประโยชน์ และถูกต้องตามหลักทางศาสนาที่ตนนับถือ
	๒. ปฏิบัติตนในศาสนพิธี พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนด และอภิปรายประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม	◆ การมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมสถานที่ประกอบศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนา ◆ พิธีถวายสังฆทาน เครื่องสังฆทาน ◆ ระเบียบพิธีในการทำบุญงานมงคล ◆ ประโยชน์ของ การเข้าร่วมศาสนพิธี พิธีกรรมทางศาสนา หรือกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา
	๓. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด	◆ การกราบพระรัตนตรัย ◆ การไหว้บิดา มารดา ครู/อาจารย์ ผู้ที่เคารพนับถือ ◆ การกราบศพ
ป.๖	๑. อธิบายความรู้เกี่ยวกับสถานที่ต่างๆ ในศาสนสถาน และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม	◆ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ภายในวัด เช่น เขตพุทธาวาส สังฆาวาส ◆ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมภายในวัด
	๒. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด	◆ การถวายของแก่พระภิกษุ ◆ การปฏิบัติตนในขณะฟังธรรม ◆ การปฏิบัติตนตามแนวทางของพุทธศาสนิกชน เพื่อประโยชน์ต่อศาสนา

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๓. อธิบายประโยชน์ของการเข้าร่วมใน ศาสนพิธี พิธีกรรม และกิจกรรมใน วันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนด และ ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	◆ ทบทวนการอาราธนาศีล อาราธนาธรรม และอาราธนาพระปริตร ◆ พิธีทอดผ้าป่า ◆ พิธีทอดกฐิน ◆ ระเบียบพิธีในการทำบุญงานอวมงคล ◆ การปฏิบัติตนที่ถูกต้องในศาสนา พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา เช่น วัน มาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วัน อาสาฬหบูชา วันธรรมสวนะ ◆ ประโยชน์ของการเข้าร่วมในศาสนา พิธีกรรม และวันสำคัญทางศาสนา
	๔. แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตน เป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	➢ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ○ ขั้นตอนเตรียมการ ○ ขั้นตอนพิธีการ
ม.๑	๑. บำเพ็ญประโยชน์ต่อศาสนสถานของ ศาสนาที่ตนนับถือ	◆ การบำเพ็ญประโยชน์ และการบำรุงรักษาวัด
	๒. อธิบายจริยวัตรของสาวกเพื่อเป็น แบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ และ ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อสาวกของ ศาสนาที่ตนนับถือ	◆ วิถีชีวิตของพระภิกษุ ◆ บทบาทของพระภิกษุในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา เช่น การแสดงธรรม ปาฐกถาธรรม การประพฤติตนให้ เป็นแบบอย่าง ◆ การเข้าพบพระภิกษุ ◆ การแสดงความเคารพ การประนมมือ การไหว้ การกราบ การเคารพ พระรัตนตรัย การฟังเจริญ พระพุทธมนต์ การฟังสวด พระอภิธรรม การฟังพระธรรมเทศนา
	๓. ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่างๆ ตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่ กำหนด	◆ ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อเพื่อนตาม หลักพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตน นับถือ
	๔. จัดพิธีกรรม และปฏิบัติตนใน ศาสนพิธี พิธีกรรมได้ถูกต้อง	◆ การจัดโต๊ะหมู่บูชา แบบ หมู่ ๔ หมู่ ๕ หมู่ ๗ หมู่ ๙ ◆ การจัดจุดธูปเทียน การจัดเครื่อง ประกอบโต๊ะหมู่บูชา

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ม.๒		◆ คำอาราธนาต่างๆ
	๕. อธิบายประวัติ ความสำคัญ และปฏิบัติตนในวันสำคัญทางศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด ได้ถูกต้อง	◆ ประวัติและความสำคัญของวันธรรมสวนะ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันเทโวโรหณะ ◆ ระเบียบพิธี พิธีเวียนเทียน การปฏิบัติตนในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา วันธรรมสวนะและเทศกาลสำคัญ
	๑. ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด	◆ การเป็นลูกที่ดี ตามหลักทิศเบื้องหน้าในทิศ ๖
	๒. มีมรรยาทของความเป็นศาสนิกชนที่ดีตามที่กำหนด	◆ การต้อนรับ (ปฏิสันถาร) ◆ มรรยาทของผู้เป็นแขก ◆ ฝึกปฏิบัติระเบียบพิธี ปฏิบัติต่อพระภิกษุ การยืน การให้ที่นั่ง การเดินสวน การสนทนา การรับสิ่งของ ◆ การแต่งกายไปวัด การแต่งกายไปงานมงคล งานอวมงคล
	๓. วิเคราะห์คุณค่าของศาสนพิธี และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	◆ การทำบุญตักบาตร ◆ การถวายภัตตาหารสิ่งของที่ควรถวาย และสิ่งของต้องห้ามสำหรับพระภิกษุ ◆ การถวายสังฆทาน เครื่องสังฆทาน ◆ การถวายผ้าอาบน้ำฝน ◆ การจัดเครื่องไทยธรรม เครื่องไทยทาน ◆ การกรวดน้ำ ◆ การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า
	๔. อธิบายคำสอนที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางศาสนา และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	◆ หลักธรรมเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา ◆ วันธรรมสวนะและเทศกาลสำคัญ ◆ ระเบียบพิธี และการปฏิบัติตนในวันธรรมสวนะ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันเทโวโรหณะ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	๕. อธิบายความแตกต่างของศาสนพิธี พิธีกรรม ตาม แนวปฏิบัติของศาสนาอื่น ๆ เพื่อนำไปสู่การยอมรับ และความเข้าใจซึ่งกันและกัน	◆ ศาสนพิธี/พิธีกรรม แนวปฏิบัติของศาสนาอื่น ๆ
ม.๓	๑. วิเคราะห์หน้าที่และบทบาทของสาวก และปฏิบัติตนต่อสาวก ตามที่กำหนดได้ถูกต้อง	◆ หน้าที่ของพระภิกษุในการปฏิบัติ ตามหลักพระธรรมวินัย และจริยวัตรอย่างเหมาะสม ◆ การปฏิบัติตนต่อพระภิกษุในงาน ศาสนพิธีที่บ้าน การสนทนา การแต่งกาย มรรยาทการพูดกับพระภิกษุตามฐานะ
	๒. ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ ตามหลักศาสนา ตามที่กำหนด	◆ การเป็นศิษย์ที่ดี ตามหลักทศบั้งชา ในทศ ๖ ของพระพุทธศาสนา
	๓. ปฏิบัติหน้าที่ของศาสนิกชนที่ดี	◆ การปฏิบัติหน้าที่ชาวพุทธตามพุทธ ปณิธาน ๔ ในมหาปริณิพพานสูตร
	๔. ปฏิบัติตนในศาสนพิธีพิธีกรรมได้ถูกต้อง	◆ พิธีทำบุญ งานมงคล งานอวมงคล ◆ การนิมนต์พระภิกษุ การเตรียมที่ตั้ง พระพุทธรูปและเครื่องบูชา การวาง ด้ายสายสิญจน์ การปลาดอาสนะ การเตรียมเครื่องรับรอง การจุดธูปเทียน ◆ ข้อปฏิบัติในวันเลี้ยงพระ การถวาย ข้าวพระพุทธ การถวายไทยธรรม การกรวดน้ำ
	๕. อธิบายประวัติวันสำคัญทางศาสนา ตามที่กำหนดและปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	➢ ประวัติวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ◆ วันวิสาขบูชา (วันสำคัญสากล) ◆ วันธรรมสวนะและเทศกาลสำคัญ ➢ หลักปฏิบัติตน : การฟังพระธรรมเทศนา การแต่งกายในการประกอบ ศาสนพิธีที่วัด การงดเว้น

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		อธิบายมุข ➢ การประพฤติปฏิบัติในวันธรรมสวนะและเทศกาลสำคัญ
	๖. แสดงตนเป็นพุทธมามกะ หรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	➢ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ◆ ชั้นเตรียมการ ◆ ชั้นพิธีการ
	๗. นำเสนอแนวทางในการธำรงรักษาศาสนาที่ตนนับถือ	◆ การศึกษาเรียนรู้เรื่ององค์ประกอบของพระพุทธศาสนา นำไปปฏิบัติและเผยแผ่ตามโอกาส ◆ การศึกษาการรวมตัวขององค์กรชาวพุทธ ◆ การปลูกจิตสำนึกในด้านการบำรุงรักษาวัดและพุทธสถานให้เกิดประโยชน์
ม.๔-ม.๖	๑. ปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดีต่อสาวกสมาชิกในครอบครัว และคนรอบข้าง	➢ ปฏิบัติตนเป็นชาวพุทธที่ดีต่อพระภิกษุ ◆ การเข้าใจในกิจของพระภิกษุ เช่น การศึกษา การปฏิบัติธรรม และการเป็นนักบวชที่ดี ◆ คุณสมบัติทายกและภิกขาหก ◆ หน้าที่และบทบาทของพระภิกษุ ในฐานะพระนักเทศก์ พระธรรมทูต พระธรรมจาริก พระวิทยากร พระวิปัสสนาจารย์ และพระนักพัฒนา ◆ การปกป้องคุ้มครอง พระพุทธศาสนาของพุทธบริษัทในสังคมไทย ◆ การปฏิบัติตนต่อพระภิกษุทางกาย วาจา และใจ ที่ประกอบด้วยเมตตา ◆ การปฏิสันถารที่เหมาะสมต่อพระภิกษุในโอกาสต่าง ๆ ➢ ปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของ

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		ครอบครัวและสังคม ◆ การรักษาศีล ๘ ◆ การเข้าร่วมกิจกรรมและเป็นสมาชิกขององค์กรชาวพุทธ ◆ การเป็นชาวพุทธที่ดี ตามหลักทศเปื้องบนในทศ ๖ ◆ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมในฐานะผู้ปกครองและผู้อยู่ในปกครอง ตามหลักทศเปื้องล่าง ในทศ ๖ ◆ การปฏิสังขารตามหลัก ปฏิสังขาร ๒ ◆ หน้าที่และบทบาทของอุบาสก อุบาสิกาที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน ◆ การปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ตามหลักทศเปื้องหลัง ในทศ ๖ ◆ การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และโลก
	๒. ปฏิบัติตนถูกต้องตามศาสนพิธีพิธีกรรมตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ	➢ ประเภทของศาสนพิธีในพระพุทธศาสนา ◆ ศาสนพิธีเนื่องด้วยพุทธบัญญัติ เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ พิธีเวียนเทียน ถวายสังฆทาน ถวายผ้าอาบน้ำฝน พิธีทอดกฐิน พิธีปวารณา เป็นต้น ◆ ศาสนพิธีที่นำพระพุทธศาสนา เข้าไปเกี่ยวเนื่อง เช่น การทำบุญเลี้ยงพระในโอกาสต่างๆ ➢ ความหมาย ความสำคัญ คติธรรม ในพิธีกรรม บทสวดมนต์ของนักเรียนงานพิธี คุณค่าและประโยชน์ ➢ พิธีบรรพชาอุปสมบท คุณสมบัติของผู้ขอ บรรพชาอุปสมบท เครื่อง

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
		อัฐบริวาร ประโยชน์ของการ บรรพชาอุปสมบท ➢ บุญพิธี ทานพิธี กุศลพิธี ➢ คุณค่าและประโยชน์ของศาสนาพิธี
	๓. แสดงตนเป็นพุทธมามกะหรือแสดงตนเป็นศาสนิกชนของศาสนาที่ตนนับถือ	➢ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ◆ ชั้นเตรียมการ ◆ ชั้นพิธีการ
	๔. วิเคราะห์หลักธรรม คติธรรมที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางศาสนา และเทศกาลที่สำคัญ ของศาสนาที่ตนนับถือ และปฏิบัติตนได้ถูกต้อง	◆ หลักธรรม/คติธรรมที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญ และเทศกาลที่สำคัญในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น ◆ การปฏิบัติตนที่ถูกต้องในวันสำคัญ และ เทศกาล ที่ สำ คั ญ ในพระพุทธศาสนา หรือศาสนาอื่น
	๕. สัมมนาและเสนอแนะแนวทางในการธำรงรักษาศาสนาที่ตนนับถือ อันส่งผลถึงการพัฒนาตน พัฒนาชาติและโลก	◆ การปกป้อง ค้ำครอง ธำรงรักษาพระพุทธศาสนาของพุทธบริษัทในสังคมไทย ◆ การปลุกจิตสำนึก และการมีส่วนร่วม ในสังคมพุทธ

๒.๖ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล (World - class standard school)

หลักการและเหตุผล

โรงเรียนมาตรฐานสากลเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาที่ สพฐ. นำมาใช้เป็นมาตรการเร่งด่วนในการยกระดับการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐานเทียบเท่าสากล ด้วยการให้โรงเรียนในโครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนบรรลุคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ และเพิ่มเติมสาระการเรียนรู้ความเป็นสากล ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๓ และปรับปรุงแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน และการบริหารจัดการสำหรับโรงเรียนในโครงการเพื่อแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทย เช่น ผลคะแนน O-NET GAT PAT PISA และ TIMSS ของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำ เป็นต้น ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๕

ลักษณะของโรงเรียนมาตรฐานสากล

โรงเรียนมาตรฐานสากล (World - class standard school) หมายถึง โรงเรียนที่พัฒนาหลักสูตรและ จัดการเรียนการสอน อย่างมีคุณภาพเทียบเคียงมาตรฐานสากล รวมทั้ง มีการบริหารจัดการ ด้วยระบบคุณภาพ เพื่อให้ได้ผู้เรียนที่มีคุณภาพ คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและ คุณลักษณะ (Learner Profile) เทียบเคียงมาตรฐานสากล (World class standard) และมี ศักยภาพเป็นพลโลก (World citizen) สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ที่มุ่งเน้นการพัฒนา คุณภาพเยาวชนสำหรับยุคศตวรรษที่ ๒๑ อีกทั้ง เป็นไปตามปฏิญญาว่าด้วยการจัดการศึกษาของ UNESCO คือ Learning to know, Learning to do, Learning to live with the others, Learning to be

คุณลักษณะของโรงเรียนมาตรฐานสากล

การดำเนินการของโรงเรียนมาตรฐานสากลนั้น จะประสบความสำเร็จได้จะต้อง มีการพัฒนา หลายมิติไปพร้อมๆกัน และต้องดำเนินการทั้งระบบ คือ ด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ มิใช่เป็นการจัดการศึกษาเพียงบางส่วนของโรงเรียน หรือจัดเป็นแผนการเรียน มาตรฐานสากล การจัดการศึกษาในโรงเรียนมาตรฐานสากลจะต้องมีจุดมุ่งหมายและทิศทางที่ชัดเจน คือ

๑. พัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพเป็นพลโลก (World Citizen)

[เป็นเลิศวิชาการ, สื่อสารสองภาษา, ล้ำหน้าทางความคิด , ผลิตงานอย่างสร้างสรรค์]

สร้างวิถีแห่งการเรียนรู้ สร้างแรงกระตุ้นใหม่ๆ ให้ผู้เรียนเกิดความมุ่งมั่น รักและเพลิดเพลินในการแสวงหาความรู้สามารถวิเคราะห์และสรุป องค์ความรู้ มีความสามารถในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และมีจิตสาธารณะและสำนึกในการบริการสังคม

๒. ยกระดับการจัดการเรียนการสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากล (World-Class Standard)

โดยคำนึงถึงความหลากหลายของผู้เรียนซึ่งมีภูมิปัญญา ความสามารถ และความถนัดแตกต่างกัน มีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการเพิ่มพูนศักยภาพของผู้เรียน ส่งเสริมพหุปัญญาของเด็ก บนพื้นฐานของความเข้าใจ รู้ใจ และมีการใช้กระบวนการคัดกรองในระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้สามารถพัฒนาไปสู่ จุดสูงสุดแห่งศักยภาพ

๓. ยกระดับการบริหารจัดการด้วยคุณภาพ (Quality System Management)

พัฒนาศักยภาพขององค์กรให้ได้มาตรฐานสากล สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของตัวเอง สามารถระดมทรัพยากร จากแหล่งต่างๆ และศึกษาแนวทางจากแบบอย่างความสำเร็จที่หลากหลาย เพื่อปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการสร้างเครือข่ายในการจัดการศึกษาในทุกๆระดับ ซึ่งอาจเริ่มต้นจากการประสานความร่วมมือ ในชุมชน ท้องถิ่น ไปสู่ภูมิภาค จนกระทั่งถึงเครือข่ายระดับชาติ และนานาชาติในที่สุด ทั้งนี้เพราะคุณภาพของเยาวชน คือ อนาคตของชุมชน ความหวังของชาติ และของมวลมนุษยชาติ

การดำเนินงานของโรงเรียนมาตรฐานสากล

๑. ยกระดับการจัดการเรียนการสอนให้เทียบเคียงมาตรฐานสากลหรือมาตรฐานของประเทศชั้นนำที่มีคุณภาพการศึกษาสูง

๒. ยกระดับการบริหารจัดการของโรงเรียนให้มีการบริหารด้วยระบบคุณภาพตามเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (TQA) มี ๓ ระดับ คือ SCQA OBECQA และ TQA

๓. พัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพเป็นพลโลก

ความสำเร็จของโรงเรียนมาตรฐานสากล

ความสำเร็จของโรงเรียนมาตรฐานสากล คือ คุณภาพของผู้เรียนมีศักยภาพเป็นพลโลก ดังนี้ เป็นเลิศทางวิชาการ สื่อสารอย่างน้อย ๒ ภาษา ล้ำหน้าทางความคิด ผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก

เป้าหมายความสำเร็จของโรงเรียนมาตรฐานสากล

เป้าหมายความสำเร็จของโรงเรียนมาตรฐานสากล คือ เป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จด้าน ผู้เรียน ๕ เป้าหมาย ได้แก่ ๑) เป็นเลิศทางวิชาการ ๒) สื่อสารสองภาษา ๓) ล้ำหน้าทางความคิด ๔) ผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ ๕) ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก และผลคะแนน PISA และ TIMSS

เป้าหมายข้อ ๑ เป็นเลิศทางวิชาการ

: หมายถึง นักเรียนโรงเรียนมาตรฐานสากล มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้สูง

เป้าหมายข้อ ๒ สื่อสารสองภาษา

: หมายถึง นักเรียนโรงเรียนมาตรฐานสากล มีทักษะและความสามารถ ด้านภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษสูง ในระดับเดียวกับนักเรียนของประเทศที่มีคุณภาพการศึกษาสูง ทั้งเพื่อ การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ เพื่อการติดต่อสื่อสาร เพื่อการนำเสนอผลงาน เพื่อการโต้แย้งให้เหตุผล และเพื่อการเจรจาความร่วมมือ ทั้งด้าน การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน และนักเรียน โรงเรียนมาตรฐานสากลมีความสนใจเรียนวิชาภาษาต่างประเทศภาษาที่สองเพิ่มมากขึ้น

เป้าหมายข้อ ๓ ล้ำหน้าทางความคิด

: หมายถึง นักเรียนโรงเรียนมาตรฐานสากลมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ (Creative Thinking) มีความคิดอย่างวิทยาศาสตร์ (Scientific Thinking) และมีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) รวมถึงมีทักษะความสามารถในการคิดวิเคราะห์ (Analytical thinking) ในการแก้ปัญหา และในการใช้ ICT เพื่อการเรียนรู้สูง ในระดับเดียวกับนักเรียนของประเทศที่มีคุณภาพการศึกษาสูง

เป้าหมายข้อ ๔ ผลิตงานอย่างสร้างสรรค์

: หมายถึง นักเรียนโรงเรียนมาตรฐานสากล มีทักษะความสามารถในการศึกษาเรียนรู้ด้วย ตนเอง (Independent Study) และมีความสามารถในการผลิตผลงานด้านต่างๆด้วยตนเองอย่างมี คุณภาพสูง

เป้าหมายข้อ ๕ ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก

: หมายถึง นักเรียนโรงเรียนมาตรฐานสากล เป็นผู้มีจิตสาธารณะ มีสำนึกในการบริการสังคม มีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีจิตสำนึกในการส่งเสริม พิทักษ์ และปกป้องสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม และสถานะภาพทาง เศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศอาเซียนอยู่ในระดับสูง

การจัดการเรียนการสอน ด้วยบันได ๕ ขั้น

การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานสากลที่กำหนดสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ในโรงเรียนมาตรฐานสากลออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ หรือหน่วยการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามกระบวนการ ๕ ขั้นตอน หรือบันได ๕ ขั้น ของการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนมาตรฐานสากล ทั้งในรายวิชาพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งกระบวนการ ๕ ขั้นตอน หรือบันได ๕ ขั้น ของการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนมาตรฐานสากล ได้แก่

ขั้นที่ ๑ การตั้งประเด็นคำถาม/สมมุติฐาน (Hypothesis Formulation)

เป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิด สังเกต ตั้งข้อสงสัย ตั้งคำถามอย่างมีเหตุผล

ขั้นที่ ๒ การสืบค้นความรู้จากแหล่งเรียนรู้และสารสนเทศ (Searching for Information)

เป็นการฝึกแสวงหาความรู้ ข้อมูล และสารสนเทศจากแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย เช่น ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต หรือจากการปฏิบัติทดลองเป็นต้น

ขั้นที่ ๓ การสรุปองค์ความรู้ (Knowledge Formation)

เป็นการฝึกให้นำความรู้และสารสนเทศ หรือข้อมูลที่ได้จากการอภิปราย การทดลองมา คัดวิเคราะห์สังเคราะห์ และสรุปเป็นองค์ความรู้

ขั้นที่ ๔ การสื่อสารและการนำเสนออย่างมีประสิทธิภาพ (Effective Communication)

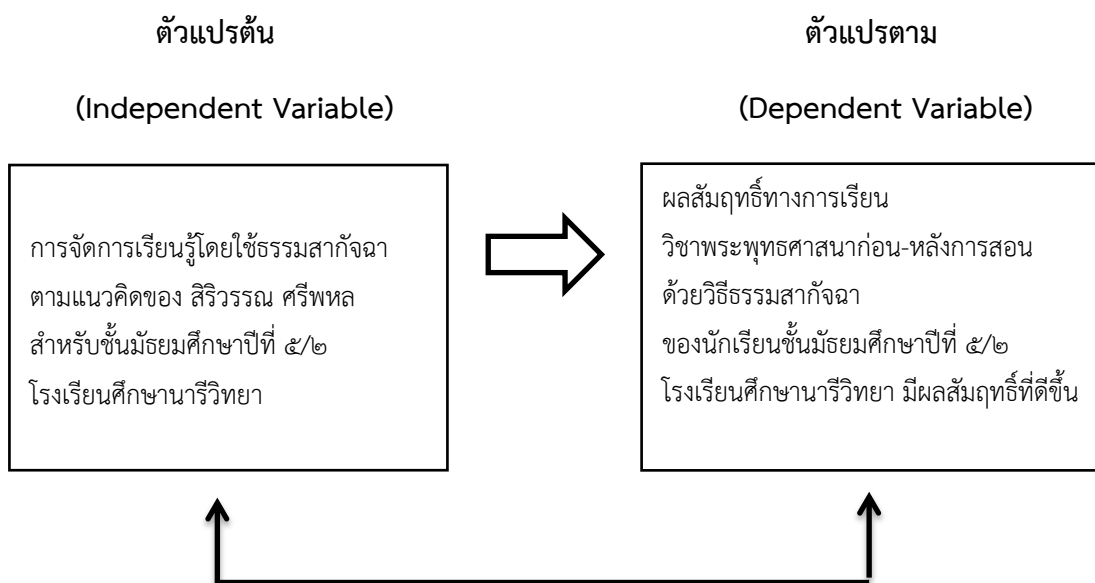
เป็นการฝึกให้นำความรู้ที่ได้มานำเสนอและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพให้เกิดความเข้าใจ

ขั้นที่ ๕ การบริการสังคมและจิตสาธารณะ (Public Service)

เป็นการนำความรู้สู่การปฏิบัติซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรู้ในบริบทรอบตัวและบริบทโลก ตามวิถีภาวะที่เหมาะสมโดยจะนำองค์ความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสร้างสรรค์

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร ตำรา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ หลักสูตรสถานศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉา นำมาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยโดยเรียงตามลำดับได้ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงทดลอง

๓.๒ กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

๑) ประชากร

คือนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ จำนวน ๔๓๙ คน

๒) กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕/๒ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ จำนวน ๑ ห้องเรียน มีนักเรียน ๓๔ คน ที่ได้โดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling)

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาเชิงทดลอง โดยมีลำดับขั้นตอน ลักษณะและการตรวจสอบเครื่องมือมีรายละเอียดดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี ๓ ชนิด ได้แก่

- ๑) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ ๕ เรื่อง โลกธรรม ๘, กฎแห่งกรรม, หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ จำนวน ๓ แผน แผนละ ๑-๒ ชั่วโมง รวมเวลาเรียน ๕ ชั่วโมง

๒) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนในรายวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ เรื่อง โลกธรรม ๘, กฎแห่งกรรม, หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ แบบคู่ขนาน จำนวนชุดละ ๑๐ ข้อ

๓) แบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานกลุ่มและรายบุคคล

วิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

๑. แผนการจัดการเรียนรู้

๑.๑ ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้โดย ศึกษาวัตถุประสงค์จุดมุ่งหมาย มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด ตลอดจนขอบข่ายเนื้อหาสาระวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ และหลักสูตรสถานศึกษา

๑.๒ ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับหลักการ และวิธีการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำแผนการเรียนรู้

๑.๓ ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสัจจนา ตามแนวคิดของ สิริวรรณ ศรีพหล มาเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียน

๑.๔ ผู้วิจัยได้เลือกเนื้อหาสาระการเรียนรู้จากรายวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ เรื่อง โลกธรรม ๘, กฎแห่งกรรม, หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์

๑.๕ ผู้วิจัยได้กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของแต่ละเนื้อหา

๑.๖ ผู้วิจัยได้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสัจจนาจำนวน ๕ คาบ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ก. การสร้างศรัทธา ให้ผู้เรียนได้มีความศรัทธา คือมีความเชื่อ มีความรู้สึกซาบซึ้ง มีความมั่นใจต่อการใช่วิธีสอนแบบธรรมสัจจนาต่อการจัดการเรียนรู้ มีความเชื่อมั่นในความจริง ความดีงามเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อด้วยเหตุผล

ข. จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม ทั้งในด้านการจัดตกแต่งห้องเรียน การจัดห้องเรียนให้เป็นระเบียบ มีการตกแต่งป้ายนิเทศหน้าห้องเรียนให้สวยงาม มีข้อความสัมพันธ์กับเรื่องที่จะเรียนมีการกำหนดกติกา กฎระเบียบ แนวปฏิบัติร่วมกันในกลุ่มอย่างเหมาะสม การอภิปรายกลุ่มต้องเป็นไปด้วยความเป็นกันเอง

ค. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน มีการทักทายสนทนากับผู้เรียนในเรื่องทั่วไปก่อนนำเข้าสู่บทเรียนและในระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้การสอนผู้สอนจะต้องเอาใจใส่ผู้เรียนทุกคนอย่างทั่วถึง โดยการสนทนาซักถาม

ง. สร้างบุคลิกภาพของผู้สอน ผู้สอนจะต้องพัฒนาบุคลิกภาพด้วยการแต่ง

กายสุภาพเรียบร้อย การพูดจาไพเราะ สนทนากับผู้เรียนด้วยความเป็นกันเอง สุขภาพจิตดี อารมณ์แจ่มใส มีความมั่นใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเรียนแก่ผู้เรียนอย่างทั่วถึง

จ. เตรียมสื่อการเรียนรู้ เตรียมใบความรู้ ใบงานอย่างเหมาะสมและมีการวัดและประเมินผลผู้เรียนครบทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

๒. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ก. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน ผู้สอนนำข่าวหรือสถานการณ์ต่างๆมาเสนอแนะให้ผู้เรียน เพื่อให้เห็นปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา และเห็นคุณค่าของการแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง

ข. ขั้นสอน

๑) แสวงหาความรู้ ผู้สอนออกแบบกิจกรรม หรือกำหนดประเด็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยการค้นคว้าหาความรู้จากเอกสาร ตำรา หนังสือประเภทต่างๆ ป้ายนิเทศ สื่ออุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนแหล่งความรู้ด้านเทคโนโลยีประเภทต่างๆ และนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยสรุป โดยมีผู้สอนคอยช่วยชี้แนะอย่างมีเมตตา

๒) ค้นพบความรู้ ขณะที่ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการต่างๆอย่างหลากหลายนั้น ผู้เรียนก็ย่อมค้นพบความรู้ไปด้วย ซึ่งถ้าจะให้ค้นพบความรู้ได้ตรงประเด็นนั้น ผู้สอนควรจัดทำใบงาน กำหนดหัวข้อหรือตั้งประเด็นคำถามเพื่อเป็นการกำกับผู้เรียนให้ศึกษาข้อมูลความรู้ได้ตรงตามเป้าหมาย

๓) การวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้ ผู้สอนควรได้นำวิธีคิด รูปแบบต่างๆ อย่างหลากหลายนั้น แทรกเข้ามาเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้อย่างมีเหตุผล ผู้สอนอาจนำกรณีตัวอย่างมาให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดหาสาเหตุของปัญหา หรือคิดแก้ปัญหาโดยใช้วิธีคิดแบบใดแบบหนึ่งในวิธีคิดตามหลักพุทธธรรม ตัวอย่างเช่น วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบแก้ปัญหา วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก ฯลฯ ซึ่งผู้สอนอาจจะใช้วิธีคิดอย่างอื่นนอกจากวิธีคิดตามที่ยกตัวอย่างมาแล้วก็ได้ ต่อจากนั้นให้ผู้เรียนได้ฝึก การสรุปประเด็นของข้อมูลความรู้และประเมินค่าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่ม และเสนอต่อชั้นเรียน

๔) พิสูจน์ความรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนและผู้สอนได้จัดกิจกรรมฝึกภาคปฏิบัติ พิสูจน์ความรู้ให้ผู้เรียนทุกคนได้วางแผนการปฏิบัติและเลือกแนวปฏิบัติตามหลักธรรมที่ได้เรียนไปแล้วทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน โดยจะให้เลือกแนวทางที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ คล้ายคลึงกันในกลุ่มของตนเพื่อจะได้รับรู้ถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการปฏิบัติ เพื่อจะได้นำมาอภิปรายร่วมกันเพื่อหาแนวทางแก้ไข

ค. ขั้นสรุป

๑) ให้ผู้เรียนทุกคนสรุปผลการฝึกฝนปฏิบัติและพิสูจน์ความรู้ตามทางเลือกของผู้เรียนแต่ละกลุ่มโดยสมาชิกแต่ละกลุ่มได้นำผลการสรุปมาเล่าสู่กันฟัง ให้ทราบถึงผลการปฏิบัติว่าเป็นอย่างไร มีเรื่องใดที่เป็นปัญหาหรืออุปสรรค หาสาเหตุของปัญหา และช่วยเสนอแนวทางแก้ไข ถ้าบุคคลใดได้ผลดีจากการปฏิบัติให้ช่วยกันหาสาเหตุของผลการปฏิบัตินั้น ซึ่งอาจใช้วิธีคิดในแบบที่ผู้เรียนคิดว่าเหมาะสม

๒) ต่อจากนั้นให้นำผลการสรุปของแต่ละกลุ่ม มาแลกเปลี่ยนกันด้วยวิธีการต่างๆ เช่น พูด เขียน ฯลฯ เพื่อแสดงความมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้รับการพิสูจน์ด้วยการปฏิบัตินั้นเป็นไปได้ มีคุณค่าและปฏิบัติได้ผลจริง

๑.๗ ผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นและปรับปรุงแก้ไข

๑.๘ ผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน ๓ ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาความเหมาะสมของภาษาโดยการหาค่าความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) ของแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีค่าตั้งแต่ ๐.๕-๑.๐ และปรับปรุงแผนที่มีความต่ำกว่า ๐.๕ ปรากฏว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีค่าดัชนีความสอดคล้อง

๑.๙ ผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เชี่ยวชาญปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ คน และนำมาปรับปรุงเพื่อใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

๒. การพัฒนาแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารการวัดผลและประเมินผลตามเกณฑ์มาตรฐานของหลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช ๒๕๕๑ ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ เรื่อง โลกธรรม ๘, กฎแห่งกรรม, หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

๒.๑ ผู้วิจัยได้สร้างแบบทดสอบแบบเลือกตอบ ชนิด ๔ ตัวเลือกเพื่อทำการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน จำนวน ๓ ฉบับ ๆ ละ ๑๐ ข้อ ให้ครอบคลุมพฤติกรรมที่วิเคราะห์ไว้

๒.๒ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ตรวจสอบชัดเจนในการใช้ภาษาโดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วเสนอต่อประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบแล้วนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน ๕ ท่าน แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบให้เหมาะสม ซึ่งเป็นการหาค่าดัชนีความสอดคล้องหรือ IOC (Index of Item Objective Congruence) ของข้อความที่เหมาะสมในการนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนข้อคำถามแต่ละข้อของผู้เชี่ยวชาญมี ๓ ค่า ดังนี้

+๑ หมายถึง ข้อคำถามสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติที่ต้องการวัด

๐ หมายถึง ไม่อาจตัดสินว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องหรือไม่สอดคล้อง

-๑ หมายถึง ข้อคำถามไม่สอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติที่ต้องการวัด

๑. ผู้วิจัยนำคะแนนที่ได้มาหาค่าความสอดคล้องโดยใช้เทคนิค IOC โดยใช้สูตร

คำนวณดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้

R แทน คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด
แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ฉบับนี้เมื่อนำไปหาค่าความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) แล้วได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง ๐.๕ - ๑.๐

๒. ปรับปรุงแบบทดสอบเพื่อการวิจัยตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

๓. นำแบบทดสอบไปหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำไปทดลองใช้ (Try out) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน เพื่อดูความแม่นยำของเครื่องมือและความเป็นไปได้ทางการปฏิบัติแล้วนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นโดยคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งหมด

๔. ปรับปรุงแบบทดสอบและนำไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจริงที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕/๒ จำนวน ๓๔ คน โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยตนเองโดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. ผู้วิจัยจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนา จำนวน ๓ แผน โดยได้ศึกษาเนื้อหาและวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

๒. ผู้วิจัยทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน (Pre Test) เพื่อวัดความรู้พื้นฐานของนักเรียนโดยทดสอบในช่วงโม่งเรียนแรกด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

วัน / เดือน / ปี	แผนการจัดการเรียนรู้	เวลา / ชั่วโมง
๔ ม.ค. ๖๒	แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ โลกธรรม ๘	๑๐.๑๐ – ๑๑.๐๐
๑๑ ม.ค. ๖๒	„_____”	„_____”
๑๘ ม.ค. ๖๒	แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒ กฎแห่งกรรม	๑๐.๑๐ – ๑๑.๐๐
๒๕ ม.ค. ๖๒	„_____”	„_____”
๑ ก.พ. ๖๒	แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓ หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์	๑๐.๑๐ – ๑๑.๐๐
	รวม	๕ ชั่วโมง

๓. ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน (Post Test) โดยใช้แบบทดสอบชุดเดิมกับที่ใช้ทดสอบก่อนเรียน

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น ๒ ตอน คือ

๓.๕.๑ วิเคราะห์ข้อมูลแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์

๓.๕.๒ วิเคราะห์แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๖.๑ สถิติที่ใช้ในการตรวจคุณภาพเครื่องมือ

๑) ค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) สำหรับหาค่าความเที่ยงตรงของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์

$\sum$ แทน ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

๓.๖.๒ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) การหาค่าเฉลี่ย (Mean) โดยใช้สูตรดังนี้

$$\bar{X} = \frac{\sum x}{n}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum x$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

n แทน จำนวนคะแนนในกลุ่ม

๒) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้สูตรดังนี้

$$S = \sqrt{\frac{n \sum x^2 - (\sum x)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ S แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

n แทน จำนวนคะแนนในกลุ่ม

X แทน คะแนนแต่ละคน

$\sum x^2$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

๓) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ T-test

(Dependent Samples) โดยใช้สูตรดังนี้

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{N \sum D^2 - (\sum D)^2}{N-1}}}; df = n-1$$

เมื่อ t แทน ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาใน t - distribution

D แทน ความแตกต่างของคะแนนแต่ละคู่

N แทน จำนวนคู่ของคะแนนหรือจำนวนนักเรียน

$\sum D$ แทน ผลรวมทั้งหมดของผลต่างของคะแนนก่อนและหลังการทดสอบ

$\sum D^2$ แทน ผลรวมของกำลังสองของผลต่างของคะแนนก่อนและหลังการทดสอบ

๔) หาค่าร้อยละ (Percentage) โดยใช้สูตรดังนี้

$$P = \frac{f}{n} \times 100$$

เมื่อ P แทน ค่าร้อยละ

f แทน ค่าความถี่ที่ต้องการแปลให้เป็นร้อยละ

n แทน ค่าจำนวนความถี่ทั้งหมด

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ผู้วิจัยได้นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผลข้อมูลตามลำดับดังนี้

๑. สัญลักษณ์ที่ใช้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
๒. ขั้นตอนนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
๓. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
๔. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลความหมายจากผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

N	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
T	แทน	ค่าทดสอบทางสถิติ
E_1	แทน	ประสิทธิภาพจากการทำใบงาน
E_2	แทน	ประสิทธิภาพจากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียน
*	แทน	ค่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕
P	แทน	ค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ย

๔.๒ ขั้นตอนนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ ๑ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ ๒ แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนเพื่อหาค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ ๓ แสดงผลการวิเคราะห์ การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๑ เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร มีจำนวน ๓ แผน ๆ ละ ๑-๒ ชั่วโมง ซึ่งมีดังต่อไปนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง โลกธรรม ๘ จำนวน ๒ ชั่วโมง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง กฎแห่งกรรม (กรรมนิยาม) จำนวน ๒ ชั่วโมง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓ เรื่อง หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์

จำนวน ๒ ชั่วโมง

ผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา มาทดลองใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรายวิชาพระพุทธศาสนาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ในหน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ พระพุทธ เรื่อง หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ และในหน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ พระธรรม เรื่อง โลกธรรม ๘ กฎแห่งกรรม (กรรมนิยาม) เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชื่อมั่นต่อผลของการทำความดี ความชั่ว และกระบวนการคิดวิเคราะห์หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์อย่างมีเหตุผล สถานการณ์ที่ต้องเผชิญ และตัดสินใจเลือกดำเนินการหรือปฏิบัติตนได้อย่างมีเหตุผลถูกต้องตามหลักธรรม จริยธรรม และกำหนดเป้าหมาย บทบาทการดำเนินชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยที่ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา ตามแนวคิดของสิริวรรณ ศรีพหล มาเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาโดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสวงหาความรู้ คิดค้น คัดค้าน หรือคล้อยตามด้วยการรับฟังประเด็นปัญหา ขบคิดพิจารณาด้วยปัญญา และนำไปฝึกฝนปฏิบัติเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ๆแล้วนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น โดยครูจะมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ชี้แหล่งความรู้ ตอบคำถามให้ความกระจ่างแจ้ง สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ จดจ่ออยู่กับเนื้อหาสาระจนได้ความรู้ที่ชัดเจน โดยมีองค์ประกอบในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่

- ๑) ตัวป้อน (Input) ได้แก่ ครู นักเรียน หลักสูตร แหล่งการเรียนรู้ สื่อ เป็นต้น
 - ๒) กระบวนการ (Process) ได้แก่ กิจกรรมการเรียนรู้ เทคนิควิธีการสอนต่างๆ
 - ๓) ผลผลิต (Output) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน
- มีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ดังนี้

๑. ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ก. การสร้างศรัทธา ให้ผู้เรียนได้มีความศรัทธา คือมีความเชื่อ มีความรู้สึกซาบซึ้ง มีความมั่นใจต่อการใช้วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉาต่อการจัดการเรียนรู้ มีความเชื่อมั่นในความจริง ความดีงามเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อด้วยเหตุผล

ข. จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม ทั้งในด้านการจัดตกแต่งห้องเรียน การจัดห้องเรียนให้เป็นระเบียบ มีการตกแต่งป้ายนิเทศหน้าห้องเรียนให้สวยงาม มีข้อความสัมพันธ์กับเรื่องที่จะเรียนมีการกำหนดกติกา กฎระเบียบ แนวปฏิบัติร่วมกันในกลุ่มอย่างเหมาะสม การอภิปรายกลุ่มต้องเป็นไปด้วยความเป็นกันเอง

ค. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน มีการทักทายสนทนากับผู้เรียนในเรื่องทั่วไปก่อนนำเข้าสู่บทเรียนและในระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนผู้สอนจะต้องเอาใจใส่ผู้เรียนทุกคนอย่างทั่วถึง โดยการสนทนาซักถาม

ง. สร้างบุคลิกภาพของผู้สอน ผู้สอนจะต้องพัฒนาบุคลิกภาพด้วยการแต่งกายสุภาพเรียบร้อย การพูดจาไพเราะ สนทนากับผู้เรียนด้วยความเป็นกันเอง สุขภาพจิตดี อารมณ์แจ่มใส มีความมั่นใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเรียนแก่ผู้เรียนอย่างทั่วถึง

จ. เตรียมสื่อการเรียนรู้ เตรียมใบความรู้ ใบงานอย่างเหมาะสมและมีการวัดและประเมินผลผู้เรียนครบทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

๒. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ก. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน ผู้สอนนำข่าวหรือสถานการณ์ต่างๆมาเสนอแนะให้ผู้เรียน เพื่อให้เห็นปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา และเห็นคุณค่าของการแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง

ข. ขั้นสอน

๑) แสวงหาความรู้ ผู้สอนออกแบบกิจกรรม หรือกำหนดประเด็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยการค้นคว้าหาความรู้จากเอกสาร ตำรา หนังสือประเภทต่างๆ ป้ายนิเทศ สื่ออุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนแหล่งความรู้ด้านเทคโนโลยีประเภทต่างๆ และนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยสรุป โดยมีผู้สอนคอยช่วยชี้แนะอย่างมีเมตตา

๒) ค้นพบความรู้ ขณะที่ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการต่างๆอย่างหลากหลายนั้น ผู้เรียนก็ย่อมค้นพบความรู้ไปด้วย ซึ่งถ้าจะให้ค้นพบความรู้ได้ตรงประเด็นนั้น ผู้สอนควรจัดทำใบงาน กำหนดหัวข้อหรือตั้งประเด็นคำถามเพื่อเป็นการกำกับผู้เรียนให้ศึกษาข้อมูลความรู้ได้ตรงตามเป้าหมาย

๓) การวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้ ผู้สอนควรได้นำวิธีคิด รูปแบบ

ต่างๆ อย่างหลากหลายนั้น แทรกเข้ามาเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้อย่างมีเหตุผล ผู้สอนอาจนำกรณีตัวอย่างมาให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดหาสาเหตุของปัญหา หรือคิดแก้ปัญหาโดยใช้วิธีคิดแบบใดแบบหนึ่งในวิธีคิดตามหลักพุทธธรรม ตัวอย่างเช่น วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิด

แบบแก้ปัญหา วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก ฯลฯ ซึ่งผู้สอนอาจจะใช้วิธีคิดอย่างอื่นนอกจากวิธีคิดตามที่ยกตัวอย่างมาแล้วก็ได้ ต่อจากนั้นให้ผู้เรียนได้ฝึก การสรุปประเด็นของข้อมูลความรู้และประเมินค่าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่ม และเสนอต่อชั้นเรียน

๔) พิสูจน์ความรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนและผู้สอนได้จัดกิจกรรมฝึกภาคปฏิบัติ พิสูจน์ความรู้ให้ผู้เรียนทุกคนได้วางแผนการปฏิบัติและเลือกแนวปฏิบัติตามหลักธรรมที่ได้เรียนไปแล้วทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน โดยจะให้เลือกแนวทางที่ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ คล้ายคลึงกันในกลุ่มของตนเพื่อจะได้รับรู้ถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการปฏิบัติ เพื่อจะได้นำมาอภิปรายร่วมกันเพื่อหาแนวทางแก้ไข

ค. ขั้นสรุป

๑) ให้ผู้เรียนทุกคนสรุปผลการฝึกฝนปฏิบัติและพิสูจน์ความรู้ตามทางเลือกของผู้เรียนแต่ละกลุ่มโดยสมาชิกแต่ละกลุ่มได้นำผลการสรุปมาเล่าสู่กันฟัง ให้ทราบถึงผลการปฏิบัติว่าเป็นอย่างไร มีเรื่องใดที่เป็นปัญหาหรืออุปสรรค หาสาเหตุของปัญหา และช่วยเสนอแนวทางแก้ไข ถ้าบุคคลใดได้ผลดีจากการปฏิบัติให้ช่วยกันหาสาเหตุของผลการปฏิบัตินั้น ซึ่งอาจใช้วิธีคิดในแบบที่ผู้เรียนคิดว่าเหมาะสม

๒) ต่อจากนั้นให้นำผลการสรุปของแต่ละกลุ่ม มาแลกเปลี่ยนกันด้วยวิธีการต่างๆ เช่น พูด เขียน ฯลฯ เพื่อแสดงความมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้รับการพิสูจน์ด้วยการปฏิบัตินั้นเป็นไปได้ มีคุณค่าและปฏิบัติได้ผลจริง

ตัวอย่างการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเรื่องโลกธรรม ๘

๑. สารสำคัญ

โลกธรรม ๘ หมายถึง ธรรมดาของโลก เรื่องของโลก ธรรมชาติของโลกที่ครอบงำสัตว์โลก และสัตว์โลกต้องเป็นไปตามธรรมดานี้ 8 ประการอันประกอบด้วยโลกธรรมฝ่ายอภิสรรามณ คือ พอใจของมนุษย์ เป็นที่รักเป็นที่ปรารถนา ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และโลกธรรมฝ่ายอนิสรามณ คือ ความไม่พอใจของมนุษย์ ไม่เป็นที่ปรารถนา ได้แก่ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทาว่าร้าย และทุกข์

๒. จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. อธิบายความหมายของโลกธรรม ๘ ได้
๒. ศึกษาและจำแนกโลกธรรม ๘ ได้
๓. นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์ พอเพียง
๔. นักเรียนมีทักษะในการคิด การแก้ปัญหา การสื่อสาร
๕. นักเรียนผลิตงานอย่างสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อสังคมโลก

๓. สารการเรียนรู้

โลกธรรม คือ ธรรมดาของโลก, เรื่องของโลก, ความเป็นไปตามคติธรรมดาซึ่งหมุนเวียนมาหาสัตว์โลกและสัตว์โลกก็หมุนเวียนตามมันไป โดยสรุปเป็น ๒ คือ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ เป็น**อริยธรรม** คือ ส่วนที่น่าปรารถนา, เสื่อมลาภ เสื่อมยศ ทุกข์ นิรโทษ เป็น**อนิยธรรม** คือ ส่วนที่ไม่น่าปรารถนา โลกธรรมเหล่านี้ย่อมเกิดขึ้นทั้งแก่ปุถุชนผู้มีได้เรียนรู้และแก่อริยสาวกผู้เรียนรู้ ต่างกันแต่ว่า คนพวกแรกย่อมไม่รู้เห็นเข้าใจตามความเป็นจริง ลุ่มหลง ยินดียินร้าย ปลอ่ยให้โลกธรรมเข้าครอบงำอำยิจิตใจ ยุบเรื้อยไปไม่พ้นจากทุกข์ มีโสกะปริเทวะ เป็นต้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้เรียนรู้พิจารณาเห็นความเป็นจริง ว่าสิ่งเหล่านี้ย่อมเกิดตามที่เกิดขึ้นแก่ตนล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ไม่หลงใหลมัวเมาไปตามอริยธรรม ไม่ขุนมัวหม่นหมองคลุ้มคลั่งไปเพราะอนิยธรรม มีสติดำรงอยู่ เป็นผู้ปราศจากทุกข์ มีโสกะปริเทวะ เป็นต้น

๔. กิจกรรมการเรียนรู้

ชั่วโมงที่ ๑

๑. ทดสอบก่อนเรียน โดยใช้แบบทดสอบแบบปรนัยเรื่องโลกธรรม ๘
 ๒. นักเรียนไหว้พระสวดมนต์ อาราธนาศีล - สมาทานศีล ๕ ทำสมาธิ แผ่เมตตาและส่วนกุศลก่อนเรียน ๑๐ นาที
 ๓. ครูยกตัวอย่างข่าวนักศึกษามหาวิทยาลัยฆ่าตัวตายถึง ๖ คนภายในหนึ่งสัปดาห์
 ๔. ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข่าวที่เกิดขึ้นในประเด็นดังนี้
 - นักเรียนเห็นอะไรจากข่าวนี้ ? / นักเรียนรู้สึกอย่างไร ? / นักเรียนได้ข้อคิดอะไรบ้าง ?
 ๕. แบ่งกลุ่มให้นักเรียนช่วยกันศึกษาใบความรู้เรื่อง โลกธรรม ๘ เพื่อประกอบการปฏิบัติกิจกรรม เมื่อศึกษาใบความรู้แล้วให้นักเรียนแต่ละกลุ่มสรุปความรู้ที่ได้ในใบงานที่ ๑ แล้วอภิปรายและวิเคราะห์ร่วมกันในกลุ่มว่าเหตุการณ์ฆ่าตัวตายของนักศึกษาเหล่านั้น
 - เกี่ยวข้องกับโลกธรรม ๘ อย่างไร
 - ทำไมจึงเกิดขึ้น
 - มีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้นักศึกษาฆ่าตัวตาย
- ทั้งนี้ให้นำความรู้จากการศึกษาเรื่อง โลกธรรม ๘ มาประกอบการอภิปราย นักเรียนร่วมกันสรุปประเด็นจากการวิเคราะห์ลงในใบงานที่ ๒

ชั่วโมงที่ ๒

๖. ครูสุ่มนักเรียนประมาณ ๑-๒ กลุ่ม มานำเสนอ และร่วมกันอภิปรายทั้งชั้น
 ๗. ครูฉายภาพข่าวนักศึกษามหาวิทยาลัยฆ่าตัวตาย พร้อมอ่านข่าวให้นักเรียนทั้งชั้นฟัง
 ๘. เมื่อนักเรียนฟังข่าวแล้ว นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปราย โดยวิเคราะห์สถานการณ์
- ในใบงานที่ ๓ โดยแสดงความคิดเห็นอภิปราย สนทนาซักถามเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้ และให้ตัวแทนมาเสนอแนวคิอภิปรายของแต่ละกลุ่ม

- ถ้านักเรียนเป็นหนึ่งในนักศึกษาเหล่านั้นจะอย่างไร ?
- เหตุผลที่ทำอย่างนั้น ?
- ทำไมเราจึงไม่ควรฆ่าตัวตาย ?

๙. ครูสะท้อนผลและอภิปรายร่วมกันทั้งชั้นเรียน

๑๐. ครูให้นักเรียนแต่ละคนทำการประเมินพฤติกรรมตนเองว่าได้ปฏิบัติตามแบบอย่างหลักธรรม เรื่อง โลกธรรม ๘ หรือไม่ โดยให้นักเรียนสำรวจตนเองในการนำหลักธรรมโลกธรรม ๘ มาใช้ในการดำเนินชีวิตในใบงานที่ ๔

๑๑. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาระของหลักธรรม โลกธรรม ๘ ในเรื่องความหมายองค์ประกอบ และความสำคัญของหลักธรรม โลกธรรม ๘ ที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียน นักศึกษาที่กำลังอยู่ในวัยเล่าเรียนอย่างไรให้เกิดความสุข ความพอใจที่จะมีชีวิตอยู่เพื่อต่อสู้ปัญหาการเรียนหรือเรื่องส่วนตัว ด้วยสติปัญญา ความอดทน อดกลั้น ความเพียรพยายาม และความไม่ประมาท โดยมองว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นและผ่านเข้ามาเป็นเรื่องราวธรรมดาที่ทุกคนต้องพบเจอ เรียนรู้และยอมรับ ทำใจและปล่อยวางให้ได้ จะทำให้เกิดความเข้าใจในชีวิตมากขึ้น มาแลกเปลี่ยนกันด้วยวิธีการพูดนำเสนอในชั้นเรียน โดยมีภาพเขียนแผนผังมโนทัศน์ ที่นักเรียนในกลุ่มร่วมกันอภิปราย สนทนาซักถาม วิเคราะห์ สรุปจนได้แนวทางของกลุ่มมานำเสนอ โดยเปิดโอกาสให้เพื่อนๆในกลุ่มอื่นๆได้ซักถามแนวทาง ความคิด ความเป็นไปได้ การนำไปใช้จนได้ทางเลือกใหม่ หรือแนวทางปฏิบัติที่น่าพอใจแก่ทุกฝ่าย เพื่อแสดงความมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้รับการพิสูจน์ด้วยการปฏิบัตินั้นเป็นไปได้ มีคุณค่าและปฏิบัติได้ผลจริง

๕. สื่อการเรียนรู้

๑. ภาพพาดหัวข่าวหนังสือพิมพ์ข่าวสด สัปดาห์เดียว นศ.ฆ่าตัวตาย ๖ คน ศธ.กำชับมหาวิทยาลัย จับสัญญาณผิดปกติ ที่มา: <https://www.khaosod.co.th> > เด่นออนไลน์ ประจำวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๒ - ๑๘:๐๕ น.

๒. เพลง Live And Learn - กมลา สุโกศล ที่มา: <https://youtu.be/k3YS6VEM0mE>

เมื่อวันที่ชีวิต เดินเข้ามาถึงจุดเปลี่ยน
จนบางครั้งคนเราไม่ทันได้ตระเตรียมหัวใจ
ความสุขความทุกข์ ไม่มีใครรู้ว่าจะมาเมื่อไหร่
จะยอมรับความจริงที่เจอได้แค่ไหน

* เพราะชีวิตคือชีวิต เมื่อมีเข้ามาก็มีเลิกไป
มีสุขสมมีผิดหวัง หัวเราะหรือหวั่นไหว เกิดขึ้นได้ทุกวัน
อยู่ที่เรียนรู้ อยู่ที่ยอมรับมัน ตามความคิดสติเราให้ทัน
อยู่กับสิ่งที่มีไม่ใช่สิ่งที่ฝัน และทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด
สุขก็เตรียมไว้ ว่าความทุกข์คงตามมาอีกไม่ไกล
จะได้รับความจริงเมื่อต้องเจ็บปวดไหว

(ซ้ำ *)

อยู่ที่เรียนรู้ อยู่ที่ยอมรับมัน ตามความคิดสติเราให้ทัน
อยู่กับสิ่งที่มีไม่ใช่สิ่งที่ฝัน และทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด

๖. ประเมินผลการเรียนรู้

๑. พิจารณาจากการแสดงความรู้ความคิดเห็นในใบงาน / แบบทดสอบก่อน - หลัง
เรียนของนักเรียน

๒. พิจารณาจากการทำงานกลุ่มและรายบุคคล ทักษะกระบวนการการทำงาน การอภิปราย
ของนักเรียน

ตัวอย่างแบบประเมินการอภิปรายแสดงความคิดเห็น

วิชาพระพุทธศาสนา.....ชั้น๕/๒.....
หน่วยการเรียนรู้ที่ ...๑....โลกธรรม ๘.....กิจกรรม ...อภิปรายในหัวข้อข่าว.....

คำชี้แจง : ให้ประเมินจากการสังเกตการร่วมอภิปรายในระหว่างเรียน และการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม
โดยให้ระดับคะแนนลงในตารางที่ตรงกับพฤติกรรมของผู้เรียน

เกณฑ์การให้คะแนน ๓ = ดี ๒ = พอใช้ ๑ = ต้องปรับปรุง

เลข ที่	ชื่อ-นามสกุล	รายการประเมิน					รวม ๑๕ คะแนน	สรุปผลการ ประเมิน	
		การแสดงความคิดเห็น	บุคลิกภาพ	ตรงประเด็น	สมเหตุสมผล	เวลาเหมาะสม	คะแนนที่ได้	ผ่าน	ไม่ผ่าน
๑	กิตติธัช	๓	๓	๓	๓	๒	๑๔	✓	
๒	คัชตบดี	๒	๓	๒	๓	๒	๑๒	✓	
๓	ชนาธิป	๓	๓	๓	๓	๒	๑๔	✓	
๔	ณัฐพัฒน์	๓	๓	๒	๓	๒	๑๓	✓	
๕	พิทักษ์ชัย	๒	๓	๓	๓	๒	๑๓	✓	

การประเมิน : นักเรียนได้คะแนน ๑๒ คะแนนขึ้นไป ถือว่าผ่านเกณฑ์

ลงชื่อพระสุทธิพงษ์.....สุทธิวิโส.....ผู้ประเมินเกณฑ์

ตัวอย่างแบบสังเกตพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม

กลุ่มที่.....๑.....ชั้น...๕/๒.....

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล สมาชิกกลุ่ม	พฤติกรรม																รวม					
		ความร่วมมือ				การแสดง ความคิดเห็น				การรับฟัง ความคิดเห็น				ความตั้งใจใน การทำงาน					การมีส่วน ร่วมในการ อภิปราย				
๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	๒๐			
๑	กิตติธัช	✓				✓					✓				✓				✓				๑๙
๒	คัชตบดี		✓				✓				✓					✓			✓				๑๖
๓	ชนาธิป	✓				✓				✓					✓				✓				๒๐
๔	ณัฐพัฒน์	✓				✓				✓					✓				✓				๒๐
๕	พิทักษ์ชัย	✓					✓				✓				✓				✓				๑๘
๖																							
๗																							
๘																							
๙																							
๑๐																							

เกณฑ์การให้คะแนน

ดีมาก	=	๔	ประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์	๙๐-๑๐๐% หรือปฏิบัติบ่อยครั้ง
ดี	=	๓	ประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์	๗๐-๘๙% หรือปฏิบัติบางครั้ง
ปานกลาง	=	๒	ประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์	๕๐-๖๙% หรือปฏิบัติครั้งเดียว
ปรับปรุง	=	๑	ประสิทธิภาพต่ำกว่าเกณฑ์	๕๐% หรือไม่ปฏิบัติเลย

ลงชื่อ...พระสุทธิพงษ์...สุทธิวิโส...ผู้สังเกต

(.....)

...๑๑...../...มกราคม /...๒๕๖๒.....

ตัวอย่างแบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานรายบุคคล

ที่	พฤติกรรม ชื่อ-สกุล	ความสนใจ				การแสดง ความคิดเห็น				การตอบ คำถาม				การยอมรับ ฟังคนอื่น				ทำงาน ตามที่ได้รับ มอบหมาย				หมายเหตุ
		๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	
๑	กิตติธัช	√				√				√					√				√			๑๘
๒	คัชตบดี		√				√				√				√				√			๑๕
๓	ชนาธิป	√				√				√				√				√				๒๐
๔	ณัฐพัฒน์	√				√				√				√				√				๒๐
๕	พิทักษ์ชัย		√				√				√			√					√			๑๖

เกณฑ์การวัดผล ให้คะแนนระดับคุณภาพของแต่ละพฤติกรรมดังนี้

- ดีมาก = ๔ สนใจฟัง ไม่หวั่น ไม่คุยในชั้น มีคำถามที่ดี ตอบคำถามถูกต้องทำงานส่งครบตรงเวลา
- ดี = ๓ การแสดงออกอยู่ในเกณฑ์ประมาณ ๗๐%
- ปานกลาง = ๒ การแสดงออกอยู่ในเกณฑ์ประมาณ ๕๐%
- ปรับปรุง = ๑ เข้าชั้นเรียน แต่การแสดงออกน้อยมาก ส่งงานไม่ครบ ไม่ตรงเวลา

ลงชื่อ...พระสุทธิพงษ์...สุทธิวิโส...ผู้สังเกต

(.....)

.....๑๑.../...มกราคม.../...๒๕๖๒.....

ตัวอย่างแบบประเมินทักษะการทำงานกลุ่ม

วิชา.....พระพุทธศาสนา.....เรื่อง.....โลกธรรม ๘.....

คำชี้แจง : ให้ ผู้สอน ประเมินจากการสังเกตทักษะกระบวนการกลุ่มในระหว่างเรียน ขณะปฏิบัติกิจกรรม

โดยให้ระดับคะแนนลงในตารางที่ตรงกับพฤติกรรมของผู้เรียน

เกณฑ์การให้คะแนน ๓ = ดีมาก ๒ = พอใช้ ๑ = ต้องปรับปรุง

ข้อที่	พฤติกรรมที่สังเกต	คุณภาพการปฏิบัติ		
		๓	๒	๑
๑	มีการปรึกษาและวางแผนร่วมกันก่อนทำงาน	√		
๒	มีการแบ่งหน้าที่อย่างเหมาะสม และสมาชิกทำงานตามหน้าที่		√	
๓	มีการปฏิบัติงานตามขั้นตอน		√	
๔	มีการให้ความช่วยเหลือกัน	√		
๕	มีการเคารพกติกาของกลุ่ม		√	
๖	ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	√		
๗	แสดงความคิดเห็นที่มีประโยชน์ต่อกลุ่ม	√		
๘	มีความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี	√		
๙	ร่วมมือกันทำงานจนสำเร็จ	√		
๑๐	ผลงานมีความถูกต้องและเสร็จทันเวลากำหนด		√	
รวมคะแนน ๒๖ คะแนน				

สรุปผลการประเมิน.....ดีมาก.....

ลงชื่อ พระสุทธิพงษ์ สุทธิวิโส ผู้ประเมิน
(พระสุทธิพงษ์ สุทธิวิโส)

สมาชิกกลุ่มที่.....๑.....ห้อง.....๕../...๒.....

๑	กิตติธัช ทิพย์มงคล	หน้าที่	หัวหน้ากลุ่ม
๒	ศุภติบดี เอี่ยมสอาด	หน้าที่	เลขานุการ
๓	ชนาธิป โรจน์ประเสริฐสุด	หน้าที่	ปฏิบัติการ
๔	ณัฐพัฒน์ เชื้อมสุข	หน้าที่	ปฏิบัติการ
๕	พิทักษ์ชัย ดิน้อย	หน้าที่	ปฏิบัติการ

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
๒๕ - ๓๐	ดีมาก
๒๐ - ๒๔	ดี
๑๕ - ๑๙	ปานกลาง
๑ - ๑๔	ปรับปรุง

ตอนที่ ๒ ผลการวิจัยการหาประสิทธิภาพของเครื่องมือการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ๘๐ / ๘๐

การหาค่าประสิทธิภาพของของเครื่องมือการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร หลังจากที่ยื่นจนครบทุกแผนการจัดการเรียนรู้แล้วนำคะแนนจากการทำใบงานมาวิเคราะห์ ดังตาราง ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงผลการหาค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา

เลขที่	คะแนนการทำงานในแผนการจัดการเรียนรู้	คะแนนหลังเรียน
	๓๐ คะแนน	๓๐ คะแนน
๑	๒๖	๑๖
๒	๒๖	๑๘
๓	๒๖	๒๒
๔	๒๖	๑๕
๕	๒๖	๑๕
๖	๒๖	๑๐
๗	๒๙	๑๗
๘	๒๙	๑๕
๙	๒๙	๒๓
๑๐	๒๙	๒๒
๑๑	๒๗	๑๔
๑๒	๒๘	๑๗
๑๓	๒๙	๑๖
๑๔	๒๘	๑๔
๑๕	๒๘	๑๔
๑๖	๒๘	๒๒
๑๗	๒๘	๑๙
๑๘	๒๘	๑๘
๑๙	๒๗	๘
๒๐	๒๘	๑๗
๒๑	๒๘	๒๙
๒๒	๒๙	๒๒
๒๓	๒๙	๑๗
๒๔	๒๖	๒๐
๒๕	๒๖	๑๘

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

เลขที่	คะแนนการทำใบงานในแผนการจัดการเรียนรู้	คะแนนหลังเรียน
	๓๐ คะแนน	๓๐ คะแนน
๒๖	๒๘	๑๓
๒๗	๒๖	-
๒๘	๒๖	๑๘
๒๙	๒๖	๑๑
๓๐	๒๘	๑๕
๓๑	๒๘	๒๒
๓๒	๒๘	๒๒
๓๓	๒๗	๑๖
๓๔	๒๘	๑๙
รวม	๙๓๔	๑๕๗๔
$\bar{X}$	๒๗.๔๗	๑๗.๓๕
S.D.	๑.๑๖๑	๔.๑๗๗
ร้อยละ	๙๑.๕๖	๕๗.๘๓

ตารางที่ ๔.๒ แสดงผลการวิเคราะห์คะแนนเพื่อหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ธรรมสากัจฉา

ประสิทธิภาพ	(n = ๓๔)			
	คะแนน เต็ม	คะแนน รวม	คะแนน เฉลี่ย	ร้อยละ
คะแนนการทำใบงานของแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ธรรมสากัจฉา	๓๐	๙๓๔	๒๗.๔๗	๙๑.๕๖
คะแนนจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน	๓๐	๑๕๗๔	๑๗.๓๕	๕๗.๘๓

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า คะแนนการทำใบงานของแผนการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ มีค่าเฉลี่ย ๒๗.๔๗ คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๕๖ คะแนนจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน ๓๐ ข้อ มีค่าเฉลี่ย ๑๗.๓๕ คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๘๓ ซึ่งสรุปได้ว่าจากการใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ทดลองกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๔ คน ปรากฏว่ามีประสิทธิภาพ ๙๑.๕๖ / ๕๗.๘๓ ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพมาตรฐานที่ได้ตั้งไว้คือ (E๑ / E๒) ๘๐ / ๘๐

ตอนที่ ๓ เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน จากการจัดการเรียนรู้ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

ตารางที่ ๔.๓ คะแนนเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

เลขที่	ก่อนเรียน ๓๐ คะแนน	หลังเรียน ๓๐ คะแนน
๑	๑๒	๑๖
๒	๑๕	๑๘
๓	๑๖	๒๒
๔	๑๑	๑๕
๕	๑๗	๑๕
๖	๖	๑๐
๗	๑๙	๑๗
๘	๑๑	๑๕
๙	๑๘	๒๓
๑๐	๑๗	๒๒
๑๑	๗	๑๔
๑๒	๑๘	๑๗
๑๓	๑๒	๑๖
๑๔	๑๔	๑๔
๑๕	๑๐	๑๔
๑๖	๑๓	๒๒
๑๗	๑๓	๑๙
๑๘	๑๖	๑๘
๑๙	๘	๘
๒๐	๑๐	๑๗
๒๑	๑๕	๒๙
๒๒	๑๔	๒๒
๒๓	๑๗	๑๗
๒๔	๒๒	๒๐
๒๕	๑๘	๑๘
๒๖	๑๑	๑๓
๒๗	๑๖	-
๒๘	๑๖	๑๘

เลขที่	ก่อนเรียน ๓๐ คะแนน	หลังเรียน ๓๐ คะแนน
๒๙	๙	๑๑
๓๐	๑๓	๑๕
๓๑	๑๗	๒๒
๓๒	๑๖	๒๒
๓๓	๗	๑๖
๓๔	๑๓	๑๙
รวม	๔๖๗	๕๗๔
$\bar{X}$	๑๓.๗๔	๑๗.๓๕
S.D.	๓.๘๔๐	๔.๑๗๗
ร้อยละ	๔๖.๑๓	๕๗.๘๓

ตารางที่ ๔.๔ ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและ หลังเรียนจากการจัดการเรียนรู้ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	๓๔	๓๐	๑๓.๗๔	๓.๘๔๐	๕.๘๓๐*
หลังเรียน	๓๔	๓๐	๑๗.๓๕	๔.๑๗๗	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนโดย การจัดการเรียนรู้ด้วยแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ด้วยการทดสอบก่อนเรียนจำนวน ๓๐ ข้อ มีค่าเฉลี่ย ๑๓.๗๔ แล้วทำการทดสอบหลังเรียนจำนวน ๓๐ ข้อ มีค่าเฉลี่ย ๑๗.๓๕ ซึ่งสรุปได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนหลังเรียนมีค่าสูงกว่าก่อนเรียน คือ ๑๓.๗๔ / ๑๗.๓๕ มีค่าสถิติ t - ๕.๘๓๐ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียนให้สนทนาซักถามเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นปัญหาต่างๆที่นักเรียนสนใจร่วมกันตามจุดประสงค์

อย่างมีประสิทธิภาพโดยพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กฉาในเรื่องของโลกธรรม ๘ กรรมนิยาม ๑๒ หลักการของพระพุทธศาสนาและหลักวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ให้เหมาะสมต่อการเรียนรู้และความสนใจของนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามศักยภาพของตนเป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการสนทนาซักถาม อภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นปัญหาที่นักเรียนสนใจ จะช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถในด้านการคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาต่างๆในชีวิตจริง และการสื่อสารเพื่อทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างมีทักษะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังที่กล่าวมานั้นเกิดเป็นองค์ความรู้ดังนี้

๑. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร จะเห็นได้ว่ากิจกรรมต่างๆที่ดำเนินการตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กฉา เรื่องโลกธรรม ๘, กรรมนิยาม ๑๒, หลักการของพระพุทธศาสนาและหลักวิทยาศาสตร์สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ ตลอดจนจนถึงความคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์ การนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหา การสื่อสารในกระบวนการกลุ่มเพื่อการทำงานอย่างมีส่วนร่วมระหว่างครูและนักเรียนด้วยกันภายใต้ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การสร้างศรัทธาในตัวผู้เรียนให้มีความเชื่อมั่นในตัวผู้สอน การจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน การสร้างบุคลิกภาพและเตรียมสื่อการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม **ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ ก. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน** ผู้สอนนำข่าวหรือสถานการณ์ต่างๆมาเสนอแนะให้ผู้เรียน เพื่อให้เห็นปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา และเห็นคุณค่าของการแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง **ข. ขั้นสอน คือ ๑) แสวงหาความรู้ ๒) ค้นพบความรู้ ๓) การวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้ ๔) พิสูจน์ความรู้ ค. ขั้นสรุป คือ ๑)** ให้ผู้เรียนทุกคนสรุปผลการฝึกฝนปฏิบัติและพิสูจน์ความรู้ตามทางเลือกของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม **๒)** ต่อจากนั้นให้นำผลการสรุปของแต่ละกลุ่ม มาแลกเปลี่ยนกันด้วยวิธีการต่างๆ เช่น พูด เขียน ฯลฯ

๒. วิธีสอนของพระพุทธเจ้า มีหลายรูปแบบ เช่น แบบสาส์กฉา หรือสนทนา แบบบรรยายแบบตอบปัญหา แบบวางกฎข้อบังคับ ซึ่งผู้วิจัยสนใจศึกษาพุทธวิธีการสอนแบบสาส์กฉา หรือสนทนา การสอนแบบสนทนา สาส์กฉา หรือธรรมสาส์กฉา) เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยที่สุด เป็นการสนทนาธรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปรายปัญหา การแสวงหาเหตุผล คิดค้น คัดค้าน หรือคล้อยตาม การปูฉาวิสัยทัศน์ การไต่ถามที่ทางวิชาการ การซักถามและแก้ปัญหา การสอนแบบธรรมสาส์กฉา เป็นการสอนเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดแก้ปัญหา เป็นคนมีเหตุผล และช่วยให้ผู้เรียนได้แนวคิดทางธรรม และได้ฝึกฝนอย่างจริงจัง ผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนสนุก ไม่รู้สีกว่าตนกำลัง “เรียน” หรือกำลัง “ถูกสอน” แต่จะรู้สึกว่าการสนทนาปราศรัยกับผู้สอนอย่างสนุกสนาน การสอนแบบสนทนาเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ ด้วยการรับฟังประเด็นปัญหา ขบคิดพิจารณาด้วยปัญญา และนำไปฝึกฝนปฏิบัติเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ๆแล้วนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น โดยครูจะมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ชี้แหล่งความรู้ ตอบคำถามให้ความกระจ่างแจ้ง สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ จดจ่ออยู่กับเนื้อหาสาระจนได้ความรู้ที่ชัดเจน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

การศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ ใบความรู้ ใบงาน โดยใช้ธรรมสากัจฉาตามแนวคิดของสิริวรรณ ศรีพหล และแบบทดสอบวัดสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในหน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ พระพุทธ เรื่องหลักการของพระพุทธศาสนาและหลักวิทยาศาสตร์ ในหน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ พระธรรม เรื่อง โลกธรรม ๘ กฎแห่งกรรม (กรรมนิยาม) รายวิชาพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ การเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๕ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ และค่า $t - test$ และนำเสนอเป็นความเรียงโดยสรุปผลการวิจัยดังนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยโดยเรียงตามลำดับได้ดังนี้

- ๕.๑ สรุปผลการวิจัย
- ๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย
- ๕.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย
- ๕.๔ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๑. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ที่พัฒนาขึ้นตามแนวทางของการจัดการศึกษาบนพื้นฐาน “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” หรือการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Center) เป็นกระบวนการที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ซึ่งเหมาะสมกับผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่สนใจในเหตุการณ์ต่างๆ สามารถพุดพิจารณ์โต้ตอบด้วยความรับผิดชอบ นอกจากนั้นยังทำให้ผู้เรียนได้นำหลักประชาธิปไตยมาใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้เรียนจะร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมรู้จักทำงานร่วมกันและฝึกความเป็นกัลยาณมิตร นอกจากนั้นยังฝึกอบรมบุคคลให้พัฒนาปัญญาทั้ง ๓ ด้านคือ ๑) การฟัง (สุตมยปัญญา) ได้แก่ การฟังและสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูและนักเรียน

ด้วยกัน ๒) การคิด (จินตตามยปัญญา) ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาในประเด็นที่นักเรียนสนใจ ๓) การฝึกอบรม (ภาวนามยปัญญา) ได้แก่ การลงมือปฏิบัติงานเพื่อแสวงหาความรู้ และการสื่อสารระหว่างครูและนักเรียนด้วยกัน เป็นกระบวนการเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ทางด้านความรู้ ความคิด และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น ความสนใจใฝ่เรียนรู้ การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การทำงานอย่างมีทักษะกระบวนการ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบของการจัดการเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

หลังจากผู้เรียนได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ รู้จักคิดวิเคราะห์ในเนื้อหาสาระมากขึ้น สามารถดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนจนบรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนของกระบวนการ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนา เพราะผู้เรียนได้ฟัง คิด และลงมือปฏิบัติจนเกิดความแจ่มแจ้ง มีแรงจูงใจในการเรียน และจดจ่อในเนื้อหาสาระวิชาพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ครูหรือผู้วิจัยตั้งประเด็นปัญหาที่น่าสนใจและสนทนากล้าถามนักเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง วิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ไปสู่การอภิปรายในชั้นเรียน ส่วนครูหรือผู้วิจัยนั้นทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้กระบวนการแสวงหาความรู้โดยนักเรียนผ่านไปได้ด้วยดี เป็นผู้ฝึกและที่ปรึกษา (Coach and consulting) เมื่อนักเรียนเกิดปัญหาหรืออุปสรรคและเป็นพี่เลี้ยง (Commentator) คอยให้คำแนะนำและสะท้อนกลับถึงสิ่งที่ต้องแก้ไขหรือพัฒนาต่อไป

นักเรียนได้แสดงออกถึงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น ความสนใจใฝ่เรียนรู้ การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การลงมือปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนตามกระบวนการ การคิดวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อแก้ปัญหา การใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อต่อยอดความรู้เดิมนำไปสู่ความรู้ใหม่ และการทำงานร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนกับนักเรียนด้วยกันเป็นการปฏิสัมพันธ์ ๒ ทาง (Two-way Communication) ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากกระบวนการตามขั้นตอนต่างๆของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา โดยพิจารณาจากคะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนจากการทำใบงานระหว่างเรียนเท่ากับ ๔๑.๒๑ ที่มีคะแนนเต็ม ๓๐ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๔๑ และแสดงว่า $E_0 = ๘๒.๔๑$ และค่าประสิทธิภาพหลังจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนพบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนา ได้ผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนเท่ากับ ๔๑.๒๖ จากคะแนนเต็ม ๓๐ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๕๓ แสดงว่าคือ $E_1 = ๘๒.๕๓$

๒. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนา เมื่อลงมือปฏิบัติสู่ภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยได้ลงมือจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีขั้นตอน เพื่อเป็นการพัฒนาผลของการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการดังกล่าว พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์นเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในรายวิชาพระพุทธศาสนาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งอภิปรายผลได้ดังนี้

๑. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์นเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ที่พัฒนาขึ้นเป็นกระบวนการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Center) เป็นการสอนแบบสนทนาเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาโดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสวงหาความรู้ คิดค้น คัดค้าน หรือคล้อยตามด้วยการรับฟังประเด็นปัญหา ขบคิด พิจารณาด้วยปัญญา และนำไปฝึกฝนปฏิบัติเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ๆ แล้วนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น โดยครูจะมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ชี้แหล่งความรู้ ตอบคำถามให้ความกระจ่างแจ้ง สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ จดจ่ออยู่กับเนื้อหาสาระจนได้ความรู้ที่ชัดเจน ได้ยึดหลักในการสร้างเครื่องมือซึ่งได้แก่แผนการจัดการเรียนรู้ ใบงาน ใบความรู้ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สอดคล้องกับผู้เรียน และพัฒนาการของผู้เรียน มีกำหนดจุดหมายที่จะฝึก ตรงกับเนื้อหาวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และความเข้าใจ รวมถึงการคิดวิเคราะห์ในเนื้อหาสาระในรายวิชาดีขึ้น ประกอบกับกิจกรรมการเรียนการสอนทำเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมจริง และเนื้อหาเหมาะสม ตรงกับความสนใจของผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่สนใจในเหตุการณ์ต่างๆ

ซึ่งสอดคล้องกับ**สุรางค์ ไคว์ตระกูล**^๑ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือจากการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงความรู้ของผู้เรียน หลังจากผู้เรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์นที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม การเรียนที่ดีขึ้นเพราะนักเรียนให้ความสนใจกับประเด็นปัญหาที่นักเรียนต้องการสนทนาซักถาม อภิปราย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนด้วยกัน และการสื่อสารเพื่อทำงานร่วมกันในกลุ่มให้บรรลุตามจุดประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ**สิริวรรณ ศรีพหล**^๒ ได้ให้แนวคิดว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบธรรมสาส์นนี้ ทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ซึ่งเหมาะสมกับผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นวัยที่สนใจเหตุการณ์ต่างๆ สามารถพูดวิจารณ์ได้ตอบด้วยความรับผิดชอบและในกรณีที่เป็นการสนทนาธรรมโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักการสนทนาด้วยแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจหลักธรรมดีขึ้น และในกรณีที่มีการสนทนาในเรื่องทั่วไปก็จะทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะ

^๑ สุรางค์ ไคว์ตระกูล, **จิตวิทยาการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘๖.

^๒ สิริวรรณ ศรีพหล, **การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา**, (พิมพ์ครั้งที่ ๑), (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๘), หน้า ๒๐๓.

แสวงหาความรู้เพื่อมาเป็นพื้นฐานการปฏิบัติ จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ความเข้าใจใหม่ที่ลึกซึ้งเพราะนักเรียนได้คิดวิเคราะห์สร้างสรรค์และประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาในประเด็นที่มีความน่าสนใจนำไปสู่การปฏิบัติจริง

ซึ่งสอดคล้องกับ **สมุน อมรวิวัฒน์**^๓ ได้กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้คือสถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้เกิดขึ้น ได้แก่ มีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้น ระหว่างผู้สอนกับ ผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม และผู้สอนกับสิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์และการมีปฏิสัมพันธ์ก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้ โดยพิจารณาจากคะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนจากการทำใบงานในแผนการจัดการเรียนรู้ระหว่างเรียนเท่ากับ ๒๗.๔๗ ที่มีคะแนนเต็ม ๓๐ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๕๖ และแสดงว่า คือ $E_1 = ๙๑.๕๖$ และค่าประสิทธิภาพหลังจัดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา เรื่องโลกธรรม ๘, กรรมนิยาม ๑๒, หลักการของพระพุทธศาสนาและหลักวิทยาศาสตร์ โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนรู้พบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา เรื่องโลกธรรม ๘, กรรมนิยาม ๑๒, หลักการของพระพุทธศาสนาและหลักวิทยาศาสตร์ได้ผลสัมฤทธิ์หลังการเรียนรู้เฉลี่ยเท่ากับ ๑๗.๓๕ จากคะแนนเต็ม ๓๐ คะแนน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๘๓ แสดงว่า $E_2 = ๕๗.๘๓$ ซึ่ง E_1 คือ คะแนนที่ได้จากใบงาน หรือคะแนนระหว่างเรียน E_2 คือ คะแนนข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน

ซึ่งสอดคล้องกับ **ศรีไพร จันทรเชียว**^๔ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ผลการศึกษาพบว่าผลการหาประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตด้วยแนวคิดตะวันตกกับพุทธวิธีพบว่าประสิทธิภาพของหน่วยการเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างการเรียนรู้โดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการกับวิธีสอนแบบปกติพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่เรียนโดยวิธีสอนแบบปกติโดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ผลการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีความคิดเห็นที่มีต่อการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาโดยวิธีสอนพุทธวิธีบูรณาการในภาพรวมอยู่ที่ระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ในเรื่องการใช้นิทานชาดกประกอบการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ พุทธวิธีบูรณาการทำให้เกิดการคิดอย่างมีเหตุผล และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิต และสังคมได้

ซึ่งสอดคล้องกับ **สมุน อมรวิวัฒน์**^๕ ได้ให้แนวคิดที่ว่า ธรรมสากัจฉา หมายถึง การสนทนาธรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปรายปัญหา การแสวงหาเหตุผล คิดค้น คัดค้าน หรือคล้อยตามการปุจฉาวิสัชนา การโต้เถียงทางวิชาการ การซักถามและแก้ปัญหา พุทธวิธีสอนนี้ใช้กันมาแต่ครั้ง

^๓ สมุน อมรวิวัฒน์, **สมบัติพิพม์ของการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๔๖๐.

^๔ ศรีไพร จันทรเชียว, “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ”, **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

^๕ สมุน อมรวิวัฒน์, **ความคิดและภูมิปัญญาไทย : ด้านการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๐.

พุทธกาลแล้ว การสอนแบบธรรมสากัจฉา เป็นการสอนเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดแก้ปัญหา เป็นคนมีเหตุผล และช่วยให้ผู้เรียนได้แนวคิดทางธรรม และได้ฝึกฝนอย่างจริงจัง

๒. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนหลังจากได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา เรื่อง โลกธรรม ๘, ธรรมเนียม ๑๒, หลักการของพระพุทธศาสนาและหลักวิทยาศาสตร์ ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ พบว่าหลังจากนักเรียนได้เข้าร่วมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา เรื่อง โลกธรรม ๘, ธรรมเนียม ๑๒, หลักการของพระพุทธศาสนาและหลักวิทยาศาสตร์ เมื่อนำผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนมาเปรียบเทียบกับระหว่างคะแนน ๒ กลุ่ม จากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน ซึ่งคะแนนการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งสอดคล้องกับพรณี ชูทัย เจนจิต^๖ ได้กล่าวว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นคุณลักษณะและความสามารถของบุคคลที่พัฒนาการดีขึ้น อันเกิดจากการเรียนการสอน การฝึกอบรม ซึ่งประกอบด้วย ความสามารถทางสมอง ความรู้ ทักษะ ความรู้สึก และค่านิยมต่าง ๆ

ซึ่งสอดคล้องกับไพศาล หวังพานิช^๗ ได้กล่าวว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Academic Achievement) หมายถึง คุณลักษณะและความสามารถของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาอบรม หรือจากการสอบการวัดผลสัมฤทธิ์จึงเป็นการตรวจสอบความสามารถหรือระดับความสัมฤทธิ์ผล (Level of Accomplishment) ของบุคคลว่าเรียนรู้แล้วเท่าไร มีความสามารถแค่ไหน ซึ่งสามารถวัดได้ ๒ แบบตามจุดมุ่งหมายและลักษณะวิชาที่สอน คือ ๑. การวัดด้านปฏิบัติ เป็นการตรวจสอบระดับความสามารถในการปฏิบัติหรือทักษะของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสดงความสามารถดังกล่าวในรูปแบบการกระทำจริงให้ออกเป็นผลงาน เช่น วิชาศิลปศึกษา พลศึกษา การช่าง เป็นต้น ซึ่งการวัดต้องใช้ “ข้อสอบภาคปฏิบัติ” (Performance Test) ๒. การวัดด้านเนื้อหา เป็นการตรวจสอบความสามารถเกี่ยวกับเนื้อหาความรู้ (Content) อันเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนรวมถึงพฤติกรรมความสามารถในด้านต่าง ๆ สามารถวัดได้โดยใช้ “ข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์”

ซึ่งสอดคล้องกับอภิชัย เหล่าพิเดช^๘ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง ปัญหาทางสังคมไทย ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ผลการศึกษาพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องปัญหาทางสังคมของไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เรื่อง ปัญหาทางสังคมของไทยในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

^๖ พรณี ชูทัย เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, (พิมพ์ครั้งที่ ๕), (กรุงเทพมหานคร: เสริมสินพีรพรสิสเท็ม, ๒๕๔๕), หน้า ๕๘.

^๗ ไพศาล หวังพานิช, การวัดผลการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๗.

^๘ อภิชัย เหล่าพิเดช, “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง ปัญหาทางสังคมไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖).

ซึ่งสอดคล้องกับ**ภิมภา ลอยวิเวก** ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบธรรมสาส์กัจฉา เรื่องระบบสมการเชิงเส้นสองตัวแปรที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการเชื่อมโยง และทักษะการสื่อสารทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ผลการศึกษาพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ หลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบธรรมสาส์กัจฉาและเปรียบเทียบกับเกณฑ์ พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการเชื่อมโยงและทักษะการสื่อสารทางคณิตศาสตร์หลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบธรรมสาส์กัจฉาสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ^๙ และสอดคล้องกับ**สุคนธ์ สิ้นธพานนท์** ^{๑๐} ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องการใช้วิธีสอนแบบธรรมสาส์กัจฉาเพื่อสร้างศรัทธาและวิธีคิดตามหลักพุทธธรรม แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ผลการศึกษาพบว่านักเรียนมีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา มีวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลอง สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญ พฤติกรรมด้านการเรียน การทำงานกลุ่ม และ ความเป็นกัลยาณมิตร มีการพัฒนาขึ้นมากจากการประเมิน โดยตนเอง โดยเพื่อน และผู้สอน อย่างมีเหตุผล

๕.๓ องค์ความรู้จากงานวิจัย

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียนให้สนทนาซักถามเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นปัญหาต่างๆที่นักเรียนสนใจร่วมกันตามจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพโดยพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉาในเรื่องของโลกธรรม ๘ กรรมนิยาม ๑๒ หลักการของพระพุทธศาสนาและหลักวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ให้เหมาะสมต่อการเรียนรู้และความสนใจของนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามศักยภาพของตนเองเป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการสนทนาซักถาม อภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นปัญหาที่นักเรียนสนใจ จะช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถในด้านการคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์เพื่อนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาต่างๆในชีวิตจริง และการสื่อสารเพื่อทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างมีทักษะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังที่กล่าวมานั้นเกิดเป็นองค์ความรู้ดังนี้

๑. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์กัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร จะเห็นได้ว่ากิจกรรมต่างๆที่ดำเนินการตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรม

^๙ ภิมภา ลอยวิเวก, “ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบธรรมสาส์กัจฉาเรื่องระบบสมการเชิงเส้นสองตัวแปรที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการเชื่อมโยงและทักษะการสื่อสารทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓”, **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๑).

^{๑๐} สุคนธ์ สิ้นธพานนท์, “การใช้วิธีสอนแบบธรรมสาส์กัจฉาเพื่อสร้างศรัทธาและวิธีคิดตามหลักพุทธธรรมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๘).

สากัจฉา เรื่องโลกธรรม ๘, กรรมนิยาม ๑๒, หลักการของพระพุทธศาสนาและหลักวิทยาศาสตร์ สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ ตลอดจนจนถึงความคิดวิเคราะห์สร้างสรรค์ การนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหา การสื่อสารในกระบวนการกลุ่มเพื่อการทำงานอย่างมีส่วนร่วมระหว่างครู และนักเรียนด้วยกันภายใต้ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การสร้างศรัทธาในตัวผู้เรียนให้มีความเชื่อมั่นในตัวผู้สอน การจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน การสร้างบุคลิกภาพและเตรียมสื่อการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ ก. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน ผู้สอนนำข่าวหรือสถานการณ์ต่าง ๆ มาเสนอแนะให้ผู้เรียน เพื่อให้เห็นปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา และเห็นคุณค่าของการแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง ข. ขั้นสอน คือ ๑) แสวงหาความรู้ ๒) ค้นพบความรู้ ๓) การวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้ ๔) พิสูจน์ความรู้ ค. ขั้นสรุป คือ ๑) ให้ผู้เรียนทุกคนสรุปผลการฝึกฝนปฏิบัติและพิสูจน์ความรู้ตามทางเลือกของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ๒) ต่อจากนั้นให้นำผลการสรุปของแต่ละกลุ่ม มาแลกเปลี่ยนกันด้วยวิธีการต่างๆ เช่น พูด เขียน ฯลฯ

๒. วิธีสอนของพระพุทธเจ้า มีหลายรูปแบบ เช่น แบบสากัจฉา หรือสนทนา แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา แบบวางกฎข้อบังคับ ซึ่งผู้วิจัยสนใจศึกษาพุทธวิธีการสอนแบบสากัจฉา หรือสนทนา การสอนแบบสนทนา สากัจฉา หรือธรรมสากัจฉา) เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยที่สุด เป็นการสนทนาธรรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปรายปัญหา การแสวงหาเหตุผล คิดค้น คัดค้าน หรือคล้อยตาม การปฐกวิสัชนา การไต่สวนทางวิชาการ การซักถามและแก้ปัญหา การสอนแบบธรรมสากัจฉา เป็นการสอนเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดแก้ปัญหา เป็นคนมีเหตุผล และช่วยให้ผู้เรียนได้แนวคิดทางธรรม และได้ฝึกฝนอย่างจริงจัง ผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนสนุก ไม่รู้สีกว่าตนกำลัง “เรียน” หรือกำลัง “ถูกสอน” แต่จะรู้สึกว่าการสนทนาปราศรัยกับผู้สอนอย่างสนุกสนาน การสอนแบบสนทนาเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ ด้วยการรับฟังประเด็นปัญหา ขบคิดพิจารณาด้วยปัญญา และนำไปฝึกฝนปฏิบัติเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ๆ แล้วนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น โดยครูจะมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ชี้แหล่งความรู้ ตอบคำถามให้ความกระจ่างแจ้ง สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ จดจ่ออยู่กับเนื้อหาสาระจนได้ความรู้ที่ชัดเจน

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร มีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๔.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐและเอกชนควรมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการทำวิจัยเกี่ยวกับธรรมสากัจฉาในรายวิชาพระพุทธศาสนาหรือในรายวิชาอื่นๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างสืบเนื่องต่อไป

๕.๔.๒ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

๑) ครูผู้สอนควรศึกษาหลักสูตร เนื้อหาสาระวิชา การออกแบบการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ตลอดจนเหตุการณ์ปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ

๒) ครูผู้สอนควรนำเทคนิคการสอนหลายๆรูปแบบมาปรับใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาสาระ ความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๕.๔.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการติดตามผลอย่างสม่ำเสมอเพื่อประเมินผลและแก้ไขปรับปรุงพัฒนาความรู้ความเข้าใจและการนำไปใช้ของนักเรียน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

เสถียรพงษ์ วรรณปก, คิด ๑๐ แบบ สุขใจร้อยแปด, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๓.

_____, พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก, กรุงเทพมหานคร: อาร์ต ฟาร์ม จำกัด, ๒๕๔๐.

วสิน อินทสระ, อธิบายมิลินทปัญหา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ, ๒๕๒๘).

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ ;

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒.

กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒.

_____, พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ ๒) ๒๕๕๓., กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๕๒.

ชนาธิป พรกุล, การออกแบบการสอน การบูรณาการ การอ่าน การคิดวิเคราะห์และการเขียน, (พิมพ์ ครั้งที่ ๒), กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ทิตนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

บุญชม ศรีสะอาด, การพัฒนาการสอน, กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๗.

ประสาร ทองภักดี, พุทธศาสนา – การศึกษาและการสอน, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสาส์น, ๒๕๑๓.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, กรุงเทพมหานคร: วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธวิธีการสอน, (พิมพ์ครั้งที่ ๑๘), กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สว, ๒๕๕๖.

_____, พุทธธรรม, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, (พิมพ์ครั้งที่ ๑๙ - ๒๔), นนทบุรี: เอส.อาร์. พรินติ้ง. ๒๕๕๓.

_____, โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, (พิมพ์ครั้งที่ ๒๔), กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๖.
พรณี ชูทัย เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ ๕), กรุงเทพมหานคร: เสริมสิน
ฟรีเพรสส์เพิ่ม, ๒๕๔๕.

ไพศาล หวังพานิช, การวัดผลการศึกษา, กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ไทย-อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (พิมพ์ครั้งที่ ๒, แก้ไขเพิ่มเติม), กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๘.

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้, กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๒.

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์, การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ท้องถิ่น, กรุงเทพมหานคร: เซ็นเตอร์
ดิสคัฟเวอร์รี่, ๒๕๔๒.

วรพจน์ นวลสกุล, ผลของการเลือกช่วงการทำแบบฝึกหัดในบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนกับ
ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทศึกษาศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๐.

สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓.

สมศักดิ์ สันธะเวชญ์, มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา, กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.

สิริวรรณ ศรีพหล, การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษา, (พิมพ์ครั้งที่ ๑),
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๘.

สิริอร วิชชาวุธ, จิตวิทยาการเรียนรู้, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕.

สุนน อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐.

_____, ความคิดและภูมิปัญญาไทย : ด้านการศึกษา , กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____, สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

เสถียรพงษ์ วรรณปก, คิด ๑๐ แบบ สุขใจร้อยแปด, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๓.

(๒) บทความ

พระมหาสุภาวิชัย ปภสฺสโร, ผศ., หลักคำสอนเชิงนิเทศศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, ใน
สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๖๐. หน้า ๑๘๔. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๖๐.

(๓) เอกสารออนไลน์

การจัดโรงเรียนมาตรฐานสากล, โรงเรียนมาตรฐานสากล, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

http://www.sobkroo.com/img_news/file/A56765439.pdf [๑๕ ก.ย. ๒๕๕๗].

มิลินปัญหา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dhammathai.org/milin/milin09.php>

[๑๐ ต.ค. ๒๕๖๑].

พระราชปณิธานธรรมะระหว่าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับ หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน ณ วัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานีวันที่ ๗ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๑ ซึ่งพระอาจารย์ภูสิต ชันติโร (พระอุปัชฌาย์หลวงตามหาบัว) เป็นผู้บันทึกจากความทรงจำ, [ออนไลน์],

แหล่งที่มา : <http://www.payakorn.com>. [๑๔ ต.ค. ๒๕๖๑].

พระราชปณิธาน : โดย เสฐียรพงษ์ วรรณปก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

www.matichon.co.th/columnists/news_870176. [๑๔ ต.ค. ๒๕๖๑].

พระธรรมเทศนาหน้าพระที่นั่ง ณ พระตำหนักภูพิงค์ราชนิเวศน์เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชปณิธานธรรมกับพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อดำ), [ออนไลน์], แหล่งที่มา :

<http://www.payakorn.com>. [๑๔ ต.ค. ๒๕๖๑].

ตามรอยพระอรหันต์ : หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ พระอรหันต์แห่งวัดดอยแม่ปั๋ง, ดำรงธรรม,

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.palungjit.org>. [๑๔ ต.ค. ๒๕๖๑].

พระราชปณิธาน กับ หลวงพ่อพุธ ฐานิโย ณ วัดป่าสาลวัน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

[ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.khaosukim.org>. [๑๔ ต.ค. ๒๕๖๑].

หนังสือหลวงพ่อดำ เขมโก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.dhammajak.net>.

[๑๔ ต.ค. ๒๕๖๑].

พระพรหมมุนี (ผิน สุวโจ), [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http://www.th.wikipedia.org/wiki/พระ](http://www.th.wikipedia.org/wiki/พระพรหมมุนี_(ผิน_สุวโจ))

[พรหมมุนี_\(ผิน_สุวโจ\)](http://www.th.wikipedia.org/wiki/พระพรหมมุนี_(ผิน_สุวโจ)). [๘ ธ.ค. ๒๕๖๑].

จากหนังสืออนุสรณ์พระอาจารย์ผิน อาจาโร. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http://](http://www.payakorn.com)

www.payakorn.com. [๘ ธ.ค. ๒๕๖๑].

พระราชปณิธาน กับ หลวงปู่ดูลย์ อตุโล จากหนังสือหลวงปู่ฝากไว้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : [http://](http://www.payakorn.com)

www.payakorn.com. [๘ ธ.ค. ๒๕๖๑].

พระราชปณิธาน กับ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช(เจริญ สุวฑฺฒโน) [ออนไลน์],

แหล่งที่มา : [http:// www.tnews.co.th/contents/304891](http://www.tnews.co.th/contents/304891). [๘ ธ.ค. ๒๕๖๑].

(๔) วิทยานิพนธ์

กิมภา ลอยวิเวก, “ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบธรรมสากัจฉาเรื่องระบบสมการเชิงเส้นสองตัวแปรที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการเชื่อมโยงและทักษะการสื่อสารทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓”, **ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๑.

ศรีไพร จันทรเขียว, “การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยพุทธวิธีบูรณาการ”, **พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

สุคนธ์ สินธพานนท์, “การใช้วิธีสอนแบบธรรมสากัจฉาเพื่อสร้างศรัทธาและวิธีคิดตามหลักพุทธธรรม แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๘.

อภิชัย เหล่าพิเดช, “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง ปัญหาทางสังคมไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

Bloom, B. S.; Engelhart, M. D.; Furst, E. J.; Hill, W. H.; Krathwohl, D. R. (1956).

Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain. New York: David McKay Company.

Candela, Lori L. (1988), “**Problem-Based Learning versus Lecture : Effects on Multiple Choice Test Scores in Associate Degree Nursing Student.**” **Dissertation Abstracts International** (April) : 88-96.

Hough, J.B and Duncan, J.K.1970, **Teaching:Description and Analysis**, Ontario: Addison- Wesley Educational Publishers Inc

Parnes, S.J. (1976). **Creative Behavior Guide Book.** New York : Charles Scribner's Son

Scolari, C. A. (2010). **Media ecology. Map of a theoretical niche.** *Quaderns del CAC34*, Vol.XIII (1).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

ประวัติการศึกษา

๑. พระครูโสภณพุทธิศาสตร์ ผศ.ดร.

Ph.D.(Philosophy)

M.A.(Philosophy)

พธ.บ.(สาขาวิชาสังคมศึกษา)

ตำแหน่งทางวิชาการ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์

๒. พระมหาสมบุญ สุธมโม รศ.ดร.

Ph.D. (Buddhist Studies)

พธ.ม.(พระพุทธศาสนา)

พธ.บ.(การสอนภาษาไทย)

ตำแหน่งทางวิชาการ : รองศาสตราจารย์

๓. นางรังสิมา สังขทัต

ค.ม.บริหารการศึกษา

วิทยฐานะ : ครูชำนาญการพิเศษ (คศ.๓)

หัวหน้าหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนศึกษานารีวิทยา

๔. นายชัชวาล มณีพันธ์

พ.ม.บริหารการศึกษา

วิทยฐานะ : ครูชำนาญการพิเศษ (คศ.๓)

ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนศึกษานารีวิทยา

๕. นายรัชชัย พัฒนศิริศักดิ์

คบ. การสอนสังคมศึกษา

วิทยฐานะ : ครูชำนาญการ (คศ.๒)

ครูหมวดสังคมศึกษา โรงเรียนศึกษานารีวิทยา

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๘๒-๔๕๐-๘๗๓๒
ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔ / ๖๔๔ วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๑
เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูโสภณพุทธนิศาสตร์ ผศ.ดร.

ด้วย พระสุทธิพงษ์ ฉายา สุทธิวิโส นามสกุล วันทองกลาง รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๑๐ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์น เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา พิจารณาเห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออนุญาตท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนอก)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ผู้ประสานงาน

อาจารย์ กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔
พระศักดิ์ดา อคฺคปณฺโญ ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

ม.ไธ
พระครูโสภณพุทธนิศาสตร์
๒ ธันวาคม ๒๕๖๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๘๒-๔๕๐-๘๗๓๒

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔ / ๖๔๔ วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาสมบุญ สุธมโม, รศ.ดร.

ด้วย พระสุทธิพงษ์ ฉายา สุทธิวิโส นามสกุล วันทองกลาง รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๑๐ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์น เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออนุญาตท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนोक)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

๓ ม.ค. ๖๒

ผู้ประสานงาน

อาจารย์ กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๘๔-๓๕๐-๖๔๖๔

พระศักดิ์ดา อคฺคปณฺโณ ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/๖๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน ครูรังสิมา สังข์ทิติน
ที่ส่งมาด้วย ๑. เล่มวิทยานิพนธ์ ๓ บท จำนวน ๑ เล่ม
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสุทธิพงษ์ ฉายา สุทธิวิโส นามสกุล วันทองกลาง รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๑๐
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียน วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน
กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา
พิจารณาเห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป.

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษานารีวิทยา
เพื่อโปรด

- ☐ ทราบ ☐ พิจารณาแจ้งการ
แจ้ง ☒ ผู้รับผิดชอบโครงการ
☐ กลุ่มบริหารงบประมาณ
☐ กลุ่มบริหารงานบุคคล
☐ กลุ่มบริหารทั่วไป
☐ ส่วนงานอื่น ๆ

(นายณวิน เหมือนแสง)

รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารทั่วไป

พร้อมเอกสารขอรับการพิจารณา
เพื่อพิจารณาอนุมัติ/ใช้ธรรมสากัจฉา เพื่อ
พัฒนาผลสัมฤทธิ์ การจัดการเรียน
การสอน

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชัย ศรีนอก)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

(ทนายสมชัย สังข์ทิติน)
ครูชำนาญการพิเศษ

☐ ทราบ ☐ เห็นชอบ

☐ อนุญาต

☐ อื่นๆ

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔

พระศักดิ์ดา อคคปญโญ ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/ ๖๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน ครูชัชวาล มณีพันธุ์
ที่ส่งมาด้วย ๑. เล่มวิทยานิพนธ์ ๓ บท จำนวน ๑ เล่ม
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสุทธิพงษ์ ฉายา สุทธิวิโส นามสกุล วันทองหลาง รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๑๐
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียน วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน
กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา
พิจารณาเห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป.

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชัย ศรีนอก)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ได้พิจารณา นำข้อบกพร่องที่พบ
เรื่องการใช้ธรรมสากัจฉา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ให้
จัดทำใหม่: ๒๗ ธันวาคม

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔

พระศักดิ์ดา อุดมปัญญา ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

ชินนอ
(กบช.วัด มณีนิมิต)
ดร. ชัยมงคล ๗๗

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/ ๖๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๘๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน ศุภวิชัย พัฒนศิริศักดิ์
ที่ส่งมาด้วย ๑. เล่มวิทยานิพนธ์ ๓ บท จำนวน ๑ เล่ม
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสุทธิพงษ์ ฉายา สุทธิวิโส นามสกุล วันทองหลาง รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๑๐
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสาส์นศึกษา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียน วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน
กรุงเทพมหานคร" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา
พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป.

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชัย ศรีนोक)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๕๖๔

พระศักดิ์ดา อุดมพลโย ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

ขอแสดงความนับถือ
เรียน ๖๑๒ ๖๑๐๓.๔/ ๖๑๒ เรื่อง ขออนุญาต
ตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน ศุภวิชัย พัฒนศิริศักดิ์
ที่ส่งมาด้วย ๑. เล่มวิทยานิพนธ์ ๓ บท จำนวน ๑ เล่ม
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชัย ศรีนोक)

ภาคผนวก ค

ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของเครื่องมือ (IOC)

ผลการวิเคราะห์แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
 ของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา
 เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑.มาตรฐานการเรียนรู้								
๑.๑ มาตรฐานการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒.ผลการเรียนรู้								
๒.๑ ผลการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๓.สาระสำคัญ								
๓.๑ สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๔.จุดประสงค์การเรียนรู้								
๔.๑ จุดประสงค์การเรียนรู้สอดคล้องกับตัวชี้วัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๔.๒ จุดประสงค์การเรียนรู้ชัดเจนสามารถวัดผลสัมฤทธิ์ได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๔.๓ เขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ถูกต้องตามหลักการเขียน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๕.สาระการเรียนรู้/เนื้อหา								
๕.๑ เนื้อหาสาระสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๕.๒ เนื้อหาสาระสอดคล้องกับตัวชี้วัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๕.๓ การจัดลำดับเนื้อหาสาระมีความเหมาะสม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๕.๔ เนื้อหาสาระมีความเหมาะสมกับเวลา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๖.การจัดการเรียนรู้								
๖.๑ การจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๖.๒ การจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับเนื้อหา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๖.๓ การจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับเวลา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๖.๔ การจัดการเรียนรู้ครบถ้วนตามกระบวนการแผนภูมิสถานการณ์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๖.๕ การจัดการเรียนรู้มีลำดับขั้นตอนเป็นระบบ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๗.สื่อการเรียนรู้								
๗.๑ สื่อการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๘.ภาระงาน/ชิ้นงาน								
๘.๑ ภาระงาน/ชิ้นงานสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๙.การวัดและประเมินผล								
๙.๑ การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๙.๒ การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๙.๓ เครื่องมือที่ใช้วัดผลมีความเหมาะสมกับเนื้อหาสาระ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๐.สื่อ/แหล่งการเรียนรู้								
๑๐.๑ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๐.๒ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๐.๓ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

จากการนำเครื่องมือไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบพบว่า ผลการวิเคราะห์แบบประเมิน
ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนา
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียน
ศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร มีค่า (IOC) ระหว่าง ๐.๘๐ – ๑.๐๐ ซึ่งอยู่
ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

ผลการวิเคราะห์แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
 ของใบงานโดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา
 เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑. ให้นักเรียนวิเคราะห์โลกธรรม ๘ ตามหัวข้อที่กำหนดให้ ๑.มีลาภ ๒ เสื่อมลาภ ๓ มียศ ๔ เสื่อมยศ ๕ สรรเสริญ ๖ นินทา ๗ สุข ๘ ทุกข์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒. ๑. นักเรียนมีความเข้าใจในเรื่อง โลกธรรม ๘ อย่างไร ๒. การมีความเข้าใจในเรื่องโลก ธรรม ๘ มีผลดีอย่างไร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๓. จับคู่กับเพื่อนยกกรณีตัวอย่างที่ เกี่ยวกับโลกธรรม ๘ ซึ่งเกิดขึ้นใน ชีวิตประจำวัน และเป็นข่าว ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์หรือ สื่อมวลชนอื่นๆ ๑ กรณี พร้อม แสดงความคิดเห็นตามประเด็นที่ กำหนดให้ ๑. เป็นข่าวเกี่ยวกับเรื่องอะไร ๒. เกี่ยวข้องกับโลกธรรม ๘ อย่างไร ๓. ถ้าเหตุการณ์ในข่าวเกิดขึ้นกับ เราบ้าง เราจะทำอย่างไร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๔. อ่านข่าวต่อไปนี้ ตั้งชื่อข่าวให้น่าสนใจ แล้ววิเคราะห์ตามประเด็นที่กำหนดให้ ๑. เหตุการณ์ในข่าวเกี่ยวข้องกับโลกธรรม ๘ ข้อใด เพราะอะไร ๒. เมื่อบุคคลในข่าวประสบกับโลกธรรม ๘ ข้อใดข้อหนึ่งแล้ว เขาปฏิบัติตนอย่างไร ๓. นักเรียนคิดว่าเหตุการณ์ในข่าวจะสามารถเกิดขึ้นในชีวิตของนักเรียนได้หรือไม่ ถ้าเกิดขึ้นนักเรียนจะทำอย่างไร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๕. ให้นักเรียนสำรวจตนเองในการใช้โลกธรรม ๘ ในการดำเนินชีวิต ๑. นักเรียนรู้สึกดีใจและตื่นเต้นเสมอเมื่อได้รับสิ่งที่ดี เช่น ได้รับรางวัลจากการแข่งขัน หรือสลากกินแบ่งรัฐบาล เป็นต้น ๒. นักเรียนรู้สึกไม่ยินดีหรือเศร้าใจทุกครั้งเมื่อต้องสูญเสียโอกาส เช่น ไม่ได้รับรางวัลเพราะไม่เข้ารอบหรือถูกตัดสิทธิ์ หรือจับสลากได้ของที่ไม่ถูกใจ เป็นต้น ๓. นักเรียนรู้สึกดีใจและตื่นเต้นเสมอเมื่อถูกยกย่องให้อยู่ในตำแหน่งหรือหน้าที่ที่สำคัญ เช่น เป็นหัวหน้าห้อง หัวหน้ากลุ่ม ตัวแทนการแข่งขัน เป็นต้น ๔. นักเรียนรู้สึกไม่ยินดีหรือเศร้าใจทุกครั้งเมื่อถูกถอดจากตำแหน่ง หรือให้พ้นจากหน้าที่ที่สำคัญ เช่น ไม่ได้เป็นหัวหน้ากลุ่มหรือตัวแทนการแข่งขัน เป็นต้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

๕. นักเรียนมักแสดงออกชัดเจนเมื่อมีความสุขหรือสมหวัง เช่น อุทานเสียงดัง ตาเบิกกว้างเป็นประกาย กระโดดโลดเต้น ร้องรำทำเพลง เป็นต้น ๖. นักเรียนมักแสดงออกชัดเจนเมื่อมีความทุกข์หรือผิดหวัง เช่น ตีอกชกหัว คร่ำครวญเสียงดัง ร้องไห้ฟูมฟาย ทำลายสิ่งของ เป็นต้น ๗. นักเรียนรู้สึกดีใจและเขินอายเสมอเมื่อได้รับคำชื่นชมสรรเสริญ ๘. นักเรียนรู้สึกหงุดหงิดและรำคาญจิตใจเสมอเมื่อรู้ว่าถูกนินทาว่าร้าย								
๖. จงตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้อง ๑. ธรรมเนียม คือ ๒. ธรรมเนียม หมายถึง ๒.๑ จำแนกตามมูลเหตุของการกระทำ มี ๒ ประเภท คือ ๒.๒ จำแนกตามทางที่ทำการหรือตามการแสดงออก มี ๓ ประเภท คือ ๒.๓ จำแนกตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ผลมี ๑๒ ประเภท ซึ่งจำแนกได้เป็น ๓ หมวด คือ ๓. เกณฑ์วินิจฉัยกฎแห่งกรรม ก. เกณฑ์หลัก ข. เกณฑ์ร่วม ๔. การจะพ้นจากกรรมต้องมีคุณสมบัติ ๕ ประการ คือ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๔	๑	นำไปใช้ได้
รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๗. ให้นักเรียนเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างให้ตรงกับข้อความที่กำหนดให้ ชนกรรม คุรุกรรม อุปฆาตกรรม พหุลกรรม อโหสิกรรม อาสันนกรรม พฤติกรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

๑. ยุยงให้พระสงฆ์แตกสามัคคีกัน ๒. ชักชวนให้เพื่อนไปขายบริการ ๓. ไม่ถือโทษคนที่คิดร้าย ๔. ขาดก่อนทำความดีไว้ ขาดนี้จึงเกิดในตระกูลที่ร่ำรวย ๕. ก่อนตายมีใจนึกถึงกรรมที่ตนทำ ๖. ทำโลหิตพระพุทธรูปเจ้าให้ห้อ ๗. ตบยุงทุกวัน ๘. เกิดในตระกูลดี แต่อายุสั้น ๙. ฆ่าบิดา มารดา ๑๐. เมื่อไปรดน้ำศพได้กล่าวคำยกโทษและขอภัยผู้เสียชีวิต								
๘. แบ่งกลุ่ม กลุ่มละ ๔-๖ คน แต่ละกลุ่มสืบค้นและยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่เกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรม อาจเป็นเรื่องเล่า นิทาน หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงที่เป็นข่าวปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ตามหลักกรรม ๑๒ จากนั้นผลัดกันเล่าและนำผลการวิเคราะห์มาเสนอหน้าชั้นเรียน กรณีศึกษาเรื่อง..... สาระโดยสรุป..... ผลการวิเคราะห์ตามหลักกรรม ๑๒.....	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๙. ให้นักเรียนสำรวจตนเองในการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องกรรม ๑๒ ในการดำเนินชีวิต ภายหลังกรรม ๑. นักเรียนงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒. นักเรียนงดเว้นจากการประพฤติดินในกาม ๓. นักเรียนงดเว้นจากการดื่มสุรา และยาเสพติด วชิกรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

๑. นักเรียนงดเว้นจากการพูดเท็จ ๒. นักเรียนงดเว้นจากการพูด ส่อเสียด ๓. นักเรียนงดเว้นจากการพูดคำ หยาบ ๔. นักเรียนงดเว้นจากการเพ้อเจ้อ มโนกรรม ๑. นักเรียนไม่ละโมภโลภมากใน สิ่งของๆผู้อื่น ๒. นักเรียนไม่พยาบาทปองร้าย ผู้อื่น ๓. นักเรียนเห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่ว ได้ชั่ว								
๑๐. ให้นักเรียนอธิบายความหมาย และหลักการของพระพุทธศาสนา และวิทยาศาสตร์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑๑. ศึกษาและวิเคราะห์หลักการ ของพระพุทธศาสนากับหลัก วิทยาศาสตร์ แล้วเขียนเวนน์ ไดอะแกรมเพื่อเปรียบเทียบความ สอดคล้องและความแตกต่างของ หลักการของพระพุทธศาสนากับ หลักวิทยาศาสตร์ แล้วตกแต่งให้ สวยงาม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๒. ภาพข่าวนางาซากิรัลึก ๗๒ ปี สหรัฐที่งระเบิดปรมาณู ๑. นักเรียนเห็นอะไรในภาพนี้ ๒. นักเรียนรู้สึกอย่างไร ๓. นักเรียนได้แนวคิดในการ ดำเนินชีวิตต่อไปอย่างไรจากเรื่อง นี้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

เรื่องที่ ๒ ร่างทรง ๔.๐ หลายคนอาจจะเคยเห็นข่าวตามโทรทัศน์หรือสื่อต่างๆ ที่นำเสนอกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งอ้างว่า ตนเป็น ร่างทรง ของเทพต่างๆ และกลายเป็นประเด็นสังคมในเวลาต่อมา เนื่องจากมีทั้งคนที่เชื่อและคนไม่เชื่อ ยิ่งในยุคปัจจุบันที่ความเจริญด้านเทคโนโลยีช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างกันง่ายขึ้น ร่างทรงเหล่านี้จึงใช้สื่อโซเชียลต่างๆ แพร่กระจายความเชื่อของตนอย่างกว้างขวางท่ามกลางคำถามสำคัญว่าร่างทรงเหล่านี้อาจเป็นภัยสังคมในโลกออนไลน์และเข้าข่ายเป็นโฆษณาชวนเชื่อหลอกหลวงประชาชน เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองจริงหรือไม่ ? จากปรากฏการณ์ร่างทรงที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันส่งผลต่อความเชื่อของคนในสังคมไทยในเรื่องดังกล่าวมาอย่างยาวนาน ถ้าเป็นนักเรียนจะเตือนบุคคลใกล้ชิดให้นำหลักการทางพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ไปใช้อย่างไรในเรื่องนี้ ๑. บุคคลเหล่านั้นควรนำหลักการทางพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ไปใช้ในเรื่องนี้ ดังนี้ ๒. ถ้านักเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน เช่น สอบได้คะแนนไม่ดี หรือสอบตก นักเรียนจะนำหลักการทางพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์มาใช้ในการแก้ปัญหาอย่างไร								
๑๓. ให้นักเรียนสำรวจตนเองในการใช้หลักหลักการทางพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ในการดำเนินชีวิต	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

หลักการทางพระพุทธศาสนา ๑. นักเรียนงดเว้นจากการประพฤติดุจจริต ๒. นักเรียนประพฤติสุจริตอยู่เสมอ ๓. นักเรียนทำให้พ่อแม่พอใจเมื่อเจอเรื่องที่เศร้าหมอง หลักวิทยาศาสตร์ ๑. นักเรียนไม่เชื่ออะไรง่ายๆ จนกว่าจะได้พิสูจน์หรือมีหลักฐานที่น่าเชื่อถือ ๒. นักเรียนสังเกต จับประเด็น ตั้งข้อสงสัยเมื่อเกิดปัญหาขึ้น ๓. นักเรียนศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล และตรวจสอบความน่าเชื่อถือในเรื่องที่สงสัย ๔. นักเรียนรู้จักวิเคราะห์ แยกแยะวางแผนหรือจัดระเบียบในเรื่องต่างๆ ๕. นักเรียนชอบลงมือปฏิบัติ ทดลอง หาสาเหตุและวิธีการเพื่อแก้ปัญหา ๖. นักเรียนทำงานมีระเบียบ ตามขั้นตอนกระบวนการ ๗. นักเรียนใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ไม่ถือความคิดหรือความเชื่อของตนเองเป็นใหญ่								
---	--	--	--	--	--	--	--	--

จากการนำเครื่องมือไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบพบว่า ผลการวิเคราะห์แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของใบงาน โดยใช้ธรรมสัจจนาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร มีค่า (IOC) ระหว่าง ๐.๘๐ – ๑.๐๐ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

ผลการวิเคราะห์แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ โดยใช้ธรรมสากัจฉาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา
เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑. สิ่งที่ครอบงำมนุษย์ ๘ ประการ คือ ข้อใด ก. ปาปนิกรรม ข. โลกธรรม ค. กรรมนิยาม ง. มิจฉาวนิชา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒. สิ่งที่น่าปรารถนาหรือต้องการ เรียกว่าอะไร ก. กามารมณ์ ข. เจตนาารมณ์ ค. อภิชฌาอารมณ์ ง. อนิภิชฌาอารมณ์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๓. ข้อใดจัดเป็นฝ่าย อนิภิชฌาอารมณ์ ก. ลาภ – ยศ ข. สรรเสริญ – สุข ค. นินทา – ทักข์ ง. ถูกทุกข์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๔. อภิชฌาอารมณ์คือสิ่งที่น่าปรารถนา หรือต้องการ ยกเว้นข้อใด ก. ลาภ ข. ยศ ค. สรรเสริญ ง. สุข	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

๕. คนเราทุกคนสามารถหลีกหนีโลกธรรม ๘ ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด ก. ได้ แต่ต้องบรรลุนิพพาน ข. ได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้เกิดขึ้นแล้วก็ต้องดับไป ค. ไม่ได้ เพราะโลกธรรมเป็นสิ่งที่มิอยู่ประจำโลกและครอบงำสัตว์โลก ง. ไม่ได้ เพราะโลกธรรมเป็นหลักคำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๔	๑	นำไปใช้ได้
รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๖. โลกธรรมทั้งสองส่วนนี้จะเกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ เพราะฉะนั้นเราควรทำตัวอย่างไร ก. ตามใจตนเองปล่อยให้มันเป็นไป ข. ตามใจตนเองเพราะเราบังคับไม่ได้ ค. ควบคุมตนเองไม่ให้ดีใจหรือเสียใจมากจนเกินไป ง. ควบคุมตนเองบ้างตามใจตัวเองบ้างเดินทางสายกลาง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๗. พระพุทธศาสนาสอนให้คนเราทำความรู้สึกถึงความจริงของโลกธรรม ๘ ไว้ ข้อใดไม่ใช่ ก. มีลาภ เสื่อมลาภ ข. มียศ เสื่อมยศ ค. มียกย่อง สรรเสริญ ง. มีสุข และมีทุกข์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๘. ขวลิขิตถูกยกย่องให้เป็นเยาวชนดีเด่นแห่งชาติแต่ขวลิขิตควบคุมตนเองได้ไม่แสดงอาการดีใจจนเกินไปเพราะเหตุใด ก. ตัวเองยังไม่เหมาะสมจึงนิ่งเฉย ข. ทุกสิ่งไม่แน่นอนจึงไม่ประมาท	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๔	๑	นำไปใช้ได้

ค. การได้รางวัลไม่ใช่เป้าหมายสูงสุด ง. รางวัลไม่ได้การันตีความดีของคนเสมอไป								
รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญนำไปใช้ได้
	๑	๒	๓	๔	๕			
๙. ประโยชน์โดยตรงที่ได้จากการศึกษาโลกธรรม ๘ คืออะไร ก. ไม่พึงสนใจการนินทาที่เกิดจากการริษยา ข. เมื่อมียศพึงปฏิบัติตนให้สมควรแก่เกียรติยศ ค. เมื่อมีลาภพึงรักษาไว้มิให้เสื่อมลาภ ง. เตรียมใจยอมรับว่าสุขและทุกข์เป็นของคู่กัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๐. หลักธรรมในข้อใดสอนให้คนเราเข้าใจถึงความจริงว่าลาภ ยศ และสรรเสริญนั้นเป็นสิ่งที่ไม่จีรังยั่งยืน ก. อริยสัจ ๔ ข. กรรม ๑๒ ค. โลกธรรม ๘ ง. มัชฌิมนิคา ๕	๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๑. กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับกระบวนการให้ผลของกรรม คือข้อใด ก. อุตุนิยาม ข. พีชนิยาม ค. จิตนิยาม ง. กรรมนิยาม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑๒. การกระทำของมนุษย์ที่ ประกอบด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ เรียกว่าอะไร ก. ธรรม ข. อธรรม ค. กรรม ง. ถูกทั้ง ก. และ ค.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๓. ข้อใดคือประเภทของกรรมที่ เกิดขึ้นตามมูลเหตุของการกระทำ ก. กุศลมูล ข. อกุศลมูล ค. อภัยกถุธรรม ง. ถูกทั้ง ก. และ ข.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๔. ข้อใดคือประเภทของกรรมตาม การแสดงออก ก. กายกรรม ข. วจีกรรม ค. มโนกรรม ง. ถูกทุกข้อ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๕. “เหม่เหม่คิดโยนความผิดให้คน อื่นจึงพูดโกหกเพื่อให้เตี้ยสงสาร” การกระทำของเหม่เหม่เป็นกรรม ประเภทใด ก. อกุศลกรรม ข. กายกรรม วจีกรรม ค. มโนกรรม วจีกรรม ง. ถูกทั้ง ก. และ ค.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑๖. “งานเข้า ! สดม. จ่อเอาผิด หญิงโวยเสียงระฆังวัดไทร เผยคือ เจ้าของห้องปล่อยเช่า อ้างลูกค้าฝรั่ง รำคาญ เร่งตรวจสอบข้อมูลต่างชาติ เข้าพักผิด กม.” ข้อความนี้กล่าวถึงกรรมประเภทใด ก. ทุจริต ข. ชนกรรม ค. อุปัชฌายกรรม ง. ทุจริตกรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๗. “ก่อนลมหายใจสุดท้ายของ วร ดาจะสิ้นสุดลงเธอรบรวมแรง อธิษฐาน สาบานด้วยจิตใจพยายาม อันแน่วแน่ที่จะแก้แค้นเอาคืนศัตรู ในชาติหน้า” ข้อความนี้กล่าวถึงกรรมประเภทใด ก. ทุจริต ข. พหุกรรม ค. อาสันนกรรม ง. กตัตตากรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๘. การกระทำใดจัดเป็นกรรม ก. ฆ่าพ่อแม่ ข. รั้งแกสตร์ ค. ใส่ร้ายผู้บริสุทธิ์ ง. ขโมยพระพุทธรูป	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
อ่านข้อความต่อไปนี้แล้วตอบ คำถามข้อที่ ๙ ๑. พหุกรรม ๒. ทุจริต ๓. กตัตตากรรม ๔. อาสันนกรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

๑๙. ข้อใดเรียงลำดับกรรมที่ให้ผลตามลำดับความแรงได้ถูกต้องที่สุด ก. ๑-๒-๓-๔ ข. ๑-๓-๔-๒ ค. ๒-๑-๔-๓ ง. ๒-๓-๔-๑								
รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๒๐. การมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งกรรมมีประโยชน์อย่างไร ก. ทำให้พ้นทุกข์ ข. ทำให้รู้จักกรรมประเภทต่างๆ ค. ทำให้มีความเข้าใจในพระธรรม ง. ทำให้วิเคราะห์ตนเองได้ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๑. พระพุทธศาสนา หมายถึงข้อใด ก. คำสอนของพระพุทธเจ้า ข. เทวโองการของศาสดาแห่งพุทธ ค. พระธรรมวินัยที่แสดงและบัญญัติไว้ดีแล้ว ง ถูกทั้ง ก.และ ค.	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๒. วิทยาศาสตร์ หมายถึงข้อใด ก. การศึกษาจิตวิญญาณ ข. การศึกษาจริยธรรมและศีลธรรม ค. การศึกษาสารและพลังงานด้วยสัมผัสพิเศษ ง. การศึกษาตนเองและสากลจักรวาลโดยอาศัยประสบการณ์ภายนอกอย่างมีระเบียบ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๓. หลักการของพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือข้อใด ก. อริยสัจ ๔	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

ข. สติ-สัมปชัญญะ ค. โอวาทปาติโมกข์ ง. ความไม่ประมาท								
รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๒๔. การเข้าถึงความหลุดพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิงในทางพระพุทธศาสนา หมายถึงข้อใด ก โมกษะ ข นิพพาน ค อยู่กับอัลลอฮ์ ง อาณาจักรพระเจ้า	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๕. พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์เหมือนกันอย่างไร ก. มุ่งแสวงหาความจริงที่เป็นประโยชน์แก่มนุษย์ ข. พิสูจน์ด้วยประสบการณ์ของตนเอง ค. เน้นการปฏิบัติ ไม่เชื่อตามคำบอกเล่า ง. ถูกทุกข้อ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๖. วิทยาศาสตร์แตกต่างจากพระพุทธศานายกเว้นข้อใด ก. วิทยาศาสตร์เน้นความจริงด้านวัตถุ ข. วิทยาศาสตร์ไม่สนใจปัญหาทางศีลธรรม ค. วิทยาศาสตร์ไม่ยอมรับการมีอยู่ของพระเจ้า ง. วิทยาศาสตร์แสวงหาความจริงด้วยประสาทสัมผัส	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๗. การคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนากับการคิดแบบวิทยาศาสตร์เริ่มต้นเหมือนกันใน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

เรื่องอะไร ก. การตั้งทฤษฎี ข. การตั้งสมมุติฐาน ค. การสังเกตข้อเท็จจริง ง. การพิสูจน์ข้อเท็จจริง								
รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๒๘. การคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนากับการคิดแบบวิทยาศาสตร์มีความสอดคล้องกันเพราะอะไร ก. เพราะใช้เหตุผลในการคิด ข. เพราะตั้งสมมุติฐานก่อนการคิด ค. เพราะเน้นประสบการณ์ในการคิด ง. เพราะใช้หลักการอนุมานในการคิด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๙. หลักอริยสัจ ๔ สอดคล้องกับการคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาข้อใด ก. วิธีการคิดแบบสืบสาวจากเหตุไปหาผล ข. วิธีการคิดแบบสืบสาวจากผลไปหาเหตุ ค. วิธีการคิดสืบสาวจากรูปธรรมไปหานามธรรม ง. วิธีการคิดสืบสาวจากนามธรรมไปหารูปธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๓๐. วิธีคิดแบบพระพุทธศาสนากับวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ต่างกันในเรื่องอะไร ก. หาข้อมูลจากข้อเท็จจริงแล้วตั้งสมมุติฐาน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

ข. พระพุทธศาสนาเน้นข้อเท็จจริง ของมนุษย์ ค. วิทยาศาสตร์เน้นข้อเท็จจริงของ สสารและพลังงานในโลกภายนอก ง. ถูกทั้งข้อ ข. และ ค.								
---	--	--	--	--	--	--	--	--

จากการนำเครื่องมือไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบพบว่า ผลการวิเคราะห์แบบประเมิน
 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ โดยใช้ธรรมสัจจนาเพื่อพัฒนา
 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียน
 ศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร มีค่า (IOC) ระหว่าง ๐.๘๐ – ๑.๐๐ ซึ่งอยู่ใน
 เกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์ทดสอบเครื่องมือ

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/๔๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๑๔
www.mcu.ac.th

๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๑

โรงเรียนศึกษานารีวิทยา
เลขที่ ๒๗๒๙ ๖๑
๒๘ ส.ค. ๒๕๖๑
13
กลุ่มบริหารวิชาการ
เลขที่ ๐๑๐/๖๒
วันที่ 2 มิ.ค. 2562
เวลา 15.45

เรื่อง ขออนุญาตทดลองเครื่องมือวิจัย (try out)
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษานารีวิทยา
ที่ส่งมาด้วย แบบทดลองเครื่องมือวิจัย จำนวน ๓๔ ชุด

ด้วย พระสุทธิพงษ์ ฉายา สุทธิวิโส นามสกุล วันทองกลาง รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๑๑๐
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสัจจดา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียน วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน
กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องทดลองเครื่องมือเพื่อวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์ และแนวทาง
โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษานารีวิทยา ด้วยดีดังมี
เอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการทดลองเครื่องมือวิจัย ขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ
โอกาสนี้.

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษานารีวิทยา
เพื่อโปรด

- ☐ ทราบ ☐ ดำเนินการ
แจ้ง ☒ กลุ่มบริหารวิชาการ
☐ กลุ่มบริหารงบประมาณ
☐ กลุ่มบริหารงานบุคคล
☐ กลุ่มบริหารทั่วไป
☐ สำนักงาน ศส

(นายอนันต์ เหมอินแสง)
รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารทั่วไป
๒๕๖๑.ค.๖๑

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร สมชัย ศรีนอก)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

รศ.ดร.นันทวิมล
(นางนิรมล เบลศิริ)
รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ
๒๕๖๑.ค.๖๑

☒ ทราบ ☒ เห็นชอบ
☒ อนุญาต
☐ อื่นๆ

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔
พระศักดิ์ดา อุดมปัญญา ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

(นางนิรมล เบลศิริ)
รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ
ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษานารีวิทยา

ภาคผนวก จ
ผลการวิเคราะห์ทดลองเครื่องมือ (try out)

ผลวิเคราะห์ความยากง่าย (P) ของข้อสอบ
จากนักเรียนนอกกลุ่มตัวอย่าง (Try Out) ม.๕/ ๑ จำนวน ๓๐ คน ต่อข้อสอบ ๓๐ ข้อ

ความยากง่ายของข้อสอบ (p)	ความหมาย
0.81 - 1.00	ง่ายมาก (ควรปรับปรุงหรือตัดทิ้ง)
0.60 - 0.80	ค่อนข้างง่าย (ดี)
0.40 - 0.59	ยากพอเหมาะ (ดีมาก)
0.20 - 0.39	ค่อนข้างยาก (ดี)
0 - 0.19	ยากมาก (ควรปรับปรุงหรือตัดทิ้ง)

ลำดับข้อสอบ	จำนวนคนที่ตอบถูก	ค่าความยาก-ง่าย (P)	ผลวิเคราะห์	แปลความ	ระดับเกณฑ์
๑	๑๓	๐.๔๓	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๒	๑๕	๐.๕๐	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๓	๑๗	๐.๕๖	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๔	๑๒	๐.๔๐	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๕	๑๓	๐.๔๓	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๖	๑๕	๐.๕๐	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๗	๑๔	๐.๔๖	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๘	๑๖	๐.๕๓	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๙	๑๘	๐.๖๐	ค่อนข้างง่าย	ดี	นำไปใช้ได้
๑๐	๑๖	๐.๕๓	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๑๑	๑๖	๐.๕๓	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๑๒	๑๔	๐.๔๖	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๑๓	๑๒	๐.๔๐	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๑๔	๑๕	๐.๕๐	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๑๕	๑๓	๐.๔๓	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๑๖	๑๗	๐.๕๖	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๑๗	๑๘	๐.๖๐	ค่อนข้างง่าย	ดี	นำไปใช้ได้
๑๘	๑๗	๐.๕๖	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๑๙	๑๕	๐.๕๐	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๒๐	๑๖	๐.๕๓	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้

๒๑	๑๓	๐.๔๓	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๒๒	๑๒	๐.๔๐	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๒๓	๑๒	๐.๔๐	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๒๔	๑๕	๐.๕๐	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๒๕	๑๕	๐.๕๐	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๒๖	๑๖	๐.๕๓	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๒๗	๑๖	๐.๕๓	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๒๘	๑๒	๐.๔๐	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๒๙	๑๗	๐.๕๖	ยากพอเหมาะ	ดีมาก	นำไปใช้ได้
๓๐	๑๘	๐.๖๐	ค่อนข้างง่าย	ดี	นำไปใช้ได้

จากการนำเครื่องมือแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ไปให้นักเรียนกลุ่มนอกตัวอย่าง (Try Out) ได้ลองทำ พบว่าแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกข้อ มีค่าความยากง่าย (P) อยู่ในระหว่าง ๐.๔๐- ๐.๖๐ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

ผลวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อนำไปใช้ทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้โปรแกรม SPSS ตามตารางดังต่อไปนี้

.....

อำนาจจำแนกของข้อสอบ (r)	ความหมาย
0.60 - 1.00	อำนาจจำแนกดีมาก
0.40 - 0.59	อำนาจจำแนกดี
0.20 - 0.39	อำนาจจำแนกพอใช้
0.10 - 0.19	อำนาจจำแนกต่ำ (ควรปรับปรุงหรือตัดทิ้ง)
-1.00 - 0.09	อำนาจจำแนกต่ำมาก (ควรปรับปรุงหรือตัดทิ้ง)

ข้อสอบ	Corrected Item-Total Correlation	อำนาจจำแนก	Cronbach's Alpha if Item Deleted	ค่าความเชื่อมั่น
1.โลกธรรม	.236	พอใช้	.765	นำไปใช้ได้
2.โลกธรรม	.512	ดี	.740	นำไปใช้ได้
3.โลกธรรม	.552	ดี	.735	นำไปใช้ได้
4.โลกธรรม	.358	พอใช้	.752	นำไปใช้ได้
5.โลกธรรม	.314	พอใช้	.761	นำไปใช้ได้
6.โลกธรรม	.352	พอใช้	.748	นำไปใช้ได้
7.โลกธรรม	.285	พอใช้	.765	นำไปใช้ได้
8.โลกธรรม	.221	พอใช้	.757	นำไปใช้ได้
9.โลกธรรม	.277	พอใช้	.753	นำไปใช้ได้
10.โลกธรรม	.308	พอใช้	.755	นำไปใช้ได้
11.กรรมนิยาม	.410	ดี	.761	นำไปใช้ได้
12.กรรมนิยาม	.355	พอใช้	.748	นำไปใช้ได้

13.กรรมนิยาม	352	พอใช้	.758	นำไปใช้ได้
14.กรรมนิยาม	.335	พอใช้	.750	นำไปใช้ได้
15.กรรมนิยาม	.260	พอใช้	.765	นำไปใช้ได้
16.กรรมนิยาม	.439	ดี	.743	นำไปใช้ได้
17.กรรมนิยาม	.402	ดี	.746	นำไปใช้ได้
18.กรรมนิยาม	.450	ดี	.761	นำไปใช้ได้
19.กรรมนิยาม	.462	ดี	.742	นำไปใช้ได้
20.กรรมนิยาม	.286	พอใช้	.754	นำไปใช้ได้
21.พุทธกับวิทย์	.598	ดี	.758	นำไปใช้ได้
22.พุทธกับวิทย์	.628	ดีมาก	.762	นำไปใช้ได้
23.พุทธกับวิทย์	.547	ดี	.736	นำไปใช้ได้
24.พุทธกับวิทย์	.315	พอใช้	.760	นำไปใช้ได้
25.พุทธกับวิทย์	.449	ดี	.770	นำไปใช้ได้
26.พุทธกับวิทย์	.616	ดีมาก	.731	นำไปใช้ได้
27.พุทธกับวิทย์	.235	พอใช้	.756	นำไปใช้ได้
28.พุทธกับวิทย์	.237	พอใช้	.756	นำไปใช้ได้
29.พุทธกับวิทย์	.365	พอใช้	.748	นำไปใช้ได้
30.พุทธกับวิทย์	.785	ดีมาก	.760	นำไปใช้ได้

จากการนำเครื่องมือแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ไปให้นักเรียนกลุ่มนอกตัวอย่าง (Try Out) ได้ลองทำ พบว่าข้อสอบแต่ละข้อมีค่าความเชื่อมั่น สัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient)ไม่ต่ำกว่า ๐.๗ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่มีความเชื่อถือได้ และมีค่าอำนาจจำแนกมากกว่า ๐.๒๐ ทั้งฉบับ จึงสามารถนำไปใช้ได้

ค่าความเชื่อมั่น รายฉบับมีความเชื่อมั่น Cronbach's Alpha .7 ขึ้นไป ถือว่ามีค่าความเชื่อมั่น

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.760	30

T-Test

Paired Samples Statistics

Pair 1	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
	ก่อนเรียน	34	3.840	.659
หลังเรียน	17.35	34	4.177	.716

Paired Samples Correlations

Pair 1	N	Correlation	Sig.
ก่อนเรียน & หลังเรียน	34	.595	.000

Paired Samples Test

Paired Differences									
				95% Confidence Interval of the Difference					
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	Lower	Upper	t	df	Sig. (2-tailed)
Pair 1	ก่อนเรียน - หลังเรียน	-3.618	3.618	.621	-4.880	-2.355	-5.830	33	.000

ภาคผนวก ฉ

หนังสือขอความอนุเคราะห์ใช้เครื่องมือจริง

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/๙๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๘๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์หลังพื้นที่ทดลองการสอนจริง เพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษานารีวิทยา

โรงเรียนศึกษานารีวิทยา
เลขที่ 2727 61
วันที่ 28 ธ.ค. 2561
เรื่อง 3.00 009/62
วันที่ 2 ม.ค. 2562
เวลา 15.45

ด้วย พระสุทธิพงษ์ ฉายา สุทธิวิโส นามสกุล วันทองหลาง รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๑๐
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้โดยใช้ธรรมสากัจฉา เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียน วิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษานารีวิทยา เขตบางบอน
กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์ และทางโครงการ
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษานารีวิทยา จึงขอขอบคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป.

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษานารีวิทยา
เพื่อโปรด

- ☐ ทราบ ☐ ให้ความรู้
แจ้ง ☒ ให้ความรู้
☐ กลุ่มบริหารงานแผน
☐ กลุ่มบริหารงานบุคคล
☐ กลุ่มบริหารทั่วไป
☐ สำนักงาน ผอ.

(นายนาวัน เหมือนแสง)

รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารทั่วไป

285.A61

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชัย ศรีนอก)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ขอขอบคุณ
(นางนิรธรา เนตรศิริ)

รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ

- ☒ ทราบ ☒ เห็นชอบ
☒ อนุญาต
☐ อื่นๆ

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔
พระศักดิ์ดา อุดมปัญญา ๐๘๓-๑๘๖-๔๑๖๔

(นางนิรธรา เนตรศิริ)
รองผู้อำนวยการโรงเรียน ศึกษาราชการแทน
ผู้อำนวยการโรงเรียนศึกษานารีวิทยา

๒๘ ธ.ค. ๖๑

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1
หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง โลกธรรม 8 เวลา 2 คาบ
รหัสวิชา ส 32203 รายวิชา พระพุทธศาสนา 3 ระดับชั้น มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนศึกษานารีวิทยา สพม. 1

1. ผลการเรียนรู้

ข้อ 1 วิเคราะห์หลักธรรมในกรอบอริยสัจ 4 หรือหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ (ส 1.1 ม.4-6/13)

2. สาระสำคัญ

โลกธรรม 8 หมายถึง ธรรมดาของโลก เรื่องของโลก ธรรมดาของโลกที่ครอบงำสัตว์โลกและสัตว์โลกต้องเป็นไปตามธรรมดານี้ 8 ประการอันประกอบด้วยโลกธรรมฝ่ายอุฏฐารมณ์ คือ พอใจของมนุษย์ เป็นที่รักเป็นที่ปรารถนา ได้แก่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และโลกธรรมฝ่ายอนิฏฐารมณ์ คือ ความไม่พอใจของมนุษย์ ไม่เป็นที่ปรารถนา ได้แก่ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทาว่าร้าย และทุกข์

3. จุดประสงค์การเรียนรู้

3.1 ด้านความรู้ (Knowledge)

อธิบายความหมายของโลกธรรม 8 ได้ (K)

3.2 ด้านทักษะ / กระบวนการ (Process)

ศึกษาและจำแนกโลกธรรม 8 ได้ (P) ✓

3.3 ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attitude)

☒ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	☒ อยู่อย่างพอเพียง	☒ ซื่อสัตย์สุจริต
☒ มุ่งมั่นในการทำงาน	☒ มีวินัย	☒ รักความเป็นไทย
☒ ใฝ่เรียนรู้	☒ มีจิตสาธารณะ	☐ อื่น.....

4. ด้านสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

☒ ความสามารถในการสื่อสาร	: อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม
☒ ความสามารถในการคิด	: วิเคราะห์และสังเคราะห์หลักธรรม
☒ ความสามารถในการแก้ปัญหา	: นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม
☒ ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต	: ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท
☒ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี	: การสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

5. ด้านคุณลักษณะของผู้เรียนตามหลักสูตรมาตรฐานสากล

☒ เป็นเลิศวิชาการ	☐ สื่อสารสองภาษา	☒ ล้ำหน้าทางความคิด
☒ ผลงานอย่างสร้างสรรค์	☒ ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก	

6. บูรณาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

☒ หลักความพอประมาณ	: รู้จักความพอดีในการดำเนินชีวิต
☒ หลักความมีเหตุผล	: รู้จักความเหมาะสมในการดำเนินชีวิต
☒ หลักภูมิคุ้มกัน	: รู้รอบคอบ รู้เท่าทัน ดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท

- ✓ เชื้อไขความรู้ : รู้หลักธรรมแล้วนำไปประยุกต์ใช้ คือหลักวิชา
✓ เชื้อไขคุณธรรม : รู้จักพอประมาณ ไม่แสวงหาโดยเบียดเบียนให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

7. ชิ้นงาน/ภาระงาน

1. สรุปความรู้และตอบคำถามลงในใบงาน

8. กิจกรรมการเรียนรู้

8.1 ทดสอบก่อนเรียน โดยใช้แบบทดสอบแบบปรนัย

8.2 ขั้นนำ

1. นักเรียนไหว้พระสวดมนต์ อาราธนาศีล - สมาทานศีล 5 ทำสมาธิ แผ่เมตตาและส่วนกุศลก่อนเรียน 10 นาที
2. นักเรียนพิจารณาภาพ หรือวีดิทัศน์เหตุการณ์เกี่ยวกับโลกธรรม 8 ซึ่งเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน และเป็นข่าวปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นๆ โดยแสดงความคิดเห็นต่อภาพหรือวีดิทัศน์อย่างหลากหลาย สะท้อนแนวคิด เพื่อเชื่อมเข้าสู่การเรียนรู้เรื่อง โลกธรรม 8 ในประเด็นดังนี้
 - ถ้าเหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้นกับเราบ้าง เราจะทำอย่างไร
3. ครูแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้

8.3 ขั้นประกอบกิจกรรม

8.3.1 การแสวงหาความรู้

4. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4-5 คน ให้แต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้เรื่อง โลกธรรม 8 เพื่อประกอบการปฏิบัติกิจกรรม เมื่อศึกษาใบความรู้แล้วให้นักเรียนแต่ละกลุ่มสรุปความรู้ลงในใบงานที่ 1

8.3.2 ค้นพบความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้

5. สมาชิกในแต่ละกลุ่มร่วมกันทำกิจกรรมในใบงานที่ 2 โดยช่วยกันยกกรณีตัวอย่างที่เกี่ยวกับโลกธรรม 8 แล้วอภิปรายและวิเคราะห์ร่วมกันในกลุ่มว่าเหตุการณ์นั้นเกี่ยวกับเรื่องอะไร เกี่ยวข้องกับโลกธรรม 8 อย่างไร ทำไมจึงเกิดขึ้น มีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น ทั้งนี้ให้นำความรู้จากการศึกษาเรื่อง โลกธรรม 8 มาประกอบการอภิปราย นักเรียนร่วมกันสรุปประเด็นจากการวิเคราะห์ลงในใบงานที่ 2
6. ครูสุ่มนักเรียนประมาณ 1-2 กลุ่ม มานำเสนอ และร่วมกันอภิปรายทั้งชั้น

8.3.3 การวิเคราะห์ประเมินค่า

7. ครูอ่านสถานการณ์ที่ 1 ให้นักเรียนทั้งชั้นฟัง
8. เมื่อนักเรียนฟังสถานการณ์แล้ว นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปราย โดยวิเคราะห์สถานการณ์ในใบงานที่ 3
9. ครูให้ตัวแทนกลุ่ม ออกมานำเสนอผลการวิเคราะห์ แล้วนักเรียนทั้งชั้นร่วมกันอภิปราย
10. ครูสะท้อนผลและอภิปรายร่วมกันทั้งชั้นเรียน

8.3.4 การพิสูจน์ความรู้

11. ครูให้นักเรียนแต่ละคนทำการประเมินพฤติกรรมตนเองว่าได้ปฏิบัติตามแบบอย่างหลักธรรม เรื่อง โลกธรรม 8 หรือไม่ โดยให้นักเรียนสำรวจตนเองในการนำหลักธรรมโลกธรรม 8 มาใช้ในการดำเนินชีวิตในใบงานที่ 4

8.4 ขั้นสรุป

1. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาระของหลักธรรม โลกธรรม 8 ในเรื่องความหมาย องค์ประกอบ และความสำคัญของหลักธรรม โลกธรรม 8 ที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิต จะทำให้เกิดความเข้าใจในชีวิต

8.5 ทดสอบหลังเรียน โดยใช้แบบทดสอบปรนัย

9. สื่อ/วัสดุอุปกรณ์/แหล่งเรียนรู้

9.1 สื่อ

- วีดิทัศน์และภาพเหตุการณ์เกี่ยวกับโลกธรรม 8
- โปรแกรมนำเสนอ power point โลกธรรม 8
- ใบความรู้ เรื่อง โลกธรรม 8
- หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ม. 5

9.2 วัสดุอุปกรณ์

- คอมพิวเตอร์
- โปรเจคเตอร์

9.3 แหล่งเรียนรู้

- ห้องสมุด โรงเรียนศึกษานารีวิทยา
- สื่อออนไลน์ เว็บไซต์ต่างๆ

10. การวัดผลและประเมินตัวชี้วัด

วิธีวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
ตรวจแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน ตรวจผลงานการศึกษาจากใบงาน	- แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน - ใบงาน	เมื่อนักเรียนได้คะแนนรวม ด้านความรู้ร้อยละ 50 ขึ้นไป ผ่านเกณฑ์
- ตรวจสอบกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ	- แบบสังเกตพฤติกรรมการ ทำงานอย่างเป็นระบบของ นักเรียน	เมื่อนักเรียนได้คะแนนรวม ด้านกระบวนการร้อยละ 50 ขึ้นไป ผ่านเกณฑ์
สังเกตพฤติกรรมขณะทำแบบทดสอบ และกิจกรรม	- แบบสังเกตพฤติกรรมการ ปฏิบัติงานกลุ่มและรายบุคคล	เมื่อนักเรียนได้คะแนนรวม ด้านเจตคติร้อยละ 50 ขึ้นไป ผ่านเกณฑ์

11. ความคิดเห็น (รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ/ผู้บริหารฯ/หัวหน้ากลุ่มสาระฯ/ผู้ที่ได้รับมอบหมาย)

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ

(.....)

ตำแหน่ง

วันที่.....

12. บันทึกหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

รหัสวิชา ส 32203 รายวิชา พระพุทธศาสนา 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2561

ห้อง ม..... วันที่..... เวลา..... น.

1. ด้านการทบทวนความรู้/ทักษะพื้นฐานเดิมเพื่อการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

.....

.....

.....

3. ด้านการวัดผล ประเมินผลการเรียน (ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ)

.....

.....

.....

4. สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

.....

.....

.....

5. ปัญหา / อุปสรรค

.....

.....

.....

6. ข้อเสนอแนะ / แนวทางแก้ไข/แนวทางในการพัฒนาต่อไป

.....

.....

.....

ลงชื่อ..... ผู้สอน

(พระสุทธิพงษ์ สุทธิวิไล)

ใบความรู้ เรื่อง โลกธรรม 8

โลกธรรม คือ ธรรมดาของโลก, เรื่องของโลก, ความเป็นไปตามคติธรรมดาซึ่งหมุนเวียนมาหาสัตว์โลกและสัตว์โลกก็หมุนเวียนตามมันไป

โลกธรรม 8			
อิฏฐารมณ์ (ส่วนที่น่าปรารถนา)		อนิฏฐารมณ์ (ส่วนที่ไม่น่าปรารถนา)	
1. ลาภ	ได้ลาภ , มีลาภ	2. อลาภ	เสื่อมลาภ, สูญเสียลาภ
3. ยศ	ได้ยศ, มียศ	4. ออยศ	เสื่อมยศ
5. นิินทา	ดีเตียน	6. ปัสสา	สรรเสริญ
7. สุข	ความสุข	8. ทุกข์	ความทุกข์

โดยสรุปเป็น 2 คือ 1-3-6-7 เป็นอิฏฐารมณ์ คือ ส่วนที่น่าปรารถนา, ข้อที่เหลือเป็นอนิฏฐารมณ์ คือ ส่วนที่ไม่น่าปรารถนา โลกธรรมเหล่านี้ย่อมเกิดขึ้นทั้งแก่ปุถุชนผู้มีได้เรียนรู้และแก่อริยสาวกผู้เรียนรู้ ต่างกันแต่ว่า คนพวกแรกย่อมไม่รู้เห็นเข้าใจตามความเป็นจริง ลุ่มหลง ยินดียินร้าย ปลอ่ยให้โลกธรรมเข้าครอบงำย่ำยีจิตใจ ยุบเรื่อยไปไม่พ้นจากทุกข์ มีโสกะปริเทว เป็นต้น ส่วนอริยสาวกผู้ได้เรียนรู้ พิจารณาเห็นความเป็นจริง ว่าสิ่งเหล่านี้ทุกอย่างก็เกิดขึ้นแก่ตนล้วนไม่เที่ยงเป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ไม่หลงใหลมัวเมาไปตามอิฏฐารมณ์ ไม่ชุ่มมัวหม่นหมองคลุ้มคลั่งไปเพราะอนิฏฐารมณ์ มีสติดำรงอยู่ เป็นผู้ปราศจากทุกข์ มีโสกะปริเทวะ เป็นต้น¹

ที่มาแห่งสูตร

พระพุทธเจ้าทรงแสดงแกภิกษุทั้งหลาย ถึงโลกธรรม 8 ประการ ทรงชี้ให้เห็นความแตกต่างกันระหว่างจิตของปุถุชนผู้ไม่ได้สติ (ปุถุชนผู้มดบอดในธรรม) กับจิตของสาวกผู้ได้สติ เมื่อประสบกับโลกธรรม 8 นี้

(ตัวอย่าง : ปุถุชนผู้ได้รับโลกธรรมฝ่ายดี แล้วไม่อาจควบคุมจิตใจของตนไว้ได้ เช่น พระเวททัตถุกาลก ยศ สรรเสริญ สุขที่ได้จากมหาชน รวมทั้งพระเจ้าอชาตศัตรู ไม่เข้าใจความเป็นธรรมดาของโลก ได้ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าเสียเอง จึงคิดค้นอุบายต่างๆจนตัวเองย่อยยับเอง หรือพระโกลุทายีเห็นพระรูปอื่นแสดงธรรมแล้วได้ลาภและสรรเสริญ จึงปรารถนาเป็นอย่างนั้นบ้าง จึงขอโอกาสแสดงโดยไม่ประมาณในความรู้ความสามารถของตน. ตัวอย่าง : อริยสาวกผู้ได้รับโลกธรรมฝ่ายดี และฝ่ายร้าย เช่น พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานเถระ เป็นผู้ไม่ยินดียินร้ายเมื่อถูกกล่าวหาจากพระโกกาลิกะว่ามักมากในปัจจุบัน 4 แม้เมื่อความจริงปรากฏพระโกกาลิกะถูกรณีสืบ ตัวท่านพ้นข้อกล่าวหา ท่านก็หายินดียินร้ายไม่ เพราะท่านทั้งสองเป็นผู้มีทรัพย์ภายใน (อริยทรัพย์ 7) เป็นหลักประกัน จึงสามารถประคองตนให้ผ่านพ้นโลกธรรมเหล่านั้นไปด้วยจิตใจที่ตั้งงามได้ ดังที่ทรงเปรียบชีวิตพระอรหันต์ว่า เป็นดังดอกบัวไม่ติดน้ำและโคลนตม เป็นต้น)² โลกธรรม 8 นี้ พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในมงคลสูตรว่า จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรมเป็นมงคลสูงสุดข้อหนึ่งในบรรดามงคล 38 ประการ จิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรมจัดเป็นมงคลเพราะ

1. ทำให้เป็นผู้สูงสุดของโลก
2. ไม่ต้องประสบทุกข์ของโลก
3. เป็นผู้เข้าใจข้อดีข้อเสียของโลก
4. ใครๆทำจิตให้ประอะเปื้อนบาปไม่ได้³

¹ อภ. อฎฐก.23/96/159.

² ปัญญา ใช้บางยาง, ธรรมาธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก, กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, 2548 หน้า 154.

³ มงคลชีวิต 38 ประการ, กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, 2554 หน้า 69.

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 23 กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ ;

ปัญญา ใบบางยาง, **ธรรมาธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก**, กรุงเทพฯ: บัณฑิตธรรม, 2548.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **โลกธรรม 8, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**,
(พิมพ์

ครั้งที่ 24), นนทบุรี : เอส.อาร์.พรินติ้ง, 2553.

มงคลชีวิต 38 ประการ, กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบัณฑิตธรรม, 2554.

(2) เอกสารออนไลน์

โลกธรรม 8, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.th.wikipedia.org/wiki/โลกธรรม_8

[5 ธ.ค 2561].

ใบงานที่ 1

คำชี้แจง ตอนที่ 1: ให้นักเรียนวิเคราะห์โลกธรรม 8 ตามหัวข้อที่กำหนดให้

ฝ่ายอิฏฐารมณ์ (สิ่งที่พอใจ)	ฝ่ายอนิฏฐารมณ์ (สิ่งที่ไม่พอใจ)
1. มีลาภ.....	2. เสื่อมลาภ.....
3. มียศ.....	4. เสื่อมยศ.....
5. สรรเสริญ.....	6. นินทา.....
7. สุข.....	8. ทุกข์.....

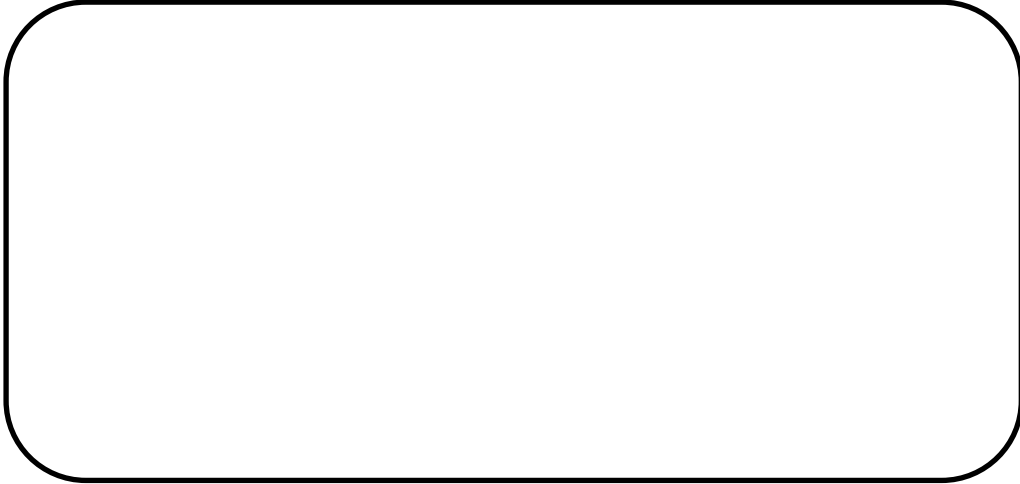
คำชี้แจง ตอนที่ 2 : แบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 4 คน แต่ละกลุ่มอภิปรายร่วมกันในหัวข้อเรื่อง โลกธรรม 8

1. นักเรียนมีความเข้าใจในเรื่องโลกธรรม 8 อย่างไร

2. การมีความเข้าใจในเรื่องโลกธรรม 8 มีผลดีอย่างไร

ใบงานที่ 2

จับคู่กับเพื่อนยกกรณีตัวอย่างที่เกี่ยวกับโลกธรรม 8 ซึ่งเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน และเป็นข่าวปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นๆ 1 กรณี พร้อมแสดงความคิดเห็นตามประเด็นที่กำหนดให้

1. เป็นข่าวเกี่ยวกับเรื่องอะไร
2. เกี่ยวข้องกับโลกธรรม 8 อย่างไร
3. ถ้าเหตุการณ์ในข่าวเกิดขึ้นกับเราบ้าง เราจะทำอย่างไร

ใบงานที่ 3

อ่านข่าวต่อไปนี้ ตั้งชื่อข่าวให้น่าสนใจ แล้ววิเคราะห์ตามประเด็นที่กำหนดให้

หม่อมหลวงและมีเชื้อพระวงศ์ในสายรัชกาลที่ 5 แต่ปัจจุบันชีวิตกลับผกผันและตกอับอยู่ในบ้านเช่าเก่า ซอมซ่อใกล้พังกับสามีที่ป่วยอัมพฤกษ์และต่อมลูกหมากโตเดินไม่ได้และสูนอีก 2 ตัว อาศัยในบ้านเช่าสภาพเก่าทรุดโทรมใกล้พัง ซึ่งเป็นของเพื่อนบ้านให้อยู่ฟรี และสภาพในบ้านแทบไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวกใดๆ มีเพียงโทรทัศน์และตู้เย็นเก่า เครื่องครัวเล็กน้อยเท่านั้น โดยมีสุนัขพันธุ์พุดเดิ้ลชื่อแดงกวางกับบารโไว้เป็นเพื่อนแก้เหงา

หม่อมหลวงจิระจันทร์ เล่าประวัติความเป็นมาคร่าวๆว่า เป็นลูกของ ม.ร.ว.จิราทิพย์ เกษมศรี และนางมุลลี เกษมศรี ณ อยุธยา มีพี่น้องด้วยกัน 8 คน สมัยเด็กจำได้อาศัยอยู่ในซอยโสมมาน 2 ซ้างซอยปริดา ย่านนานาเหนือมานาน ได้ ก่อนย้ายมาซอยทองหล่อ จำได้ว่าสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีเรียกท่านลุงว่าท่านน้ำ แต่ชีวิตผกผันเมื่อครอบครัวต้องลี้ภัยทางการเมืองมาอยู่ที่บ้านคลองปอม ต.ทุ่งลุง อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา เมื่อปี พ.ศ. 2500 ขณะนั้นอายุได้ประมาณ 18 ปี และแต่งงานกับลูกท่านขุนคนหนึ่งอยู่กินกันจนมีลูก 4 คน จากนั้นท่านพ่อท่านแม่ก็ย้ายไปอยู่อีกหลายแห่งในตำแหน่งแพทย์ตำบล ในพื้นที่ อ.หาดใหญ่ ก่อนที่จะย้ายกลับขึ้นไปอยู่กรุงเทพฯ ทั้งหมด ส่วนตนใช้ชีวิตอยู่ที่จังหวัดสงขลากับครอบครัว

แต่ชีวิตเริ่มผกผันต้องแยกทางกับสามีคนแรก และเริ่มใช้ชีวิตเหมือนคนปกติทั่วไปก่อนที่จะมาได้สามีใหม่ คือ นายริน ประทุมมณี หรือลุงริน ซึ่งมีอาชีพรับเหมาก่อสร้างและขับรถรับจ้างขนส่งสินค้าที่ปาดังเบซาร์ และอาศัยอยู่ในพื้นที่ อ.สะเดา มาถึงปัจจุบัน และชีวิตเริ่มลำบากหนักขึ้นเมื่อนายริน ล้มป่วยด้วยโรคอัมพฤกษ์เมื่อสิบกว่าปีที่ผ่าน มาไม่สามารถทำงานได้ครอบครัวจึงลำบากเรื่อยมาเพราะตัวเองก็ไม่ได้มีอาชีพอะไร จนถึงปัจจุบันอาศัยเบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุเดือนละ 600 และเบี้ยคนพิการอีก 800 บาท รวมทั้งลูกสาวคนเดียวที่เหลืออยู่ส่งเสียมาให้บ้างเพราะอีก 3 คน เสียชีวิตไปแล้ว

ชีวิตในช่วงที่อยู่กรุงเทพฯ สะดวกสบายมาก ไปไหนมาไหนมีรถรับส่งและได้เรียนหนังสือ ต่างกับปัจจุบัน ราวฟ้ากับดินที่แทบจะนอนกลางดินกินกลางทราย แต่ก็ทำใจยอมรับกับชะตาชีวิตที่เป็นอยู่ หลังจากที่ท่านพ่อเสียชีวิต ก็แทบจะไม่ได้ติดต่อกับญาติพี่น้องที่กรุงเทพฯ อีกเลย มีเพียงหลานสาวคนเดียวที่อยู่หาดใหญ่ซึ่งยังพอติดต่อกันได้ บ้าง แต่ก็ไม่ได้ต้องการเรียกร้องอะไรจากญาติพี่น้องส่วนศักดิ์คินานาน้ำเชื่อว่าหม่อมหลวง ก็ไม่ได้สนใจอะไร เพียงแต่เมื่อไปติดต่อราชการหรือธนาคารก็มีคนสอบถามว่าเป็นหม่อมจริงหรือเปล่า เพราะหลายคนไม่เชื่อว่าหม่อมหลวงจะ มาอยู่ในสภาพแบบนี้ โดยในบั้นปลายของชีวิตไม่ต้องการกลับไปอยู่ที่กรุงเทพฯ อีกแล้วแม้จะมีน้องสาวอีก 2 คน เพราะขาดการติดต่อกันมานานไม่รู้จะไปเริ่มตนยังงัย แต่ขอแค่ให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่านี้ก็พอ เช่นเรื่องของที่อยู่ อาศัยและปัจจัยยังชีพไม่ต้องลำบาก และไม่ปฏิเสธหากหน่วยงานใดหรือผู้ใจบุญจะช่วยเหลือ ส่วนลุงรินบอกว่าช่วงที่ อยู่กินกับ หม่อมแล้ว ก็ไม่รู้ว่าเป็นถึงหม่อมหลวงมาทราบทีหลังเห็นจากบัตรประชาชน

ชื่อข่าว

1. เหตุการณ์ในข่าวเกี่ยวข้องกับโลกธรรม 8 ข้อใด เพราะอะไร

2. เมื่อบุคคลในข่าวประสพกับโลกธรรม 8 ข้อใดข้อหนึ่งแล้ว เขาปฏิบัติตนอย่างไร

3. นักเรียนคิดว่าเหตุการณ์ในข่าวจะสามารถเกิดขึ้นในชีวิตของนักเรียนได้หรือไม่ ถ้าเกิดขึ้นนักเรียนจะทำอย่างไร

ใบงานที่ 4

การสำรวจตนเองในการใช้โลกธรรม 8 ในการดำเนินชีวิต

คำชี้แจง ให้นักเรียนสำรวจตนเองในการใช้โลกธรรม 8 ในการดำเนินชีวิต

พฤติกรรมที่ปฏิบัติ	การปฏิบัติ		
	มาก	ปานกลาง	ไม่ปฏิบัติ
1. นักเรียนรู้สึกดีใจและตื่นเต้นเสมอเมื่อได้รับสิ่งที่ดี เช่น ได้รับรางวัลจากการแข่งขัน หรือสลากกินแบ่งรัฐบาล เป็นต้น			
2. นักเรียนรู้สึกไม่ยินดีหรือเศร้าใจทุกครั้งเมื่อต้องสูญเสียโอกาส เช่น ไม่ได้รับรางวัล เพราะไม่เข้ารอบหรือถูกตัดสิทธิ์ หรือจับสลากได้ของที่ไม่ถูกใจ เป็นต้น			
3. นักเรียนรู้สึกดีใจและตื่นเต้นเสมอเมื่อถูกยกย่องให้อยู่ในตำแหน่งหรือหน้าที่ที่สำคัญ เช่น เป็นหัวหน้าห้อง หัวหน้ากลุ่ม ตัวแทนการแข่งขัน เป็นต้น			
4. นักเรียนรู้สึกไม่ยินดีหรือเศร้าใจทุกครั้งเมื่อถูกถอดจากตำแหน่ง หรือให้พ้นจากหน้าที่ที่สำคัญ เช่น ไม่ได้เป็นหัวหน้ากลุ่มหรือตัวแทนการแข่งขัน เป็นต้น			
5. นักเรียนมักแสดงออกชัดเจนเมื่อมีความสุขหรือสมหวัง เช่น อุทานเสียงดัง ตาเบิกกว้างเป็นประกาย กระโดดโลดเต้น ร้องรำทำเพลง เป็นต้น			
6. นักเรียนมักแสดงออกชัดเจนเมื่อมีความทุกข์หรือผิดหวัง เช่น ตีอกชกหัว คร่ำครวญเสียงดัง ร้องไห้ฟูมฟาย ทำลายสิ่งของ เป็นต้น			
7. นักเรียนรู้สึกดีใจและชื่นชมเสมอเมื่อได้รับคำชื่นชมสรรเสริญ			
8. นักเรียนรู้สึกหงุดหงิดและรำคาญใจเสมอเมื่อรู้ว่าถูกนินทาว่าร้าย			

แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง โลกธรรม ๘

คำสั่ง ให้นักเรียนเขียนเครื่องหมายกากบาท × ลงในคำตอบที่ถูกต้องที่สุด

๑. สิ่งที่ครอบงำมนุษย์ ๘ ประการ คือข้อใด

- ก. ปาปนิกรรม ข. โลกธรรม
ค. กรรมนิยาม ง. มิจฉาวณิชา

๒. สิ่งที่น่าปรารถนาหรือต้องการ เรียกว่าอะไร

- ก. กามารมณ์ ข. เจตนารมณ์
ค. อภิวารมณ์ ง. อนิภวารมณ์

๓. ข้อใดจัดเป็นฝ่าย อนิภวารมณ์

- ก. ลาภ – ยศ ข. สรรเสริญ – สุข
ค. นิินทา – ทุกข์ ง. ถูกทุกข้อ

๔. อภิวารมณ์ คือสิ่งที่น่าปรารถนาหรือต้องการ ยกเว้นข้อใด

- ก. ลาภ ข. ยศ
ค. สรรเสริญ ง. ทุกข์

๕. คนเราทุกคนสามารถหลีกเลี่ยงโลกธรรม ๘

ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ก. ได้ แต่ต้องบรรลอรหัตต
ข. ได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องดับไป
ค. ไม่ได้ เพราะโลกธรรมเป็นสิ่งที่มิอยู่ประจำ โลกและครอบงำสัตว์โลก
ง. ไม่ได้ เพราะโลกธรรมเป็นหลักคำสั่งสอน ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว

๖. โลกธรรมทั้งสองส่วนนี้จะเกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้เพราะฉะนั้นเราควรทำตัวอย่างไร

- ก. ตามใจตนเองปล่อยให้เป็นไป
ข. ตามใจตนเองเพราะเราบังคับไม่ได้
ค. ควบคุมตนเองไม่ให้ดีใจหรือเสียใจ

มากจนเกินไป

- ง. ควบคุมตนเองบ้างตามใจตัวเองบ้าง
เดินทางสายกลาง

๗. พระพุทธศาสนาสอนให้คนเราทำความรู้จักถึงความจริงของโลกธรรม ๘ ไว้ ข้อใดไม่ใช่

- ก. มีลาภ เสื่อมลาภ ข. มียศ เสื่อมยศ
ค. มียกย่อง สรรเสริญ ง. มีสุข และมีทุกข์

๘. ขวลิขิตถูกยกย่องให้เป็นเยาวชนดีเด่นแห่งชาติ แต่ขวลิตควบคุมตนเองได้ไม่แสดงอาการดีใจจนเกินไปเพราะเหตุใด

- ก. ตัวเองยังไม่เหมาะสมจึงนิ่งเฉย
ข. ทุกสิ่งไม่แน่นอนจึงไม่ประมาท
ค. การได้รางวัลไม่ใช่เป้าหมายสูงสุด
ง. รางวัลไม่ได้การันตีความดีของคนเสมอไป

๙. ประโยชน์โดยตรงที่ได้จากการศึกษาโลกธรรม ๘ คืออะไร

- ก. ไม่พึงสนใจการนินทาที่เกิดจากการริษยา
ข. เมื่อมียศพึงปฏิบัติตนให้สมควรแก่เกียรติยศ
ค. เมื่อมีลาภพึงรักษาไว้มิให้เสื่อมลาภ
ง. เตรียมใจยอมรับว่าสุขและทุกข์เป็นของคู่กัน

๑๐. หลักธรรมในข้อใดสอนให้คนเราเข้าใจถึงความจริงว่าลาภ ยศ และสรรเสริญนั้นเป็นสิ่งที่ไม่จีรังยั่งยืน

- ก. อริยสัจ ๔ ข. กรรม ๑๒
ค. โลกธรรม ๘ ง. มิจฉาวณิชา ๕

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง โลกธรรม ๘

๑. ข

๒. ค

๓. ค

๔. ง

๕. ค

๖. ค

๗. ค

๘. ข

๙. ง

๑๐. ค

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

เรื่อง กรรมนิยาม (กรรม12)

เวลา 2 คาบ

รหัสวิชา ส 32203

รายวิชา พระพุทธศาสนา 3

ระดับชั้น มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

โรงเรียนศึกษานารีวิทยา สพม. 1

1. ผลการเรียนรู้

ข้อ 1 วิเคราะห์หลักธรรมในกรอบอริยสัจ 4 หรือหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ (ส 1.1 ม.4-6/13)

2. สาระสำคัญ

ในพระพุทธศาสนา **กรรม** แปลว่า "การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา" ถ้าจำแนกตามมูลเหตุของการกระทำ มี 2 ประเภท คือ อกุศลกรรม เป็นกรรมชั่ว เกิดจากอกุศลมูล และ กุศลกรรม เป็นกรรมดี เกิดจากกุศลมูล ถ้าจำแนกตามทางที่ทำการหรือตามการแสดงออก มี 3 ประเภท คือ การกระทำทางกาย เรียก กายกรรม การกระทำทางวาจา เรียก วจีกรรม และการกระทำทางใจ เรียก มโนกรรม กรรมจำแนกตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ผลมี 12 ประเภท ซึ่งจำแนกได้เป็น 3 หมวด คือ ให้ผลตามเวลา ให้ผลตามหน้าที่ และให้ผลตามลำดับความแรง

3. จุดประสงค์การเรียนรู้

3.1 ด้านความรู้ (Knowledge)

อธิบายกรรมนิยาม (กรรม12) ได้ (K)

3.2 ด้านทักษะ / กระบวนการ (Process)

ศึกษาและจำแนกกรรมนิยาม (กรรม12) ได้ (P)

3.3 ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attitude)

☒ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	☒ อยู่อย่างพอเพียง	☒ ซื่อสัตย์สุจริต
☒ มุ่งมั่นในการทำงาน	☒ มีวินัย	☒ รักความเป็นไทย
☒ ใฝ่เรียนรู้	☒ มีจิตสาธารณะ	☐ อื่น.....

4. ด้านสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

☒ ความสามารถในการสื่อสาร	: อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม
☒ ความสามารถในการคิด	: วิเคราะห์และสังเคราะห์หลักธรรม
☒ ความสามารถในการแก้ปัญหา	: นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม
☒ ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต	: ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท
☒ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี	: การสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

5. ด้านคุณลักษณะของผู้เรียนตามหลักสูตรมาตรฐานสากล

☒ เป็นเลิศวิชาการ	☐ สื่อสารสองภาษา	☒ ล้ำหน้าทางความคิด
☒ ผลงานอย่างสร้างสรรค์	☒ ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก	

6. บูรณาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

☒ หลักความพอประมาณ	☒ รู้จักความพอดีในการดำเนินชีวิต

- ✓ หลักความมีเหตุผล : รู้จักความเหมาะสมในการดำเนินชีวิต
- ✓ หลักภูมิคุ้มกัน : รู้รอบคอบ รู้เท่าทัน ดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท
- ✓ เชื้อไขความรู้ : รู้หลักธรรมแล้วนำไปประยุกต์ใช้ คือหลักวิชา
- ✓ เชื้อไขคุณธรรม : รู้จักพอประมาณ ไม่แสวงหาโดยเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

เดือดร้อน

7. ชิ้นงาน/ภาระงาน

1. สรุปความรู้และตอบคำถามลงในใบงาน

8. กิจกรรมการเรียนรู้

8.1 ทดสอบก่อนเรียน โดยใช้แบบทดสอบแบบปรนัย

8.2 ชี้นำ

4. นักเรียนไหว้พระสวดมนต์ อาราธนาศีล - สมาทานศีล 5 ทำสมาธิ แผ่เมตตาและส่วนกุศลก่อนเรียน 10 นาที
5. นักเรียนพิจารณาภาพ หรือวีดิทัศน์เหตุการณ์เกี่ยวกับ **กรรมนิยาม (กรรม12)** ซึ่งเกิดขึ้นใน

ชีวิตประจำวัน และเป็นข่าวปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นๆ โดยแสดงความคิดเห็นต่อภาพหรือวีดิทัศน์อย่างหลากหลาย สะท้อนแนวคิด เพื่อเชื่อมเข้าสู่การเรียนรู้เรื่อง **กรรมนิยาม (กรรม12)** ในประเด็นดังนี้

- เรื่องราวที่เกิดขึ้นเกิดจากกรรม หรือความบังเอิญ
- ทำไมมนุษย์จึงมีความแตกต่างกัน

6. ครูแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้

8.3 ชิ้นประกอบกิจกรรม

8.3.1 การแสวงหาความรู้

4. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4-6 คน ให้แต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้เรื่อง **กรรมนิยาม (กรรม12)** เพื่อประกอบการปฏิบัติกิจกรรม เมื่อศึกษาใบความรู้แล้วให้นักเรียนแต่ละกลุ่มสรุปความรู้ที่ได้ในใบงานที่ 1

8.3.2 ค้นพบความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้

5. สมาชิกในแต่ละกลุ่มร่วมกันทำกิจกรรมในใบงานที่ 2 โดยช่วยกันสำรวจเหตุการณ์ตัวอย่างที่เกี่ยวกับ**กรรมนิยาม (กรรม12)** ตามที่กำหนดให้ แล้วอภิปรายและวิเคราะห์ร่วมกันในกลุ่มว่าเหตุการณ์นั้น เกี่ยวข้องกับ**กรรมนิยาม (กรรม12)**อย่างไร แล้วจัดอยู่ในกรรมประเภทไหน ทั้งนี้ให้นำความรู้จากการศึกษาเรื่อง**กรรมนิยาม (กรรม12)** มาประกอบการอภิปราย นักเรียนร่วมกันสรุปประเด็นจากการวิเคราะห์ลงในใบงานที่ 2

6. ครูสุ่มนักเรียนประมาณ 1-2 กลุ่ม มานำเสนอ และร่วมกันอภิปรายทั้งชั้น

8.3.3 การวิเคราะห์ประเมินค่า

7. ครูอ่านสถานการณ์ที่ 1 ให้นักเรียนทั้งชั้นฟัง
8. เมื่อนักเรียนฟังสถานการณ์แล้ว นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปราย โดยวิเคราะห์สถานการณ์ในใบงานที่ 3
9. ครูให้ตัวแทนกลุ่ม ออกมานำเสนอผลการวิเคราะห์ แล้วนักเรียนทั้งชั้นร่วมกันอภิปราย

10. ครูสะท้อนผลและอภิปรายร่วมกันทั้งชั้นเรียน

8.3.4 การพิสูจน์ความรู้

11. ครูให้นักเรียนแต่ละคนทำการประเมินพฤติกรรมตนเองว่าได้ปฏิบัติตามแบบอย่างหลักธรรม เรื่องกรรมนิยาม (กรรม12) หรือไม่ โดยให้นักเรียนสำรวจตนเองในการนำกรรมนิยาม (กรรม12) มาใช้ในการดำเนินชีวิตในใบงานที่ 4

8.4 ขั้นสรุป

1. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาระของหลักธรรม โลกธรรม 8 ในเรื่องความหมาย องค์ประกอบ และความสำคัญของหลักธรรม โลกธรรม 8 ที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิต จะทำให้เกิดความเข้าใจในชีวิต

8.5 ทดสอบหลังเรียน โดยใช้แบบทดสอบปรนัย

9. สื่อ/วัสดุอุปกรณ์/แหล่งเรียนรู้

9.1 สื่อ

- วีดิทัศน์และภาพเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับกรรมนิยาม (กรรม12)
- โปรแกรมนำเสนอ power point “กรรมนิยาม (กรรม12)”
- ใบความรู้ เรื่อง กรรมนิยาม (กรรม12)
- หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ม. 5

9.2 วัสดุอุปกรณ์

- คอมพิวเตอร์
- โปรเจคเตอร์

9.3 แหล่งเรียนรู้

- ห้องสมุด โรงเรียนศึกษานารีวิทยา
- สื่อออนไลน์ เว็บไซต์ต่างๆ

10. การวัดผลและประเมินตัวชี้วัด

วิธีวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
ตรวจแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน ตรวจผลงานการศึกษาจากใบงาน	- แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน - ใบงาน	เมื่อนักเรียนได้คะแนนรวม ด้านความรู้ร้อยละ 50 ขึ้นไป ผ่านเกณฑ์
- ตรวจสอบกระบวนการทำงานอย่าง เป็นระบบ	- แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน อย่างเป็นระบบของนักเรียน	เมื่อนักเรียนได้คะแนนรวม ด้านกระบวนการร้อยละ 50 ขึ้นไป ผ่านเกณฑ์
สังเกตพฤติกรรมขณะทำแบบทดสอบ และกิจกรรม	- แบบสังเกตพฤติกรรมการ ปฏิบัติงานกลุ่มและรายบุคคล	เมื่อนักเรียนได้คะแนนรวม ด้านเจตคติร้อยละ 50 ขึ้นไป ผ่านเกณฑ์

11. ความคิดเห็น (รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ/ผู้บริหารฯ/หัวหน้ากลุ่มสาระฯ/ผู้ที่ได้รับมอบหมาย)

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ

(.....)

ตำแหน่ง

วันที่.....

12. บันทึกหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

รหัสวิชา ส 32203 รายวิชา พระพุทธศาสนา 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2561
ห้อง ม..... วันที่.....เวลา..... น.

7. ด้านการทบทวนความรู้/ทักษะพื้นฐานเดิมเพื่อการจัดการเรียนรู้

.....
.....
.....

8. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

.....
.....
.....

9. ด้านการวัดผล ประเมินผลการเรียน (ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ)

.....
.....
.....

10. สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

.....
.....
.....

11. ปัญหา / อุปสรรค

.....
.....
.....

12. ข้อเสนอแนะ / แนวทางแก้ไข/แนวทางในการพัฒนาต่อไป

.....
.....
.....

ลงชื่อ..... ผู้สอน

(พระสุทธิพงษ์ สุทธิวิโส)

ใบความรู้ เรื่อง กรรมนิยาม (กรรม12)

พระสุทธิพงษ์ สุทธิวิไล

พระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงปรากฏการณ์ต่างๆในธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและชีวิตโดยละเอียดว่าดำเนินไปตามกฎธรรมชาติที่เรียกว่า นิยาม 5⁴ หมายถึง กำหนดอันแน่นอน, ความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนของธรรมชาติ, กฎธรรมชาติ อันครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปตามกฎทั้ง 5 ประการนี้ ได้แก่

1. **อุตุนิยาม** (physical laws) คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น อุณหภูมิ ดินฟ้าอากาศ สิ่งแวดล้อม
2. **พีชนิยาม** (biological laws) คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับพันธุ์กรรม กระบวนการถ่ายทอดข้อมูลของสิ่งมีชีวิตทั้งพืช สัตว์ เชื้อโรค ผ่านการสืบพันธุ์
3. **จิตนิยาม** (psychic law) คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต เจตสิก
4. **กรรมนิยาม** (Karmic Laws) คือ กฎแห่งกรรม คือกฎแห่งการกระทำและผลของการกระทำ
5. **ธรรมนิยาม** (General Laws) อันได้แก่กฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสิ่งที่พระองค์ตรัสรู้ไว้ ได้แก่ กฎธรรมชาติอันเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่แล้วในจักรวาล เพียงแต่พระพุทธองค์ได้

ทรงค้นพบด้วยสัพพัญญุตญาณและนำมาเผยแผ่เท่านั้น ทรงรับรู้ เข้าใจถึงนิยามหรือกฎธรรมชาติทั้ง 5 นี้อย่างลึกซึ้ง ทฤษฎีต่างๆที่นักวิทยาศาสตร์ค้นพบก็คือความจริงแห่งนิยามเหล่านี้ เช่น ทฤษฎีวิวัฒนาการของชาร์ลส์ ดาร์วิน ก็มาจากพีชนิยาม กฎของนิวตันก็มาจากอุตุนิยาม แต่พระพุทธองค์ทรงเลือกที่จะตัดความรู้ทางด้านอุตุนิยาม และพีชนิยามออกจากคำสั่งสอน เพราะไม่ใช่ทางแห่งการดับทุกข์ และไปเน้นที่**กรรมนิยาม จิตนิยาม และธรรมนิยาม**⁵

กรรมนิยาม (Karmic Laws) คือ กฎแห่งกรรม คือกฎแห่งการกระทำและผลของการกระทำเป็นกฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์(order of act and result; the law of Kamma/Kama;moral laws) กระบวนการของการกระทำและการให้ผลของการกระทำที่มีความสืบเนื่องออกไปอันสอดคล้องสมกัน เช่นทำกรรมดีมีผลดี ทำกรรมชั่วมีผลชั่ว⁶

กรรมคืออะไร

ในทางพระพุทธศาสนา คำว่า กรรม หมายถึง **การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา**

ถ้าจำแนกตามมูลเหตุของการกระทำ มี 2 ประเภท คือ

1. อกุศลกรรม เป็นกรรมชั่ว เกิดจากอกุศลมูล
2. กุศลกรรม เป็นกรรมดี เกิดจากกุศลมูล

ถ้าจำแนกตามทางที่ทำความหรือตามการแสดงออก มี 3 ประเภท คือ

1. การกระทำทางกายเรียก กายกรรม
2. การกระทำทางวาจา เรียก วจีกรรม
3. การกระทำทางใจ เรียก มโนกรรม

⁴ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), นิยาม 5, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (พิมพ์ครั้งที่ 24), นนทบุรี : เอส.อาร์.พรินต์, 2553 หน้า 166.

⁵ สม สุจิรา, เกิดเพราะกรรมหรือความชวย, (พิมพ์ครั้งที่ 36), กรุงเทพฯ: อมรินทร์ธรรมะ อมรินทร์พรินต์แอนด์พับลิชชิง, 2559 หน้า 16.

⁶ คงศักดิ์ ตันไพจิตร, ไขความลับของสังคมและวิทยาศาสตร์, (พิมพ์ครั้งที่ 1), กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2559 หน้า 137.

กรรมจำแนกตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ผลมี 12 ประเภท ซึ่งจำแนกได้เป็น 3 หมวด คือ ให้ผลตามเวลา ให้ผลตามหน้าที่ และให้ผลตามลำดับความแรง⁷

ประเภทแห่งกรรมตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีอยู่ 3 ประเภท คือ⁸

1. กิจจตุกกะ (กรรมที่ให้ผลตามหน้าที่) - ชนกกรรม, อุปัตถัมภกรรม, อุปปีฬกรรม, อุปฆาตกรรม
2. ปากทานปริยายจตุกกะ (กรรมที่ให้ผลตามลำดับความแรง) - ครุกรรม, อาสันกรรม, อาจิณณกรรม, กตัตตากรรม
3. ปากกาลจตุกกะ (กรรมที่ให้ผลตามเวลา) - ธีธรรมเวทนียกรรม, อุปปัชชเวทนียกรรม, อปราปริยเวทนียกรรม, อโหสิกรรม

กรรมประเภทที่ 1 กิจจตุกกะ คือ ประเภทแห่งกรรมที่ว่าโดยหน้าที่		
ชนิดของกรรม		ลักษณะการให้ผลกรรม
1.1 ชนกกรรม	กรรมที่ทำหน้าที่ยังวิบากให้เกิดขึ้น	เปรียบเหมือนมารดาผู้ให้กำเนิดบุตรของตน
1.2 อุปัตถัมภกรรม	กรรมที่ทำหน้าที่อุปถัมภ์ค้ำชูกรรมอื่น	เปรียบเหมือนแม่นมหรือพี่เลี้ยงเด็กทารก
1.3 อุปปีฬกรรม	กรรมที่ทำหน้าที่เบียดเบียนกรรมอื่น	เปรียบเหมือนพฤษชาติกำลังเจริญงอกงามแล้วมีผู้มาตัดฟันบั่นรอนถอนทิ้ง
1.4 อุปฆาตกรรม/อุปปัจเจกกรรม	กรรมที่ทำหน้าที่เข้าไปฆ่าหรือเข้าไปตัดรอนกรรมอื่น	เปรียบเหมือนลูกศรที่ยิงไปแล้วถูกสกัดด้วยไม้ค้อนแล่นไปต่อไม่ได้ ตกลงขณะนั้นเอง
กรรมประเภทที่ 2 ปากทานปริยายจตุกกะ คือ ประเภทแห่งกรรมที่ว่าโดยลำดับการให้ผล		
ชนิดของกรรม		ลักษณะการให้ผลกรรม
2.1 ครุกรรม	กรรมหนักซึ่งมีอำนาจให้ผลเป็นอันดับ 1	เปรียบเหมือนก้อนหิน ก้อนเหล็กค่อยๆ จมน้ำ
2.2 อาสันกรรม	กรรมที่กระทำในเวลาใกล้จะตาย	เปรียบเหมือนโคแก่ที่อยู่ใกล้ประตูคอก
2.3 อาจิณณกรรม/พหุลกรรม	กรรมที่กระทำบ่อยๆ	เปรียบเหมือนนกมวยปล้ำที่แรงเยอะกว่าชนะคู่ต่อสู้
2.4 กตัตตากรรม	กรรมที่สักแต่ว่ากระทำ	เปรียบเหมือนคนบ้ายิงลูกศร
กรรมประเภทที่ 3 ปากกาลจตุกกะ คือ ประเภทแห่งกรรมที่ว่าโดยกาลเวลาที่ให้ผล		
ชนิดของกรรม		ลักษณะการให้ผลกรรม
3.1 ธีธรรมเวทนียกรรม	กรรมที่ให้ผลในปัจจุบันคือให้ผลในชาตินี้	เปรียบเหมือนนายพรานได้โอกาสยิงลูกธนูไปถูกเนื้อ
3.2 อุปปัชชเวทนียกรรม	กรรมที่ให้ผลในชาติหน้า	เปรียบเหมือนนายพรานมฤตยูพลาดไม่ถูกเนื้อ
3.3 อปราปริยเวทนียกรรม	กรรมที่ให้ผลในชาติที่ 3 เป็นต้นไป	เปรียบเหมือนสุนัขไล่เนื้อของนายพรานไม่ยอมลดละ
3.4 อโหสิกรรม	กรรมที่สำเร็จเป็นกรรมแล้ว แต่กลายเป็นหมันไปไม่มีโอกาสให้ผลในไตรกาล อดีตกาล ปัจจุบันกาล อนาคตกาล	เปรียบเหมือนข้าวสุกที่บูดเน่าเพราะเก็บไว้นานโดยมิได้บริโภค เปรียบเหมือนคดที่หมดอายุความ

เกณฑ์วินิจฉัยกฎแห่งกรรม

ศาสนาพุทธได้วางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการวินิจฉัยว่าอะไรดี อะไรไม่ดี โดยถือเอาเจตนาเป็นหลักว่า การกระทำนั้นๆ มาจากความตั้งใจหรือไม่ และมีเกณฑ์สำหรับพิจารณา คือ

⁷ จรัส พยักราชศักดิ์ และคณะ, หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา 2 ม.4-6, กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, 2559 หน้า 43.

⁸ พระพรหมโมลี, กรรมทิปนี, กรุงเทพฯ: 2552, หน้า 268.

(๑) ทุกขเวทนาอย่างแรงกล้า (๒) เสื่อมทรัพย์ (๓) ถูกทำร้ายร่างกาย (๔) เจ็บป่วยอย่างหนัก (๕) กลายเป็นคนวิกลจริต ๖) ต้องราชภัย (๗) ถูกกล่าวหาอย่างร้ายแรง (๘) เสื่อมญาติ (๙) ทรัพย์สมบัติพินาศย่อยยับ (๑๐) บ้านเรือนถูกไฟไหม้ เขาผู้มีปัญญาทรมาน เมื่อตายไปย่อมตกนรก”¹³

ทำอย่างไรจึงจะพ้นจากกรรม

ต้องทำตนให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติ 5 ประการทุกๆชาติไป คุณสมบัติ 5 ประการนั้น คือ

1. ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้เคยสร้างบุญไว้แต่ปางก่อน
2. ปฏีรูปเทสวาสะ การอยู่ในประเทศอันสมควร คือ อยู่ในถิ่นฐานที่ประกอบด้วยคนดีมีศีลธรรม
3. สัมปยุตตสัมปยุตตะ การได้คบหาสมาคมกับเหล่าสัตบุรุษ
4. สัทธัมมัสสนา การได้สดับตรับฟังพระสัทธรรม
5. อัตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ในทางที่ถูกที่ชอบ

ในการที่เราจะทำตนให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติทั้ง 5 ประการ ข้อสำคัญอยู่ที่กรรมหรือการกระทำของเราในชาตินี้โดย

เราต้องประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีงาม ตั้งตนอยู่ในศีลธรรม พยายามบำเพ็ญทานรักษาศีลเจริญภาวนาอยู่เสมอ แล้วตั้งความจิตอธิษฐานปรารถนาเพื่อความหวังได้คุณสมบัติทั้ง 5 ประการนี้¹⁴

สรุป

กรรมนิยาม (Karmic Laws) คือกฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ (order of act and result; the law of Karma/Kamma; moral laws) คือ กระบวนการของการกระทำและการให้ผลของการกระทำที่มีความสืบเนื่องออกไปอันสอดคล้องสมกัน ดังหลักกรรมที่ว่า “บุคคลทำกรรมใดไว้ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เขาย่อมต้องรับผลแห่งกรรมนั้น”

พระพุทธศาสนาเป็น กรรมวาท และกิริยวาท (ศาสนาแห่งการกระทำ) เป็นวิริยวาท (ศาสนาแห่งความเพียรพยายาม)¹⁵

ให้ความสำคัญกับการกระทำและผลของการกระทำว่า สิ่งที่มีมนุษย์ได้กระทำไว้อย่อมมีผลสะท้อนกลับให้แก่มนุษย์อย่างแน่นอน ผลบางอย่างอาจเกิดขึ้นได้ในปัจจุบัน ผลบางอย่างอาจต้องรอที่จะได้รับในอนาคต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการกระทำแต่ละชนิด ในบรรดากรรม 12 อย่างที่กล่าวมาแล้ว¹⁶

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมไทยมักเข้าใจคำว่า กรรม ในแง่ลบ เช่นเมื่อประสบเรื่องราวที่เลวร้ายหรือความรู้สึกที่ไม่ดีก็มักอ้างว่าเป็น “กรรมเก่า” แล้วสยบยอมต่อสถานะเช่นนั้นไม่คิดต่อสู้หรือพัฒนาตนเองด้วยการสร้าง “กรรมใหม่” อันเป็นเงื่อนไขให้หน้าชีวิตปัจจุบันไปสู่ชีวิตที่ดียิ่งขึ้นในวันข้างหน้า เช่น การคิดดี พูดดี ทำดี งดเว้นจากความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส การคบคนดีอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม อบรมบ่มนิสัยด้วยการฟังธรรมให้เกิดสติปัญญาดำเนินชีวิตในทางที่ถูกต้องชอบธรรม

การศึกษาเรื่องกรรมนิยามหรือกฎแห่งกรรมจะทำให้เรามีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามากยิ่งขึ้น สามารถวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆในสังคมอันเนื่องด้วยเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นรวมถึงตนเองได้อย่างชัดเจน และนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม พอดี พอเพียง ไม่ประมาท มีสติปัญญารู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตอย่างมีภูมิคุ้มกันอันเป็นเหตุปัจจัยหรือเงื่อนไขที่นำชีวิตของเราไปสู่สิ่งที่ดีงามและสุขสงบในภพปัจจุบันหรือในภพหน้า

¹³ พ.ร.บ.(ไทย) 25/137-140/74.

¹⁴ พระพรหมโมลี, กรรมที่ปณี, กรุงเทพฯ: 2552, หน้า 250.

¹⁵ พระพรหมคุณาภรณ์, พัฒนาสังคมไทย ด้วยความรู้เข้าใจไตรภูมิฯ, (พิมพ์ครั้งที่ 8), กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2553 หน้า 59.

¹⁶ ธีระพงษ์ มีไธสง, ผีกับพุทธ การผสมผสานทางความเชื่อ, กรุงเทพฯ : อินทนิล, 2554 หน้า 50.

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 14, 22, 24, 27

กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ ;

คงศักดิ์ ต้นไฟจิตร, ไขความลับของสังฆกรรมและวิทยาศาสตร์, กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2559.

จรัส พยัคฆราชศักดิ์ และคณะ, หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา 2 ม.4-6, กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, 2559.

ธีระพงษ์ มีไธสง, ฝึกปฏิบัติ การผสมผสานทางความเชื่อ, กรุงเทพฯ : อินทนิล, 2554.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), นิยาม 5, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (พิมพ์ครั้งที่

24), นนทบุรี : เอส.อาร์.พรินติ้ง, 2553.

_____,พัฒนาสังคมไทย ด้วยความรู้เข้าใจไตรภูมิฯ, (พิมพ์ครั้งที่ 8), กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2553.

พระพรหมโมลี, กรรมทีปนี, กรุงเทพฯ: 2552.

สม สุจิรา, เกิดเพราะกรรมหรือความช่วย, (พิมพ์ครั้งที่ 36), กรุงเทพฯ: อมรินทร์ธรรมะ อมรินทร์พ

รินติ้ง

แอนด์พับลิชชิง, 2559.

(2) เอกสารออนไลน์

นิยาม 5, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.th.wikipedia.org/wiki/นิยาม_5

[5 ธ.ค 2561].

ใบงานที่ 1

ความหมายและองค์ประกอบของกรรม12

คำชี้แจง จงตอบคำถามต่อไปนี้ให้ถูกต้อง

1. กรรมนิยาม คือ

.....

2. กรรม หมายถึง

.....

2.1 จำแนกตามมูลเหตุของการกระทำ มี 2 ประเภท คือ

(1).....

(2).....

2.2 จำแนกตามทางที่ทำการหรือตามการแสดงออก มี 3 ประเภท คือ

(1).....

(2).....

(3).....

2.3 จำแนกตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้ผลมี 12 ประเภท ซึ่งจำแนกได้เป็น 3 หมวด คือ

(1) กิจจตุกกะ

.....

(2) ปากทานปริยายจตุกกะ

.....

(3) ปากกาลจตุกกะ

.....

3. เกณฑ์วินิจฉัยกฎแห่งกรรม

ก. เกณฑ์หลัก

.....

ข. เกณฑ์ร่วม

.....

4. การจะพ้นจากกรรมต้องมีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ

(1).....

(2).....

(3).....

(4).....

(5).....

ใบงานที่ 2

ประเภทของกรรม12

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างให้ตรงกับข้อความที่กำหนดให้

พฤติกรรม	ชนกกรรม	ครุกรรม	อุปฆาตกรรม	พหุลกรรม	โอโหสิกรรม	อาสันนกรรม
1. ยุยงให้พระสงฆ์แตกสามัคคีกัน						
2. ชักชวนให้เพื่อนไปขายบริการ						
3. ไม่ถือโทษคนที่คิดร้าย						
4. ซาติก่อนทำความดีไว้ ชาตินี้จึงเกิดในตระกูลที่ร่ำรวย						
5. ก่อนตายมีใจนึกถึงกรรมที่ตนทำ						
6. ทำโลहितพระพุทธรูปเจ้าให้ห่อ						
7. ตบยุงทุกวัน						
8. เกิดในตระกูลดี แต่อายุสั้น						
9. ฆ่าบิดา มารดา						
10. เมื่อไปรดน้ำศพได้กล่าวคำยกโทษ และขอภัยผู้เสียชีวิต						

ใบงานที่ 3

วิเคราะห์กรรม12 ตามกรณีศึกษา

แบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 4-6 คน แต่ละกลุ่มสืบค้นและยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่เกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรม อาจเป็นเรื่องเล่า นิทาน หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงที่เป็นข่าวปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ตามหลักกรรม 12 จากนั้นผลัดกันเล่าและนำผลการวิเคราะห์มาเสนอหน้าชั้นเรียน

กรณีศึกษา

เรื่อง.....

สาระโดย

สรุป.....

ผลการวิเคราะห์ตามหลักกรรม 12

ใบงานที่ 4

การสำรวจตนเองในการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่อง กรรม 12 ในการดำเนินชีวิต

คำชี้แจง ให้นักเรียนสำรวจตนเองในการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่องกรรม 12 ในการดำเนินชีวิต

พฤติกรรมที่ปฏิบัติ	การปฏิบัติ		
	มาก	ปานกลาง	ไม่ปฏิบัติ
กายกรรม			
1. นักเรียนงดเว้นจากการฆ่าสัตว์			
2. นักเรียนงดเว้นจากการประพฤติดุสิตในกาม			
3. นักเรียนงดเว้นจากการดื่มสุราและยาเสพติด			
วจีกรรม			
1. นักเรียนงดเว้นจากการพูดเท็จ			
2. นักเรียนงดเว้นจากการพูดส่อเสียด			
3. นักเรียนงดเว้นจากการพูดคำหยาบ			
4. นักเรียนงดเว้นจากการเพ้อเจ้อ			
มโนกรรม			
1. นักเรียนไม่ละโมภโลภมากในสิ่งของๆผู้อื่น			
2. นักเรียนไม่พยาบาทปองร้ายผู้อื่น			
3. นักเรียนเห็นว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว			

แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง กรรมนิยาม

คำสั่ง ให้นักเรียนเขียนเครื่องหมายกากบาท × ลงในคำตอบที่ถูกต้องที่สุด

๑. กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับกระบวนการให้ผลของกรรม คือข้อใด

- ก. อุตุนิยาม ข. พีชนิยาม
ค. จิตนิยาม ง. กรรมนิยาม

๒. การกระทำของมนุษย์ที่ประกอบด้วยเจตนาหรือความจงใจ เรียกว่าอะไร

- ก. ธรรม ข. อธรรม
ค. กรรม ง. ถูกทั้ง ก. และ ค.

๓. ข้อใดคือประเภทของกรรมที่เกิดขึ้นตามมูลเหตุของการกระทำ

- ก. กุศลมูล ข. อกุศลมูล
ค. อภัยกถุธรรม ง. ถูกทั้ง ก. และ ข.

๔. ข้อใดคือประเภทของกรรมตามการแสดงออก

- ก. กายกรรม ข. วจีกรรม
ค. มโนกรรม ง. ถูกทุกข้อ

๕. “เหม่เหม่คิดโยนความผิดให้คนอื่นจึงพูดโกหกเพื่อให้ได้ยสงสาร”การกระทำของเหม่เหม่เป็นกรรมประเภทใด

- ก. อกุศลกรรม
ข. กายกรรม วจีกรรม
ค. มโนกรรม วจีกรรม
ง. ถูกทั้ง ก. และ ค.

๖. “งานเข้า ! สดม. จ่อเอาผิดหญิงไวยเสียระฆังวัดไทร เผยคือเจ้าของห้องปล่อยเช่า อ้างลูกค้าฝรั่งรำคาญ แรงตรวจสอบข้อมูลต่างชาติเข้าพักผิด กม.” ข้อความนี้กล่าวถึงกรรมประเภทใด

- ก. ครุกรรม
ข. ชนกรรม
ค. อุปปัชชเวทนิยกรรม

๗. ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม

๗. “ก่อนลมหายใจสุดท้ายของ วรดาจะสิ้นสุดลง เธอรวบรวมแรงอธิษฐาน สาบานด้วยจิตใจพยาบาลอันแน่วแน่ที่จะแก้แค้นเอาคืนศัตรูในชาติหน้า” ข้อความนี้กล่าวถึงกรรมประเภทใด

- ก. ครุกรรม ข. พหุกรรม
ค. อาสันนกรรม ง. กตัตตากรรม

๘. การกระทำใดจัดเป็นครุกรรม

- ก. ฆ่าพ่อแม่ ข. รังแกสัตว์
ค. ใส่ร้ายผู้บริสุทธิ์ ง. ขโมยพระพุทธรูป

อ่านข้อความต่อไปนี้แล้วตอบคำถามข้อที่ ๙

๑. พหุกรรม

๒. ครุกรรม

๓. กตัตตากรรม

๔. อาสันนกรรม

๙. ข้อใดเรียงลำดับกรรมที่ให้ผลตามลำดับความแรงได้ถูกต้องที่สุด

- ก. ๑-๒-๓-๔
ข. ๑-๓-๔-๒
ค. ๒-๑-๔-๓
ง. ๒-๓-๔-๑

๑๐. การมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งกรรมมีประโยชน์อย่างไร

- ก. ทำให้พ้นทุกข์
ข. ทำให้รู้จักกรรมประเภทต่างๆ
ค. ทำให้มีความเข้าใจในพระธรรม
ง. ทำให้วิเคราะห์ตนเองได้ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง ธรรมเนียม

๑. ง

๒. ค

๓. ง

๔. ง

๕. ง

๖. ง

๗. ค

๘. ก

๙. ค

๑๐. ง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3

เรื่องหลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์

เวลา 1 คาบ

รหัสวิชา ส 32203

รายวิชา พระพุทธศาสนา 3

ระดับชั้น มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

โรงเรียนศึกษานารีวิทยา สพม. 1

1. ผลการเรียนรู้

ข้อ 3 วิเคราะห์หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ หรือแนวคิดของศาสนาที่ตนนับถือ ตามที่กำหนด (ส 1.1 ม.4-6/7)

2. สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนาเน้นความจริงด้านจิตใจ คือทางที่จะให้ถึงความหลุดพ้นจากทุกข์ วิทยาศาสตร์เน้นความจริงด้านวัตถุ คือ การค้นคว้าในสิ่งที่จะทำให้มนุษย์สะดวกสบายอันเป็นความสุขด้านวัตถุ ดังนั้นเครื่องมือในการพิสูจน์ความจริงทางพระพุทธศาสนาจึงแตกต่างจากวิทยาศาสตร์ แต่วิธีการในการแสวงหาความจริงนั้นเป็นแนวเดียวกัน

3. จุดประสงค์การเรียนรู้

3.1 ด้านความรู้ (Knowledge)

อธิบายหลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ ได้ (K)

3.2 ด้านทักษะ / กระบวนการ (Process)

ศึกษาและวิเคราะห์หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ได้ (P)

3.3 ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Attitude)

☒ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	☒ อยู่อย่างพอเพียง	☒ ซื่อสัตย์สุจริต
☒ มุ่งมั่นในการทำงาน	☒ มีวินัย	☒ รักความเป็นไทย
☒ ใฝ่เรียนรู้	☒ มีจิตสาธารณะ	☐ อื่น.....

4. ด้านสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

☒ ความสามารถในการสื่อสาร	: อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม
☒ ความสามารถในการคิด	: วิเคราะห์และสังเคราะห์หลักการ
☒ ความสามารถในการแก้ปัญหา	: นำหลักการไปประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างเหมาะสม
☒ ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต	: ดำเนินชีวิตด้วยความมีเหตุผล
☒ ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี	: การสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

5. ด้านคุณลักษณะของผู้เรียนตามหลักสูตรมาตรฐานสากล

☒ เป็นเลิศวิชาการ	☐ สื่อสารสองภาษา	☒ ล้ำหน้าทางความคิด
☒ ผลงานอย่างสร้างสรรค์	☒ ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก	

6. บุรณาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

☒ หลักความพอประมาณ	☒ รู้จักความพอดีในการดำเนินชีวิต

- ✓ หลักความมีเหตุผล : รู้จักความเหมาะสมในการดำเนินชีวิต
- ✓ หลักภูมิคุ้มกัน : รู้รอบคอบ รู้เท่าทัน ดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท
- ✓ เชื้อไขความรู้ : รู้หลักธรรมแล้วนำไปประยุกต์ใช้ คือหลักวิชา
- ✓ เชื้อไขคุณธรรม : รู้จักพอประมาณ ไม่แสวงหาโดยเบียดเบียนให้ตนเองและผู้อื่น

เดือนร้อน

7. ชิ้นงาน/ภาระงาน

1. สรุปความรู้และตอบคำถามลงในใบงาน

8. กิจกรรมการเรียนรู้

8.1 ทดสอบก่อนเรียน โดยใช้แบบทดสอบแบบปรนัย

8.2 ชี้นำ

7. นักเรียนไหว้พระสวดมนต์ อาราธนาศีล - สมาทานศีล 5 ทำสมาธิ แผ่เมตตาและส่วนกุศลก่อนเรียน 10 นาที
8. นักเรียนพิจารณาภาพ หรือวีดิทัศน์เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ โดยแสดงความคิดเห็นต่อภาพหรือวีดิทัศน์อย่างหลากหลาย สะท้อนแนวคิด เพื่อเชื่อมเข้าสู่การเรียนรู้เรื่องหลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ ในประเด็นดังนี้

- พุทธศาสนามีความเหมือนหรือแตกต่างกับวิทยาศาสตร์อย่างไร

9. ครูแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้

8.3 ขั้นประกอบกิจกรรม

8.3.1 การแสวงหาความรู้

4. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4-5 คน ให้แต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้เรื่องหลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์เพื่อประกอบการปฏิบัติกิจกรรม เมื่อศึกษาใบความรู้แล้วให้นักเรียนแต่ละกลุ่มสรุปความรู้ที่ได้ในใบงานที่ 1

8.3.2 ค้นพบความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้

5. สมาชิกในแต่ละกลุ่มร่วมกันทำกิจกรรมในใบงานที่ 2 โดยช่วยกันศึกษาและวิเคราะห์หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ แล้วเขียนวนั้น ไดอะแกรมเพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างของหลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ แล้วตกแต่งให้สวยงาม ทั้งนี้ให้นำความรู้จากการศึกษาเรื่อง หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์มาประกอบการอภิปราย นักเรียนร่วมกันสรุปประเด็นจากการวิเคราะห์ลงในใบงานที่ 2

6. ครูสุ่มนักเรียนประมาณ 1-2 กลุ่ม มานำเสนอ และร่วมกันอภิปรายทั้งชั้น

8.3.3 การวิเคราะห์ประเมินค่า

7. ครูอ่านสถานการณ์ที่ 1-2 ให้นักเรียนทั้งชั้นฟัง
8. เมื่อนักเรียนฟังสถานการณ์แล้ว นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปราย โดยวิเคราะห์สถานการณ์ในใบงานที่ 3

9. ครูให้ตัวแทนกลุ่ม ออกมานำเสนอผลการวิเคราะห์ แล้วนักเรียนทั้งชั้นร่วมกันอภิปราย

10. ครูสะท้อนผลและอภิปรายร่วมกันทั้งชั้นเรียน

8.3.4 การพิสูจน์ความรู้

11. ครูให้นักเรียนแต่ละคนทำการประเมินพฤติกรรมตนเองว่าได้ปฏิบัติตามหลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์หรือไม่ โดยให้นักเรียนสำรวจตนเองในการนำหลักการเหล่านั้นมาใช้ในการดำเนินชีวิตในใบงานที่ 4

8.4 ขั้นสรุป

1. ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาระของหลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ ในเรื่องความหมาย องค์ประกอบ และความสำคัญ ที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิต จะทำให้เกิดความเข้าใจในชีวิต

8.5 ทดสอบหลังเรียน โดยใช้แบบทดสอบปรนัย

9. สื่อ/วัสดุอุปกรณ์/แหล่งเรียนรู้

9.1 สื่อ

- วีดิทัศน์และภาพเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับหลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์
- โปรแกรมนำเสนอ power point “หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์”
- ใบความรู้ เรื่อง หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์
- หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ม. 5

9.2 วัสดุอุปกรณ์

- คอมพิวเตอร์
- โปรเจคเตอร์

9.3 แหล่งเรียนรู้

- ห้องสมุด โรงเรียนศึกษานารีวิทยา
- สื่อออนไลน์ เว็บไซต์ต่างๆ

10. การวัดผลและประเมินตัวชี้วัด

วิธีวัด	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
ตรวจแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน ตรวจผลงานการศึกษาจากใบงาน	- แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน - ใบงาน	เมื่อนักเรียนได้คะแนนรวม ด้านความรู้ร้อยละ 50 ขึ้นไป ผ่านเกณฑ์
- ตรวจสอบกระบวนการทำงาน อย่างเป็นระบบ	- แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน อย่างเป็นระบบของนักเรียน	เมื่อนักเรียนได้คะแนนรวม ด้านกระบวนการร้อยละ 50 ขึ้นไป ผ่านเกณฑ์
สังเกตพฤติกรรมขณะทำแบบทดสอบ และกิจกรรม	- แบบสังเกตพฤติกรรมการ ปฏิบัติงานกลุ่มและรายบุคคล	เมื่อนักเรียนได้คะแนนรวม ด้านเจตคติร้อยละ 50 ขึ้นไป ผ่านเกณฑ์

11. ความคิดเห็น (รองผู้อำนวยการกลุ่มบริหารวิชาการ/ผู้บริหารฯ/หัวหน้ากลุ่มสาระฯ/ผู้ที่ได้รับมอบหมาย)

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ

(.....)

ตำแหน่ง

วันที่.....

12. บันทึกหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

รหัสวิชา ส 32203 รายวิชา พระพุทธศาสนา 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2561
ห้อง ม..... วันที่.....เวลา..... น.

13. ด้านการทบทวนความรู้/ทักษะพื้นฐานเดิมเพื่อการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

14. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

.....

.....

.....

15. ด้านการวัดผล ประเมินผลการเรียน (ความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ)

.....

.....

.....

16. สรุปผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

.....

.....

.....

17. ปัญหา / อุปสรรค

.....

.....

.....

18. ข้อเสนอแนะ / แนวทางแก้ไข/แนวทางในการพัฒนาต่อไป

.....

.....

.....

ลงชื่อ..... ผู้สอน

(พระสุทธิพงษ์ สุทธิวิไล)

ใบความรู้ เรื่อง หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์

ประเด็นที่ศึกษา

1. ความหมายของพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์
2. หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์

1. ความหมายของพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์

พระพุทธศาสนา ความหมายตามตัวแปลว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ

วร → พระ = ผู้ประเสริฐ / พุทธ = ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน / ศาสนา = คำสั่งสอน

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่มีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา มีพระธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง และตรัสสอนไว้เป็นหลักคำสอนสำคัญ มีพระสงฆ์ (ภิกษุ ภิกษุณี) สาวกผู้ตัดสินใจออกบวชเพื่อศึกษาปฏิบัติตนตามคำสั่งสอน ธรรมวินัย ของพระบรมศาสดา เพื่อบรรลุสู่จุดหมายคือพระนิพพาน และสร้างสังฆะ เป็นชุมชนเพื่อสืบทอดคำสอนของพระบรมศาสดา รวมเรียกว่า พระรัตนตรัย¹⁷

วิทยาศาสตร์ คือ ความรู้ที่ได้โดยการสังเกตและค้นคว้าจากปรากฏการณ์ธรรมชาติแล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ, วิชาที่ค้นคว้าได้หลักฐานและเหตุผลแล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ¹⁸ ความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต รวมทั้งกระบวนการประมวลความรู้เชิงประจักษ์ ที่เรียกว่ากระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และกลุ่มขององค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการดังกล่าว¹⁹

2. หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์

หลักการอันเป็นหัวใจสำคัญเพื่อเข้าถึงจุดหมายของ**พระพุทธศาสนา**แก่พุทธบริษัททั้งปวงโดยย่อ" หรือ หลักการ 3 กล่าวกันเป็นการสรุปรวบยอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันเป็นแนวทางที่พุทธบริษัทพึงปฏิบัติ ได้แก่

1. การไม่ทำบาปทั้งปวง
 2. การทำกุศลให้ถึงพร้อม
 3. การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว
- นี่คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย²⁰

โดยสรุปหลักการของ**วิทยาศาสตร์**อยู่ในขอบข่ายดังนี้²¹

1. ศึกษาเพื่อให้รู้ถึงระเบียบการทำงานของธรรมชาติ หรือความเป็นจริงของธรรมชาติ
2. วางกฎเกณฑ์ที่ศึกษาได้แล้ว (ต้องมีความเป็นสากล คือ ไม่เปลี่ยนแปลงและผู้อื่นรู้เห็นตามได้)
3. นำกฎเกณฑ์นั้นมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาสังคมมนุษย์ให้มีความเจริญในด้านต่าง

¹⁷ ศาสนาพุทธ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.th.wikipedia.org/wiki/ศาสนาพุทธ> [6 ธ.ค 2561].

¹⁸ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554.

¹⁹ วิทยาศาสตร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.th.wikipedia.org/wiki/วิทยาศาสตร์> [6 ธ.ค 2561].

²⁰ ทิ.ม. (ไทย) 10/90/76; วิ.อ. (ไทย) 1/19/190-192.

²¹ นกตล ขวัญชนะภักดี, หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5, กรุงเทพฯ: ประสานมิตร, 2553 หน้า 7.

หลักการของพระพุทธศาสนา	หลักของวิทยาศาสตร์
1. จุดมุ่งหมายของหลักการ มุ่งแสวงหาความจริงหรือสัจธรรม เพื่อพัฒนาสังคมมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ทั้งกายและจิตใจ ให้เข้าถึงความหลุดพ้นจากกิเลสเป็นสำคัญ	1. จุดมุ่งหมายของหลักการ มุ่งแสวงหาความจริงของธรรมชาติแล้วนำผลที่ได้มาพัฒนาสังคมมนุษย์ให้มีความเจริญก้าวหน้าในทางวัตถุเป็นสำคัญ ไม่เน้นปัญหาทางศีลธรรมหรือ จริยธรรม (โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ)
2. ความจริงที่ค้นพบ 1. อุดุนิยาม 2. พินนิยาม 3. จิตนิยาม 4. กรรมนิยาม คือ กฎแห่งกรรม คือกฎแห่งการกระทำและผลของการกระทำ 5. ธรรมนิยาม อันได้แก่กฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อิทัปปัจจยตา ปฏิจสมุปบาท อริยสัจ 4 ทรงตรัสถึงความจริงที่ค้นพบว่า อุปปาทา วา ภิกขเว ตะถาคะตานัง อะนุปปาทา วา ตะถาคะตานัง ฯลฯ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่อุบัติขึ้นก็ตาม นั่นคือความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้นเอง ฯลฯ ครั้นเมื่อตรัสรู้ บรรลุธาตุนั้นแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้เข้าใจง่ายว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ฯลฯ และความจริงที่ทรงนำมาสอนคือ ทุกข์ และการดับทุกข์(นิยามข้อ 3, 4, 5) ส่วนความจริงนอกนั้นไม่เป็นไปเพื่อความดับทุกข์(นิยามข้อ 1, 2) พระองค์จึงไม่นำมาสอน	2. ความจริงที่ค้นพบ 1. อุดุนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น อุณหภูมิ ดินฟ้าอากาศ สิ่งแวดล้อม 2. พินนิยาม คือ กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับพันธุกรรม กระบวนการถ่ายทอดข้อมูลของสิ่งมีชีวิตทั้งพืช สัตว์ เชื้อโรค ผ่านการสืบพันธุ์ 3. จิตนิยาม คือ กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิตเจตสิก* * วิทยาศาสตร์สังคม ประเภทจิตวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับประสาทและสมองที่มีผลต่อการควบคุมและแสดงออกของพฤติกรรมมนุษย์
3. วิธีแสวงหาความจริง ชวนให้ลงมือปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ สอบสวน (เอทิปัสสิโก) และทดลองสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบด้วยประสบการณ์ทางจิตใจของตนเอง (สันทิฏฐิโก) และความรู้ได้นั้นเป็นของเฉพาะตน ต้องปฏิบัติตามจึงจะรู้ (ปัจจุตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ) ไม่เนื่องด้วยกาลเวลา ไม่ขึ้นอยู่กับเวลาปฏิบัติตามได้พร้อมบริบูรณ์ เมื่อใดก็เห็นผลเมื่อนั้น เป็นจริงตลอดเวลาไม่เปลี่ยนแปลงไป (อกาลิโก) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผลไม่เชื่ออะไรง่ายๆ จนกว่าจะได้พิจารณาไตร่ตรองด้วยปัญญาอันแยบคายแล้ว (โยนิโสมนสิการ) และลงมือปฏิบัติไปตามลำดับ(ธัมมานุรัธัมมปฏิบัติ) หมายเหตุ : ดูได้จากพุทธประวัติตอนประพาสุทธานแล้วพบเทวทูต 4 จนถึงตอนออกบวชแล้วศึกษาวิธีการพ้นทุกข์จนได้ตรัสรู้.	3. วิธีแสวงหาความจริง เน้นการเข้าถึงความจริงโดยวิธีปฏิบัติ คือ การพิสูจน์ สอบสวน ทดลองด้วยประสบการณ์ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า บนพื้นฐานของความมีเหตุผลที่ทุกคนสามารถลงมือปฏิบัติให้ประจักษ์ได้ด้วยตนเอง ไม่ปักใจเชื่ออะไรง่ายจนกว่าจะค้นพบความจริงด้วยวิธีการดังกล่าว วิธีการแสวงหาความจริงทางวิทยาศาสตร์²² 1. การกำหนดปัญหาให้ถูกต้อง(location of Problems) 2. การตั้งสมมติฐาน(Setting up of Hypothesis) 3. การทดลองและเก็บข้อมูล(Experimentation and Gathering of Data) 4. การวิเคราะห์ข้อมูล(Analysis of Data) 5. การสรุปผล(Conclusion)
4. ข้อเท็จจริงที่ต้องยอมรับ ความจริงที่พระพุทธศาสนามุ่งค้นหาเน้นประสบการณ์ทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นความจริงที่อยู่เหนือประสาทสัมผัสหรือเหนือการรับรู้ด้วยประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส กล่าวคือ พระพุทธศาสนาค้นหาความจริงโดยมุ่งเข้าสู่ภายในตัวมนุษย์เอง โดยมีความหลุดพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิงเป็นจุดหมายปลายทาง	4. ข้อเท็จจริงที่ต้องยอมรับ ความจริงที่วิทยาศาสตร์มุ่งค้นหาเป็นความจริงเกี่ยวกับสสารและพลังงาน ซึ่งสามารถพิสูจน์ สอบสวนได้ทางประสาทสัมผัส กล่าวคือ วิทยาศาสตร์ค้นหาความจริงโดยมุ่งออกสู่ภายนอก โดยมีความรู้เกี่ยวกับความจริงหรือข้อเท็จจริงที่ถูกต้องเป็นจุดหมายปลายทาง ไม่คำนึงว่าความจริงเฉพาะเรื่องที่ค้นพบนั้นจะช่วยให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ในชีวิตได้หรือไม่

²² พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยาย, (พิมพ์ครั้งที่ 40), กรุงเทพฯ: ผลิตธรรม, 2557 หน้า 685.

สรุป

หลักการของพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์มีลักษณะที่สอดคล้องกันในแง่ที่ใช้ปัญญาของมนุษย์ในการแก้ปัญหาหรือแสวงหาความจริง ในแง่ที่ต่างกันคือ พระพุทธศาสนาเน้นแก้ปัญหาที่ตัวของมนุษย์เองด้วยการปรับปรุงฝึกหัดพัฒนาตน ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสอดคล้องกับโลกธรรมชาติ ในขณะที่วิทยาศาสตร์เป็นการแก้ปัญหาที่เหตุปัจจัยภายนอกด้วยการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมหรือตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ดังที่ท่าน ว.วชิรเมธี เคยกล่าวไว้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นไปในทิศทางเดียวกับวิทยาศาสตร์ เริ่มจากเจ้าชายสิทธัตถะได้สังเกตเห็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ เกิด แก่ เจ็บ ตาย แล้วเกิดคำถามต่อมาว่าทำไม เช่นเดียวกับไอแซค นิวตัน ที่เห็นลูกแอปเปิลหล่น แล้วตั้งคำถามว่าทำไมแอปเปิลจึงไม่ลอยสู่ท้องฟ้า แต่กลับหล่นลงสู่พื้นดินเสมอ ทั้งวิทยาศาสตร์และศาสนาพุทธมีจุดร่วมตรงที่ใช้ทักษะทางปัญญาต่างๆ มาอธิบายสิ่งรอบตัว จึงทำให้รู้เห็นความจริงต่างๆ ในธรรมชาติได้มากขึ้น แต่ต่างกันตรงที่พุทธศาสนาจะนำความจริงเหล่านี้มาใช้เป็นหลักธรรมในการดับทุกข์

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๑๔ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ ;

นภดล ขวัญชนะภักดี, หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5, กรุงเทพฯ:
ประสานมิตร, 2553.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับขยาย, กรุงเทพฯ: ผลิตี, 2557 .

สุรพงศ์ จันทร์ลิ้ม, หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5, กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ,
2554

(2) เอกสารออนไลน์

ศาสนาพุทธ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.th.wikipedia.org/wiki/ศาสนาพุทธ> [6 ธ.ค 2561].

วิทยาศาสตร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.th.wikipedia.org/wiki/วิทยาศาสตร์> [6 ธ.ค 2561].

ใบงานที่ 1

ความหมายและหลักการของพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์

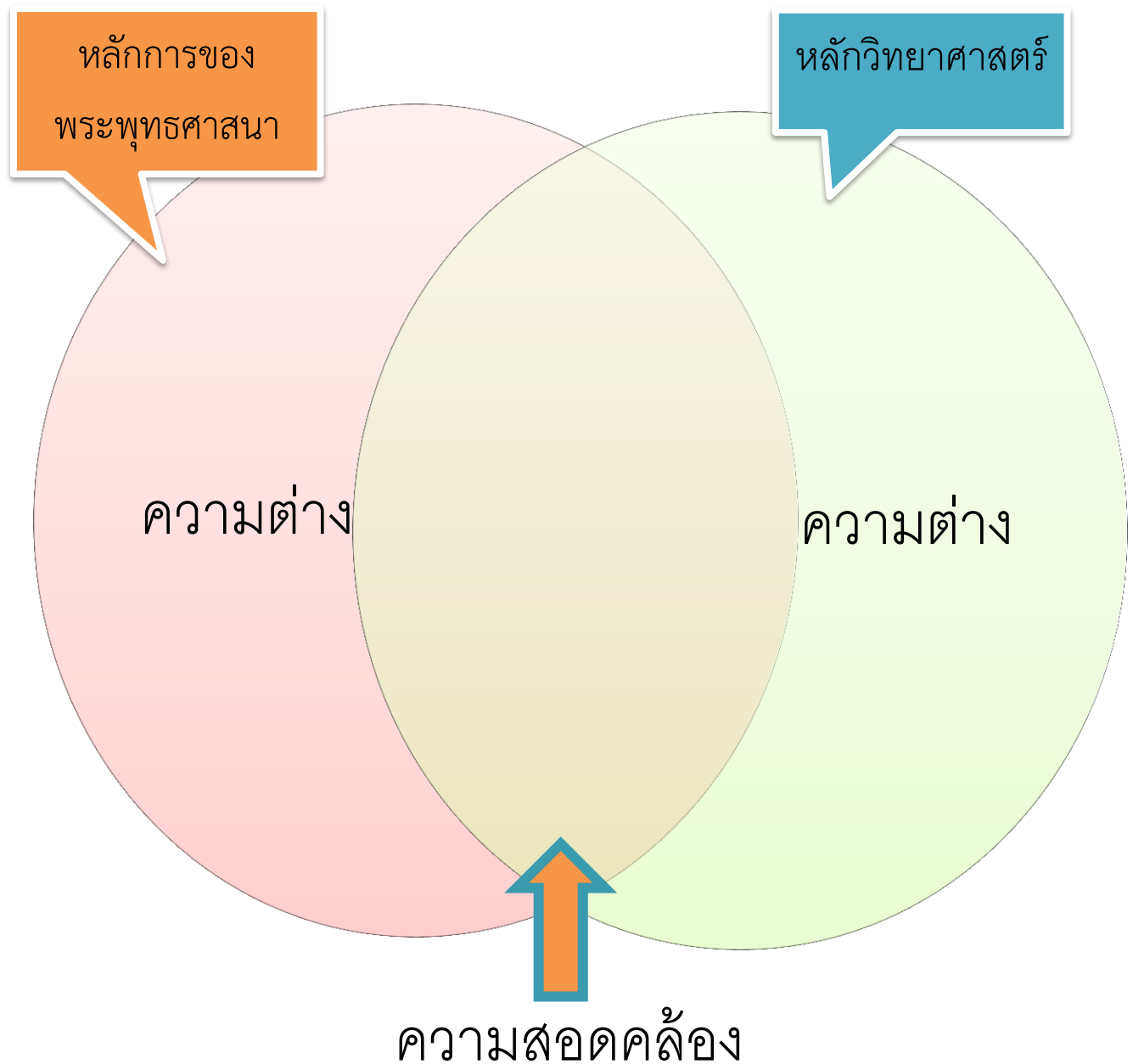
คำชี้แจง ให้นักเรียนอธิบายความหมายและหลักการของพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์

[illegible]

ใบงานที่ 2

วิเคราะห์หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์

ศึกษาและวิเคราะห์หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ แล้วเขียนวนน์ ไดอะแกรมเพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องและความแตกต่างของหลักการของพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ แล้วตกแต่งให้สวยงาม

ใบงานที่ 3

เรื่องที่ 1 สงครามและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์

1. นักเรียนเห็นอะไรในภาพนี้

2. นักเรียนรู้สึกอย่างไร

3. นักเรียนได้แนวคิดในการดำเนินชีวิตต่อไปอย่างไรจากเรื่องนี้

เรื่องที่ 2 ร่างทรง 4.0

หลายคนอาจจะเคยเห็นข่าวตามโทรทัศน์หรือสื่อต่างๆ ที่นำเสนอกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งอ้างว่า ตนเป็น ร่างทรง ของเทพต่างๆ และกลายเป็นประเด็นสังคมในเวลาต่อมา เนื่องจากมีทั้งคนที่เชื่อและคนไม่เชื่อ ยิ่งในยุคปัจจุบันที่ความเจริญด้านเทคโนโลยีช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่างกันง่ายขึ้น ร่างทรงเหล่านี้จึงใช้โซเชียลต่างๆ แพร่กระจายความเชื่อของตนอย่างกว้างขวาง ท่ามกลางคำถามสำคัญว่าร่างทรงเหล่านี้อาจเป็นภัยสังคมในโลกออนไลน์และเข้าข่ายเป็นโฆษณาชวนเชื่อหลอกหลวงประชาชน เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองจริงหรือไม่ ?

(ที่มา : <https://ngthai.com/cultures/13172/spirit-medium/>)

จากปรากฏการณ์ร่างทรงที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันส่งผลต่อความเชื่อของคนในสังคมไทยในเรื่องดังกล่าวมาอย่างยาวนาน ถ้าเป็นนักเรียนจะเตือนบุคคลใกล้ชิดให้นำหลักการทางพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ไปใช้อย่างไรในเรื่องนี้

1. บุคคลเหล่านั้นควรนำหลักการทางพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ไปใช้ในเรื่องนี้ ดังนี้

2. ถ้านักเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียน เช่น สอบได้คะแนนไม่ดี หรือสอบตก นักเรียนจะนำหลักการทางพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์มาใช้ในการแก้ปัญหาอย่างไร

ใบงานที่ 4

การสำรวจตนเองในการใช้หลักการทางพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ในการดำเนินชีวิต

คำชี้แจง ให้นักเรียนสำรวจตนเองในการใช้หลักหลักการทางพระพุทธศาสนากับหลักวิทยาศาสตร์ในการดำเนินชีวิต

พฤติกรรมที่ปฏิบัติ	การปฏิบัติ		
	มาก	ปานกลาง	ไม่ปฏิบัติ
หลักการทางพระพุทธศาสนา			
1. นักเรียนงดเว้นจากการประพฤติดุจจริต			
2. นักเรียนประพฤติสุจริตอยู่เสมอ			
3. นักเรียนทำให้พ่อแม่พอใจเมื่อเจอเรื่องที่เศร้าหมอง			
หลักวิทยาศาสตร์			
1. นักเรียนไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ จนกว่าจะได้พิสูจน์หรือมีหลักฐานที่น่าเชื่อถือ			
2. นักเรียนสังเกต จับประเด็น ตั้งข้อสงสัยเมื่อเกิดปัญหาขึ้น			
3. นักเรียนศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลและตรวจสอบความน่าเชื่อถือในเรื่องที่สงสัย			
4. นักเรียนรู้จักวิเคราะห์ แยกแยะ วางแผนหรือจัดระเบียบในเรื่องต่างๆ			
5. นักเรียนชอบลงมือปฏิบัติ ทดลอง หาสาเหตุและวิธีการเพื่อแก้ปัญหา			
6. นักเรียนทำงานมีระเบียบ ตามขั้นตอนกระบวนการ			
7. นักเรียนใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ไม่ถือความคิดหรือความเชื่อของตนเองเป็นใหญ่			

แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง หลักการ-การคิดตามนัยของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

คำสั่ง ให้นักเรียนเขียนเครื่องหมายกากบาท × ลงในคำตอบที่ถูกต้องที่สุด

๑. พระพุทธศาสนา หมายถึงข้อใด

- ก. คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
- ข. เทวโองการของศาสนาแห่งพุทธ
- ค. พระธรรมวินัยที่แสดงและบัญญัติไว้ดีแล้ว
- ง. ถูกทั้ง ก. และ ค.

๒. วิทยาศาสตร์ หมายถึงข้อใด

- ก. การศึกษาจิตวิญญาณ
- ข. การศึกษาจริยธรรมและศีลธรรม
- ค. การศึกษาสารและพลังงานด้วยสัมผัสพิเศษ
- ง. การศึกษาตนเองและสากลจักรวาลโดยอาศัย
ประสบการณ์ภายนอกอย่างมีระเบียบ

๓. หลักการของพระพุทธศาสนาที่ถือว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือข้อใด

- ก. อริยสัจ ๔ ข. สติ-สัมปชัญญะ
- ค. โอวาทปาติโมกข์ ง. ความไม่ประมาท

๔. การเข้าถึงความหลุดพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิงในทางพระพุทธศาสนา หมายถึงข้อใด

- ก. โมกษะ ข. นิพพาน
- ค. อยู่กับอัลลอฮ์ ง. อาณาจักรพระเจ้า

๕. พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์เหมือนกันอย่างไร

- ก. มุ่งแสวงหาความจริงที่เป็นประโยชน์
แก่มนุษย์
- ข. พิสูจน์ด้วยประสบการณ์ของตนเอง
- ค. เน้นการปฏิบัติ ไม่เชื่อตามคำบอกเล่า
- ง. ถูกทุกข้อ

๖. วิทยาศาสตร์แตกต่างจากพระพุทธศาสนา ยกเว้นข้อใด

- ก. วิทยาศาสตร์เน้นความจริงด้านวัตถุ

- ข. วิทยาศาสตร์ไม่สนใจปัญหาทางศีลธรรม
- ค. วิทยาศาสตร์ไม่ยอมรับการมีอยู่ของพระเจ้า
- ง. วิทยาศาสตร์แสวงหาความจริงด้วยประสาทสัมผัส

๗. การคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนากับการคิดแบบวิทยาศาสตร์เริ่มต้นเหมือนกันในเรื่องอะไร

- ก. การตั้งทฤษฎี
- ข. การตั้งสมมุติฐาน
- ค. การสังเกตข้อเท็จจริง
- ง. การพิสูจน์ข้อเท็จจริง

๘. การคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนากับการคิดแบบวิทยาศาสตร์มีความสอดคล้องกันเพราะอะไร

- ก. เพราะใช้เหตุผลในการคิด
- ข. เพราะตั้งสมมุติฐานก่อนการคิด
- ค. เพราะเน้นประสบการณ์ในการคิด
- ง. เพราะใช้หลักการอนุมานในการคิด

๙. หลักอริยสัจ ๔ สอดคล้องกับการคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาข้อใด

- ก. วิธีการคิดแบบสืบสาวจากเหตุไปหาผล
- ข. วิธีการคิดแบบสืบสาวจากผลไปหาเหตุ
- ค. วิธีการคิดสืบสาวจากรูปธรรมไปหานามธรรม
- ง. วิธีการคิดสืบสาวจากนามธรรมไปหารูปธรรม

๑๐. วิธีคิดแบบพระพุทธศาสนากับวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ต่างกันในเรื่องอะไร

- ก. หาข้อมูลจากข้อเท็จจริงแล้วตั้งสมมุติฐาน
- ข. พระพุทธศาสนาเน้นข้อเท็จจริงของมนุษย์
- ค. วิทยาศาสตร์เน้นข้อเท็จจริงของสสารและพลังงานในโลกภายนอก
- ง. ถูกทั้งข้อ ข. และ ค.

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ เรื่อง หลักการ-การคิดตามนัยของพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์

๑. ง

๒. ง

๓. ค

๔. ข

๕. ง

๖. ค

๗. ค

๘. ก

๙. ข

๑๐. ง

ตัวอย่างแบบประเมินการอภิปรายแสดงความคิดเห็น

วิชาชั้น
 หน่วยการเรียนรู้ที่กิจกรรม

คำชี้แจง : ให้ประเมินจากการสังเกตการร่วมอภิปรายในระหว่างเรียน และการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม โดยให้ระดับคะแนนลงในตารางที่ตรงกับพฤติกรรมของผู้เรียน

เกณฑ์การให้คะแนน ๓ = ดี ๒ = พอใช้ ๑ = ต้องปรับปรุง

เลขที่	ชื่อ-นามสกุล	รายการประเมิน					รวม ๑๕ คะแนน	สรุปผลการประเมิน	
		การแสดงความคิดเห็น	บุคลิกภาพ	ตรงประเด็น	สมเหตุสมผล	เวลาเหมาะสม	คะแนนที่ได้	ผ่าน	ไม่ผ่าน
๑									
๒									
๓									
๔									
๕									

ลงชื่อผู้ประเมิน

เกณฑ์การประเมิน : นักเรียนได้คะแนน ๑๒ คะแนนขึ้นไป ถือว่าผ่านเกณฑ์

ตัวอย่างแบบสังเกตพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม

กลุ่มที่.....ชั้น.....

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล สมาชิกกลุ่ม	พฤติกรรม																				รวม
		ความร่วมมือ				การแสดง ความคิดเห็น				การรับฟัง ความคิดเห็น				ความตั้งใจใน การทำงาน				การมีส่วนร่วม ในการ อภิปราย				
		๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	
๑																						
๒																						
๓																						
๔																						
๕																						
๖																						
๗																						
๘																						
๙																						
๑๐																						

เกณฑ์การให้คะแนน

ดีมาก	=	๔	ประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์ ๙๐-๑๐๐%	หรือปฏิบัติบ่อยครั้ง
ดี	=	๓	ประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์ ๗๐-๘๙%	หรือปฏิบัติบางครั้ง
ปานกลาง	=	๒	ประสิทธิภาพอยู่ในเกณฑ์ ๕๐-๖๙%	หรือปฏิบัติครั้งเดียว
ปรับปรุง	=	๑	ประสิทธิภาพต่ำกว่าเกณฑ์ ๕๐%	หรือไม่ปฏิบัติเลย

ลงชื่อ.....ผู้สังเกต

(.....)

...๑๑...../...มกราคม /...๒๕๖๒.....

ตัวอย่างแบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติงานรายบุคคล

ที่	ชื่อ-สกุล	พฤติกรรม ความสนใจ				การแสดง ความคิดเห็น				การตอบ คำถาม				การยอมรับ ฟังคนอื่น				ทำงาน ตามที่ได้รับ มอบหมาย				หมายเหตุ
		๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	๔	๓	๒	๑	
๑																						
๒																						
๓																						
๔																						
๕																						

เกณฑ์การวัดผล ให้คะแนนระดับคุณภาพของแต่ละพฤติกรรมดังนี้

- ดีมาก = ๔ สนใจฟัง ไม่หลับ ไม่คุยในชั้น มีคำถามที่ดี ตอบคำถามถูกต้องทำงานส่งครบตรงเวลา
- ดี = ๓ การแสดงออกอยู่ในเกณฑ์ประมาณ ๗๐%
- ปานกลาง = ๒ การแสดงออกอยู่ในเกณฑ์ประมาณ ๕๐%
- ปรับปรุง = ๑ เข้าชั้นเรียน แต่การแสดงออกน้อยมาก ส่งงานไม่ครบ ไม่ตรงเวลา

ลงชื่อ.....ผู้สังเกต
(.....)
...../...มกราคม.../.....

ตัวอย่างแบบประเมินทักษะการทำงานกลุ่ม

วิชา.....เรื่อง.....

คำชี้แจง : ให้ ผู้สอน ประเมินจากการสังเกตทักษะกระบวนการกลุ่มในระหว่างเรียน ขณะปฏิบัติกิจกรรม โดยให้ระดับคะแนนลงในตารางที่ตรงกับพฤติกรรมของผู้เรียน

เกณฑ์การให้คะแนน ๓ = ดีมาก ๒ = พอใช้ ๑ = ต้องปรับปรุง

ข้อที่	พฤติกรรมที่สังเกต	คุณภาพการปฏิบัติ		
		๓	๒	๑
๑	มีการปรึกษาและวางแผนร่วมกันก่อนทำงาน			
๒	มีการแบ่งหน้าที่อย่างเหมาะสม และสมาชิกทำงานตามหน้าที่			
๓	มีการปฏิบัติงานตามขั้นตอน			
๔	มีการให้ความช่วยเหลือกัน			
๕	มีการเคารพกติกาของกลุ่ม			
๖	ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น			
๗	แสดงความคิดเห็นที่มีประโยชน์ต่อกลุ่ม			
๘	มีความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี			
๙	ร่วมมือกันทำงานจนสำเร็จ			
๑๐	ผลงานมีความถูกต้องและเสร็จทันเวลากำหนด			
รวมคะแนน ๒๖ คะแนน				

สรุปผลการประเมิน.....

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน
(.....)

สมาชิกกลุ่มที่.....ห้อง.....

๑		หน้าที่	
๒		หน้าที่	
๓		หน้าที่	
๔		หน้าที่	
๕		หน้าที่	

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
๒๕ - ๓๐	ดีมาก
๒๐ - ๒๔	ดี
๑๕ - ๑๙	ปานกลาง
๑ - ๑๔	ปรับปรุง

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระสุทธิพงษ์ สุทธิวิโส (วันทองกลาง)
เกิด	: วันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๓๑
สถานที่เกิด	: ๒๒ หมู่ ๙ ตำบลน้ำค่าน้อย อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
การศึกษา	: นักธรรมชั้นเอก, ป.ธ.๑-๒, สำนักเรียนวัดปทุมคงคาราชวรวิหาร พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
บรรพชา	: ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๔๗
อุปสมบท	: ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๓
สังกัด	: วัดปทุมคงคาราชวรวิหาร
ปีที่เข้าศึกษา	: ปีการศึกษา ๒๕๖๐ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอน สังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดปทุมคงคาราชวรวิหาร ถนนทรงวาด แขวงและเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
ติดต่อ	: ๐๙-๕๑๓๖-๓๓๖๕